

Uchwała nr X/95/16
Rady Gminy Adamów
z dnia 12 stycznia 2016 roku

w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 – 2020
(z perspektywą do 2023 roku)

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy z dnia 08 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2015 r. poz. 1515 z późn. zm.) w związku z art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2014 r. poz. 1649 z późn. zm.) Rada Gminy Adamów uchwała, co następuje:

§ 1

Przyjmuje się do realizacji Strategię Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 - 2020 (z perspektywą do 2023 roku) w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2

Traci moc uchwała nr XV/96/2008 Rady Gminy Adamów z dnia 1 lutego 2008 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Adamów na lata 2007 – 2015.

§ 3

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Adamów.

§ 4

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCA
RADY GMINY
Silba
Rozsena Skłiba

Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015-2020 (z perspektywą do 2023 roku)

DRAFT Consulting

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	5
1.1 CEL I METODOLOGIA OPRACOWANIA	5
1.2 KONTEKST DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH	8
1.3 DOTYCHCZASOWE EFEKTY WDRAŻANIA STRATEGII.....	10
2. DIAGNOZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA	19
2.1 PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO.....	19
2.1.1 POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE I ADMINISTRACYJNE	19
2.1.2 SIEĆ OSADNICZA I PRZESTRZENNA GMINY.....	22
2.1.3 ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE	26
2.1.4 ZASOBY KULTUROWE I HISTORYCZNE	34
2.2 INFRASTRUKTURA.....	38
2.2.1 INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA	38
2.2.2 INFRASTRUKTURA WODNO-ŚCIEKOWA.....	42
2.2.3 ZAGOSPODAROWANIE ODPADÓW	43
2.2.4 INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA.....	44
2.2.5 INFRASTRUKTURA TELEINFORMATYCZNA.....	45
2.2.6 INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA I SPORTOWA	46
2.2.7 INFRASTRUKTURA KULTURY	53
2.3 SPOŁECZEŃSTWO I JAKOŚĆ ŻYCIA.....	55
2.3.1 DEMOGRAFIA.....	56
2.3.2 WYKSZTAŁCENIE MIESZKAŃCÓW.....	63
2.3.3 GOSPODARSTWA DOMOWE I ŹRÓDŁA ICH UTRZYMANIA.....	64
2.3.4 SYTUACJA MIESZKANIOWA	65
2.3.5 OCHRONA ZDROWIA I POMOC SPOŁECZNA	66
2.3.6 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	71
2.3.7 DZIEDZICTWO KULTUROWE I KAPITAŁ SPOŁECZNY	73
2.4 GOSPODARKA I RYNEK PRACY	80
2.4.1 PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ.....	80
2.4.2 POZAROLNICZY RYNEK PRACY.....	82

2.4.3 ROLNICTWO I LEŚNICTWO	86
2.4.4 TURYSTYKA	88
2.5 JAKOŚĆ RZĄDZENIA.....	96
2.5.1 JAKOŚĆ KADR.....	96
2.5.2 ZDOLNOŚCI INWESTYCYJNE GMINY	100
2.5.3 PRAKTYKA PLANOWANIA STRATEGICZNEGO	104
2.5.4 DZIAŁALNOŚĆ PROMOCYJNA.....	105
2.6 ANALIZA SWOT.....	106
2.6.1 PODSUMOWANIE ANALIZY SWOT	112
3. ZAŁOŻENIA STRATEGII.....	115
3.1 MISJA I WIZJA	116
3.2 PRIORYTETY I CELE SZCZEGÓŁOWE.....	120
3.3 PLAN DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH	140
3.4 OPIS KONSULTACJI SPOŁECZNYCH.....	154
4. SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII.....	157
4.1 PODMIOTY ZAANGAŻOWANE W PROCES WDRAŻANIA STRATEGII.....	160
4.2 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA.....	161
4.3 MONITORING I OCENA WDRAŻANIA.....	163
LITERATURA.....	172
SPIS TABEL.....	173
SPIS WYKRESÓW.....	174
SPIS RYSUNKÓW	175
SPIS ZDJĘĆ	175

WPROWADZENIE

Niniejsza *Strategia Rozwoju Gminy Adamów* jest wynikiem procesu aktualizacji obowiązującego wcześniej dokumentu. Dokument składa się z trzech części – diagnostycznej, strategicznej oraz wdrożeniowej i obejmuje horyzont czasowy do roku 2020 z możliwością przeprowadzenia niektórych przedsięwzięć do końca 2023 roku.

Główną przesłanką prac nad aktualizacją strategii była konieczność przeprowadzenia oceny efektów dotychczas realizowanej w latach 2007-2014 strategii oraz dokonanie na tej podstawie zmian i uzupełnień. Ważnym powodem aktualizacji dokumentu była także konieczność dostosowania zapisów obowiązującej strategii do obecnego schematu polityki regionalnej w Polsce, zakładającego wielopłaszczyznowy model zarządzania i współdziałania w zakresie realizacji zadań inwestycyjnych oraz specjalizację regionalnej i lokalnej gospodarki. Niezwykle istotną kwestią było również zapewnienie spójności pomiędzy strategią a aktualnie obowiązującymi dokumentami strategicznymi na poziomie wspólnotowym, krajowym oraz regionalnym (w szczególności *Strategią Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 r.)*). Przesłanką przemawiającą za aktualizacją strategii, była także konieczność dostosowania jej założeń i celów do nowej polityki spójności UE oraz wynikających z niej celów priorytetowych, wdrażanych w ramach krajowych i regionalnych programów operacyjnych w nowej perspektywie finansowej 2014-2020.

1.1 CEL I METODOLOGIA OPRACOWANIA

Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015-2020 (z perspektywą do 2023 roku) jest kluczowym elementem planowania rozwoju lokalnego. Jest ona dokumentem mającym na celu wskazanie wizji oraz strategicznych kierunków rozwoju. Stanowi podstawowy instrument długofalowego zarządzania, który pozwoli na zapewnienie ciągłości i trwałości realizacji działań władz gminy, niezależnie od zmieniających się uwarunkowań politycznych. Umożliwi również efektywne gospodarowanie własnymi zasobami: kulturowymi i przyrodniczymi, ludzkimi, infrastrukturalnymi czy też finansowymi.

Niezwykle istotne jest właściwe zorganizowanie procesu opracowania strategii, które daje możliwość zaangażowania władz samorządowych oraz lokalnej społeczności

w planowanie swojej przyszłości. W związku z tym przy aktualizacji przyjęto model ekspercko-partycypacyjny, pozwalający na szeroki udział społeczeństwa w pracach nad strategią przy jednoczesnym zaangażowaniu ekspertów zewnętrznych. Partycypacja mieszkańców przy tworzeniu dokumentu pozwala na takie jego wypracowanie, aby zapewnić akceptację ogółu społeczeństwa, co stanowi niezbędny warunek jego skutecznej realizacji. W ramach przyjętej metodologii prac powołano Zespół ds. opracowania strategii składający się m.in. z pracowników Urzędu Gminy Adamów oraz gminnych jednostek organizacyjnych, radnych gminy, sołtysów i przedstawicieli organizacji społeczno-gospodarczych. Wyłoniono również Koordynatora ds. opracowania strategii, którego zadaniem był nadzór nad koncepcyjną i merytoryczną stroną dokumentu.

Konieczność posiadania aktualnej *Strategii Rozwoju Gminy* podyktowana jest nie tylko względami praktycznymi „dobrego rządzenia”, lecz wynika także z uregulowań prawnych zawartych m.in. w ustawie o samorządzie gminnym i ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. W tej ostatniej strategii gmin i powiatów zostały zaliczone (obok strategii rozwoju kraju, strategii sektorowych oraz strategii wojewódzkich) do kluczowych dokumentów planistycznych, stanowiących podstawę prowadzenia polityki rozwoju kraju. Stanowi ona również formalną podstawę do przygotowania i oceny wniosków o dofinansowanie zadań ze źródeł zewnętrznych, zarówno krajowych jak i zagranicznych.

Założono, że zaktualizowana *Strategia Rozwoju Gminy Adamów* będzie dokumentem średniookresowym, a okres jej realizacji przypadnie na lata 2015-2020 (z perspektywą do 2023 roku). Przyjęcie takiego horyzontu czasowego jest zgodne z zaleceniami planistycznymi. Ponadto pozwala na jej dostosowanie do wymogów wynikających z obowiązującej perspektywy finansowej Unii Europejskiej. Przyjęty horyzont wdrażania i monitorowania strategii pozwoli na pełniejsze osiągnięcie zakładanych rezultatów projektów współfinansowanych ze środków perspektywy finansowej UE w latach 2014-2020. Biorąc pod uwagę fakt, że jest ona dokumentem o dość długim okresie obowiązywania, przyjęto, że musi mieć charakter uniwersalny - koncentrujący się na rozwiązaniu najważniejszych problemów rozwojowych gminy i jej mieszkańców.

Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015-2020 (z perspektywą do 2023 roku) została określona poprzez trzyszczeblowy układ celów. Wybór narzędzi możliwych do

zastosowania, w celu wspomaganie rozwoju gminy, określony został poprzez główne kierunki działań. Przedmiotowe cele zostały sformułowane w następującym układzie: cel generalny – wizja (ogólny kierunek działań prowadzonych w celu osiągnięcia rozwoju społeczno-gospodarczego jednostki samorządu terytorialnego), cele strategiczne (wskazują główne obszary, których wsparcie jest konieczne do rozwoju procesów gospodarczych i społecznych) oraz cele szczegółowe (stanowią uszczegółowienie celów strategicznych).

Opracowanie strategii rozwoju i jej wdrożenie, jest procesem wieloetapowym. Dodatkowo jest to proces powtarzalny, pozwalającym na ciągłe aktualizowanie założeń strategii, dopasowywanie jej zapisów do zmieniających się warunków zewnętrznych i potrzeb mieszkańców.

Podstawowe elementy budowy strategii przedstawiają się następująco:

1. Analizy strategiczne - obejmują teren gminy i mają za zadanie zdiagnozować potencjały rozwojowe w odniesieniu do szans i zagrożeń, jakie niesie ze sobą otoczenie zewnętrzne.
2. Wyniki analiz - umożliwiają dokonanie wyboru i opracowanie optymalnej strategii wskazującej precyzyjnie drogi i środki pozwalające gminie podążać we właściwym kierunku, urzeczywistnić wizję i osiągnąć założone cele.
3. Wdrożenie strategii - wiąże się z wyborem i realizacją wielu projektów strategicznych.

Skuteczność wdrażania strategii będzie zależała nie tylko od możliwych do dyspozycji środków finansowych, ale również od wielu innych czynników, w tym m.in.: sprawności działania samorządu lokalnego, efektywności współdziałania samorządu gminnego z samorządami innych szczebli oraz organizacjami pozarządowymi, społecznej akceptacji idei strategii oraz aktywności społeczności lokalnej.

W trakcie formułowania strategii przyjęto założenie, że wypracowane rozwiązania muszą spełniać trzy najważniejsze kryteria:

- Strategia powinna stanowić odzwierciedlenie oczekiwań mieszkańców Gminy Adamów.
- Strategia powinna tworzyć przestrzeń działania dla mieszkańców gminy, uzmysławiając indywidualne możliwości działania i szanse rozwojowe w powiązaniu z rozwojem wspólnoty lokalnej.
- Strategia powinna stanowić zaproszenie dla mieszkańców poprzez wskazywanie aktywności, które mogą liczyć na wsparcie ze strony władz lokalnych.

Podczas aktualizacji strategii przestrzegano poniższych zasad:

- **spójności** zaktualizowanej strategii z dokumentami planistycznymi i strategicznymi na poziomie wspólnotowym, krajowym, wojewódzkim,
- **partnerstwa** w procesie planowania poprzez współpracę władz gminy z samorządami wyższego szczebla oraz podmiotami reprezentującymi różne środowiska oraz instytucje (zgodnie z ideą wielopłaszczyznowego zarządzania oraz angażowania partnerów do współpracy i współzrządzenia),
- **wieloletniego** planowania w oparciu o ocenę dotychczas realizowanej strategii z uwzględnieniem zmieniającej się sytuacji społeczno-gospodarczej,
- **elastyczności**, zgodnie z którą pierwotne założenia strategii były dostosowywane do potrzeb i postulatów zgłaszanych przez partnerów społecznych i gospodarczych.

Wśród najważniejszych zmian, jakie zostały wprowadzone w wyniku aktualizacji poprzedniej edycji strategii, należy wymienić przede wszystkim: zwiększenie koncentracji zaplanowanych działań w ramach ograniczonej liczby celów strategicznych. W porównaniu z wersją dokumentu ze strategii z roku 2007, zaktualizowana strategia posiada bardziej uporządkowaną strukturę celów strategicznych i kierunków działań, które w połączeniu ze wskazanymi możliwymi źródłami finansowania poszczególnych przedsięwzięć, tworzą ramy spójnego systemu wdrażania. Ukierunkowuje rozwój gminy poprzez doprecyzowaną wizję i misję jej rozwoju do roku 2020. Zmianie uległ również system monitorowania i oceny wdrażania strategii. Związane było to z koniecznością dostosowania i uzupełnienia istniejącego zestawu wskaźników do nowego układu celów szczegółowych oraz określania dla tych wskaźników wartości bazowych i docelowych.

Dokonując przekształcenia celów i kierunków działań strategii założono, że mogą one wychodzić poza ustawowy zakres kompetencji gminy oraz że będą realizowane przy jej współpracy z innymi szczeblami samorządu terytorialnego i partnerami społeczno-gospodarczymi. Takie podejście do wdrażania strategii zgodne jest z zasadą wieloszczeblowego zarządzania gminą, a także wychodzi naprzeciw oczekiwaniom mieszkańców.

1.2 KONTEKST DOKUMENTÓW STRATEGICZNYCH

Aktualizacja *Strategii Rozwoju Gminy Adamów* powstała w oparciu o art. 9 ust. 4 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r., która to określa zasady prowadzenia polityki rozwoju, podmioty prowadzące współpracę w tym zakresie oraz tryb współpracy między nimi.

Niniejszy dokument został opracowany przy uwzględnieniu dokumentów planistycznych i strategicznych o zasięgu zarówno krajowym, wojewódzkim, jak i powiatowym oraz gminnym. Jej zapisy są zgodne z obowiązującymi wymogami, a sama strategia wpisuje się w realizację celów i założeń zawartych w takich dokumentach jak:

- ✓ *Strategia Lizbońska* - jej celem strategicznym jest „utworzenie na obszarze Unii Europejskiej najbardziej dynamicznej i konkurencyjnej, opartej na wiedzy, gospodarki na świecie, zdolnej do trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz zapewniającej tworzenie większej ilości miejsc pracy”.
- ✓ *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju - Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności* – jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju - stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego, zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 roku.
- ✓ *Strategia Rozwoju Kraju 2020* - jest główną strategią rozwojową kraju obejmującą średni horyzont czasowy. Wskazuje najważniejsze zadania państwa, których realizacja przyczyni się do szybszego i bardziej zrównoważonego rozwoju kraju i poprawy jakości życia ludności poprzez wzmocnienie potencjałów gospodarczych, instytucjonalnych i społecznych. Główne działania będą koncentrować się na trzech strategicznych obszarach: sprawne i efektywne państwo, konkurencyjna gospodarka, spójność społeczna i gospodarcza.
- ✓ *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020* - głównym celem opracowania jest określenie kluczowych kierunków rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwa i rybactwa w perspektywie do 2020 r., a tym samym właściwe adresowanie zakresu interwencji publicznych finansowanych ze środków krajowych i wspólnotowych. Długookresowy cel główny działań zdefiniowano w strategii w następujący sposób: „poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz efektywne wykorzystanie ich zasobów i potencjałów, w tym rolnictwa i rybactwa, dla zrównoważonego rozwoju kraju”.
- ✓ *Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (z perspektywą do 2030 roku)* – jest dokumentem programowym, który określa wizję oraz cele i kierunki rozwoju regionu. Jest podstawowym narzędziem prowadzonej przez samorząd województwa polityki regionalnej. *Strategia Rozwoju Gminy Adamów*

wpisuje się w realizację większości celów strategicznych przedmiotowego dokumentu, w tym w szczególności:

- Celu 2. *Restrukturyzacja rolnictwa oraz rozwój obszarów wiejskich* - poprzez rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego, wspieranie przedsiębiorczości pozarolniczej na wsi, lepsze wyposażenie obszarów wiejskich w infrastrukturę techniczną, wzmocnienie doradztwa rolniczego oraz promowanie i wspieranie inicjatyw współpracy rolników i mieszkańców wsi;
  - Celu 3. *Selektywne zwiększanie potencjału wiedzy, kwalifikacji, zaawansowania technologicznego, przedsiębiorczości i innowacyjności regionu* – poprzez wspieranie małych i średnich przedsiębiorstw oraz działania na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego;
  - Celu 4. *Funkcjonalna, przestrzenna, społeczna i kulturowa integracja regionu* - poprzez lepszą dostępność komunikacyjną gminy, włączenie społeczne osób wykluczonych, rozwijanie współpracy gminy w relacjach wewnętrznych i zewnętrznych, racjonalne wykorzystywanie zasobów przyrodniczych w gminie dla potrzeb gospodarczych i rekreacyjnych, przy zachowaniu i ochronie walorów środowiska przyrodniczego.
- ✓ *Strategia Rozwoju Powiatu Zamojskiego na lata 2007-2020* – jest dokumentem strategicznym zawierającym strategię rozwoju powiatu zamojskiego. *Strategia Rozwoju Gminy Adamów* wpisuje się w realizację wszystkich celów strategicznych przedmiotowego dokumentu obejmujących: zrównoważony rozwój obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i tworzenie warunków do pozyskiwania inwestycji, rozwój infrastruktury lokalnej.
- ✓ Dokumentami strategicznymi obowiązującymi w Gminie Adamów opisanymi w podrozdziale 2.5.3. Praktyka Planowania Strategicznego.

1.3 DOTYCHCZASOWE EFEKTY WDRAŻANIA STRATEGII

Poprzednio obowiązująca strategia obejmowała swoim zakresem przedział lat 2007-2015. Została ona przyjęta przez Radę Gminy w 2007 roku i była podstawą do realizacji szeregu działań rozwojowych, finansowanych zarówno ze środków własnych gminy, jak i źródeł zewnętrznych, w tym ze środków funduszy europejskich na lata 2007-2013.

Strategia wdrażana była w czterech obszarach priorytetowych, poprzez realizację 12 celów strategicznych. System monitorowania i ewaluacji strategii opierał się na zestawie 55 wskaźników rezultatów, przyporządkowanych poszczególnym celom strategicznym.

Ocena efektów wdrażania *Strategii Gminy Adamów na lata 2007-2015* przeprowadzona została na dwóch poziomach:

- ✓ **produktów** – zawierającym identyfikację kluczowych projektów i zadań inwestycyjnych, jakie udało się zrealizować gminie i jej podległym jednostkom,
- ✓ **rezultatów** – wskazującym wpływ wysiłku całej społeczności gminy (w tym jednostek organizacyjnych, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych) na ogólny rozwój społeczno-gospodarczy gminy i poprawę jakości życia lokalnej społeczności.

Ewaluacja efektów wdrażania strategii na poziomie produktów objęła w szczególności zadania inwestycyjne i przedsięwzięcia nieinwestycyjne, realizowane przez samorząd gminny, głównie dzięki zaangażowaniu własnych środków budżetowych. Z kolei ocena efektów wdrażania strategii na poziomie rezultatów dokonana została przy uwzględnieniu dostępnych danych statystycznych (dla poziomu gminy lub powiatu) i została zawarta w diagnozie sytuacji społeczno-gospodarczej gminy.

Na przestrzeni lat 2007-2014 Gmina Adamów przeznaczyła duże środki finansowe na realizację zadań inwestycyjnych, zaplanowanych do realizacji w ramach poprzedniej edycji strategii. Łączne środki inwestycyjne, zainwestowane w analizowanym okresie, wyniosły prawie 19 495 860,00 zł, z tego 5 605 957,00 zł to środki pozyskane z zewnętrznych źródeł, w tym z funduszy unijnych 2 249 024,00 zł.

W poniższych tabelach zaprezentowano w sposób zbiorczy przedsięwzięcia (inwestycje i działania nieinwestycyjne) zrealizowane przez gminę na przestrzeni lat 2007-2014.

Tabela 1 Inwestycje zrealizowane w latach 2007-2014

Przedsięwzięcie	Całkowita wartość (PLN)	Źródło dofinansowania	Kwota uzyskanego dofinansowania (PLN)
SPORT-EDUKACJA-KULTURA			
Budowa hali sportowej wraz z zapleczem rehabilitacyjnym przy Zespole Szkół w Suchowoli	2 926 205,14	Ministerstwo Sportu i Turystyki	541 000,00
Budowa sali sportowej przy Zespole Szkół w Szewni Górnej	2 924 929,19	-	-

Budowa placu zabaw w miejscowości Suchowola	37 628,04	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	24 230,11
Budowa placu zabaw w miejscowości Szewnia Górna	37 700,00	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	24 276,43
Utworzenie siłowni zewnętrznej miejsca spotkań i wypoczynku na terenie Gminy Adamów	21 110,18	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	13 575,66
Budowa placu zabaw w miejscowości Rachodoszcze	49 270,00	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	24 995,59
Stworzenie punktu przedszkolnego przy Zespole Szkół w Suchowoli	508 496,59	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013	462 898,77
Modernizacja oddziałów przedszkolnych	334 513,85	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2014	334 513,85
BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE			
Budowa zbiornika wodnego małej retencji na rzece Jacynka w miejscowości Jacnia	1 956 549,74	Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013	1 615 526,00
OCHRONA ŚRODOWISKA			
Budowa oczyszczalni ścieków w miejscowości Bondyryz	263 278,96	-	-
Budowa oczyszczalni ścieków przy ZS w Szewni Górnej	74 504,13	-	-
Budowa ujęcia wody w miejscowości Bondyryz	76 707,71	-	-
Budowa wodociągu w miejscowościach: Jacnia, Adamów, Potoczek	355 857,59	-	-
Budowa oczyszczalni ścieków w Adamowie	180 071,87	-	-
Budowa zbiornika wyrównawczego w miejscowości Potoczek	39 731,46	-	-
Budowa wodociągu w miejscowości Adamów	433 717,33	-	-
ODNOWA MIEJSCOWOŚCI			
Przebudowa i zmiana sposobu użytkowania w części budynku strażnicy OSP w Potoczku	325 334,74	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	196 877,00

Przebudowa i zmiana sposobu użytkowania w części budynku strażnicy OSP w Szewni Dolnej	304 207,83	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	170 990,00
Adaptacja budynku remizy OSP na świetlicę wiejską w Jacni	287 530,50	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	103 421,00
INFRASTRUKTURA DROGOWA			
Modernizacja infrastruktury drogowej	7 703 625,00	Narodowy Program Przebudowy Dróg Lokalnych	1 988 760,00
		Fundusz Ochrony Gruntów Rolnych	387 853,00
		Starostwo Powiatowe	89 487,00
		Zakład Pracy OSP	7 968,00
PRZECIWDZIAŁANIE WYKLUCZENIU SPOŁECZNEMU			
Centrum Integracji Społecznej z siedzibą w Jacni	1 379 761,00	Dotacja Marszałka Województwa Lubelskiego	341 865,00
Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu	nd	Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka na lata 2007-2013	nd

Źródło: Urząd Gminy Adamów

Tabela 2 Działania nieinwestycyjne zrealizowane w latach 2007-2014

Przedsięwzięcie	Całkowita wartość (PLN)	Źródło dofinansowania	Kwota uzyskanego dofinansowania (PLN)
Międzypokoleniowy Festyn Kulturalny w Szewni Dolnej (2012 r.)	22 488,62	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	14 793,87
Noc Świętojańska w Jacni (2012 r.)	21 428,29	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	18 574,50
Gminne Święto Plonów w Trzepiecinach (2011 r.)	26 907,54	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	16 591,49
Noc Świętojańska w Jacni (2011 r.)	19 294,54	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	12 400,00
Gminne Święto Plonów w Adamowie (2010 r.)	28 020,00	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013 (Program LEADER)	18 574,50

Integracja społeczności lokalnej	290 159,29	Poakcesyjny Program Wsparcia Obszarów Wiejskich (2008-2010)	290 159,29
Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych	85 781,67	Program Operacyjny Kapitał Ludzki na lata 2007-2013	85 781,67

Źródło: Urząd Gminy Adamów

Biorąc pod uwagę rzeczowe efekty wdrażania *Strategii Gminy Adamów* na przestrzeni lat 2007-2014 można stwierdzić, że znaczna część zaplanowanych zadań została zrealizowana bądź jest w trakcie realizacji.

Poniższej dokonano analizy stopnia realizacji zaplanowanych, w poprzedniej edycji strategii działań i zadań inwestycyjnych, wskazując jednocześnie w jaki sposób zrealizowane przedsięwzięcia przyczyniły się do osiągnięcia oczekiwanych rezultatów zdefiniowanych na poziomie wizji i celów strategicznych.

✓ **Priorytet 1 Ekologia, ochrona środowiska, turystyka - Rewitalizacja i zachowanie zasobów przyrodniczych oraz walorów środowiska i krajobrazu dla celów społecznych i gospodarczych**

W ramach pierwszego obszaru priorytetowego przeprowadzono inwestycje polegające na budowie oczyszczalni ścieków przy Zespole Szkół w Szewni Górnej oraz w miejscowościach: Bondyrz i Adamów. Ponadto zrealizowano działanie polegające na budowie sieci wodociągowej w miejscowościach: Jacnia, Adamów i Potoczek. Wybudowano także ujęcie wody w miejscowości Bondyrz. W efekcie realizacji przedsięwzięcia nastąpiła poprawa warunków sanitarnych i zmniejszenie zagrożenia zdrowia mieszkańców oraz podniesienie standardu ich życia.

✓ **Priorytet 2. Infrastruktura techniczna i komunalna - Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej poprawie warunków życia i wzmacnianiu konkurencyjności Gminy Adamów**

W celu podniesienia jakości świadczonych usług publicznych zrealizowano projekt polegający na termomodernizacji i odgrzybianiu budynku Zespołu Szkół w Suchowoli. Przedmiotowa inwestycja wpłynęła bezpośrednio na zwiększenie efektywności

energetycznej oraz komfort użytkowanego budynku. Tego rodzaju inwestycje, z jednej strony podnoszą poziom oferowanych usług publicznych. Z drugiej natomiast przyczynią się w znacznym stopniu do ochrony środowiska przyrodniczego.

Na obszarze Gminy Adamów systematycznie prowadzone jest rozwijanie istniejącej infrastruktury szkolnej. W 2012 roku oddano do użytkowania - znajdującą się przy Zespole Szkół w Szewni Górnej - profesjonalną salę gimnastyczną. Jest ona miejscem prowadzenia efektywnych zajęć wychowania fizycznego, organizowania uroczystości szkolnych i środowiskowych oraz aktywnego wypoczynku lokalnej społeczności. Taka hala sportowa wraz z zapleczem rehabilitacyjnym została również wybudowana przy Zespole Szkół w Suchowoli. Dodatkowo w 2014 roku, w ramach projektów polegających na doposażeniu istniejących na obszarze gminy Punktów Przedszkolnych, wyposażono je w place zabaw dla dzieci.

Wśród przedsięwzięć wpływających na podniesienie bezpieczeństwa publicznego (a jednocześnie wpływających na jakość życia mieszkańców) zrealizowanych przez Gminę Adamów w analizowanym okresie, należy wymienić także budowę oświetlenia przy drogach gminnych w miejscowościach Adamów oraz Bondyż.

W 2010 roku w efekcie realizacji projektu, dofinansowanego ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013, wybudowano zbiornik wodny małej retencji w miejscowości Jacnia. Spełnia on rolę zbiornika przeciwpowodziowego oraz łagodzącego skutki suszy stanowiąc zasób wody pitnej dla celów gospodarczych. Obecność zbiornika, oprócz korzyści w postaci wyeliminowania strat w uprawach i zagrodach, wpływa na poprawę mikroklimatu w otoczeniu, a także polepszenie walorów estetycznych i krajobrazowych gminy. Wpływa również pozytywnie na rozwinięcie działalności turystycznej, w szczególności agroturystycznej, w miejscowościach leżących w pobliżu zbiornika.

Ponadto Gmina Adamów od lat prowadzi systematyczne doposażanie funkcjonujących na jej obszarze jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej w niezbędny sprzęt ratowniczo-gaśniczy.

Pozytywnie należy również ocenić działania podjęte na rzecz zwiększenia dostępności i jakości usług medycznych w gminie. Poprawa w dostępie do usług medycznych była możliwa dzięki realizacji przedsięwzięcia polegającego na termomodernizacji budynku Ośrodka Zdrowia w Suchowoli, w ramach której ocieplono

ściany zewnętrzne budynku, strop nad piwnicą, stropodach, wymieniono drzwi wejściowe oraz wymieniono instalację centralnego ogrzewania wraz ze źródłem ciepła.

W 2014 roku gmina realizowała również projekt mający na celu przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu. W jego ramach 150 gospodarstw domowych, zagrożonych wykluczeniem z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym ze względu na trudną sytuację materialną lub niepełnosprawność, otrzymało darmowy sprzęt komputerowy wraz z oprogramowaniem.

W ramach przedmiotowego obszaru priorytetowego Gmina Adamów podjęła również działania mające na celu stworzenie na jej terenie miejsc aktywnego wypoczynku oraz integracji lokalnej społeczności. W efekcie realizacji projektów, dofinansowanych ze środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013, w miejscowości Jania utworzono siłownię zewnętrzną stanowiącą miejsce spotkań i wypoczynku dla młodzieży oraz osób dorosłych. W ramach projektu uporządkowano teren, ułożono stosowną nawierzchnię oraz zamontowano elementy zapewniające aktywne i ciekawe spędzanie wolnego czasu na świeżym powietrzu tj.: drabinkę, orbitrek oraz wioślarz. Oprócz tego w miejscowościach Szewnia Górna, Suchowola oraz Rachodoszcze wybudowano place zabaw, pozwalające dzieciom z obszaru gminy nie tylko na zabawę, ale również rozwijanie umiejętności ruchowych i zdolności percepcyjnych.

✓ **Priorytet 3. Sfera i infrastruktura społeczna - Rewitalizacja dziedzictwa kulturowego i wzmacnianie potencjału społecznego Gminy Adamów**

Biorąc pod uwagę zmieniające się potrzeby miejscowej społeczności, w analizowanym okresie, przeprowadzono inwestycję polegającą na adaptacji budynku remizy OSP w miejscowości Jacnia na świetlicę wiejską. Dzięki budowie specjalnego podjazdu budynek został dodatkowo dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych. Ponadto zrealizowane zostały także przedsięwzięcia polegające na przebudowie i zmianie sposobu użytkowania części budynków strażnic OSP w Potoczku i OSP w Szewni Dolnej. Realizacja przedmiotowych zadań przyczyniła się do podniesienia poziomu zaspokajania potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców gminy.

Gmina podjęła również szereg inicjatyw mających na celu podniesienie jakości kształcenia na wszystkich poziomach edukacji. W efekcie realizacji projektów dofinansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (Program

Operacyjny Kapitał Ludzki) 2012 roku przy ZS w Suchowoli utworzono Punkt Przedszkolny, który kompleksowo wyposażono i utrzymywano przez okres 2 lat. W chwili obecnej punkt utrzymywany jest ze środków własnych. Dodatkowo ze środków EFS w 2014 roku, w ramach projektu systemowego, kompleksowo wyposażono oddziały przedszkolne - po 2 oddziały w każdej szkole tj. ZS w Szewni Górnej i ZS w Suchowoli. Przedszkola zapewniają dzieciom udział w zajęciach umożliwiających realizację założeń podstawy programowej wychowania przedszkolnego, jak również zajęciach dodatkowych, takich jak: język angielski, zajęcia ruchowo-muzyczne i logopedyczne. Ponadto w szkołach podstawowych realizowane były zajęcia z uczniami mającymi trudności w nauce oraz z uczniami zdolnymi.

Od 2013 roku na obszarze Gminy Adamów z powodzeniem funkcjonuje Centrum Integracji Społecznej. Początkowo siedziba centrum znajdowała się w budynku po byłej Szkole Podstawowej w Jacni, natomiast od 2014 roku mieści się w nowo wybudowanym budynku (Jacnia 68A). Centrum Integracji Społecznej jest miejscem, które daje szansę na ponowne włączenie się do życia społecznego oraz prawidłowe pełnienie ról zawodowych i rodzinnych przez uczestników CIS. Podejmowane przez Centrum działania z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej dążą do usamodzielnienia uczestników i wyprowadzenia ich poza system pomocy społecznej. Głównym celem jednostki jest aktywizacja zawodowa i społeczna osób długotrwale bezrobotnych, zagrożonych wykluczeniem społecznym. Reintegracja społeczna i zawodowa uczestników jest jednym ze sztandarowych kierunków działań CIS. W Centrum reintegracja ta nabiera charakteru zarówno pracy indywidualnej jak i spotkań grupowych. Program reintegracji zawodowej realizowany jest w ramach 4 warsztatów: rolno-leśnego, rolno-sadowniczego, gastronomiczno-opiekuńczego i remontowo-budowlanego. Opiekę nad uczestnikami warsztatu sprawuje instruktor reintegracji zawodowej. Centrum świadczy usługi w zakresie: opieki nad osobami starszymi, prac porządkowych domowych, prac rolnych i leśnych, prac budowlanych, prac remontowych oraz gastronomicznych. Dodatkowo na wyposażeniu Centrum znajduje się przyczepa gastronomiczna oraz kajaki i rowery wodne, które można wypożyczyć.

Oprócz zrealizowanych inwestycji, gmina przeprowadziła szereg działań nieinwestycyjnych mających na celu wzmocnienie istniejącego na jej obszarze kapitału społecznego oraz integrację lokalnej społeczności. Świetną okazją do tego typu działań

były organizowane cyklicznie imprezy plenerowe m.in. „Noc Świętojańska” w Jacni, czy „Gminne Święto Plonów”.

✓ **Priorytet 4. Sfera gospodarcza - Budowa powiązań wewnętrznych i zewnętrznych w celu wzmocnienia bazy ekonomicznej i zmniejszania bezrobocia**

W ramach przedmiotowego priorytetu rozwoju gminy podjęto działania mające na celu podniesienie wewnętrznej dostępności komunikacyjnej gminy poprzez budowę i modernizację istniejących odcinków dróg gminnych. Na przestrzeni lat 2012-2014 została zmodernizowana droga w Szewni Górnej, wyremontowane drogi w miejscowościach: Suchowola B, Adamów, Potoczek, Jacnia, Szewnia Górna, Suchowola A, Rachodoszcze-Żyznów, Bliżów, Bondyrz-Trzepieciny oraz wybudowano drogę w miejscowości Jacnia. Ponadto w związku z realizacją projektu polegającego na rozbudowie drogi wojewódzkiej Nr 849 Zamość-Jacnia-Krasnobród-Wola Obszańska podniesiono poziom infrastruktury komunikacyjnej drogi wojewódzkiej m.in. na odcinku przebiegającym przez teren Gminy Adamów w miejscowościach: Szewnia Górna, Szewnia Dolna, Adamów oraz Jacnia. W efekcie zrealizowanych inwestycji drogowych poprawiono układ komunikacyjny w gminie, co niewątpliwie miało korzystny wpływ na poprawę jakości życia mieszkańców, w tym w szczególności na poprawę bezpieczeństwa na drogach. Niestety nie udało się zrealizować wszystkich planowanych inwestycji. Nadal istnieje konieczność remontu istniejących oraz budowy nowych odcinków dróg gminnych.

Z powyższej analizy wynika, że *Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2007-2015* została zrealizowana w dużym stopniu. Znaczna część rezultatów na poziomie celów strategicznych została osiągnięta. Natomiast, te których nie udało się osiągnąć dotychczas, będą możliwe do osiągnięcia w najbliższych latach. Przeprowadzone inwestycje oraz działania nieinwestycyjne przyczyniły się do poprawy jakości życia mieszkańców oraz warunków prowadzenia działalności gospodarczej. Ponadto wpłynęły pozytywnie na rozwój turystyki i agroturystyki, a także ochronę środowiska naturalnego. Rozmiar dokonanych zmian (szczególnie w zakresie infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, drogowej oraz sfery społecznej) nie jest jednak wystarczający by w pełni poprawić jakość życia mieszkańców gminy. Pomimo systematycznego wzrostu oferowanych usług publicznych oraz warunków życia lokalnej społeczności istnieje jeszcze wiele obszarów wymagających interwencji.

2. DIAGNOZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA

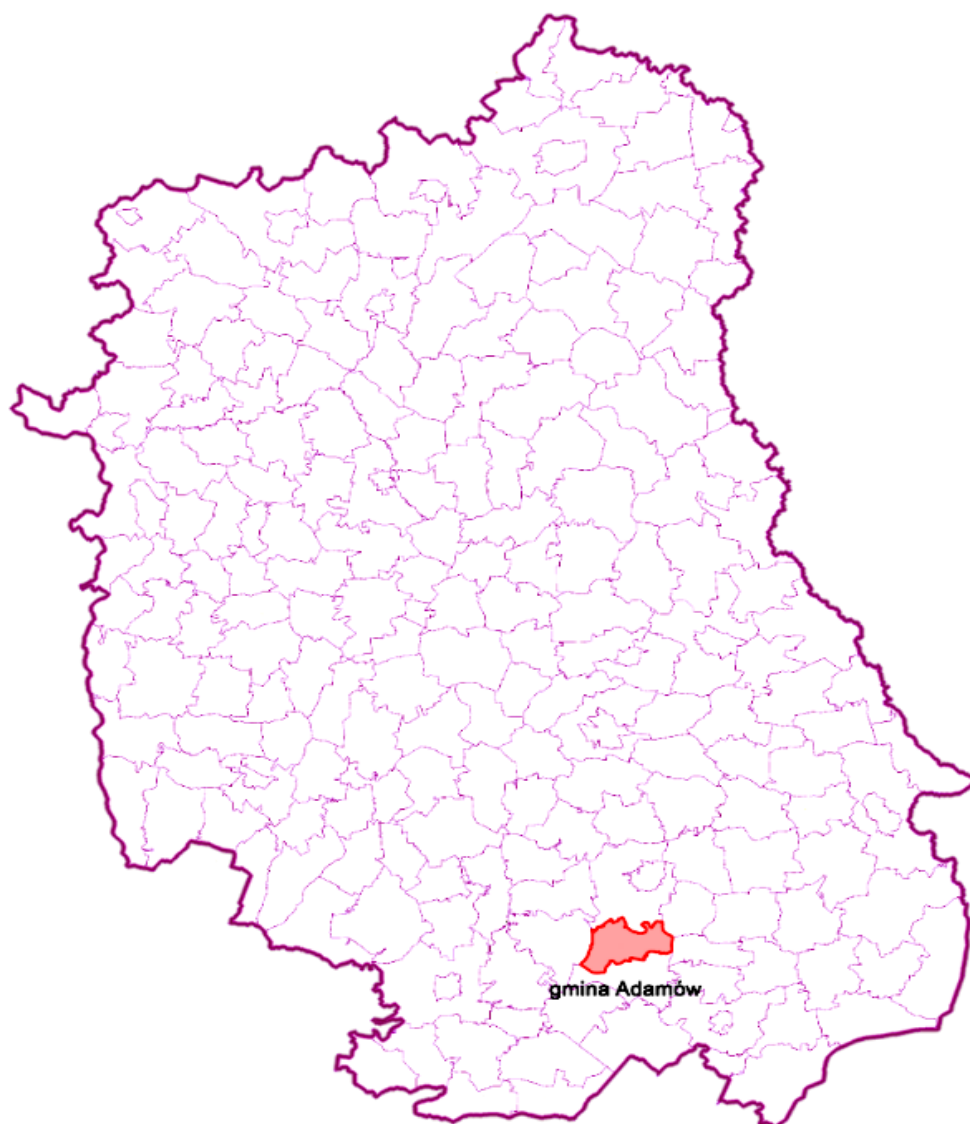
Część diagnostyczna strategii opracowana została na podstawie danych Urzędu Gminy Adamów, danych Głównego Urzędu Statystycznego oraz informacji uzyskanych z innych dokumentów strategicznych i planistycznych. Dane statystyczne zaprezentowane zostały w ujęciu dynamicznym i prezentują zmiany, jakie zaszły na przestrzeni 8 lat wdrażania *Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2007-2015*.

Niniejsza część obejmuje ocenę sytuacji społeczno-gospodarczej Gminy Adamów w określonych obszarach z uwzględnieniem uwarunkowań zewnętrznych i wewnętrznych. Każdy z obszarów poddano syntetycznej ocenie, która posłużyła do identyfikacji słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń gminy – analiza SWOT. Wyniki analizy przedstawione zostały w formie tabelarycznej, gdzie opisano słabe i mocne strony gminy oraz szanse i zagrożenia dla jej rozwoju. Analiza SWOT w takiej formie jest uzupełnieniem opisu aktualnej sytuacji gminy.

2.1 PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO

2.1.1 POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE I ADMINISTRACYJNE

Gmina Adamów jest jedną ze 170 gmin wiejskich znajdujących się w województwie lubelskim. Położona jest w południowej części powiatu zamojskiego w górnym dorzeczu rzeki Wieprz. Graniczy ona z czterema gminami leżącymi w powiecie zamojskim: Łabunie, Zamość, Zwierzyniec, Krasnobród oraz jedną gminą leżącą w powiecie tomaszowskim - Krynice.

Mapa 1 Położenie Gminy Adamów na tle województwa lubelskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie geoportal.gov.pl

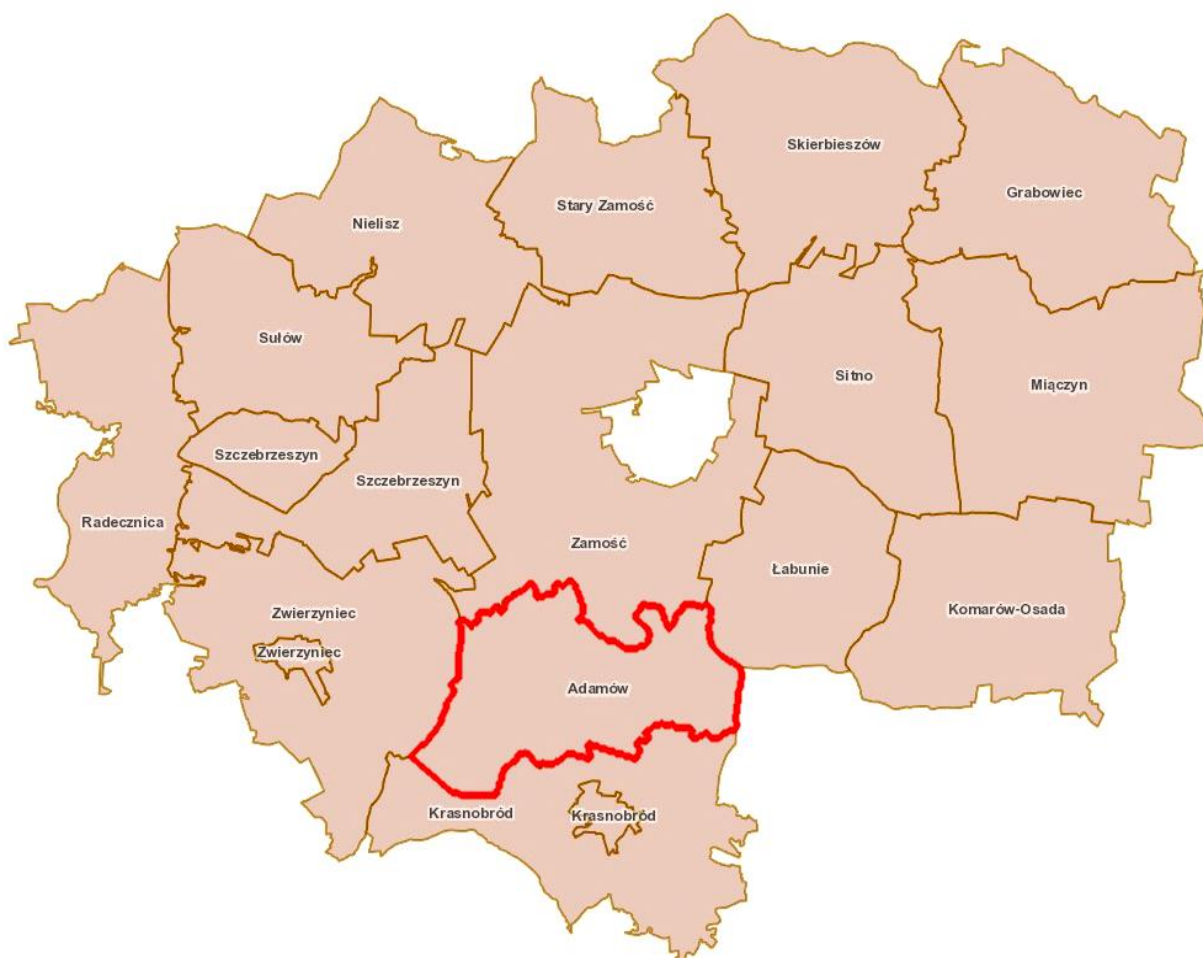
Gmina Adamów zajmuje obszar 110,6 km², co stanowi niemal 6% powierzchni całego powiatu zamojskiego oraz 0,44% powierzchni województwa lubelskiego. Powierzchnia Gminy Adamów jest nieco mniejsza niż przeciętna powierzchnia gminy wiejskiej w województwie lubelskim, która wynosi 127 km².¹ Jest jedną z 12 gmin wiejskich (Adamów, Grabowiec, Komarów-Osada, Łabunie, Miączyn, Nielisz, Radecznica, Sitno, Skierbieszów, Stary Zamość, Sułów, Zamość), które łącznie z 3 gminami miejsko –

¹ „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2014 roku” GUS

wiejskimi (Krasnobród, Szczepieszyn, Zwierzyniec) wchodzą w skład powiatu zamojskiego.

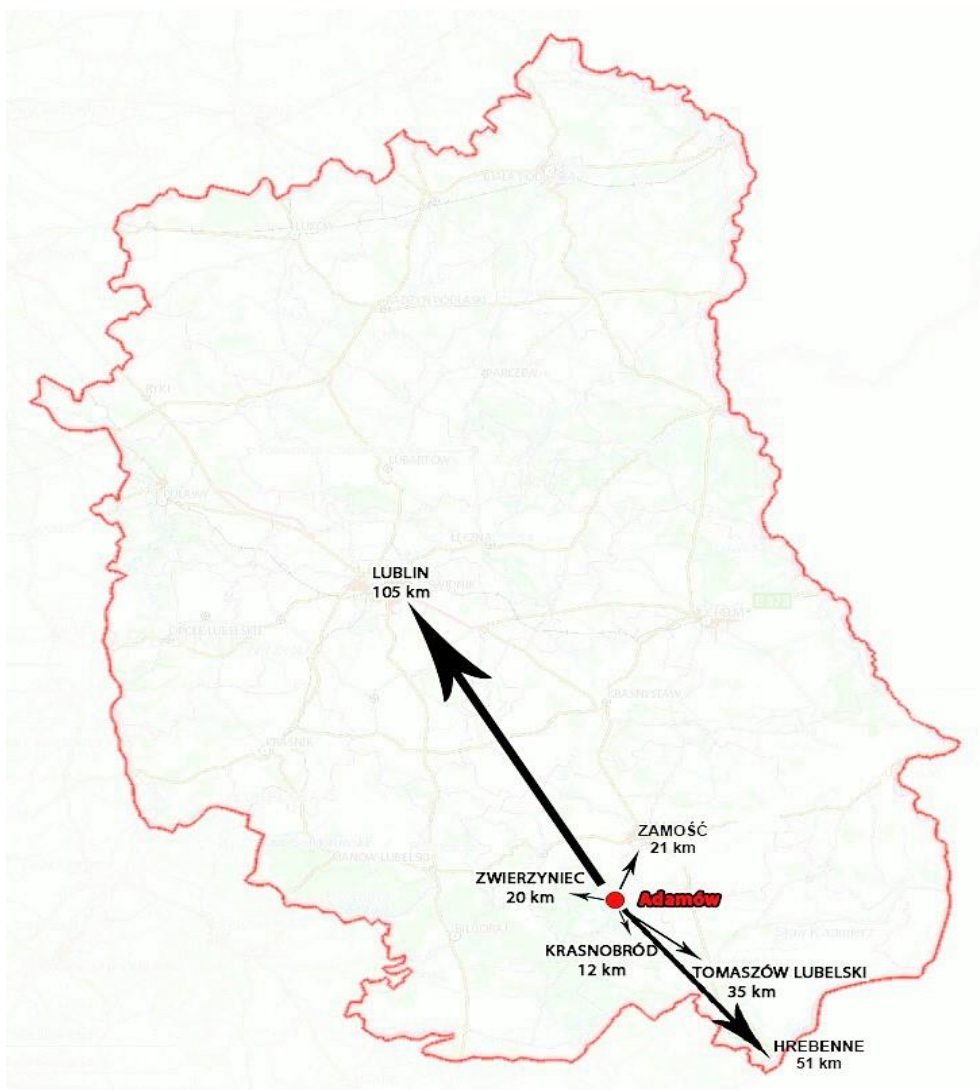
Mapa 2 Usytuowanie Gminy Adamów na tle powiatu zamojskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie geoportal.gov.pl

Siedzibą gminy jest miejscowość Adamów, oddalony o 21 km od siedziby powiatu zamojskiego, 105 km od stolicy województwa lubelskiego, 130 od Rzeszowa, 284 km od Warszawy oraz 289 km od Krakowa. Najbliżej zlokalizowanymi portami lotniczym są: port Lublin-Świdnik -104 km oraz port Rzeszów-Jasionka -119 km (Warszawa – Okęcie – 289 km, Kraków-Balice 302 km). Adamów położony jest w odległości 51 km od polsko-ukraińskiego przejścia w Hrebennem oraz 90 km w Zosinie (Barwinek – 208 km, Terespol – 192 km, Cieszyn – 440 km).

Mapa 3 Położenie Gminy Adamów względem ważniejszych ośrodków województwa lubelskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie geoportal.gov.pl

2.1.2 SIĘĆ OSADNICZA I PRZESTRZENNA GMINY

Na sieć osadniczą Gmina Adamów składa się 16 miejscowości: Adamów, Bliżów, Bondyryz, Boża Wola, Czarnowoda, Feliksówka, Grabnik, Jacnia, Malinówka, Potoczek, Rachodoszcze, Suchowola, Suchowola-Kolonia, Szewnia Górna, Szewnia Dolna i Trzepieciny. W gminie wyodrębniono 18 jednostek pomocniczych – sołectw. Zarówno

miejscowość Boża Wola, jak i Suchowola zostały podzielone na dwa sołectwa (Boża Wola A i B oraz Suchowola A i B).

Układ przestrzenny Gminy Adamów zdeterminowany jest warunkami przyrodniczymi i zaszłościami historycznego rozwoju osadnictwa. Większość jednostek osadniczych ukształtowana została w okresie XVI – XIX wieku, wzdłuż istniejących szlaków komunikacyjnych oraz dolin rzecznych lub obniżień terenu i ma zabudowę zwartą lub skupioną. Wiek XX to rozwój zabudowy kolonijnej, powstałej na skutek reform rolnych głównie z 1944 roku oraz późniejszych wtórnych podziałów.²

Sieć osadnicza gminy jest charakterystyczna dla gmin wiejskich na wschodzie kraju. Przeważają tutaj wsie – ulicówki charakteryzujące się zwartą zabudową mieszkaniową po obu stronach. W gminie występują również miejscowości typu rzędówka, ciągnące się wzdłuż prostej drogi z luźną zabudową, często występujące tylko po jednej stronie.

Mapa 4 Sieć osadnicza w miejscowości Adamów

Źródło: geoportal.gov.pl

Wielkość jednostek osadniczych jest bardzo zróżnicowana. W poniższej tabeli oraz na wykresie przedstawiono powierzchnię poszczególnych miejscowości oraz ich udział w całkowitej powierzchni gminy.

Tabela 3 Powierzchnia poszczególnych miejscowości Gminy Adamów

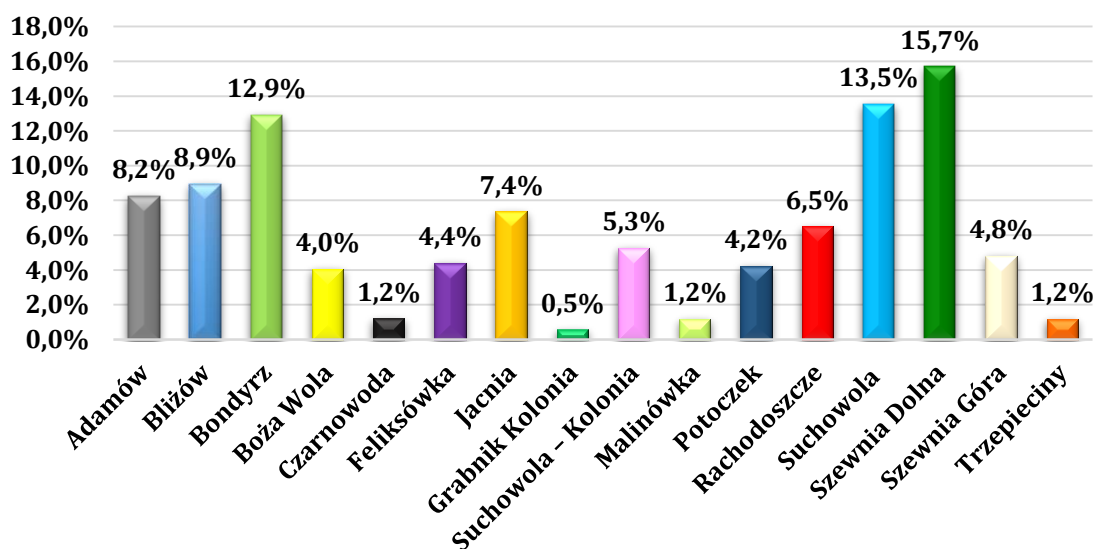
Lp.	Nazwa miejscowości	Powierzchnia [ha]
1.	Adamów	912,5
2.	Bliżów	988,25
3.	Bondyrz	1 430,33
4.	Boża Wola	447,66

² „Strategia Rozwoju Lokalnego Gminy Adamów na lata 2007-2015”

5.	Czarnowoda	134,65
6.	Feliksówka	487,62
7.	Jacnia	815,22
8.	Grabnik Kolonia	60,65
9.	Suchowola Kolonia	581,21
10.	Malinówka	129,89
11.	Potoczek	468,24
12.	Rachodoszcze	717,38
13.	Suchowola	1 498,20
14.	Szewnia Dolna	1 737,59
15.	Szewnia Góra	530,09
16.	Trzepieciny	130,62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy

Wykres 1 Udział poszczególnych jednostek osadniczych w całkowitej powierzchni gminy

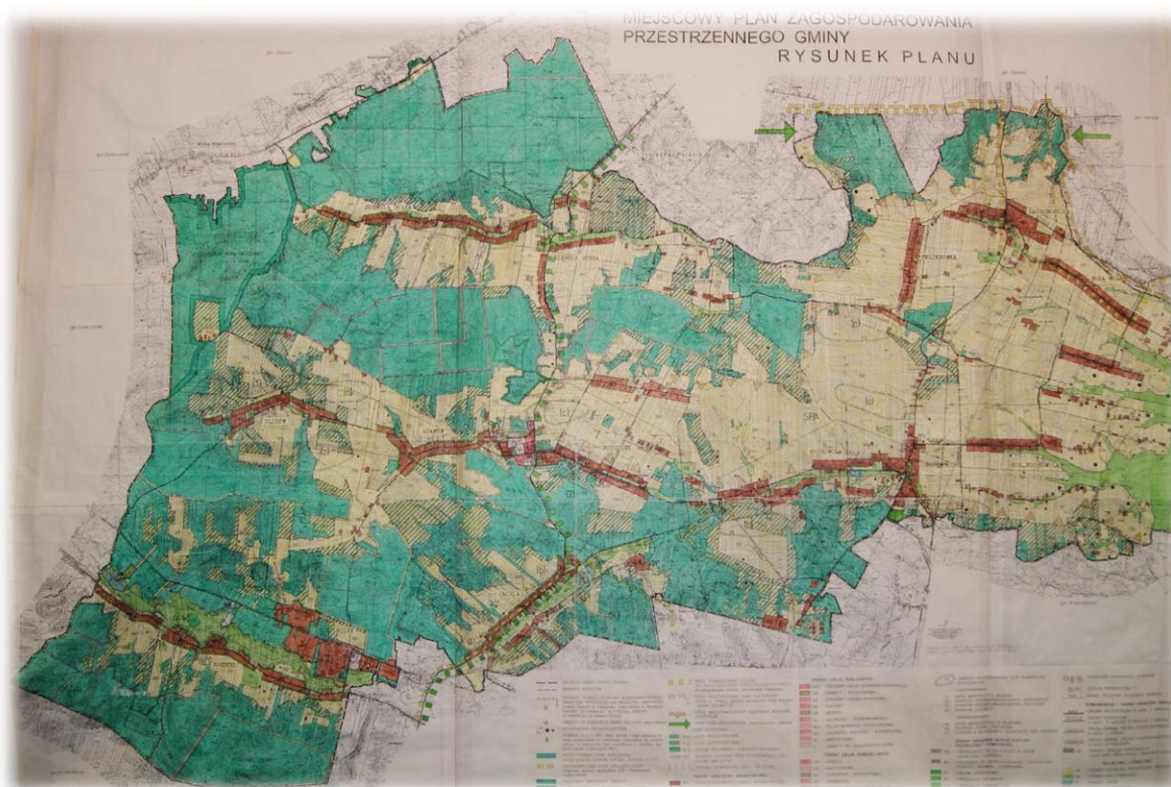
Źródło: Opracowanie własne

Zabudowa mieszkaniowa Gminy Adamów ukształtowana została w oparciu o podstawową i tradycyjną funkcję gminy, jaką jest rolnictwo. Dominuje budownictwo charakterystyczne dla osadnictwa wiejskiego pod względem formy i funkcji - budynek mieszkalny jednorodzinny z towarzyszącą zabudową związaną z działalnością gospodarczą mieszkańców. Na terenie Gminy Adamów występuje również zabudowa jednorodzinna, wielorodzinna i letniskowa (rekreacji indywidualnej). Lokalne zgrupowania osadnicze mają głównie zagrodowy charakter zabudowy, w którym zlokalizowane są ośrodki usług i miejsc pracy związanej z działalnością pozarolniczą.

Na obszarze Gminy Adamów obowiązuje *Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy* (ustanawiający przepisy powszechnie obowiązujące na danym terenie, będące podstawą wydawania decyzji administracyjnych) przyjęty Uchwałą Nr X/73/2003 Rady Gminy Adamów z dnia 14 listopada 2003 roku (publikacja w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego Nr 199, poz. 3777 z 14 listopada 2003 roku). Dotychczas był on zmieniany kilkakrotnie. Wskaźnik pokrycia gminy *Miejscowym Planem Zagospodarowania Przestrzennego* wynosi 100% i jest bardzo wysoki wobec średniej krajowej – 25,6% i średniej wojewódzkiej – 57%.

Mapa 5 Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Adamów

Źródło: Urząd Gminy Adamów

Pod względem funkcjonalno – przestrzennym gminę podzielić można na 2 obszary:

A – Obszar zachodni – aktywności gospodarczej – z ośrodkiem gminnym Adamów obejmujący wsie: Szewnia Górna, Szewnia Dolna, Czarnowoda, południowa część wsi Potoczek, Bliżów, Bondyrz, Trzepieciny, Jacnia i Grabnik. Obszar ten charakteryzuje się bardzo dużą lesistością oraz znaczną aktywnością gospodarczą pozarolniczą. Znaczna część tego obszaru znajduje się w otulinie Roztoczańskiego Parku Narodowego.

B – Obszar wschodni – produkcji rolnej – z ośrodkiem pomocniczym Suchowola obejmujący wsie: Rachodoszcze, Feliksówka, Suchowola - Kolonia i północna część wsi

Potoczek. Obszar ten to tereny rozwoju funkcji rolniczej – mała lesistość, znaczne przestrzenie użytków rolnych oraz stosunkowo dobre gleby.

2.1.3 ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Gmina Adamów cieszy się opinią jednej z najbardziej autentycznych roztoczańskich gmin. Cechuje ją niespotykana obfitość i różnorodność świata flory i fauny. Według podziału fizjograficznego Lubelszczyzny północny skraj gminy leży w prowincji Wyżyn Polskich w makroregionie Wyżyna Lubelska - mezoregion Padół Zamojski, natomiast pozostały obszar (środkowa i południowa część gminy) w makroregionie Rostocze, mezoregion - Rostocze Środkowe. Położenie na granicy dwóch rejonów fizjograficznych wpływa na atrakcyjność krajobrazową terenu gminy. Cechą charakterystyczną tego obszaru jest urozmaicona rzeźba terenu w postaci wyrazistych wzgórz i dolin (charakterystyczna dla Rostocza). Z uwagi na budowę geologiczną (podłoże kredowe oraz warstwy lessu) powstają tutaj liczne wąwozy i jary. Występują tutaj zarówno tereny poddane presji człowieka, jak i obszary, na których przyroda i krajobraz zachowały swój naturalny charakter.

Zdjęcie 1 Krajobraz Gminy Adamów

Źródło: www.google.pl/maps - zdjęcie – Krzysztof Gościński

Obszar gminy znajduje się w granicach jednostki geologicznej zwanej niecką brzezną lub lubelską, w strefie dzielącej platformy wschodnioeuropejskie od struktur organicznych Europy Zachodniej. Najstarsze stwierdzone osady reprezentowane są przez opoki, margle i gezy o kilkusetmetrowej miąższości. W okresie miocenu osadziły się na nich utwory piaszczyste, piaskowce oraz różnorodne wapienie, które na skutek intensywnych procesów erozji i denudacji nie tworzą obecnie ciągłej pokrywy, występując płatami różnej wielkości. Na utworach kredowych zalegają utwory czwartorzędowe o różnej miąższości (od kilku metrów w rejonie Adamowa do około 40 m w dolinie Wieprza w Bondyrzu) reprezentowane głównie przez lessy, a w dolinach rzek przez plejstocenijskie piaski oraz holocenijskie mady i piaski rzeczne. Sporadycznie występują holocenijskie piaski wydymowe (na płd.—zach. od Potoczka oraz na płd. od Wojdy) oraz torfy (dolina Kryniczki).

Budowa geologiczna stanowi podstawowe uwarunkowanie występowania bogactw naturalnych. Na terenie Gminy Adamów występuje uboga baza surowców naturalnych składająca się ze złóż opok mastrychtu (wykorzystywanych jako kamień budowlany i drogowy oraz surowiec do produkcji kruszywa) oraz piasków. Wyżej wymienione złoża położone są jednak w obszarze Natura 2000 PLB 060012 Roztocze, otuliny Roztoczańskiego Parku Krajobrazowego, otuliny Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego i mogą być eksploatowane pod warunkiem wykluczenia kolizji z wymogami ochrony przyrody. W związku z powyższym przemysł wydobywczy surowców jest tutaj bardzo słabo rozwinięty.

Przez teren Gminy przepływają trzy rzeki: Wieprz i Jacynka. Zbiornik wód podziemnych w granicach gminy stanowi fragment jednego z głównych zbiorników wód podziemnych w kraju Nr 407 Niecka Lubelska – Chełm – Zamość.

Klimat Gminy Adamów można scharakteryzować jako przejściowy. Kształtowany jest on przez zmienny napływ mas powietrza morskiego lub kontynentalnego, przy przewadze wpływów kontynentalnych. Średnia wielkość opadów, na podstawie wieloletnich obserwacji wynosi około 650 mm rocznie. Średnia temperatura roczna 7,2°C, a średnie temperatury miesięczne wahają się -5,4°C (styczeń) do 17,6°C (lipiec). Liczba dni wegetacji z temperaturą minimalną większą od 5°C wynosi 207 dni, a pokrywa śnieżna zalega średnio od 70 do 80 dni.

System przyrodniczy gminy tworzą:

- lasy w zachodniej części obszaru - (kompleksy: „Kosobrody Zwierzyniec”, „Komisarskie”, „Iwnia I”, „Iwnia II” „Koceń” „Glimówka” z rezerwatem leśnym „Debry”) stanowiące fragment korytarza ekologicznego lasów Roztoczańskich rangi krajowej i fragment obszaru węzłowego o znaczeniu międzynarodowym – 33 M – Roztoczański (ECONET PL) w tym lasy wchodzące w skład RPN zaliczane do ostoi siedliskowej sieci Natura 2000 PLB 060019 – Roztoczański Park Narodowy o powierzchni 8483 ha oraz ostoi ptasiej PLB 060012 Roztocze i siedliskowych PLH 060017 Roztocze Środkowe, PLH 060003 Debry oraz PLH 060094 Uroczyska Lasów Adamowskich.
- południowy obszar gminy wchodzącej w skład Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego stanowiący fragment obszaru węzłowego rangi krajowej 21-K Południoworoztoczańskiego obejmujący fragment kompleksu leśnego „Krasnobród – Husiny”,
- pozostałe obszary leśne pełniące funkcje lokalnych obszarów węzłowych zasilających przyrodniczo obszary otaczające „Czarnowoda” „Wierzbówka” „Komisarskie II”, część kompleksu „Hutków” na południe od Suchowoli i las „Stary Działek” przy południowo-wschodniej granicy gminy (na północ od Feliksówki i Rachodoszcz) w tym obszar Natura 2000 PLH 060094 Uroczyska Lasów Adamowskich,
- dolina rzeki Wieprz stanowiąca korytarz ekologiczny rangi krajowej (ECONET PL),
- dolina cieków Jacynki i cieków bez nazwy spod Suchowoli, fragment doliny rzeki Kryniczanka – pełniące funkcje sięgaczy ekologicznych,
- enklawy naturalnych siedlisk – remizy śródpolne, miedze, wąwozy i skarpy lessowe.³

Wśród znajdujących się na terenie Gminy Adamów obszarów i obiektów chronionych należy wymienić:

- **Roztoczański Park Narodowy** - w granicach gminy (teren pomiędzy Wojdą i Szewnią Dolną) znajduje się 325,89 ha parku, co stanowi 3% jej całkowitej powierzchni wraz z otuliną (szerokości 4 km) park obejmuje ponad 50% powierzchni gminy - 5 274,65 ha. Został on utworzony 10 maja 1974 roku. Obejmuje najcenniejsze przyrodniczo obszary Roztocza. Aktualna jego powierzchnia wynosi 8 483 ha, z czego lasy zajmują 8 102 ha (95,5% - jest najbardziej zalesionym parkiem narodowym w Polsce). Park obejmuje część Roztocza Środkowego, które tworzą głównie skały górnokredowe. W jego strefie krawędziowej występują utwory trzeciorzędowe,

---

³ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Adamów na lata 2009-2012 z perspektywą do 2016 roku”

a w dolinach piaski czwartorzędowe. Cechą charakterystyczną Roztocza Środkowego jest urozmaicona rzeźba terenu. Łańcuchy wapiennych wzgórz o wysokości do 350 m n.p.m. porośnięte wspaniałymi lasami z enklawami pól uprawnych przeplatają się z dolinami wysłanymi piaskami polodowcowymi. Zróżnicowanie geologiczne terenu, bogata jego rzeźba, czynniki hydrograficzne, klimatyczne i glebowe spowodowały, że występuje tu aż 47 zespołów roślinnych (19 leśnych i 28 nieleśnych). Najcenniejsze z nich to bór jodłowy i buczyna karpacka – charakterystyczne dla regla dolnego Karpat. Wśród gatunków drzew panujących w parku należy wymienić: sosnę, jodłę i buk. Z pozostałych około 30 rodzimych gatunków drzew najliczniej występują: dąb, olsza, lipa, brzoza, świerk, modrzew, grab, jawor, jesion i klon. Niezwykle bogata i różnorodna jest również flora parku. Spośród ponad 700 gatunków roślin naczyniowych spotkać można zarówno roślinność typowo nizinną, jak też gatunki górskie (tojad dzióbaty, żywiec gruczołowaty), północne (zimoziół północny), południowo-wschodnie (pluskwica europejska, powojnik prosty) oraz atlantyckie (rosiczka pośrednia, widłak torfowy). Lista roślin rzadkich obejmuje 65 taksonów, a objętych ochroną gatunkową około 45 (czosnek niedźwiedzi i siatkowaty, zawilec wielkokwiatowy, trzy gatunki rosiczek, liczne gatunki storczyków wraz z najpiękniejszym obuwikiem). Także fauna parku reprezentowana jest przez liczne gatunki. Występują tu wszystkie typowe zwierzęta leśne: jeleni, sarna, dzik, wilk, lis, borsuk, kuna, a nad wodami wydra. Okresowo spotyka się łosia i rysia. Liczne są owadożerne ssaki chronione (ryjówki), gryzoni z rodziny pilchowatych (orzesznica, popielica), a także nietoperze. Na obszarze parku żyją również bobry (sprowadzone w 1979 r.) oraz koniki polskie (potomkowie tarpana i ras lokalnych), których ostoję utworzono w 1982 r. Spośród ponad 200 gatunków ptaków około 130 gnieździ się regularnie na terenie parku (m.in.: orlik krzykliwy, trzmielojad, bocian czarny, dzięcioł biało-grzbiety, muchołówka białoszyja i mała). Wśród gadów często spotyka się liczne jaszczurki wraz z padalcem w formie turkusowej, zaskrońca, żmiję zygzakowatą oraz żółwia błotnego. Płazy reprezentowane są przez liczne traszki, kumaki, grzebiuszki, rzekotki oraz żaby zielone i brunatne. Bogaty jest świat bezkręgowców. Obecność wielu mięczaków, wijów, pajęczaków i owadów świadczy o niezwykłości przyrody parku w skali kraju i Europy.⁴

---

⁴ <http://www.roztozczewita.pl/roztoczaski-park-narodowy>

Zdjęcie 2 Konik polski w Roztoczańskim Parku Narodowym

Źródło: www.polskieszlaki.pl

- **Krasnobrodzki Park Krajobrazowy** – znaczna część parku położona jest na terenie Gminy Krasnobród (7 208 ha) oraz Adamów (240 ha). Został on utworzony w 1988 r. Park swoim zasięgiem obejmuje partię najwyższych wzniesień Roztocza Środkowego (przekraczających wysokość 350 m n.p.m.) oraz fragment doliny górnego Wieprza. Na północnym zachodzie graniczy on z otuliną Roztoczańskiego Parku Narodowego, na południu zaś otulina parku styka się z otuliną Parku Krajobrazowego Puszczy Solskiej. Cechą charakterystyczną parku jest wyjątkowo malowniczy i urozmaicony krajobraz świadczący o dawnej aktywności geologicznej na terenie. Z jednej strony można tutaj spotkać wychodnie skalne w formie ostańców na szczytach roztoczańskich wzniesień. Z drugiej natomiast, w dolinie Wieprza, można napotkać piaszczyste wydmy o parabolicznym kształcie sięgające wysokość nawet do 20 m i długości do 1,5 km. Kolejną ciekawą rzeźbą parku są suche doliny tworzące dwa systemy: jeden z nich występuje w okolicach Krasnobrodu i związany jest z doliną Wieprza natomiast drugi występuje w południowo zachodniej części parku i związany jest z doliną górnego Sopotu. Lasy zajmują ponad 60% powierzchni parku. Dominującym zespołem jest bór świeży, w którym głównym gatunkiem jest sosna. Towarzyszą mu bory jodłowe oraz buczyna karpacka. Spotkać tu można także olsy, grądy, a także cenne torfowiska i zbiorowiska roślinności kserotermicznej. Na obszarze parku najcenniejsze zbiorowiska leśne objęto ochroną w ramach rezerwatów przyrody „Św. Roch” oraz „Zarośle”. Szata

roślinna parku zawiera elementy typowe dla flory Roztocza - cechującej się wyraźnie zaznaczoną obecnością gatunków górskich i kserotermicznych. Do rzadkich roślin górskich należą m.in. widłak wroniec, podrzeń żebrowiec, nerecznica górską i szerokolistną czy żywiec gruczołowaty. Na uwagę zasługuje obecność na tym terenie wapieniolubnych paproci: zanokcicy skalnej i zanokcicy murowej. Rzadkie gatunki znajduje się także w grupie roślin torfowiskowych. Należą do nich m.in. brzoza niska, wierzba borówkolistna, widłak torfowy oraz turzycyca strunowa. Fauna Parku to: jeleń, sarna i dzik, ssaki drapieżne reprezentują m.in.: borsuk, gronostaj, jenot, kuna leśna, kuna domowa, łasica i tchórz. Z rzadszych gatunków ptaków stwierdzono tu gniazdowania orlika krzykliwego, bociana czarnego i pliszki górskiej.⁵

- **Rezerwat przyrody leśny częściowy „DEBRY”** o powierzchni 179,31 ha położony jest między Hutkami a Bondyrzem. Utworzony został w 1983 r. w celu ochrony starodrzewu bukowo-jodłowego z wieloma gatunkami roślin górskich. Obejmuje swoim zasięgiem fragment wierzchowiny, poprzecinanej wąwozami erozyjnymi tzw. debrami, które dały początek jego nazwie. Większą część rezerwatu stanowi zespół wyżynnego jodłowego boru mieszanego porastający wierzchowiny i łagodne zbocza wąwozów. W głębszych jarach i na stromych stokach znalazł dla siebie miejsce buk, tworząc zespół żyźnej buczyny karpackiej – formy roślinności charakterystycznej dla regla dolnego Karpat. Charakterystyczne dla tego rezerwatu jest występowanie dwóch gatunków żywca: cebulkowatego i gruczołowatego. Są to rośliny, które zakwitając na wiosnę tworzą zwarte kobierce, rozesełane po dnie lasu. Oprócz wymienionych gatunków w runie spotkać możemy również rzadkie i chronione rośliny, do których należą: wilczomlecz migdałolistny, tojeść gajowa, lepiężnik biały, buławnik wielkokwiatowy, kruszczyk szerokolistny i podkolan biały. Wielką osobliwością rezerwatu jest obecność gatunków górskich, rzadko spotykanych w warunkach wyżynnych, takich jak: paprotnik kolczysty, nerecznica górską, starzec gajowy, przetacznik górski czy zachyłka Roberta.⁶
- **Obszar Natura 2000- Uroczyska Lasy Adamowskie PLB 060094** - ostoja obejmuje zalesione lessowe oraz rędzinowe wzniesienia na północnej krawędzi Roztocza oraz niewielkie fragmenty pól, ugorów i zmeliorowanych łąk na południe od Zamościa. Składa się z trzech fragmentów odrębnych o odmiennej specyfice zajmując 1 845 ha. „Lasy Komisarzskie” – to zwarty kompleks buczyn z domieszką punktowych siedlisk boru

⁵ <http://www.parki.lubelskie.pl>

⁶ <http://www.zwierzyniec.lublin.lasy.gov.pl>

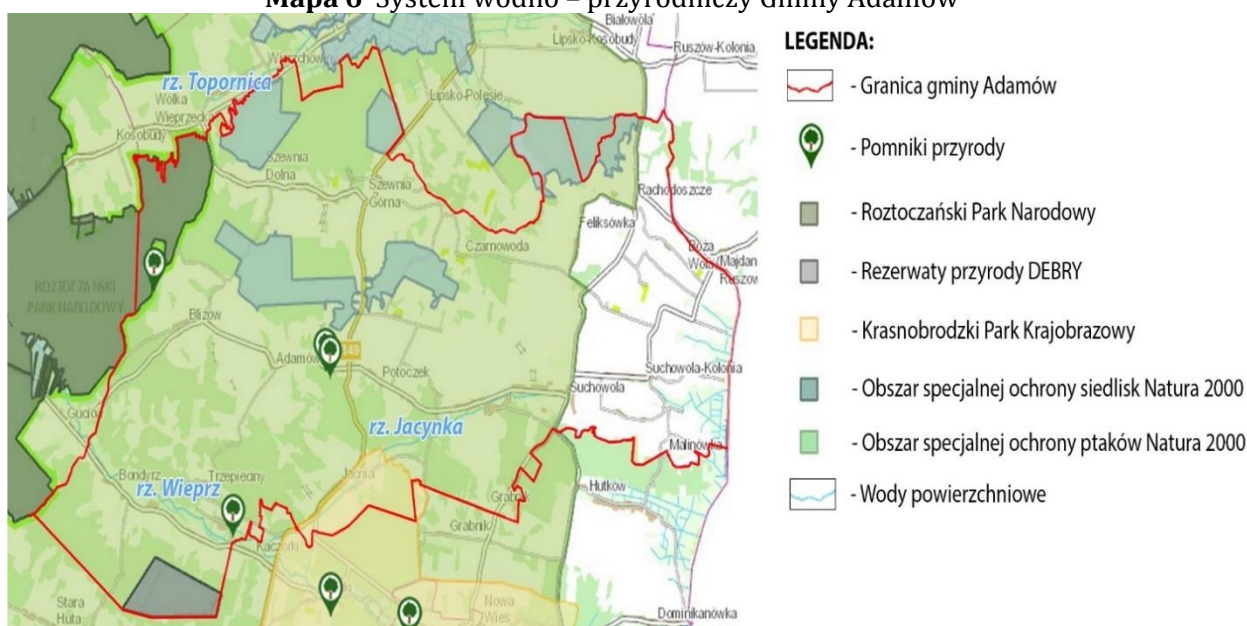

jodłowego w wieku 80-150 lat (teren Gminy Adamów) gdzie południowe skłony pokrywają miejscami płyty zniszczonych muraw kserotermicznych. Kompleksy leśne „Stary Działek” (Gmina Adamów) i „Kąsewiczka” to drzewostany bukowe i bukowo-grabowe w wieku 50-60 lat w przewadze tereny prywatne. Celem jest zachowanie buczyn i grądów oraz stanowisk roślin rzadkich.⁷

➤ **Pomniki przyrody:**

- ✓ aleja lipowa w parku podworskim w Adamowie obejmująca 20 lip drobnolistnych o obwodach od 210 cm do 400 cm, 5 jesionów wyniosłych o obwodach od 120 do 340 m;
- ✓ grupa 14 lip drobnolistnych o obwodach od 140 do 340 cm w Adamowie,
- ✓ dąb szypułkowy o obwodzie 366 cm w Wojdzie,
- ✓ lipa drobnolistna o obwodzie 475 cm w Bondyrzu.

Mapa 6 System wodno – przyrodniczy Gminy Adamów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie geoportal.gov

Gmina Adamów położona jest w obrębie jednego działu geobotanicznego Wyżyn Południowopolskich w krainie geobotanicznej Roztoczańskiej okręg Roztocze Środkowe i Południowe podokręg Zwierzyniecki. Wyróżnikiem tego podokręgu jest największy udział na Lubelszczyźnie gatunków górskich. Na słonecznych zboczach dolin, wąwozów,

⁷ — nie korygowano „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Adamów na lata 2009-2012 z perspektywą do 2016 roku”

skarp lessowych występuje bogata flora stepowa - reprezentowana przez rzadkie zarośla i murawy kserotermiczne. W dolinach rzek występują zbiorowiska łąkowe (dominują w nich łąki o charakterze antropogenicznym - kośne - występujące w zbiorowiskach osuszonych torfowiskowych oraz trzęślicowych). Najbliżej koryta rzeki Wieprz spotyka się siedliska łąkowe, zastoiska, rzadziej łągi właściwe.

Występowanie fauny na obszarze gminy związane jest z rozmieszczeniem podstawowych siedlisk o charakterze naturalnym lub półnaturalnym. Występuje tu:

- ✓ fauna leśna - związana z rozległymi kompleksami leśnymi,
- ✓ fauna łąkowo-zaroślowa - w siedliskach doliny rzeki Wieprz i Kryniczki,
- ✓ fauna kserotermiczna - związana z siedliskami muraw i zarośli kserotermicznych i stepopodobnych.

Według waloryzacji faunistycznej Zamojszczyzny, obszar Gminy Adamów charakteryzuje się zróżnicowaną wartością faunistyczną. Najwyższą ocenę w skali 4 - stopniowej (obszar o wartości przeciętnej, ponadprzeciętnej, wysokiej oraz bardzo wysokiej i wybitnej - ze statusem Parku Narodowego) otrzymały obszary:

- ✓ zachodnia część gminy (Roztoczański Park Narodowy i rezerwat leśny Debry) - ma wartość wybitną,
- ✓ środkowa część gminy - ma wartość wysoką,
- ✓ wschodnia część gminy - ma wartość ponadprzeciętną.

Podstawę systemu ekologicznego gminy tworzą ekosystemy leśne oraz wodne, wodnotorfowiskowe i łąkowe w dolinie Wieprza i Kryniczki. Struktura przyrodnicza gminy jest zdeterminowana przez strukturę użytkowania gruntów i jest bardzo korzystna dla funkcjonowania przyrody i bioróżnorodności. Struktura ta na obszarze gminy różnicuje się na:

- ✓ część zachodnia - dominują tu wieloprzestrzenne ekosystemy leśne z dużymi pół enklawami obszarów rolniczych, ekosystemami łąkowo-torfowiskowymi i wodnymi doliny Wieprza,
- ✓ część środkową - występuje tu mozaika znacznie mniejszych obszarowo ekosystemów leśnych z ekosystemami rolniczymi i z udziałem ekosystemów jak w części zachodniej łąkowo-torfowiskowych i wodnych doliny Wieprza,
- ✓ część wschodnią - z dominacją agrocenoz i niewielkim udziałem ekosystemów leśnych i łąkowych w dolinie Kryniczki

2.1.4 ZASOBY KULTUROWE I HISTORYCZNE

Zasoby kulturowe i historyczne, w tym zabytki są ważnym elementem mogącym mieć wpływ na rozwój społeczno - gospodarczy Gminy Adamów. Na jej terenie znajdują się zabytki, których wartość historyczna przyciąga turystów. Na turystyczne zasoby gminy składają się wpisane do rejestru zabytków zespoły dworsko - parkowe, zabytki architektury sakralnej oraz obiekty o walorach architektonicznych.

Historia i rozwój Adamowa związane są z rodem Tarnowskich. Miejscowość Adamów i okoliczne tereny należały niegdyś do dóbr krasnobrodzkich. Do dzisiaj na obszarze gminy zachowały się zespoły dworskie i folwarczne znajdujące się w:

- **Adamowie** – w skład zespołu dworskiego z 1806 r. wchodzi dwór oraz budynki gospodarcze - drewniany czworak, murowana obora oraz murowana owczarnia (XIX w.); zachowały się też pozostałości parku o powierzchni 1,8 ha z ponad dwustu drzewami różnych gatunków, w tym klony, jesiony, osiki, lipy, dęby, robinie, wierzby, fragmenty alei lipowych i szpalerów grabowych,
- **Szewni Dolnej** – znajduje się drewniana rządcówka z przełomu XIX/XX wieku (pozostałość po dawnym folwarku Ordynacji Zamoyskich) oraz blisko 30 drzew 7 gatunków (jesiony, brzozy, graby, klony, świerki) i fragmenty szpaleru grabowego.
- **Rachodoszczach** – znajdują się pozostałości po zabudowaniach dworskich z około 1923 r. Do dziś zachowała się tylko część budynku gospodarczego zbudowanego z białego kamienia oraz aleja lipowa.

Zdjęcie 3 Dwór w Adamowie

Źródło: Massive Graphics

Wśród zabytków Gminy Adamów na szczególną uwagę zasługują zabytki kultury sakralnej i architektury wiejskiej, a wśród nich:

- **Zespół kościoła rzymskokatolickiego, filia p. w. św. Stanisława Biskupa** - znajdująca się w miejscowości Potoczek. W jego skład wchodzi: drewniany kościół pochodzący z 1870 r. (dawna cerkiew prawosławna), drewniana dzwonnica, datowana również na 1870 r. oraz cmentarz kościelny o powierzchni 0,55 ha wraz z drzewostanem (XIX w.).

Zdjęcie 4 Kościół filialny p. w. Św. Stanisława Biskupa w Potoczku

Źródło: Massive Graphics

- **Zespół kościoła rzymskokatolickiego, filia p.w. Zwiastowania NMP** - znajdująca się w miejscowości Szewnia Dolna. W jego skład wchodzi: drewniany kościół zbudowany w 1905 r. (dawna cerkiew prawosławna) oraz cmentarz kościelny o powierzchni 0,18 ha wraz z drzewostanem.

Zdjęcie 5 Kościół filialny p.w. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Szewni Dolnej

Źródło: Massive Graphics

- **Zespół kościoła rzymskokatolickiego p.w. Przemienienia Pańskiego** – znajdujący się w Suchowoli. Parafia powstała w roku 1919 po zlikwidowanej cerkwi prawosławnej, której drewniany budynek obecnie nie istnieje. Kościół murowany wybudowano na przełomie lat 1935 - 1938. Przy kościele usytuowano w początkach XX wieku cmentarz, który został zlikwidowany.
- **Zabytkowe młyny wodne** - znajdujące się we wsi Bondyrz. Jeden z nich zbudowany w 1924 r. wraz z jazem i mostem nad ciekim został wpisany do rejestru zabytków. Obecnie prowadzona jest przy nim hodowla pstrąga, a w jego sąsiedztwie tworzy się baza gastronomiczna i noclegowa. Drugi postawiony w 1936 r. chroniony jest pośrednio poprzez ujęcie w ewidencji zabytków.

Zdjęcie 6 Młyn wodny w Bondyrzu

Źródło: Massive Graphics

Oprócz wyżej wymienionych zabytków na obszarze gminy znajdują się także inne obiekty architektury i budownictwa, a wśród nich:

- murowana kapliczka domkowa (przy „starej drodze”) z 1 połowy XIX w. w Adamowie,
- drewniany kościół parafialny (1948 - 1949) z dzwonnica i cmentarzem parafialnym wraz z drzewostanem w Bondyrzu,
- kamienny krzyż z 1916 r. w miejscowości Bondyrz,
- murowana kapliczka z 2 połowy XIX w. w miejscowości Grabnik,
- drewniany dom nr 42 z początku XX w. w miejscowości Potoczek,
- kuźnia drewniana z około 1900 r. w miejscowości Rachodoszcze,
- krzyż kamienny z 1906 roku w Suchowoli,
- krzyż kamienny z przełomu XIX i XX w. w miejscowości Suchowola,
- szkoła murowana i zespół zieleni w Suchowoli,
- dom drewniany nr 179 z końca XIX w. w miejscowości Suchowola,
- dom drewniany nr 194 z początku XX w. w miejscowości Suchowola,
- dom drewniany nr 311 z 2 połowy XIX w. w miejscowości Suchowola,
- dom drewniany nr 312, powstały ok. 1900 r. w miejscowości Suchowola;
- krzyż epidemiczny z 2 połowy XIX w. w miejscowości Szewnia Dolna,
- murowany budynek byłej Szkoły Podstawowej z początku XX wieku w Rachodoszczach - zbudowany przez jego mieszkańców,
- kamienny krzyż z roku 1905 w Rachodoszczach,

- kamienny krzyż z roku 1907 w Żyznowie.

Wśród cmentarzy i mogił, figurujących w gminnej ewidencji zabytków, należy wymienić:

- **w miejscowości Bondyrz** - cmentarz rzymskokatolicki, założony w 1978 r. - czynny;
- **w miejscowości Potoczek** - cmentarz grekokatolicki z XIX w. – nieczynny (zachowała się tam jedynie mogiła zbiorowa z czasów II wojny światowej) oraz cmentarz prawosławny prawdopodobnie z 1870 r. - nieczynny (zachowało się kilkanaście nagrobków kamiennych, w tym prawosławne i łacińskie krzyże);
- **w miejscowości Suchowola** - cmentarz prawosławny, dawniej grekokatolicki z 1860 r. - nieczynny (zachowało się kilkanaście nagrobków) oraz cmentarz rzymskokatolicki, założony w 1920 r. i czynny do dziś (na jego obszarze znajduje się kwatera poległych w walce z hitlerowskim okupantem oraz kwatera wojenna, w której pochowano 122 żołnierzy polskich poległych we wrześniu 1939 r.);
- **w miejscowości Szewnia Dolna** - cmentarz prawosławny, dawniej grekokatolicki, założony w XIX w. – nieczynny.

W miejscowościach Rachodoszcze, Feliksówka oraz na cmentarzu w Suchowoli znajdują się również pomniki oddające cześć poległym i zamordowanym, w tym żołnierzom walczącym o niepodległość kraju. Na obszarze gminy znajdują się również kamienne krzyże epidemiczne. Na szczególną uwagę zasługuje rzadko spotykany trójramienny krzyż w Jacni.

2.2 INFRASTRUKTURA

2.2.1 INFRASTRUKTURA KOMUNIKACYJNA

System komunikacji stanowi jeden z podstawowych elementów zagospodarowania układu przestrzennego gminy. Spełnia on funkcję usługową, która polega na zaspokojeniu podstawowych potrzeb w zakresie przewozu ludzi i towarów. Ponadto dostępność komunikacyjna stanowi jeden z głównych czynników decydujących o atrakcyjności inwestycyjnej gminy, jest także ważnym wyznacznikiem jakości życia jej mieszkańców.

Zarządcami dróg, do właściwości których należą sprawy z zakresu planowania, budowy, modernizacji, utrzymania i ochrony dróg, są następujące organy administracji rządowej i samorządowej:

- ✓ w zakresie dróg wojewódzkich - Zarząd Dróg Wojewódzkich,

- ✓ w zakresie dróg powiatowych - Zarząd Powiatu,
- ✓ w zakresie dróg gminnych – Wójt.

Układ komunikacyjny Gminy Adamów wyznaczony został przez drogę wojewódzką Nr 849 Zamość – Krasnobród - Józefów - Wola Obszańska. Jej długość na obszarze gminy wynosi 6,5 km.

Ważny wpływ na dostępność komunikacyjną gminy ma również sieć dróg powiatowych, która na obszarze gminy jest dobrze usytuowana i komunikuje większość jednostek osadniczych. Łączna ich długość wynosi 36,63 km. Parametry techniczne tych dróg odbiegają jednak od wymaganych „warunkami technicznymi”⁸. W poniższej tabeli zaprezentowano zestawienie przedmiotowych dróg.

Tabela 4 Zestawienie dróg powiatowych

L.p.	Numer drogi	Klasa drogi	Nazwa drogi	Długość drogi w obszarze Gminy Adamów [m]
1.	3247 L	G	Pniówek – Suchowola - Maciejówka	6 830
2.	3252 L	G	Obrocz – Namule - Hutki	4 285
3.	3260 L	Z	Tomaszów Lubelski – Krasnobród - Jacnia	302
4.	3253 L	L	Adamów – Bliżów - Guciów	7 113
5.	3255 L	Z	Szewnia – Wólka Wieprzecka	4 140
6.	3254 L	Z	Potoczek - Suchowola	5 760
7.	3258 L	Z	Łabunie Reforma – Majdan Ruskowski - Rachodoszcze	700
8.	3259 L	Z	Suchowola – majdan Ruskowski	5 363
9.	3265 L	Z	Boża Wola – Namule – Majdan Krynicki - Janówka	980
10.	3264 L	L	Krasnobród – Grabnik - Suchowola	1 150

Źródło: Zarząd Dróg Powiatowych w Zamościu

Klasy dróg:

- G** – drogi główne
- Z** – drogi zbiorcze
- L** – drogi lokalne

Tabela 5 Zestawienie dróg gminnych

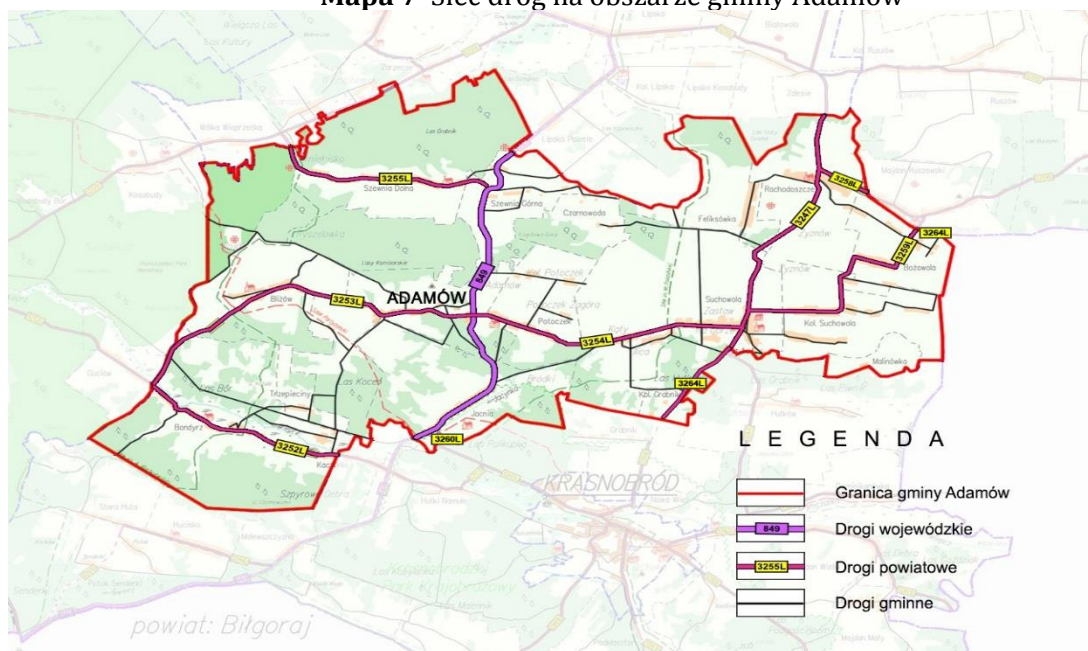
⁸ „Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Adamów”

Lp.	Nr drogi	Przebieg drogi
1.	010825 L	dr.pow.2247L - Feliksówka - Rachodoszcze - dr.pow.2247L
2.	010826 L	dr.pow.2247L - dr.pow.2259L
3.	010827 L	dr.woj.849 - Czarnowoda - Kol. Feliksówka - dr.qm.010825L
4.	010828 L	dr.pow.2252L - Bondyrz - Kątek - Hucisk
5.	010829 L	dr.pow.2253L - Adamów - Kol. Bondyrz - Trzepieciny - Bondyrz - Kaczórki - dr.woj.849
6.	010830 L	dr.pow.2255L - Szewnia Dolna - Koi. Bliżów - Bliżów - dr.pow.2253L
7.	010831 L	dr.woj.849 - Szewnia Górna - koniec zabudowy
8.	010832 L	dr.pow.2247L - koniec zabudowy wsi Żyznów
9.	010833 L	dr.pow.2259L - Kol. Boża Wola - koniec zabudowy
10.	010834 L	dr.pow.2247L - Żyznów - koniec zabudowy
11.	010835 L	dr.pow.2259L - Kol. Boża Wola - koniec zabudowy
12.	010836 L	dr.pow.2259L - Kol. Suchowola - koniec zabudów
13.	010837 L	dr.pow.2259L - Kol. Suchowola - koniec zabudowy
14.	010838 L	dr.gm.010837L - Malinówka
15.	010839 L	dr.gm.010838L - Malinówka
16.	010840 L	dr.pow.2264L - Suchowola
17.	010841 L	dr.pow.2264L - Grabnik Górny - wysypisko śmieci
18.	010842 L	dr.pow.2254L - Suchowola - Ulica - dr.pow.2254L
19.	010843 L	dr.woj.849 - Bródki - koniec zabudowy
20.	010844 L	dr.woj.849 - Kol. Adamów - Kol. Potoczek - koniec zabudowy
21.	010845 L	dr.pow.2254L - Potoczek - Kol. Potoczek - dr. gm. 010844L
22.	010846 L	początek Kol. Potoczek II - Czarnowoda - dr.gm. 010827L
23.	010847 L	dr. qm. 010845L - Kol. Potoczek - Zagóra - koniec zabudowy
24.	010848 L	dr.pow.2252L - Kaczórki - dr.gm. 010829L
25.	010849 L	dr.gm.010848L - Bondyrz Osiedle - koniec zabudowy
26.	010850 L	dr.gm.010829L - Trzepieciny - dr.gm.010829L
27.	010851 L	dr.pow.2253L - Bliżów - koniec zabudowy
28.	010852 L	dr.gm.010830L - Bliżów Wojda - koniec zabudowy
29.	010853 L	dr.pow.2253L - Adamów - dr.woj.849
30.	010854 L	dr.pow.2253L - dr.gm.010853L
31.	010855 L	dr. woj.849 - Szewnia Górna - koniec zabudowy

Źródło: Wyciąg z Załącznika Nr 1 do uchwały Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 10 września 2003r. Nr L/742/03 w sprawie nadania numerów drogom gminnym na terenie Województwa Lubelskiego

Wewnętrzny szkielet dróg Gminy Adamów, oprócz dróg powiatowych, stanowią drogi gminne. Łączna ich długość wynosi blisko 120 km, z czego 69% stanowią drogi gminne, natomiast 31% drogi powiatowe. Podstawowy układ komunikacyjny uzupełniony jest w poszczególnych miejscowościach przez ogólnodostępne drogi lokalne i wewnętrzne (nie zaliczone do żadnej z ww. kategorii dróg) pełniące rolę dojazdową do gruntów rolnych i leśnych, obsługujące tereny zabudowy mieszkaniowej i usługowo-produkcyjnej.

Mapa 7 Sieć dróg na obszarze gminy Adamów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie geoportal.gov.pl

Sieć dróg powiatowych oraz gminnych ma na celu realizację powiązań komunikacyjnych przede wszystkim na terytorium gminy, a także powiązań lokalnych z miejscowościami znajdującymi się w granicach gmin sąsiednich. Sieć dróg gminnych zapewnia dojazd do każdej miejscowości, jednak są to drogi o zróżnicowanej nawierzchni.

Długość dróg gminnych wynosi blisko 81 km, z czego jedynie 40% to drogi o nawierzchni utwardzonej. Stan dróg jest różny, jednak w większości wymagają one remontów i konserwacji. Szczególnej uwagi wymagają drogi gminne, które nie posiadają utwardzonej powierzchni.

Ponadto na terenie gminy zauważalne są potrzeby w zakresie niewystarczającej organizacji ruchu pieszego i rowerowego.

Na terenie gminy swoje usługi komunikacyjne świadczą SP Autonaprawa oraz dwóch przewoźników prywatnych. Sukcesywnie z roku na rok, liczba kursów świadczonych przez Autonaprawę została zmniejszona do kilku dziennie. Niektóre z miejscowości znajdujących się na obszarze gminy mają utrudnione połączenie komunikacyjne. Problem ten dotyczy głównie osób mieszkających przy drogach gminnych oraz osób chcących się przemieszczać między poszczególnymi miejscowościami w gminie. Problem ten nasila się w okresie wakacyjnym w związku z odwołaniem części kursów przez przewoźników. Z trudnościami komunikacyjnymi zmagają się mieszkańcy następujących miejscowości: Feliksówka, Boża

Wola, Rachodoszcze, Trzepieciny, Bliżów, Malinówka, Grabnik. Dobre połączenie komunikacyjne w gminie mają mieszkańcy miejscowości usytuowanych głównie przy drodze wojewódzkiej tj. Szewnia Górna i Szewnia Dolna, Jacnia oraz przy drodze powiatowej tj. Suchowola.

2.2.2 INFRASTRUKTURA WODNO-ŚCIEKOWA

Podstawowym źródłem zaopatrzenia w wodę dla potrzeb socjalno - bytowych są wody podziemne. Według danych na koniec 2014 r. sieć wodociągowa gminy stanowiła system o długości 44,1 km, pozwalający na doprowadzenie wody do 698 punktów (przyłącza)⁹.

Na system zaopatrzenia ludności w wodę składa się:

- wodociąg lokalny dla sołectwa Adamów – włączony do eksploatacji w 1966 r.,
- wodociąg Potoczek - włączony do eksploatacji w 1971 r., zaopatruje w wodę około 2 200 osób w miejscowościach: Suchowola, Adamów, Potoczek, Potoczek Kolonia, Jacnia,
- studnia na osiedlu mieszkaniowym w miejscowości Bondyryz - włączona do eksploatacji w 2013 r., zaopatruje w wodę około 70 osób.

Poza zbiorowym systemem zaopatrzenia w wodę znajdują się miejscowości: Bliżów, Bondyryz, Czarnowoda, Suchowola Kolonia, Grabnik Kolonia, Malinówka, Szewnia Dolna, Szewnia Górna i Trzepieciny. Z ujęcia wody w Majdanie Ruszowskim (Gmina Łabunie) zaopatrywane w wodę jest około 270 gospodarstw domowych miejscowości Boża Wola, Rachodoszcze i Feliksówka.

O stanie środowiska, w aspekcie sanitarnym, decyduje m.in. wyposażenie obszaru gminy w infrastrukturę kanalizacyjną. Jednym z głównych problemów gminy jest brak komunalnych zbiorowych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków. Długość sieci kanalizacyjnej pod koniec 2013 r. wynosiła zaledwie 1,6 km, a odsetek ludności korzystającej z niej to 0,5%.

Jedynie w miejscowości Adamów zrealizowano lokalnie odcinek kanalizacji sanitarnej o długości 800 mb, który odprowadza ścieki z wielofunkcyjnego obiektu mieszczącego siedzibę Urzędu Gminy oraz Urzędu Poczтового i mieszkań Spółdzielni Mieszkaniowej, a także z Ośrodka Zdrowia, biurowca MHSI i piekarni. W Bondyryzu

---

⁹ Bank Danych Lokalnych GUS

lokalny odcinek kanalizacji sanitarnej obsługuje trzy budynki Spółdzielni Mieszkaniowej (byłe budynki mieszkalne zakładowe Fabryki Mebli) oraz Fabrykę Mebli. W pozostałym zakresie ścieki gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych i na zlecenie wywożone do oczyszczalni.

Na terenie gminy działają następujące oczyszczalnie ścieków:

- mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków typu M-BOŚ 150 o obciążeniu wyrażonym równoważną liczbą mieszkańców RLM – 103, obsługującą wyżej wymieniony lokalny odcinek kanalizacji sanitarnej w miejscowości Adamów,
- oczyszczalnia ścieków użytkowana przez Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „PROFESJONAL” Sp. z o.o. w Adamowie,
- oczyszczalnia typu BioKube - obsługująca lokalny odcinek kanalizacji sanitarnej w miejscowości Bondyrz,
- oczyszczalnia ścieków typu EKO – WGB - funkcjonująca przy Zespole Szkół w Suchowoli,
- oczyszczalnia ścieków - zlokalizowana przy Zespole Szkół w Szewni Górnej.

2.2.3 ZAGOSPODAROWANIE ODPADÓW

Od 2013 r. w Polsce funkcjonują przepisy - wynikające z nowelizacji ustaw z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. t. j. z 2012 r., poz. 391) - na mocy których gmina przejęła obowiązki właścicieli nieruchomości w zakresie odbierania odpadów komunalnych oraz ich zagospodarowania w zamian za opłatę uiszczoną na jej rzecz. Zmiany w obowiązującym systemie gospodarowania odpadami polegają głównie na: obowiązku gmin w zakresie zapewnienia, budowy, utrzymania i eksploatacji własnych lub wspólnie z innymi gminami regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych, organizowaniu przez gminy przetargów na odbieranie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości, tworzeniu punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych w sposób zapewniający łatwy dostęp dla wszystkich mieszkańców gminy, osiągnięciu (określonych w znowelizowanej ustawie) odpowiednich poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia surowców wtórnych takich jak: papier, metale, tworzywa sztuczne i szkło, obowiązku w zakresie wskazania miejsc, w których mogą być prowadzone zbiórki zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego pochodzącego z gospodarstw domowych.

Na terenie Gminy Adamów nie ma wysypiska śmieci. W gminie funkcjonuje dobrze zorganizowany system zbiórki, transportu i unieszkodliwiania odpadów komunalnych. Usługę odbioru i transportu odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości zamieszkałych na terenie gminy oraz odpadów zgromadzonych w sposób selektywny z Punktu Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych od 2013 r. świadczy firma „ECLER” Wywóz nieczystości Dariusz Gałgan z Tomaszowa Lubelskiego. Wszystkie odpady komunalne zebrane z terenu Gminy Adamów dostarczane są do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych Zakładu Zagospodarowania Odpadów Komunalnych w Biłgoraju. W przypadku wystąpienia awarii lub braku mocy przerobowej tejże instalacji (uniemożliwiającej odbieranie zmieszanych odpadów komunalnych, odpadów zielonych lub pozostałości z sortowania odpadów komunalnych przeznaczonych do składowania od podmiotów odbierających odpady komunalne od właścicieli nieruchomości), odpady z obszaru gminy przekazywane będą do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Chełmie.

2.2.4 INFRASTRUKTURA ENERGETYCZNA

Przez wschodnią część gminy przebiega tranzytem linia energetyczna WN 110 kV relacji Zamość – Krasnobród (w obszarze gminy znajduje się 7,2 km). Na jej terenie nie ma stacji transformatorowej WN/SN tzw. Głównego Punktu Zasilającego. Gmina zasilana jest liniami napowietrznymi i kablowymi średnich napięć 15 kV (o łącznej długości 71,1 km) z rozdzielni mocy w Krasnobrodzie. Linie średniego napięcia zasilają stacje transformatorowe 15/04 kV – słupowe (53 szt.) i wewnętrzne (3 szt.). Łączna moc zainstalowanych stacji transformatorowych wynosi 7 090 kVA. Całkowita długość napowietrznej sieci elektroenergetycznej wynosi ponad 157 km, z czego 52% stanowią linie niskiego napięcia zasilające odbiorców indywidualnych i sieć oświetleniową. Tylko w niewielkim procencie sieć jest kablowa – doziemna (9%). Przeważnie są to krótkie odcinki linii, zrealizowane do zasilania nowych budynków mieszkalnych lub usługowych. Istniejąca sieć energetyczna zapewnia zasilanie całego obszaru gminy.

Eksploatacją poszczególnych elementów systemu elektroenergetycznego, zlokalizowanych na terenie Gminy Adamów, zajmuje się PGE Dystrybucja S.A. Spółka jest jedynym operatorem systemu dystrybucyjnego działającego na terytorium gminy. Jest

ona odpowiedzialna za dostawę energii elektrycznej z wytwórni do odbiorcy końcowego na jej terenie energetycznym. Zgodnie z danymi Urzędu Regulacji Energetyki, na analizowanym obszarze sprzedają energii elektrycznej obecnie zajmują się aż 103 podmioty.

Na system oświetlenia ulicznego gminy składa się 552 lampy oświetleniowe (w większości typu sodowego) o mocy kształtującej się na poziomie od 70 do 250 W. Systematycznie dobudowywane są nowe odcinki oświetlenia zwiększające bezpieczeństwo poruszania się po jej terenie.

Przez obszar Gminy Adamów przebiega tranzytem gazociąg wysokiego ciśnienia, do stacji redukcyjnej w Zwierzyńcu. Dla zgazyfikowania obszaru gminy zrealizowano odgałęzienie z tego gazociągu w rejonie Kolonii Grabnik, a stację redukcyjną zlokalizowano w Suchowoli. Istniejąca sieć średnioprężna rozprowadza gaz do miejscowości Rachodoszcze, Feliksówka, Suchowola, Potoczek, Kolonia Potoczek, Adamów, Jacnia, Bondyryz, Trzepieciny oraz części wsi Szewnia Górna i Szewnia Dolna zapewniając dostawę gazu dla celów gospodarczych, ciepłownictwa oraz rzemiosła i usług. Ponadto z sieci gazowej gminy zasilane są wsie: Guciów (Gmina Zwierzyniec) oraz Hutki, Kaczórki, Malewsczyzna, Hucisko i Stara Huta (Gmina Krasnobród). Łączna długość sieci na terenie gminy wynosi 78 km, w tym 83% stanowi czynna sieć rozdzielcza a 17% czynna sieć przesyłowa.

2.2.5 INFRASTRUKTURA TELEINFORMATYCZNA

Na przestrzeni lat 1992 – 1998 cały obszar całej gminy został stelefonizowany siecią doziemną (zgodnie z zapotrzebowaniem ludności i instytucji). Połączenia zapewnia centrala automatyczna w Adamowie i podcentrala w Suchowoli połączone kablem światłowodowym z Zamościem. Centrale te obsługują abonentów prywatnych oraz instytucjonalnych z obszaru gminy oraz miejscowości sąsiadujących gmin (Zwierzyniec, Krasnobród i Łabunie). Uzupełnieniem jest telefonia komórkowa obsługiwane przez stację bazową w Feliksówce. Poziom usług związanych z łącznością jest na terenie Gminy Adamów zadowolający.

2.2.6 INFRASTRUKTURA EDUKACYJNA I SPORTOWA

Zapotrzebowanie w zakresie edukacji na terenie Gminy Adamów zaspokajają:

I. Zespół Szkół im. Tadeusza Kościuszki w Suchowoli – w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa, Publiczne Gimnazjum oraz punkt przedszkolny.

Granice obwodu dla Zespołu Szkół obejmują miejscowości: Potoczek (od nr 1 do nr 62), Suchowola, Suchowola Kolonia, Boża Wola, Rachodoszcze, Feliksówka, Malinówka, Grabnik.

Siedziba szkoły mieści się w dwupiętrowym budynku, składającym się ze starej części (wybudowanej w 1936 r.) i nowego skrzydła, którego budowę ukończono w 1997 r. Cały kompleks jest skanalizowany, wyposażony w instalację gazową, wodną oraz oczyszczalnię ścieków. W dyspozycji szkoły znajdują się całkowicie wyposażona kuchnia oraz stołówka połączona ze świetlicą, gabinet pedagoga, pracownia komputerowa (z 21 stanowiskami komputerowymi) oraz 14 sal lekcyjnych. Szkoła posiada dobrze wyposażone klaso-pracownie z: fizyki, biologii i geografii, matematyki, historii. Dwa pomieszczenia zajmuje biblioteka szkolna. Oprócz zbiorów bibliotecznych (prawie 11000 woluminów) znajduje się w niej Centrum Informacji Multimedialnej z 7 stanowiskami dla uczniów oraz czytelnia. Dużym atutem szkoły jest nowoczesna sala gimnastyczna z zapleczem rehabilitacyjnym oddana do użytku w 2008 r. W pobliżu szkoły zlokalizowane są boiska do piłki nożnej, siatkowej, ręcznej. Od 2012 r. przy zespole szkół funkcjonuje punkt przedszkolny. Na realizację tego zadania Gmina Adamów pozyskała środki finansowe w wysokości 427 329, 35 zł z EFS. Jego utworzenie było odpowiedzią na potrzeby mieszkańców gminy, dotyczące braku przedszkola dla dzieci w wieku 3-4 lat, pozbawionych dotychczas dostępu do edukacji, a przez to szans na dobry start. W 2014 r. w efekcie realizacji projektu doposażania oddziałów przedszkolnych oddano do użytku plac zabaw.

Zdjęcie 7 Budynek Zespołu Szkół im. Tadeusz Kościuszki w Suchowoli

Źródło: <http://www.suchowola.strefa.pl/>

W trosce o wszechstronny rozwój młodzieży szkoła prowadzi szereg różnego rodzaju aktywności pozalekcyjnych, w tym: kół zainteresowań (taneczne „Makajuma”, z języka rosyjskiego oraz angielskiego, chemiczne, muzyczne, historyczne, młodego Europejczyka, informatyczne, matematyczne, plastyczne, religijne) oraz dodatkowych zajęć pozalekcyjnych (gry i zabawy relaksacyjne, zajęcia teatralne, gry i zabawy - piłka siatkowa, klub szachisty). Ponadto realizuje ona programy:

- ✓ **współpracy z Wielką Orkiestrą Świątecznej Pomocy,**
- ✓ **„Ratujemy i uczymy ratować”** – prowadzony przez Fundację Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy i polegający na wprowadzeniu zajęć z podstawowych czynności ratujących życie oraz kształtujący właściwe postawy i nawyki wśród dzieci z klas I-III szkoły podstawowej,
- ✓ **„Czyste powietrze wokół nas”** - realizowany przez Państwową Inspekcję Sanitarną program profilaktyki antytytoniowej dla dzieci przedszkolnych,
- ✓ **„Nie pal przy mnie proszę”** - realizowany przez Państwową Inspekcję Sanitarną program profilaktyki antytytoniowej dla uczniów klas I-III szkół podstawowych,
- ✓ **„Znajdź właściwe rozwiązanie”** - realizowany przez Państwową Inspekcję Sanitarną program profilaktyki antytytoniowej dla uczniów starszych klas szkoły podstawowej i gimnazjum,
- ✓ **„Trzymaj Formę!”** - realizowany w szkole gimnazjalnej oraz w klasach V-VI szkoły podstawowej program mający na celu trwałe kształtowanie prozdrowotnych nawyków wśród młodzieży szkolnej i ich rodzin poprzez promocję zasad aktywnego

stylu życia i zbilansowanej diety, w oparciu o odpowiedzialność indywidualną i wolny wybór jednostki,

- ✓ **„Szkłanka mleka”**- realizowany przez Agencję Rynku Rolnego program mający na celu kształtowanie dobrych nawyków żywieniowych poprzez promowanie spożycia mleka i przetworów mlecznych u dzieci w przedszkolu oraz w klasach I-III szkoły podstawowej,
- ✓ **„Owoce w szkole”** - realizowany przez Agencję Rynku Rolnego program mający na celu trwałą zmianę nawyków żywieniowych dzieci poprzez zwiększenie udziału owoców i warzyw w ich codziennej diecie oraz propagowanie zdrowego odżywiania poprzez działania towarzyszące o charakterze edukacyjnym realizowany wśród uczniów klas I-III szkoły podstawowej,
- ✓ **„Sprzątanie świata”**,
- ✓ **Ogólnopolska Akcja Charytatywna „Pomóż dzieciom przetrwać zimę”**- prowadzona przed świętami Bożego Narodzenia z myślą o dzieciach z rodzin wielodzietnych, niepełnych, rozbitych, będących w trudnej sytuacji materialnej oraz podopiecznych domów dziecka i ośrodków szkolno-wychowawczych zbiórka odzieży, obuwia, zabawek, książek, artykułów szkolnych i papierniczych, środków czystości i higieny osobistej, słodyczy, żywności długoterminowej, ziemniaków, przedmiotów gospodarstwa domowego,
- ✓ **„Żyj smacznie i zdrowo”**- program skierowany do uczniów i nauczycieli gimnazjum, którego misją jest przekazanie młodzieży zasad prawidłowego i smacznego odżywiania, zachęcenie ich do podejmowania pierwszych prób gotowania oraz do wspólnego, rodzinnego spożywania posiłków; w ramach akcji podejmowane są również ważne społecznie tematy marnowania żywności, niedożywienia, a także zmniejszania ilości odpadów, zużycia energii i wody,
- ✓ **„Nie daj się”**- zajęcia warsztatowe dla uczniów klas IV-VI szkoły podstawowej prowadzone przez psychologa i pedagoga z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej dotyczące przemocy,
- ✓ **„Przemoc i agresja. Jak sobie radzić?”** - zajęcia warsztatowe prowadzone przez psychologa i pedagoga Specjalistycznej Terapii Uzależnień adresowany do uczniów gimnazjum,

- ✓ **„Pomyśl zanim będzie za późno”** - zajęcia warsztatowe dla uczniów klas II gimnazjum prowadzone przez psychologa i pedagoga z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej dotyczące uzależnienia od alkoholu i narkotyków,
- ✓ **„Pułapki cywilizacyjne”** - zajęcia warsztatowe dla uczniów klasy VI szkoły podstawowej prowadzone przez psychologa i pedagoga z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej dotyczące uzależnienia od Internetu,
- ✓ **„Wpływ alkoholu i substancji psychoaktywnych na młodego człowieka”** - zajęcia warsztatowe dla uczniów gimnazjum prowadzone przez psychologa i pedagoga z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej,
- ✓ **„Bezpieczna i Przyjazna Szkoła”** – program, którego głównym koordynatorem jest Minister Edukacji Narodowej; ma on na celu zwiększenie skuteczności działań wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa i tworzenia przyjaznego środowiska w szkołach - kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły, zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży, promowanie zdrowego stylu życia,
- ✓ **Ogólnopolski Program Edukacji Zdrowotnej „Akademia Aguafresh”** – przeznaczony dla przedszkolaków program mający na celu wykształcenia zdrowych nawyków w zakresie higieny jamy ustnej,
- ✓ **„Dziecko w sieci”**- zajęcia warsztatowe dla dzieci z oddziałów przedszkolnych prowadzone przez psychologa i pedagoga z Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej poświęcone bezpieczeństwu w Internecie,
- ✓ **„Żyć radośnie”**- zajęcia warsztatowe dla uczniów klas I-III dotyczące agresji.

Dla uczniów posiadających orzeczenia Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej o potrzebie kształcenia specjalnego z uwagi na upośledzenie umysłowe lekkiego i umiarkowanego stopnia oraz orzeczenia o niepełnosprawności narządu ruchu i słuchu, opracowano Indywidualne Programy Edukacyjno – Terapeutyczne. Realizacja programów, uwzględniających możliwości psychofizyczne i potrzeby edukacyjne uczniów pozwala im opanować podstawowy zasób wiadomości, nauczyć umiejętności wykorzystania tych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów oraz kształcić postawy warunkujące sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie.

Uczniowie i pracownicy Zespołu Szkół prowadzą aktywną współpracę z organizacjami i instytucjami zarówno z terenu gminy, jak i regionu. Pomyślnie układa

się współpraca z Urzędem Gminy, Parafią Rzymskokatolicką w Suchowoli, OSP w Suchowoli, Komendą Policji w Krasnobrodzie i w Zamościu, Domami Dziecka w Łabuniach i Zamościu, hospicjum im. Małego Księcia w Lublinie, z Zamojskim Domem Kultury.

II. Zespół Szkół w Szewni Górnej - w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa im. Batalionów Chłopskich, Publiczne Gimnazjum oraz punkt przedszkolny.

Granice obwodu dla Zespołu Szkół obejmują miejscowości: Bondyrz, Trzepieciny, Jacnia, Adamów, Bliżów, Potoczek (od nr 63 do końca miejscowości), Szewnia Dolna, Szewnia Górna, Czarnowoda.

Zespół Szkół mieści się w budynku z 1970 r. W szkole znajduje się: 9 sal lekcyjnych (w tym dwie dla oddziałów przedszkolnych), biblioteka szkolna, wyposażona kuchnia ze stołówką, świetlica, pracownia komputerowa (18 stanowisk komputerowych stacjonarnych oraz 5 laptopów). W 2012 r. oddano do dyspozycji uczniów i nauczycieli profesjonalną salę gimnastyczną. Natomiast w 2014 r. w związku z realizacją projektu doposażania oddziałów przedszkolnych (ze środków EFS) oddano do użytkowania plac zabaw. Cały kompleks jest skanalizowany, wyposażony w instalację gazową, wodną oraz oczyszczalnię ścieków.

Zdjęcie 8 Zespół Szkół w Szewni Górnej

Źródło: <http://www.szewnia.pl>

Szkoła realizuje programy:

- ✓ **„Klub Bezpiecznego Puchatka”** - organizowany przez markę Puchatek, we współpracy z Wydziałem ds. Nieletnich, Patologii i Profilaktyki Biura Prewencji Komendy Głównej Policji oraz Wydziałem ds. Profilaktyki w Ruchu Drogowym Biura Ruchu Drogowego Komendy Głównej Policji program mający na celu edukację i poprawę bezpieczeństwa dzieci, które rozpoczynają naukę w szkole oraz wspieranie ich rozwoju,
- ✓ **„Śniadanie daje moc”** – skierowany do dzieci w szkole podstawowej program promujący zasady zdrowego odżywiania i zwiększający świadomość na temat roli pierwszego posiłku w diecie,
- ✓ **„Owoce i warzywa w szkole”,**
- ✓ **„Czyste powietrze”,**
- ✓ **„Szlanka mleka”,**
- ✓ **„Nie pal przy mnie, proszę”,**
- ✓ **„Bezpieczna szkoła”,**
- ✓ **„Ratujemy i uczymy ratować”,**
- ✓ **„Trzymaj formę”,**
- ✓ **„Szlanka mleka”,**
- ✓ **„Bezpieczna szkoła”,**
- ✓ **„Znajdź właściwe rozwiązanie”.**

Od kilku lat w szkole organizowane są dodatkowe zajęcia sportowe sumo-zapasy. Prowadzi je Pan Ryszard Radliński, trener Klubu Sorga w Zamościu. Uczniowie z sukcesami biorą udział w licznych zawodach sportowych o zasięgu wojewódzkim, ogólnopolski oraz międzynarodowym. Oprócz tego uczniowie mają możliwość korzystania z pozalekcyjnych zajęć nauki tańca (*Szkoła Tańca „Myka”*). Przy szkole działa również drużyna harcerska.

Szkoła organizuje aktywny wypoczynek dzieci i młodzieży podczas ferii zimowych i letnich – półkolonie. Od 2012 w czasie wakacji budynek szkoły wynajmowany jest dla młodzieży z Diecezji Zamojsko-Lubaczowskiej jako baza na prowadzenie rekolekcji.

Liczba dzieci uczęszczających do szkół na terenie gminy z roku na rok ulega systematycznemu spadkowi. W okresie ostatnich trzech lat spadła ona o 5%. Jest to trend charakterystyczny dla przeważającej większości jednostek samorządu terytorialnego nie

tylko w województwie lubelskim, ale w całym kraju. Wpływ na to ma przede wszystkim niekorzystne zjawisko niżu demograficznego i migracji ludzi młodych do większych ośrodków miejskich oraz poza granice kraju.

Tabela 6 Liczba uczniów w szkoła na terenie Gminy Adamów

	Wyszczególnienie	Rok szkolny 2012/2013	Rok szkolny 2013/2014	Rok szkolny 2014/2015
Zespół Szkół w Suchowoli	Liczba oddziałów	15	15	14
	Liczba uczniów - Punkt Przedszkolny	19	19	17
	Liczba uczniów - Szkoła Podstawowa	184	192	197
	Liczba uczniów - Gimnazjum	110	92	78
	Liczba uczniów ogółem	313	303	292
Zespół Szkół w Szewni Górnej	Liczba oddziałów	13	12	13
	Liczba uczniów - Punkt Przedszkolny	41	39	35
	Liczba uczniów - Szkoła Podstawowa	106	116	135
	Liczba uczniów - Gimnazjum	82	59	52
	Liczba uczniów ogółem	229	214	222

Źródło: Zespół Szkół im. T. Kościuszki w Suchowoli i Zespół Szkół w Szewni Górnej

Na bazę sportową Gminy Adamów, oprócz infrastruktury znajdującej się przy Zespołach Szkół w Suchowoli i Szewni Górnej (profesjonalne sale gimnastyczne, boiska przyszkolne oraz place zabaw), składają się również boiska sportowe znajdujące się miejscowościach Jacnia i Suchowola. Ich stan nie jest jednak zadowalający - wymagają one modernizacji. Oprócz tego na obszarze gminy funkcjonuje dobrze rozwinięta sieć miejsc aktywności ruchowej. Składają się na nią place zabaw znajdujące się w miejscowościach: Szewnia Górna, Suchowola i Rachodoszcze oraz siłownia zewnętrzna nad zbiornikiem wodnym w Jacni.

W dwóch miejscowościach gminy działają kluby piłki nożnej:

- ✓ w Suchowoli – Ludowy Zespół Sportowy „Saturn II”,
- ✓ w Jacni – Ludowy Klub Sportowy „Orion Stihl”.

2.2.7 INFRASTRUKTURA KULTURY

Na terenie Gminy Adamów nie ma Gminnego Ośrodka Kultury. Głównym animatorem działalności kulturalnej jest Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Gminy Adamów założone w 2006 r. Poza tym działalność w tym zakresie prowadzona jest przez Gminną Bibliotekę Publiczną w Adamowie z siedzibą w Potoczku. Została ona założona w 1948 r. i w chwili obecnej mieści się w budynku OSP w Potoczku. Do 2011 r. funkcjonowały jej dwie filie – w Bondyrzu i Suchowoli. Biblioteka jest lokalną instytucją kultury finansowaną przez samorząd, wpisaną do Gminnego Rejestru Instytucji Kultury.

Biblioteka, dzięki uczestnictwu w programie Biblioteki Narodowej Priorytet 1, otrzymała środki na zakup nowości wydawniczych. W 2014 r. nastąpiła częściowa selekcja nieaktualnego księgozbioru, zakupiono też 666 szt. nowych książek, w tym ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego – 77 szt.

Zdjęcie 9 Gminna Biblioteka Publiczna

Źródło: <http://www.bibliotekaadamow.pl>

Stan księgozbioru na dzień 31.12.2014 r. wynosił 12 770 woluminów, w tym:

- literatura piękna dla dzieci – 4 361 wol.,
- literatura piękna dla dorosłych -5 912 wol.,
- literatura z innych działów – 2 497 wol.

W ramach Programu Rozwoju Bibliotek (Runda II) w 2011 r. biblioteka otrzymała bezpłatnie sprzęt komputerowy, urządzenia wielofunkcyjne, drukarkę A-3 oraz aparaty cyfrowe, które zostały udostępnione wszystkim mieszkańcom gminy. W godzinach pracy biblioteki istnieje również możliwość korzystania bezpłatnie z Internetu.

Tabela 7 Charakterystyka sieci bibliotecznej

Rok	2010	2011	2012	2013	2014
Biblioteki i filie	3	3	1	1	1
Pracownicy bibliotek	3	3	2	2	2
Księgozbiór [wol.]	23932	21875	11998	14094	12770
Komputery użytkowane w bibliotece ogółem [szt.]	7	10	7	8	8
Komputery użytkowane w bibliotece dostępne dla czytelników	3	6	5	6	6
Komputery podłączone do Internetu	5	10	7	8	8
Ludność na 1 placówkę biblioteczną	1653	1640	4895	4871	-
Księgozbiór bibliotek na 1000 ludności	4826,9	4446,1	2451,1	2893,0	-
Wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach	18,2	17,9	15,2	15,3	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Oprócz podstawowej działalności związanej z udostępnianiem czytelnikom zbiorów książek i prasy, biblioteka prowadzi też zadania polegające na upowszechnianiu wiedzy i nauki oraz promowaniu własnej miejscowości, gminy, regionu. Działalność kulturalna biblioteki prowadzona jest w formie: konkursów literackich, plastycznych, spotkań z ciekawymi ludźmi, teatrem, lekcji bibliotecznych, imprez okolicznościowych, wystaw tematycznych, promocji książek. Ponadto prowadzi aktywną współpracę ze szkołami znajdującymi się na obszarze gminy.

Infrastrukturę kultury na terenie gminy tworzy również Muzeum Historyczne Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej Okręg Zamość im. ppłk Stanisława „Adama” Prusa w Bondyrzu. Muzeum powstało w 1972 r. z inicjatywy Pana Jana Sitka (historyk, żołnierz Armii Krajowej i WiN, kustosz społeczny muzeum) i na początku nosiło nazwę Muzeum Okupacji Hitlerowskiej na Zamojszczyźnie. Na polecenie władz partyjnych PZPR w tym samym roku zostało ono zamknięte. Otwarto je ponownie

08.10.1983 r. Muzeum w Bondyrzu składa się z 6 sal wystawowych ekspozycji stałych, obejmujących łączną powierzchnię ścian przekraczającą 300m², obrazujących lata wojny i okupacji Zamojszczyzny 1939-1944. Szczególnie eksponowane są walki wrześniowe, Związek Walki Zbrojnej-Armia Krajowa i martyrologia ludności. Działalność muzeum skupia się na szerzeniu wiedzy na temat historii Armii Krajowej i Polskiego Państwa Podziemnego. Muzeum, oprócz historycznej, pełni również rolę patriotyczno-wychowawczą, zwłaszcza wśród młodzieży, dla której wygłaszane są specjalne odczyty, prelekcje i pogadanki.

Zdjęcie 10 Muzeum Historii Światowego Związku Żołnierzy AK ps. „Adam” w Bondyrzu

Źródło: <http://www.strusieafrykanske.pl>

Ponadto w Żyznowie znajduje się złożone przez Pana Edwarda Radlińskiego prywatne Muzeum Wsi Zamojskiej. Eksponowane są w nim głównie stare urządzenia rolnicze i sprzęt domowy.

2.3 SPOŁECZEŃSTWO I JAKOŚĆ ŻYCIA

Analiza zachodzących trendów demograficznych jest jednym z elementów oceny rozwoju społecznego i jakości życia w gminie. Oparta jest na statystycznej ocenie społeczeństwa, która wynika z porównania podstawowych wskaźników z różnych dziedzin życia społecznego, mających istotny wpływ na warunki życia mieszkańców.

2.3.1 DEMOGRAFIA

Według danych Urzędu Gminy Adamów teren gminy w 2014 r. zamieszkiwało 4 934 osób, w tym kobiety stanowiły 49,60%, natomiast mężczyźni 50,40%. Mieszkańcy Gminy Adamów stanowili 5% ludności powiatu zamojskiego oraz 0,23% ludności całego województwa lubelskiego.

Tabela 8 Liczba ludności w poszczególnych miejscowościach Gminy Adamów w 2014 r.

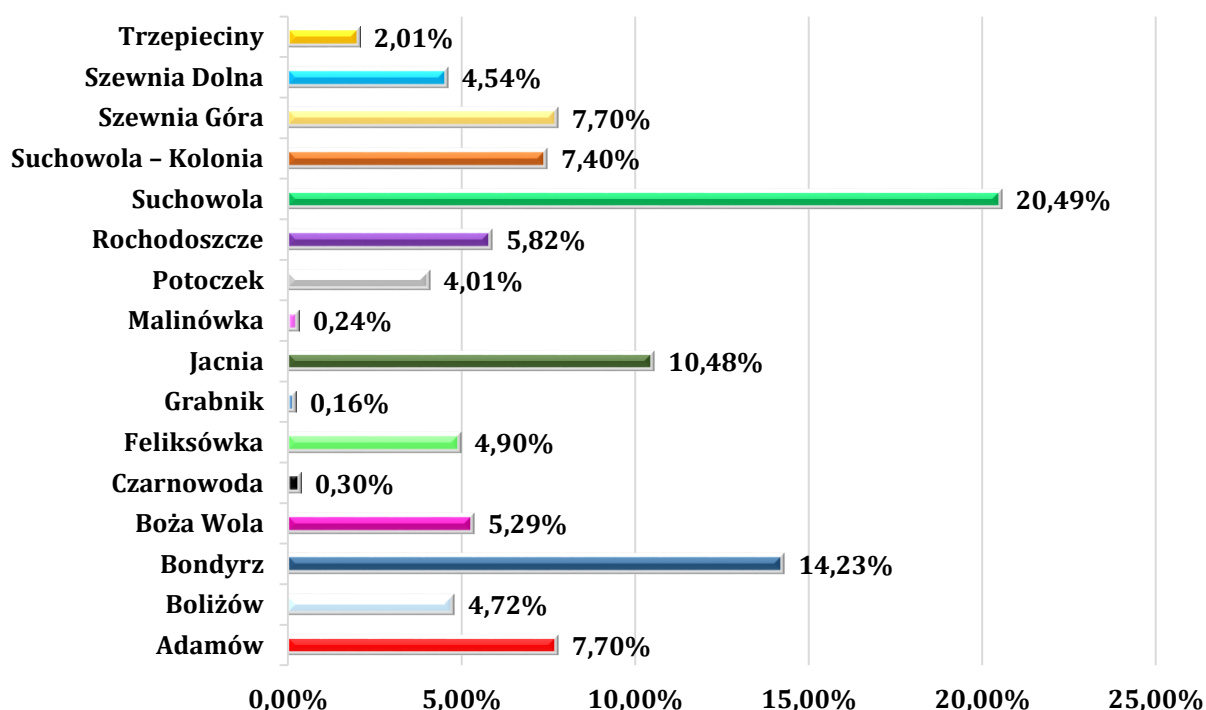
Lp.	Nazwa miejscowości	Liczba mieszkańców
1.	Adamów	380
2.	Bliżów	233
3.	Bondyż	702
4.	Boża Wola	261
5.	Czarnowoda	15
6.	Feliksówka	242
7.	Grabnik	8
8.	Jacnia	517
9.	Malinówka	12
10.	Potoczek	198
11.	Rachodoszcze	287
12.	Suchowola	1 011
13.	Suchowola - Kolonia	365
14.	Szewnia Góra	380
15.	Szewnia Dolna	224
16.	Trzepieciny	99
RAZEM		4 934

Źródło: Dane Urzędu Gminy w Adamów

Gmina Adamów należy do jednostek słabiej zaludnionych w skali regionu, jak i kraju. Przy jej powierzchni wynoszącej 110,6 km², wskaźnik średniej gęstości zaludnienia kształtuje się na poziomie 44 osób na 1 km². Stanowi to wartość poniżej

średniej powiatu zamojskiego, która w 2014 r. wynosiła 58 osób na 1 km², województwa lubelskiego - 86 osób na 1 km² i kraju - 123 osoby na 1 km².¹⁰ Wyżej wymienione wskaźniki plasują gminę na 1 211 miejscu w kraju pod względem powierzchni oraz na 1 779 miejscu w kraju pod względem liczby ludności.

Wykres 2 Udział mieszkańców poszczególnych miejscowości w całkowitej liczbie ludności Gminy Adamów

Źródło: Opracowanie własne

Cechą charakterystyczną rozmieszczenia ludności w gminie jest jej koncentracja w największych miejscowościach, takich jak: Suchowola, Bondyrz, Jacnia, Adamów. Do miejscowości zamieszkałych przez najmniejszą liczbę mieszkańców należy zaliczyć: Czarnowodę, Grabnik oraz Malinówkę.

Liczba mieszkańców oraz gęstość zaludnienia nie są wartościami stałymi i podobnie jak rozmieszczenie mieszkańców podlegają zmianom, niekiedy w bardzo dynamiczny sposób. Poniższa tabela oraz wykres prezentują dynamikę ludności gminy na przestrzeni lat 2007 -2014 z uwzględnieniem podziału wg płci.

¹⁰ „Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2014 roku” GUS

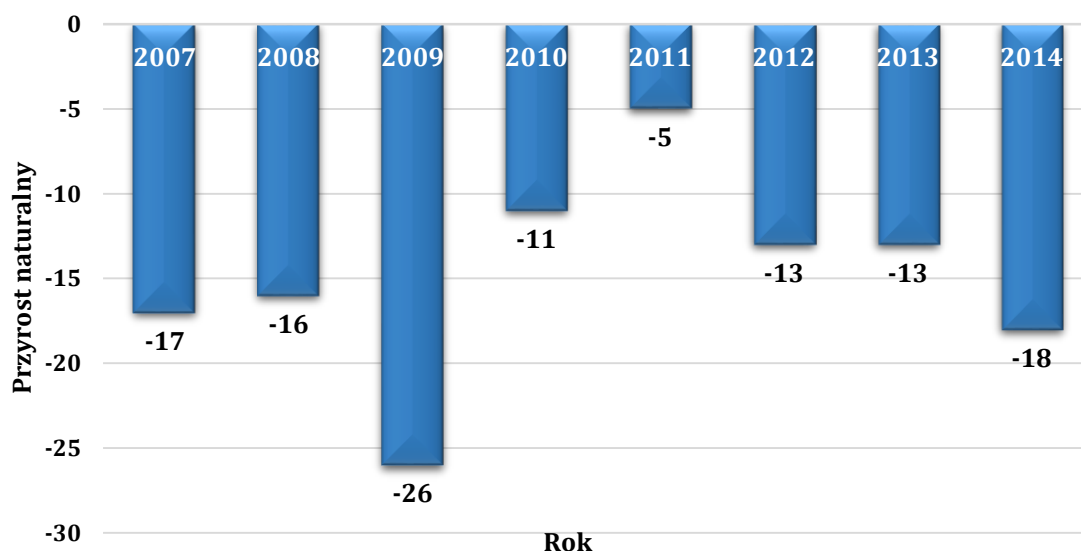

mężczyzn), który na przestrzeni analizowanych 8 lat systematycznie spadał i w 2014 r. jego wartość wyniosła 98. Wskaźnik ten jest niższy od wskaźnika feminizacji dla całego województwa lubelskiego (106). Przyczyn takiej tendencji upatrywać można przede wszystkim w czynnikach demograficznych związanych z migracją – saldo migracji jest wyższe w przypadku kobiet, które częściej wyjeżdżają w poszukiwaniu pracy oraz w celach edukacyjnych.

Jednym z głównych czynników decydujących o liczbie ludności jest przyrost naturalny, który stanowi różnicę między liczbą urodzeń żywych a liczbą zgonów. Od wielu lat na terenie Gminy Adamów odnotowuje się ujemny przyrost naturalny. Na przełomie ostatnich 8 lat w gminie rodziło się średnio 50 osób i 68 osób umierało. Najkorzystniejsza sytuacja względem przyrostu naturalnego w Gminie Adamów zaobserwowana została w 2011 r., kiedy to bezwzględna różnica pomiędzy liczbą urodzeń i zgonów była najmniejsza, a tym samym wskaźnik przyrostu naturalnego był najbliższy zeru.

Wykres 4 Przyrost naturalny w Gminie Adamów na przestrzeni lat 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS oraz danych Urzędu Gminy w Adamowie

Zestawienie wielkości wskaźnika przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w Gminie Adamów, powiecie zamojskim oraz województwie lubelskim umożliwia ocenę sytuacji demograficznej w szerszym zakresie.

Tabela 10 Wskaźnik przyrostu naturalnego w latach 2007-2014

Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Gmina Adamów	-3,3	-3,1	-5,1	-2,2	-1	-2,6	-2,6	-3,6
powiat zamojski	-3,1	-2,3	-3,5	-2,9	-2,8	-3,4	-3,9	-3,6
województwo lubelskie	-0,7	-0,2	-0,3	-0,2	-0,7	-0,6	-1,4	-1,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS oraz danych Urzędu Gminy w Adamowie

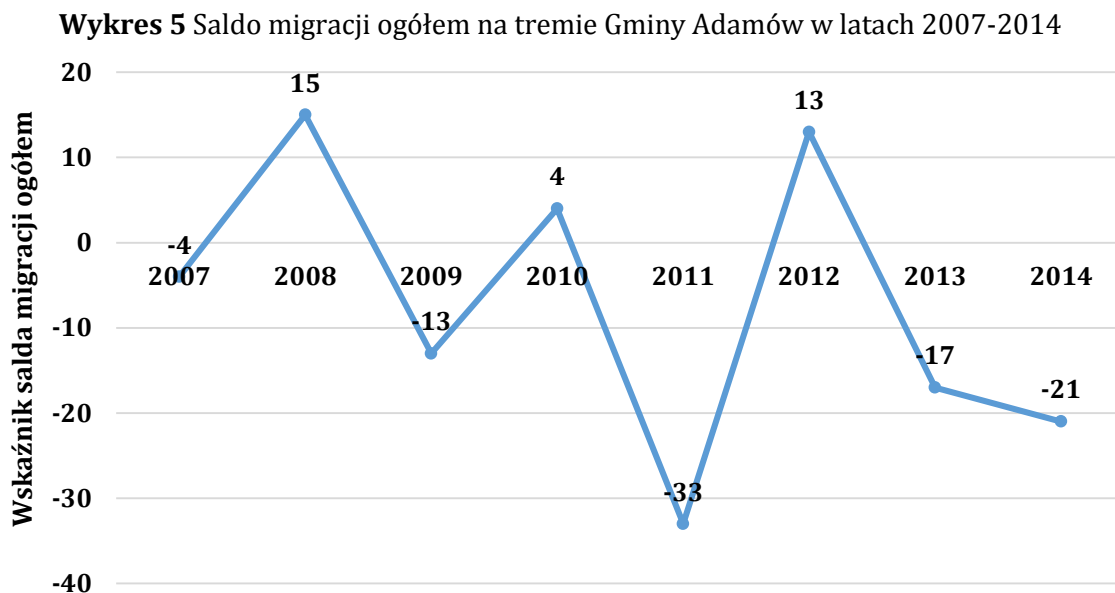
W analizowanym okresie wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 ludności dla Gminy Adamów kształtował się średnio na poziomie -3, a jego wartość nie ulegała znacznym wahaniom. Wartość wskaźnika była zbieżna ze średnią wskaźnika dla powiatu zamojskiego, która wyniosła nieco ponad -3 i jednocześnie znacznie niższa od wartości wskaźnika dla województwa lubelskiego -0,65. Trend przyrostu naturalnego w Gminie Adamów jest zbieżny z trendem tego wskaźnika dla powiatu zamojskiego i województwa lubelskiego – niekorzystne zjawisko stopniowego spadku wartości wskaźnika.

Od kilku lat zauważalny jest niski poziom urodzeń: rok 2012 - 45 urodzeń, rok 2013 - 52 urodzenia, rok 2014 - 38. Ma to związek z coraz mniejszą ilością zawieranych małżeństw, spowodowanych zwiększającą się liczbą związków partnerskich. Ulegają zmianie także priorytety osób młodych, którzy za główny cel stawiają sobie znalezienie pracy, w większości przypadków, poza terenem gminy, a w dalszej kolejności jest założenie rodziny.

W związku ze starzeniem się społeczeństwa, niska dodatnia wartość przyrostu naturalnego nie gwarantuje w przyszłości zastępowalności pokoleń, co w połączeniu ze starzeniem się społeczeństwa w szerszej perspektywie czasowej może pogłębić zjawisko recesji liczby ludności.

Kolejnym ze wskaźników kształtujących poziom zaludnienia są migracje ludności. W przypadku Gminy Adamów, skala wskaźnika salda migracji ogółem, na przestrzeni lat 2007-2014, ulegała znacznym wahaniom. Saldo migracji ogółem jest wynikiem ujemnych wartości sald migracji wewnętrznych i zewnętrznych. W trakcie tego okresu dodatnie

saldo migracji (oznaczające większą liczbę osób zameldowanych, niż wymeldowanych z terenu gminy w ciągu jednego roku) odnotowywano 3-krotnie. Poziom wskaźnika jest niekorzystny i negatywnie wpływa na rozwój demograficzny gminy.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

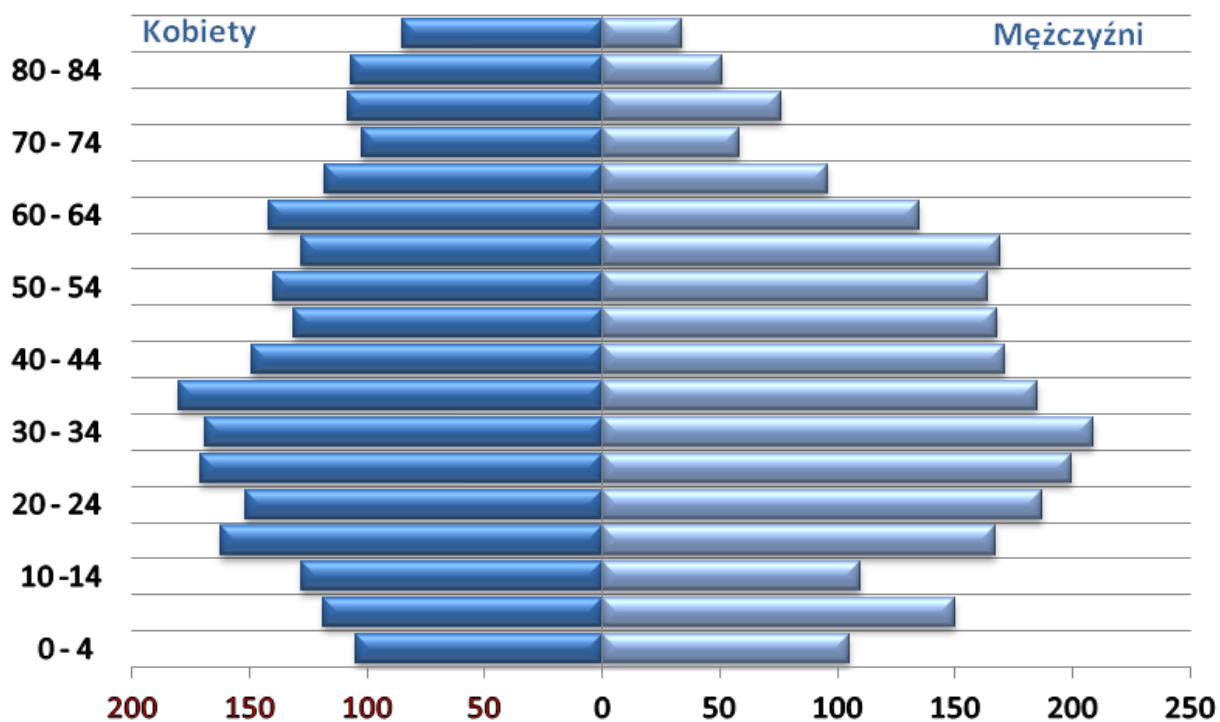
Z punktu widzenia prognoz rozwoju gminy niezwykle ważna jest struktura wiekowa jej mieszkańców. Większe perspektywy rozwojowe mają jednostki samorządu terytorialnego, w których przeważającą częścią tej struktury stanowią ludzie młodzi.

Wśród mieszkańców Gminy Adamów w 2014 r. osoby w wieku produkcyjnym stanowiły 60,58% ogółu ludności. Osoby w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat) stanowiły 19,44%, natomiast osoby w wieku poprodukcyjnym (60 i więcej - w przypadku kobiet oraz 65 i więcej w przypadku mężczyzn) stanowią 19,98% całkowitej liczby ludności. Należy zwrócić uwagę, że w poszczególnych latach zarówno w wieku przedprodukcyjnym jak i produkcyjnym widoczna jest większa liczba mężczyzn niż kobiet, natomiast w wieku poprodukcyjnym liczba kobiet jest dwukrotnie większa wobec liczby mężczyzn, co wiąże się z większą umieralnością mężczyzn w tym przedziale wiekowym.

Analizując strukturę wieku ludności gminy na przestrzeni ostatnich kilku lat można zaobserwować, że stopniowo maleje liczba osób w wieku przedprodukcyjnym. Natomiast liczba osób w wieku poprodukcyjnym utrzymuje się na podobnym poziomie. Taka sytuacja świadczy o stopniowym starzeniu się społeczeństwa gminy.

Aktualnie w Gminie Adamów najliczniejszą grupę mieszkańców stanowią osoby w wieku 30-39 lat, z czego 409 to mężczyźni i 363 to kobiety. Dużą grupę reprezentują również osoby w przedziale wiekowym 40-49, z czego 355 mężczyzn i 282 to kobiety, a także 50-59 (330 mężczyzn i 364 kobiety). W grupie ludności w wieku poprodukcyjnym aż 47% stanowią osoby po 80 roku życia, co w ciągu kilku najbliższych lat będzie miało znaczny wpływ na spadek liczby ludności w gminie.¹¹

Wykres 6 Ludność według wieku i płci w 2014 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Z wyżej zaprezentowanej piramidy wieku i płci dla Gminy Adamów wynika, że liczebność poszczególnych grup jest zbieżna z trendami krajowymi – świadczy o tym wyraźne zwężenie podstawy piramidy (wynikające ze spadającej liczby urodzeń w gminie) oraz jej szczytu (związane z naturalnymi procesami umierania).

Analiza ekonomiczna struktury wiekowej gminy pozwala zauważyć niekorzystne zjawiska występujące w tej sferze. Problem starzejącego się społeczeństwa, występujący jako negatywny wskaźnik społeczno-gospodarczy, dotyczy nie tylko Gminy Adamów, lecz obecnie całego kraju.

¹¹ Dane Urzędu Gminy Adamów

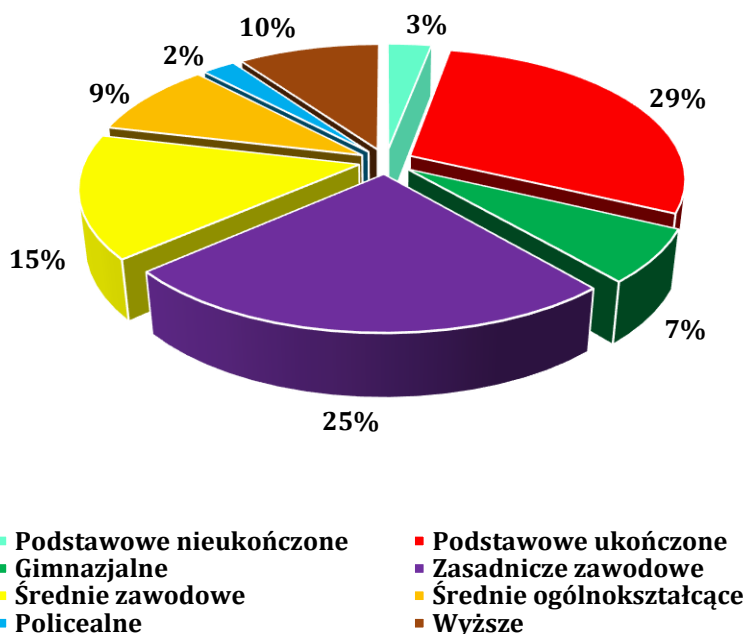
W najbliższym okresie przewiduje się niekorzystne zmiany demograficzne prowadzące do procesu starzenia się społeczeństwa i stopniowego spadku liczby ludności Gminy Adamów (ujemny przyrost naturalny oraz saldo migracji ogółem). Wpływ na to będzie miał obecny stan i struktura ludności wynikająca ze zjawisk i procesów rozwoju demograficznego, takich jak: dzietność, umieralność, migracje wewnętrzne i zagraniczne. Oprócz nich na liczbę mieszkańców mają wpływ także czynniki społeczno-gospodarcze, takie jak: stan zamożności, sytuacja na lokalnym rynku pracy, stan zdrowia ludności i dostęp do opieki zdrowotnej, jak również zmiany obyczajowe w obrębie rodziny mające wpływ na ilość urodzeń i wiek matek.

2.3.2 WYKSZTAŁCENIE MIESZKAŃCÓW

O poziomie wykształcenia mieszkańców Gminy Adamów świadczy m.in. wskaźnik skolaryzacji (czyli odsetek osób uczących się) obliczany w stosunku do liczby ludności w określonym przedziale wiekowym, według podziału na odpowiednie etapy kształcenia. W Gminie Adamów w 2013 r. wskaźnik ten dla szkół podstawowych wyniósł 86,69 % brutto. Jego poziom był niewiele niższy niż wartość wskaźnika dla całego powiatu zamojskiego, która wyniosła 90,2 % brutto. Jeżeli chodzi o gimnazja, tendencja jest odwrotna - w Gminie Adamów naukę w gimnazjum podjął większy niż w powiecie odsetek młodzieży. Dla gminy wyniósł on 92,64 % brutto natomiast w powiecie - 86,05% brutto. Świadczy to o dobrej sytuacji, jeżeli chodzi o wykształcenie podstawowe i gimnazjalne.

Informacji na temat wykształcenia mieszkańców gminy dostarcza struktura wykształcenia mieszkańców powiatu zamojskiego. Na tle sytuacji w kraju nie jest ona zadowalająca. Wykształcenie wyższe posiada zaledwie 10% mieszkańców powiatu przy średniej krajowej wynoszącej 18%. Aż 31% mieszkańców posiada jedynie wykształcenia podstawowe lub nie posiada żadnego wykształcenia przy średniej krajowej na poziomie 20%. Wykształcenie gimnazjalne posiada 7% mieszkańców powiatu (średnia krajowa 5%). Pozostałe 52% mieszkańców posiada wykształcenie średnie ogólnokształcące, średnie zawodowe, policealne oraz zasadnicze zawodowe (średnia w kraju 57%).

Wykres 7 Poziom wykształcenia (na wsi) w powiecie zamojskim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powszechnego Spisu Ludności w 2011 r.

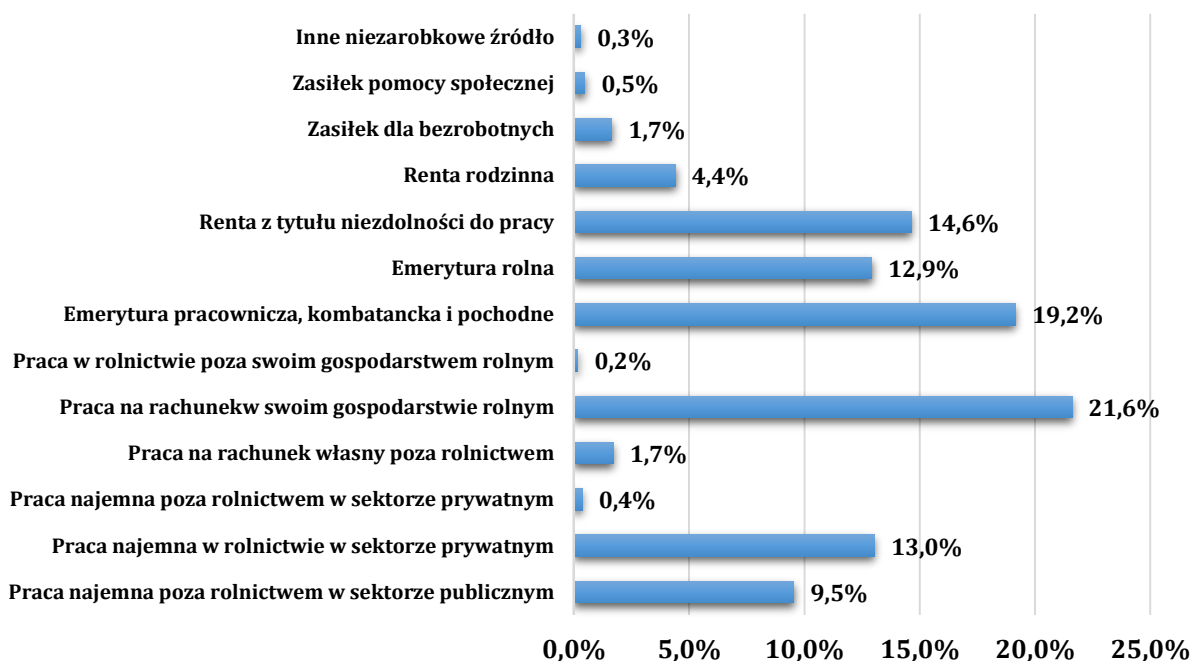
Niezwykle istotną kwestią dla rozwoju społeczno-gospodarczego jest dążenie do poprawy wykształcenia lokalnej społeczności i podążanie za ogólnoeuropejskimi trendami kładącymi nacisk na wykształcenie i specjalizacje w różnych dziedzinach. Obserwując pozytywne zmiany w wykształceniu ludności powiatu zamojskiego w stosunku do poziomu z 2002 r. (Powszechny Spis Ludności 2002 r.) można stwierdzić, iż zmierza on w dobrym kierunku.

2.3.3 GOSPODARSTWA DOMOWE I ŹRÓDŁA ICH UTRZYMANIA

Urząd Gminy Adamów nie dysponuje aktualnymi informacjami na temat źródeł utrzymania gospodarstw domowych na obszarze gminy. Jedyne dane dotyczące tego zagadnienia pochodzą z Narodowego Spisu Powszechnego. Zgodnie z danymi GUS około 47% gospodarstw domowych utrzymuje się ze źródeł zarobkowych, tj. pracy najemnej i na własny rachunek lub w gospodarstwie rolnym. W związku z tym, że gmina ma charakter rolniczy, to działalność w gospodarstwie rolnym stanowi podstawowe źródło zarobkowania dla lokalnej społeczności. Pozostała grupa utrzymuje się ze źródeł niezarobkowych. Tak duża liczba gospodarstw domowych utrzymujących się

z dochodów niezarobkowych wskazuje na socjalny charakter lokalnej gospodarki i wskazuje na znaczny poziom ubóstwa i wykluczenia społecznego w gminie. Potwierdzeniem takiego stanu rzeczy jest liczba osób korzystających z pomocy społecznej.

Wykres 8 Gospodarstwa domowe wg źródeł utrzymania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

2.3.4 SYTUACJA MIESZKANIOWA

Prowadzenie efektywnej polityki w zakresie gospodarki mieszkaniowej na terenie Gminy Adamów stanowi jedno z głównych wyzwań władz lokalnych. Potwierdzają to dane GUS, według których wskaźnik ilości mieszkań na tysiąc mieszkańców kształtował się na poziomie 345,7 mieszkania, co stanowiło wartość niemal równą ze średnią dla województwa - 343,9 mieszkania. Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania na obszarze gminy w 2014 r. - 81 m² jest znacznie wyższa niż w województwie - 76,3 m², ale nie ma to przełożenia na przeciętną powierzchnię użytkową mieszkania na 1 osobę, która dla gminy i województwa jest praktycznie taka sama. Na przestrzeni lat 2007-2013 trend wzrostowy odnotowały wskaźniki średniej powierzchni mieszkania na jednego mieszkańca oraz średniej powierzchni mieszkania zarówno dla Gminy Adamów, jak i powiatu zamojskiego oraz województwa lubelskiego. Spadek odnotowano natomiast w

średniej liczbie osób na mieszkanie. Świadczy to o polepszających się systematycznie warunkach zamieszkiwania.

Praktycznie wszystkie zasoby mieszkaniowe na obszarze gminy stanowią własność prywatną. Zasób gminy stanowią 4 budynki mieszkalne znajdujące się w miejscowościach: Feliksówka, Suchowola, Suchowola -Koloniam i Potoczek.

Jakość życia na terenie Gminy Adamów polepsza się z każdym rokiem, o czym świadczy wrastający odsetek mieszkań wyposażonych w różnego rodzaju instalacje. W poniższej tabeli przedstawiono porównanie wyposażenia mieszkań w instalacje w latach 2007-2013.

Tabela 11 Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Wodociąg	60	60,1	60,2	73,2	73,2	73,3	73,3
Łazienka	47	47,2	47,3	61,8	61,8	61,9	61,9
Centralne ogrzewanie	40,4	40,6	40,7	45,6	45,6	45,8	45,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Systematycznie wzrasta również odsetek ludności gminy korzystającej z instalacji gazowej. Zgodnie z danymi GUS w 2007 r. wynosił on 12,5%, a na koniec 2014 r. kształtował się na poziomie 15%.

Budownictwo mieszkaniowe na terenie Gminy Adamów charakteryzuje się sporą dynamiką przyrostu w stosunku do innych gmin z powiatu zamojskiego. Według danych GUS w 2014 r. na obszarze analizowanej gminy oddano do użytku 9 budynków mieszkalnych. Dla porównania w innych gminach powiatu: Grabowiec, Komarów-Osada, Sułów – jedynie po 2 budynki mieszkalne.

2.3.5 OCHRONA ZDROWIA I POMOC SPOŁECZNA

Duży wpływ na utrzymanie właściwego poziomu warunków życia mieszkańców gminy ma prawidłowe funkcjonowanie podstawowej opieki zdrowotnej i opieki społecznej. Specjalistyczne wsparcie z zakresu ochrony zdrowia na terenie gminy realizuje Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Suchowoli z dwiema filiami w Adamowie i Bondyrzu. Na podstawie umowy z NFZ świadczy on usługi w zakresie ambulatoryjnej podstawowej opieki zdrowotnej. Usługi medyczne świadczy dwóch

lekarzy rodzinnych, tj. lekarz rodzinny internista, lekarz rodzinny pediatra, a także siedem pielęgniarek. Przy NZOZ w Suchowoli od poniedziałku do piątku mieszkańcy gminy mają możliwość nieodpłatnie skorzystać z usług lekarza stomatologa. Uzupełnieniem opieki medycznej są dwie prywatne apteki znajdując się w Adamowie oraz Suchowoli. Na przestrzeni lat 2012-2014 liczba pacjentów objętych ubezpieczeniem spadała i wynosiła odpowiednio: 2012 r. – 4 850, 2013 r. – 4 500, 2014 r. – 4 300. Na taki stan rzeczy, oprócz zmiany lekarza rodzinnego, ma również wpływ znaczna ilość osób migrujących z obszaru gminy. Systematycznie natomiast wzrastała liczba wykonywanych przez lekarzy rodzinnych świadczeń medycznych (porady i wizyty domowe) i wynosiła odpowiednio: 2012 r. – 19 463, 2013 r. – 20 649, 2014 r. – 22 172.

Problemy zdrowotne mieszkańców gminy nie odbiegają od statystycznie najczęściej występujących problemów zdrowotnych mieszkańców środowiska wiejskiego. Przeważają choroby związane z narządami ruchu, nadciśnienie tętnicze, cukrzyca oraz choroba wieńcowa serca. W ostatnich latach zauważalny jest wzrost zachorowań na choroby nowotworowe. Istotnym problemem na terenie gminy jest choroba alkoholowa. Funkcję społeczną w zakresie instytucjonalnego motywowania do terapii odwykowej pełni Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych działająca przy Urzędzie Gminy Adamów.

W gminie prowadzona jest profilaktyka zdrowotna dzieci i młodzieży w zakresie:

- szczepień obowiązkowych - 6 razy do 2 roku życia,
- bilansów zdrowia dzieci w wieku 2, 4 i 10 lat,
- bilansów zdrowia młodzieży w wieku 14,18 lat,
- fluoryzacji od I do VI klasy szkoły podstawowej.

Najczęstszymi przyczynami zgonu na obszarze analizowanej gminy są: udar, rak, miażdżyca, cukrzyca, zawał.

Celem pomocy społecznej jest umożliwienie poszczególnym osobom i ich rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać samodzielnie. Zakres zadań i kompetencji służb, działających na rzecz osób wykluczonych społecznie, określony został przede wszystkim w ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, zgodnie z którą pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracując w tym zakresie, na

zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Pomoc społeczna udzielana jest w szczególności z powodu: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, przemocy w rodzinie, potrzeby ochrony macierzyństwa i wielodzietności, alkoholizmu lub narkomanii, zdarzeń losowych, sytuacji kryzysowych i klęsk żywiołowych.

Głównym problemem trudnej sytuacji mieszkańców Gminy Adamów korzystających z pomocy społecznej jest ubóstwo. Brak dochodów uniemożliwia zaspokajanie potrzeb, a przy utrzymującym się długim okresie występowania niedostatku, stanowi zagrożenie wykluczenia społecznego. Zjawiskiem często zauważalnym wśród osób korzystających ze świadczeń pomocy jest dziedziczenie ubóstwa. Działalność prowadzona w zakresie pomocy społecznej przynosi efekty i skutkuje zmniejszającą się liczbą rodzin dotkniętą ubóstwem.

Drugim co do wielkości problemem jest zjawisko bezrobocia (stopa bezrobocia wynosi 9%) . Kolejnym problemem gminy jest szara strefa, a także duża grupa osób wyjeżdżających sezonowo do pracy poza granice kraju.

Przyczyną trudnej sytuacji mieszkańców gminy jest także niepełnosprawność i przewlekłe schorzenia. Czynniki te nie są zależne od funkcjonowania gminy, lecz może mieć ona znaczący wpływ na funkcjonowanie takich osób.

Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych. Najczęściej wśród rodzin wielodzietnych z terenu Gminy Adamów występuje problem ubóstwa, bezrobocia, dysfunkcji oraz alkoholizmu. W rodzinach takich zauważalna jest bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych, jak i problem z prowadzeniem gospodarstwa domowego. W rodzinach wielodzietnych objętych opieką społeczną nagminnie występuje problem finansowy, jak i niewiedzy o świadomym macierzyństwie, który jest również przyczyną stanu wielodzietności w następstwie prowadzącego do ubóstwa, nierzadko rozbicia rodziny, alkoholizmu, i problemów z dziećmi.

Tabela 12 Powody przyznania pomocy społecznej w Gminie Adamów w 2014 r.

Lp.	Powody przyznania pomocy społecznej	Liczba rodzin	Liczba osób
1.	Ubóstwo	72	262

2.	Sieroctwo	0	0
3.	Bezdomność	2	2
4.	Potrzeba ochrony macierzyństwa, w tym:	40	231
	Wielodzietność	37	219
5.	Bezrobocie	48	182
6.	Niepełnosprawność	30	82
7.	Długotrwała lub ciężka choroba	41	116
8.	Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	3	10
9.	Przemoc w rodzinie	2	11
10.	Alkoholizm	7	19
11.	Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	0	0
12.	Zdarzenie losowe	1	5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Adamowie

Realizatorem zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z programów rządowych, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Adamowie, utworzony uchwałą Nr X/47/90 Gminnej Rady Narodowej z dnia 28 lutego 1990 r. w sprawie utworzenia jednostki budżetowej. Na przestrzeni lat 2012 – 2014 liczba rodzin z obszaru gminy objętych opieką tego ośrodka spadała i w 2014 r. wyniosła 103 rodziny.

Tabela 13 Pomoc udzielona przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Adamowie w 2014 r. wg. form pomocy

Formy udzielania pomocy	Ilość
Pomoc pieniężna	90
Pomoc rzeczowa	120
Pomoc psychologiczna	2
Pomoc prawna	20
Pomoc socjalna	74
Specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychologicznymi	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS w Adamowie

Wśród programów realizowanych przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Adamowie należy wymienić:

- **Wieloletni Program wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania** - przewiduje on pomoc w postaci: posiłku, świadczenia pieniężnego na zakup posiłku lub żywności albo świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych.
- **Program PEAD - dostarczanie żywności dla najuboższej ludności UE** - w związku z realizacją projektu żywność otrzymało 460 osób z obszaru gmin.
- **Projekt „Wspieranie aktywnej integracji społecznej i zawodowej w Gminie Adamów” realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013** - w trakcie 7 lat realizacji projektu 62 osoby zamieszkałe na terenie gminy otrzymały bardzo szerokie spektrum wsparcia obejmującego: kursy, szkolenia, prace socjalną.
- **Projekt „Kompleksowe formy reintegracji społeczno-zawodowej w środowisku lokalnym” realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007-2013** - projekt zakładał specjalistyczne wsparcie dla 15 osobowej grupy docelowej, warsztaty edukacyjne dla drugiej 24 osobowej grupy docelowej, pokrycie wydatków związanych z adaptacją i wyposażeniem pomieszczeń Klubu Integracji Społecznej, zakup potrzebnych mebli i urządzeń.
- **Resortowy program „Wspieranie Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej”**,
- **Program rządowy dla rodzin wielodzietnych- Karta Dużej Rodziny.**

Dodatkowo Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Adamowie, w ramach działania komórki organizacyjnej ds. świadczeń rodzinnych, realizuje zadania określone w ustawie o świadczeniach rodzinnych oraz ustawie o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

W 2013 r. na obszarze Gminy Adamów rozpoczęło swoją działalność Centrum Integracji Społecznej z siedzibą w Jacni. Było to jedyne tego typu centrum w powiecie zamojskim. CIS realizuje założenia ustawy o zatrudnieniu socjalnym dając wsparcie mieszkańcom gminy w formie reintegracji społeczno-zawodowej. Powstało ono w wyniku utworzonego Partnerstwa Lokalnego zawiązanego w dniu 27 marca 2013 r., którego inspiratorem była Fundacja Pomocy Wzajemnej „Barka”. Na potrzeby CIS wybudowany został nowy budynek, oddany do użytku z końcem 2014 r. Wśród warsztatów realizowanych w centrum należy wymienić: gastronomiczno-opiekuńczy, rolno-sadowniczy, rolno-leśny, remontowo-budowlany.

2.3.6 BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Zachowania odbiegające od obowiązujących norm prawnych zdarzają się w każdym społeczeństwie i ich całkowita eliminacja nie jest możliwa. Skala tych zjawisk zależna jest w dużej mierze od skuteczności działań służb powołanych do zapobiegania przestępczości, oraz wykrywania i karania sprawców.

Na terenie Gminy Adamów za zadania z zakresu bezpieczeństwa publicznego odpowiada Komisariat Policji w Krasnobrodzie zlokalizowany na ul. Kościuszki 4, pozostający w strukturach Komendy Powiatowej Policji w Zamościu. Bezpośredni nadzór sprawują funkcjonariusze pełniący rolę dzielnicowych. Mieszkańcy objęci są akcjami prewencyjnymi prowadzonymi przez przedmiotowy komisariat. Wśród tych akcji należy wymienić:

- ✚ „Stop kradzieżom”,
- ✚ „Bezpieczne wakacje”,
- ✚ „Bezpieczne ferie”,
- ✚ „Bezpieczna droga do szkoły.

Tabela 14 Interwencje Policji na terenie Gminie Adamów w latach 2012-2014

Rok	2012	2013	2014
Liczba osób przewiezionych do izby wytrzeźwień	48	16	12
Przestępstwa	84	74	43
Czyny karalne nieletnich	0	3	0

Źródło: Komisariat Policji w Krasnobrodzie

Zadania z zakresu bezpieczeństwa publicznego realizowane są także przez jednostki straży pożarnej. Zgodnie z danymi Urzędu Gminy Adamów na terenie gminy funkcjonuje 10 jednostek ochotniczej straży pożarnej:

- Ochotnicza Straż Pożarna w Adamowie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Bliżowie,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Jacni,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Bondyrzu,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Potoczku,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Suchowoli,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Feliksówce,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Rachodoszczach,

- Ochotnicza Straż Pożarna w Suchowoli-Kolonii,
- Ochotnicza Straż Pożarna w Szewni Dolnej.

Dwie spośród wyżej jednostek - OSP w Potoczku i OSP w Suchowoli - włączone są do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Jednostki te przygotowane są pod względem wyszkolenia i wyposażenia zarówno do walki z pożarami, jak i działań ratowniczych.

Ochotnicze Straże Pożarne na terenie gminy łącznie zrzeszają 356 członków, w tym 24 kobiety. W gminie funkcjonują 3 drużyny kobiece (Jacnia, Bondyrz, Suchowola) oraz 6 Młodzieżowych Drużyn Pożarniczych, w tym 6 sekcji - trzy chłopięce i trzy dziewczęce.

Jednostki straży pożarnej realizują działania związane z bezpieczeństwem publicznym, obejmujące ratownictwo i ochronę ludności, jak i działania związane z przewyciężaniem trudnych sytuacji życiowych, np. pomoc ofiarom katastrof czy klęsk żywiołowych. Mając na uwadze fakt, że bezpieczeństwo publiczne należy do dziedzin, w których mieszkańcy oczekują usług publicznych opartych o najwyższe standardy, obowiązkiem gminy jest stałe podnoszenie sprawności jednostek działających w tym obszarze. Sprawność tę mogą zapewnić jedynie regularne podnoszenie kwalifikacji osób pełniących służbę i zaplecze techniczne w postaci funkcjonalnej bazy lokalowej i nowoczesnego wyposażenia.

Obecnie na wyposażeniu poszczególnych jednostek OSP znajdują się:

➤ **Pojazdy**

- ✓ 3 samochody pożarnicze GBA,
- ✓ 1 samochód pożarniczy GBM,
- ✓ 2 samochody pożarnicze GBL,
- ✓ 5 samochodów cywilnych typu Lublin.

➤ **Pozostały sprzęt:**

- ✓ 5 pomp szlamowych pływających,
- ✓ 2 zestawy do ratownictwa medycznego,
- ✓ 4 komplety sprzętu ochrony dróg oddechowych,
- ✓ 1 pilarka do betonu,
- ✓ 3 pilarki do drewna,
- ✓ 1 podcinarka,
- ✓ 2 agregaty prądotwórcze,

✓ zestaw hydrauliczny LUKAS.

Na wyposażeniu przeważającej części jednostek OSP znajdują się nowe motopompy TOHASTU. Tylko 2 jednostki (w Szewni Dolnej i w Suchowoli - Kolonia) użytkują motopompy starego typu PO - 5. Podstawowy sprzęt do wykonywania zadań ratowniczych oraz umundurowanie uzupełniane jest corocznie.

2.3.7 DZIEDZICTWO KULTUROWE I KAPITAŁ SPOŁECZNY

Nawet najbardziej twórcze i aktywne władze gminy niewiele mogą zdziałać bez zaangażowania wspólnoty mieszkańców w rozwój jednostki samorządu terytorialnego. Dlatego tak ważny jest kapitał społeczny: zainteresowanie i zaangażowanie mieszkańców we wspólne sprawy społeczności lokalnej.

Aktywność społeczna, a zwłaszcza aktywność organizacyjna jest jednym z elementów kapitału społecznego w każdym środowisku. Zaangażowanie ludzi, wzajemne zaufanie oraz więzi lokalne są potrzebne do budowania silnych, upodmiotowionych struktur pośrednich pomiędzy państwem a społeczeństwem. Ten rodzaj aktywności upowszechnia postawy odpowiedzialności za własne środowisko życia, postawy współdziałania oraz tworzy ramy, w których mogą rodzić się i rozwijać więzi społeczne prowadzące do wspólnych inicjatyw.¹²

Problem niekorzystnych zjawisk społecznych oraz bierności środowisk lokalnych jest konsekwencją zaistnienia wielu różnych czynników, do których z pewnością należą warunki ekonomiczne. Są one najłatwiej dostrzegalne, ale niekoniecznie najtrudniejsze do pokonania. Mogą one jednak stanowić duże zagrożenie dla realizacji wyzwań gospodarczych i wizerunkowych.

Stałe niwelowanie skutków niepożądanych zjawisk oraz inicjowanie aktywności mieszkańców jest jednym z zadań gminnych instytucji. Przeciwdziałanie niekorzystnym tendencjom może być realizowane m.in. poprzez utrzymywanie wysokiej jakości kształcenia od pierwszych jego etapów, angażowanie mieszkańców do udziału w inicjatywach lokalnych, kreowanie wartości przedsiębiorczych i estetycznych. Wpływie to w przyszłości na zwiększenie zaradności i operatywności mieszkańców, odpowiedzialności za wspólne dobro.

---

¹² http://socjologia.wsiimiasta.umcs.lublin.pl/Surowiec_doktorat.html

Niezwykle istotne dla rozwoju Gminy Adamów jest wzmocnienie zdolność do współpracy i kreatywnego działania lokalnej społeczności oraz otwartości na postęp i innowacje. W związku z tym należy podjąć działania zmierzające do wsparcia wszelkich inicjatyw integrujących mieszkańców, ukierunkować działania poszczególnych sołectwach tak, aby przyczyniały się do tworzenia aktywnych lokalnych społeczności, potrafiących współpracować na wielu płaszczyznach (kulturalnej, społecznej i gospodarczej). Progres w tej dziedzinie będzie mierzony ilością i jakością zorganizowanych wspólnych inicjatyw, działań, akcji eventowych.

Jakość kapitału społecznego w Gminie Adamów należy określić jako dobrą. Organizacje pozarządowe i stowarzyszenia działające na terenie gminy są aktywne i odgrywają ważną rolę w życiu lokalnej społeczności. Chętnie współdziałają z samorządem gminnym.

Na obszarze Gminy Adamów nie ma Ośrodka Kultury, ale działalność w tym zakresie prowadzi od 2006 r. prężnie działające **Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Gminy Adamów**, skupiające Koła Gospodyń Wiejskich, zespoły i kapele ludowe oraz Kluby Seniora. Wśród celów stowarzyszenia znajduje się:

1. Wspieranie rozwoju kulturalnego, oświatowego, społecznego i gospodarczego gminy.
2. Krzewienie poczucia patriotyzmu, umacniania więzi z tradycją środowiska i regionu.
3. Aktywizacja działających w lokalnym środowisku grup społecznych i organizacji pozarządowych.
4. Wspieranie lokalnych zespołów śpiewaczych, kapel ludowych, grup teatralnych oraz działających w lokalnym środowisku młodzieżowych i kobiecych grup społecznych.
5. Budowanie więzi międzyludzkich.
6. Podejmowanie działań zmierzających do konsolidacji mieszkańców gminy.
7. Inicjowanie i popieranie działań służących ochronie środowiska.
8. Nawiązywanie kontaktów i współdziałanie z organizacjami pozarządowymi krajowymi i zagranicznymi.

Dziedzictwo kulturowe oraz tradycje ludowe kultywowane są głównie poprzez działalność zespołów ludowych oraz imprezy nawiązujące do tradycji religijnych i lokalnych. Najpopularniejszą imprezą kulturalną, organizowaną cyklicznie od wielu lat na terenie Gminy Adamów, jest **„Noc Świętojańska”** – impreza odbywa się w ostatnią sobotę czerwca. Ma ona charakter plenerowy i nawiązuje do starosłowiańskiego święta ognia i wody, ku czci słońca i miłości. Impreza posiada bogaty

program oraz ciekawy scenariusz uwzględniający dawne wierzenia m.in. palenie sobótkowych ognisk, rzucanie wianków na wodę, występy rodzimych oraz zaproszonych zespołów i kapel ludowych, występy dzieci i młodzieży.

Ponadto każdego roku, na przełomie sierpnia i września, na terenie gminy organizowane jest „**Gminne Święto Plonów**”. Ma ono również charakter imprezy plenerowej wieńczącej zakończenie żniw i odwołującej się do ludowych tradycji regionu a zwłaszcza obrzędów związanych z pracą na roli i dziękczynną modlitwą. W trakcie imprezy poszczególne delegacje sołeckie składają wieńce dożynkowe będące symbolem trudu i mozolnej pracy rolników.

Corocznie organizowany jest konkurs na „**Najpiękniejszy ogródek**”, w którym właściciele posesji z terenu Gminy Adamów mogą pochwalić się swoimi ogródkami, wyglądem gospodarstw i obejść. Konkurs wciąż cieszy się dużym zainteresowaniem, a sam udział w konkursie nagradzany jest wspianiałymi nagrodami rzeczowymi.

Niewątpliwym atutem Gminy Adamów są funkcjonujące na jej terenie zespoły i kapele ludowe. Uczestniczą one aktywnie w życiu społeczności gminnej i reprezentują ją na zewnątrz. Na obszarze gminy swoją działalność prowadzą:

➤ **Kapela ludowa „Adamowiacy”**

Kapela o charakterze wokalny – instrumentalnym, założona w 2004 r. prezentuje głównie utwory ludowe. Uświetnia większość uroczystości w gminie oraz reprezentuje ją na zewnątrz. Uczestniczy w corocznych przeglądach i imprezach powiatowych i regionalnych, min. w „Regionalnym Przeglądzie Kapel i Śpiewaków Ludowych” w Suścu, „Zamojskich Dniach Folkloru” w Zwierzyńcu, Dożynkach Powiatowych, Jarmarku Hetmańskim w Zamościu.

➤ **Zespół „Gawęda” z Szewni Dolnej**

Zespół założony przez mieszkanki miejscowości Szewnia Dolna. Dzięki swojej działalności kultywuje tradycję, zwyczaje oraz obyczaje regionu. Ogromny potencjał i zapał zespołu widoczny jest na corocznie organizowanych gminnych imprezach kulturalno - rozrywkowych, a przyśpiewki wykonane przez panie umilają czas uczestnikom tych imprez.

➤ **Zespół „Trzepiecianie” z Trzepiec**

Zespół prezentuje własny humorystyczny repertuar, nawiązujący w sposób satyryczny do aktualnej sytuacji społeczno-politycznej. Tak jak inne zespoły

aktywnie uczestniczy w życiu kulturalnym gminy oraz reprezentuje ją na zewnątrz. Poza tym zespół swym śpiewem uświetnia obrzędy religijne.

➤ **Zespół „Feliksowianki” z Feliksówki**

Jest najdłużej uczestniczącym w życiu kulturalnym gminy zespołem. Liczy 14 osób, które śpiewają pieśni ludowe, patriotyczne i kościelne. Zespół aktywnie bierze udział w uroczystościach kościelnych, gminnych i powiatowych. Ponadto „Feliksowianki” spotykają się często ze społecznością wsi Feliksówka podczas wspólnie organizowanych uroczystości, m.in. z okazji Dnia Babci i Dziadka, Dnia Kobiet, Dnia Matki, warsztatów kulinarnych, przy robieniu pisanek wielkanocnych itp.

➤ **Zespół „Roztoczańskie Echo” z Suchowoli**

Członkami zespołu jest 8 kreatywnych osób z talentem organizacyjnym, które poprzez swoją działalność w sferze kulturalnej aktywizują lokalną społeczność. Biorą czynny udział w uroczystościach gminnych i powiatowych. Zajmują się organizacją imprez integrujących mieszkańców gminy, takich jak m.in.: „Dni Suchowoli”, koncert patriotyczny z okazji Święta Niepodległości.

➤ **Zespół kabaretowo-folklorystyczny „Babeczki w kropeczki” z Bondyrza**

To wielopokoleniowy 16 osobowy zespół kabaretowo-folklorystyczny. Prowadzi ożywioną działalność popularyzującą i kultywującą folklor, kulturę ludową, tradycję, zwyczaje i obrzędy. Aktywnie angażuje się w życie kulturalne gminy i powiatu, prowadzi też szereg dodatkowych działań upowszechniając kulturę wśród mieszkańców nie tylko miejscowości Bondyrz. Do tradycji kultywowanych przez ten zespół należy m.in. wspólne kolędowanie i zwyczaje około wielkanocne. Zajmował się on również organizacją szeregu warsztatów kulinarnych, rękodzieła artystycznego i warsztatach garncarskich.

Wzmoczona działalność wyżej wymienionych zespołów pobudza mieszkańców do aktywności w dziedzinie kultury, pielęgnowania tradycji i obrzędowości oraz przyczynia się do promocji poszczególnych miejscowości i regionu.

Kapitał społeczny gminy budują również działające na jej terenie Koła Gospodyń Wiejskich. W 2003 roku reaktywowano KGW w miejscowościach: Feliksówka, Suchowola, Szewnia Dolna. W 2013 r. utworzono KGW w Jacni. Natomiast rok później zawiązało się KGW w Rachodoszczach zrzeszające 19 członkiń. Przy kole działa zespół wokalny pod nazwą „Na przekór wszystkiemu”. W 2015 roku powstało KGW

w miejscowości Suchowola Kolonia. Koła Gospodyń Wiejskich czynnie włączają się w działalność kulturalną, czego dowodem jest ich obecność na imprezach kościelnych, gminnych i powiatowych. Aktywnie angażują dzieci i młodzież w swoją działalność polegającą na kultywowaniu tradycji i obyczajów regionu (robienie stroików świątecznych, malowanie pisanek, pieczenie chleba, robótki ręczne) oraz organizowaniu imprez integrujących lokalną społeczność, m.in. kuligi, ogniska, rajdy rowerowe po Rostoczu.

W 2008 r. w efekcie realizacji projektów dofinansowanych ze środków Poakcesyjnego Programu Wsparcia Obszarów Wiejskich (Programu integracji społecznej) na terenie Gminy Adamów powstały dwa pierwsze Kluby Seniora, które działają w świetlicy wiejskiej w Suchowoli oraz w remizie OSP w Feliksówce. Kolejne dwa kluby powstały w 2010 r: Klub Seniora w Szewni Dolnej i Klub Seniora „Radosna Przystań” w Bondyrzu. Działalność klubów nastawiona jest na zaspakajanie potrzeb osób starszych. Ze środków pozyskanych z programu, seniorzy uczestniczyli w wielu wycieczkach i pielgrzymkach, odwiedzili kino i teatr. Obecnie spędzając czas we własnym gronie wykonują stroiki świąteczne, pisanki, ozdoby, przygotowują potrawy i wypieki. Organizują spotkania okolicznościowe.

Wśród działających na obszarze Gminy Adamów organizacji pozarządowych należy również wskazać:

➤ **Stowarzyszenie Gospodarstw Agroturystycznych Gminy Adamów**

Cele statutowe stowarzyszenia to ochrona i promocja ogólnych i gospodarczych interesów prywatnych właścicieli gospodarstw oferujących usługi agroturystyczne na obszarze Gminy Adamów. Na terenie gminy funkcjonuje kilkanaście zrzeszonych w ramach tego stowarzyszenia gospodarstw oferujących wypoczynek w ciszy i spokoju.

➤ **Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym „Krok za Krokiem”**

Stowarzyszenie zorganizowało, położony we wsi Bondyryz, Park Rehabilitacyjno-Terapeutyczny. Na terenie nieruchomości o powierzchni około 2,68 ha znajduje się pole namiotowe z zapleczem sanitarnym i utwardzonym terenem leśnym przystosowanym do poruszania się po nim osób na wózkach inwalidzkich wraz z niezbędną infrastrukturą służącą rekreacji np. zaplecze socjalne, domek na drzewie z podjazdem, ławki, huśtawki itp. Znajduje się tam ścieżka ekologiczna, infrastruktura sportowa dostosowana dla osób niepełnosprawnych - boisko,

276,43 zł;

- ✓ **Utworzenie siłowni zewnętrznej miejsca spotkań i wypoczynku na terenie Gminy Adamów** - wartość całkowita projektu: 21 110,18 zł, tym kwota uzyskanego dofinansowania: 13 575,66 zł.

➤ **Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP w Adamowie** – na terenie gminy funkcjonują jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej opisane w rozdziale dotyczącym bezpieczeństwa publicznego.

➤ **Koło wędkarskie PZW „Jacyńka”**

Koło zostało utworzone w 2012 r. i zrzesza ono około 140 członków. Wielokrotnie nad zbiornikiem wodnym w miejscowości Jacnia, były przeprowadzane zawody wędkarskie, które cieszyły się bardzo dużym zainteresowaniem.

Ponadto Rada Gminy Adamów w dniu 08.09.2015 roku podjęła uchwałę w sprawie przystąpienia gminy do **Stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka „ROZTOCZE”**, tym samym rozpoczęła ona uczestnictwo w pracach nad Lokalną Strategią Rozwoju dla LGR, z uwzględnieniem okresu programowania 2014 – 2020. Stowarzyszenie prowadzi działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów tradycyjnie związanych z chowem i hodowlą ryb, aktywizowania społeczności lokalnych do wzięcia udziału w procesie zrównoważonego rozwoju obszarów zależnych od rybactwa, leżących na obszarze LGR. Pozyskuje ona partnerów oraz źródła finansowania przedsięwzięć stowarzyszenia oraz przygotowuje i realizuje projekty współfinansowane w ramach programów pomocowych oraz innych środków Unii Europejskiej. Zajmuje się promocją obszarów tradycyjnie związanych z chowem i hodowlą ryb oraz gmin położonych na obszarze działania LGR, organizacją szkoleń, podnoszeniem kwalifikacji zawodowych i wspieraniem rozwoju przedsiębiorczości. Jego działalność nakierowana jest na podnoszenie atrakcyjności obszarów zależnych od rybactwa m. in. przez rozwój turystyki i małej infrastruktury, regenerację osad i wiosek z głęboko zakorzenioną działalnością związaną z chowem i hodowlą ryb, podejmowanie i wspieranie działań na rzecz ochrony środowiska.

2.4 GOSPODARKA I RYNEK PRACY

2.4.1 PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Na koniec 2014 r. na terenie Gminy Adamów zarejestrowanych było 316 podmiotów gospodarczych, co stanowiło około 5% wszystkich podmiotów powiatu zamojskiego. W latach 2007-2014 na obszarze gminy zauważalny jest niewielki, choć stopniowy wzrost podmiotów gospodarczych, wpisanych do rejestru REGON.

Zganie z danymi GUS dominującą na terenie gminy grupą podmiotów gospodarki narodowej są podmioty zaliczane do sektora prywatnego. W przedmiotowej grupie znaczną część, bo aż średnio 80% stanowią osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Jedynie 3,8% podmiotów działa w sektorze publicznym.

Tabela 15 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg form własności prowadzące działalność na terenie Gminy Adamów

Rok	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Podmioty gospodarki narodowej ogółem	271	281	282	311	304	308	317	316
Sektor publiczny	12	12	12	11	11	11	12	12
Sektor prywatny, w tym:	259	269	270	300	293	297	305	304
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	214	228	226	251	241	244	248	243
Spółki handlowe	6	6	8	8	10	11	15	16
Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	1	1	1	1	1	1	1	2
Spółdzielnie	1	1	1	1	1	1	1	1
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	16	16	17	18	19	19	19	19

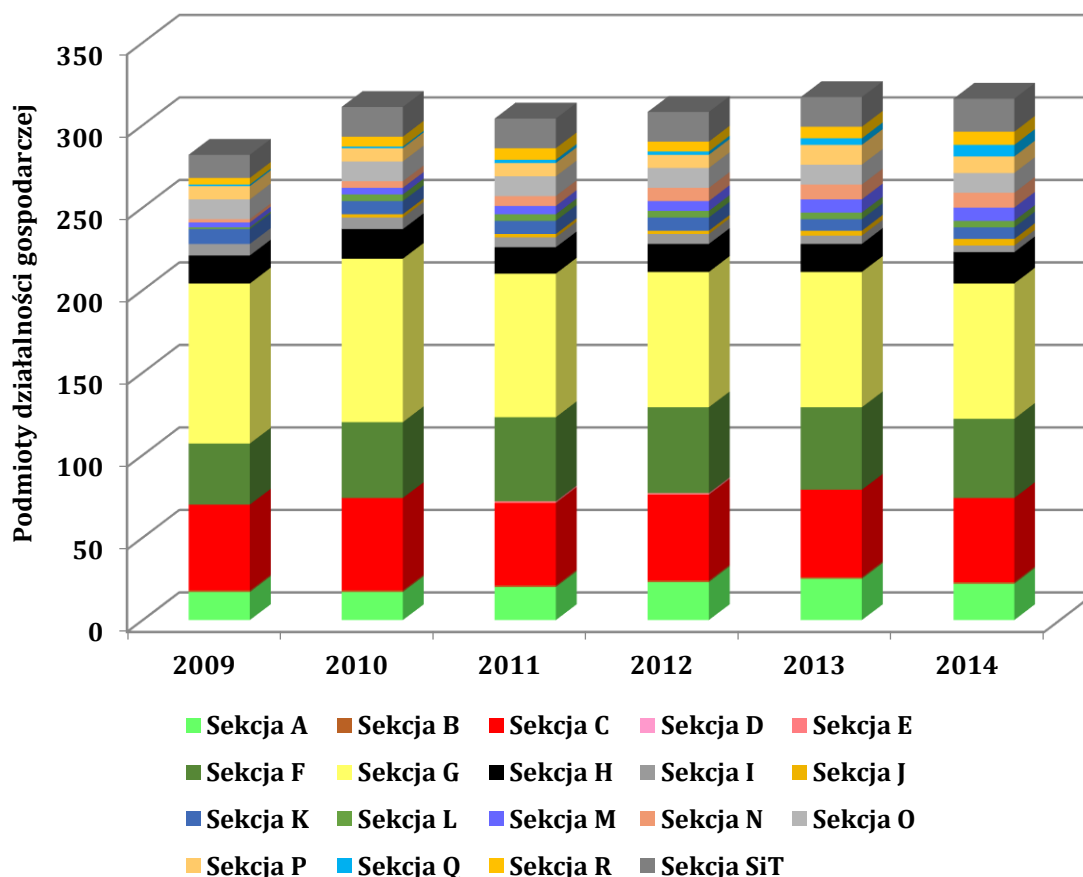
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

W strukturze działalności gospodarczej dominują podmioty zaliczane do sekcji G – *Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, wyłączając motocykle*. W latach 2009-2014 stanowiły one średnio blisko 30% wszystkich podmiotów

prowadzących działalność na terenie gminy. Drugą co do wielkości grupę (17%) stanowiły podmioty zaliczane do sekcji C – *Przetwórstwo przemysłowe*. Kolejnym licznie reprezentowanym sektorem był sektor F – *Budownictwo* – 15%. Liczną grupę stanowiły również podmioty sekcji A - *Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo* (7%), H - *Transport i gospodarka magazynowa* (6%) oraz sekcji S i T obejmujących: *Pozostałą działalność usługową i Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby* (6%). Podmioty zaliczane do pozostałych sekcji stanowiły 19%.

W 2014 r. na obszarze gminy najwięcej było przedsiębiorstw zatrudniających do 9 osób. Liczba zarejestrowanych mikroprzedsiębiorstw wynosiła 305 - stanowiły one ponad 96% wszystkich przedsiębiorstw w gminie. Kolejną pozycję zajmowały podmioty zatrudniające od 10 do 49 osób (małe przedsiębiorstwa) – 8 podmiotów, co stanowiło 3 % wszystkich podmiotów gospodarczych. Niespełna 1% stanowiły przedsiębiorstwa średnie, zatrudniające od 50 do 249 osób, których na koniec 2014 r. było 3.

Wykres 9 Podmioty prowadzące działalność gospodarczą na terenie Gminy Adamów wg sekcji PKD 2007 w latach 2009-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Wskaźnik przedsiębiorczości (mierzony liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców) jest relatywnie wysoki w porównaniu do wartości dla powiatu, a nawet województwa. Kształtuje się on na poziomie 654 przedsiębiorstw na 10 tys. mieszkańców, dla powiatu – 582, a dla województwa – 767. Może świadczyć to o wysokiej aktywności gospodarczej mieszkańców gminy.

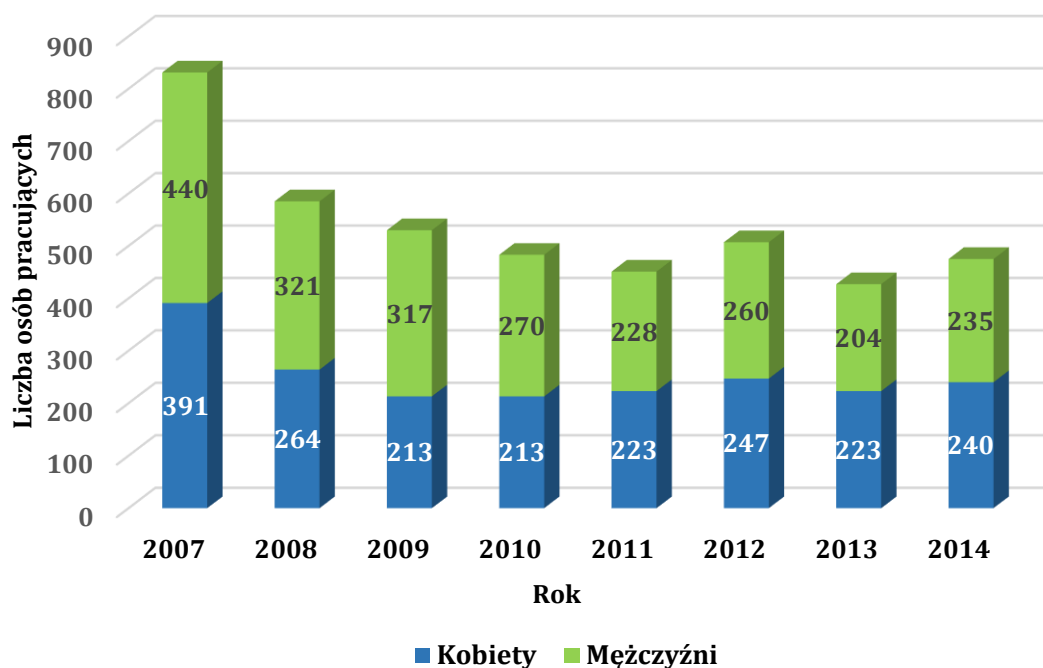
Znaczącym czynnikiem ograniczającym rozwój gminy jest dosyć niski poziom rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, która na przestrzeni ostatnich kilku lat wykazuje niezbyt dużą dynamikę przyrostu liczby podmiotów gospodarczych. Poważnym ograniczeniem jest mała innowacyjność lokalnych podmiotów gospodarczych oraz ich niski potencjał rozwojowy, a także brak systemu zachęt dla rozwoju przedsiębiorczości i lokowania inwestycji zewnętrznych na terenie gminy.

2.4.2 POZAROLNICZY RYNEK PRACY

Jak podają statystyki GUS w Gminie Adamów na koniec 2014 r. zatrudnionych było 475 osób. Większą część osób pracujących stanowiły kobiety – 51%. Zatrudnieni mężczyźni stanowili 49% ogólnej liczby pracujących. Analizując dane w tym zakresie z ostatnich 8 lat widoczna jest fluktuacja liczby zatrudnionych z zauważalnym od 2012 r. odwróceniem niekorzystnego trendu spadkowego. Oferowane na lokalnym rynku możliwości pracy nie są atrakcyjne dla ludności w wieku produkcyjnym w związku z tym widoczna jest stopniowa migracja ludności w celach zarobkowych, zarówno do większych ośrodków miejskich, jak i innych krajów.

Wykres 10 Osoby pracujące w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Na terenie gminy znajdują się mniejsze i większe zakłady produkcyjne, które dają możliwość zatrudnienia. Do największych firm (jednocześnie zatrudniających największą liczbę pracowników) działających na obszarze gminy należy zaliczyć:

- Firma „BetaSoap” Sp. z o.o. - fabryka mydła w Szewni Dolnej zatrudniająca na stałe 122 osoby oraz sezonowo 25 osób,
- Przedsiębiorstwo Wielobranżowe „Profesjonal” Sp. z o.o. w Adamowie – spółka prowadzi działalność w zakresie przetwórstwa owoców i warzyw i zatrudnia na stałe 103 osoby,
- Zakład Tartaczny Kleniewski Waldemar w Bondyrzu – na stałe zatrudnia 81 osób,
- Zakład Stolarski „ART-RAM” Waldemar Kudyba - na stałe zatrudnia 39 osób,
- Fabryka Mebli Sp. z o.o. w Bondyrzu - prowadzi produkcję i sprzedaż pełnej gamy mebli - zatrudnia na stałe 43 osoby.

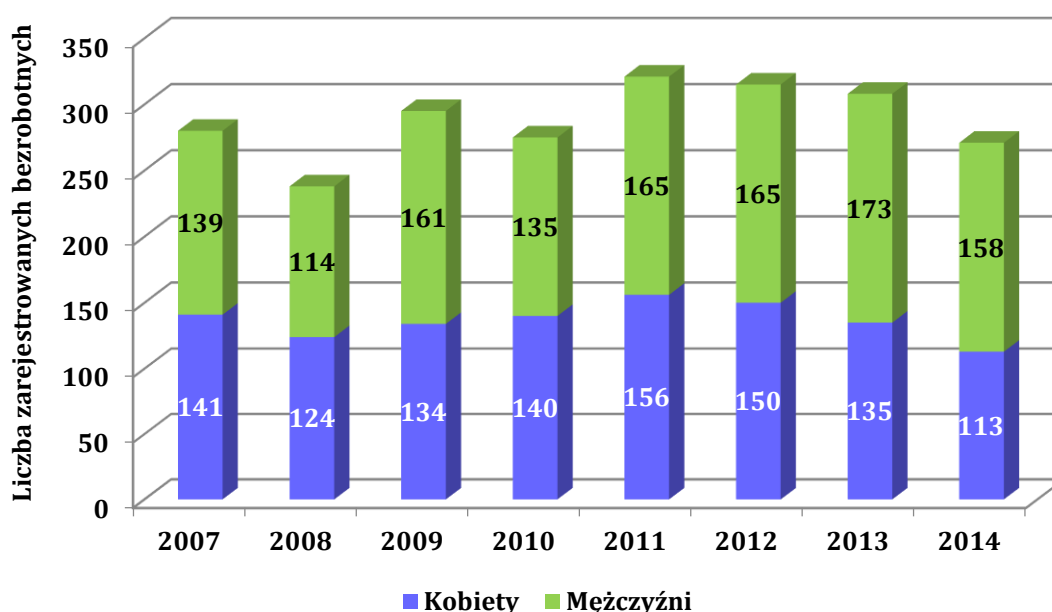
Zgodnie z danymi Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Lublinie (według stanu na koniec 2014 r.) w Gminie Adamów liczba zarejestrowanych bezrobotnych wynosiła 271 osób¹³, z czego 42% stanowiły kobiety. Liczba bezrobotnych w gminie stanowiła około

¹³ www.wup.lublin.pl

2,5% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w powiecie zamojskim oraz 0,23% bezrobotnych zarejestrowanych w całym województwie lubelskim. Wśród bezrobotnych z obszaru gminy jedynie 5 osób to bezrobotni zwolnieni z przyczyn zakładu pracy. Niekorzystnym zjawiskiem wśród bezrobotnych jest bardzo mała liczba osób, którym przysługuje prawo do zasiłku. Na koniec 2014 r. z prawa takiego mogło skorzystać zaledwie 20 osób, co stanowi około 7% wszystkich zarejestrowanych bezrobotnych z terenu gminy. Średnia ta jest zbliżona do średniej dla powiatu zamojskiego, która wyniosła niecałe 6,5% oraz średniej dla województwa lubelskiego, która kształtowała się na poziomie około 8%. Wśród ogólnej liczby bezrobotnych znajdowało się 74 osoby o statusie długotrwale bezrobotnych – pozostające bez zatrudnienia powyżej 24 miesięcy.

Z analizy dostępnych danych wynika, że liczba osób zarejestrowanych jako bezrobotne spada w okresie letnim oraz wiosenno - jesiennym. Ma to związek z popytem na pracowników w okresie tzw. prac sezonowych (prace w rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym i budownictwie).

Wykres 11 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie Gminy Adamów w latach 2007-2014

Źródło: Opracowanie własne na podstawie WUP w Lublinie

Analizując sytuację gminy dotyczącą bezrobocia należy zauważyć, że jest ona lepsza niż w powiecie oraz województwie. Świadczy o tym stopa bezrobocia, która na koniec 2014 r. w gminie wynosiła 9,06%, podczas gdy w powiecie 14,7% a województwie lubelskim 12,7%. W analizowanym okresie (2007-2014) liczba

zarejestrowanych bezrobotnych ulegała wahaniom. Pozytywnym zjawiskiem jest 3%-owy spadek bezrobotnych, co wiąże się częściowo z rozwojem gospodarczym oraz tworzeniem prywatnych działalności. Ponadto od 2013 r. na obszarze gminy funkcjonuje Centrum Integracji Społecznej w Jacni. Jest ono jednym z filarów infrastruktury wsparcia i pomocy w środowisku lokalnym z wykorzystaniem współpracy: samorządu, biznesu i społeczności lokalnej. Efekty skutecznego funkcjonowania CIS są również odczuwalne przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej i instytucje rynku pracy - ograniczyła się liczba świadczeniobiorców, a wzrosła aktywność do tej pory wykluczonych z rynku pracy. Ponadto na spadek bezrobocia duży wpływ ma migracja mieszkańców poza teren gminy - do większych miast i za granicę.

Tabela 16 Struktura bezrobocia w Gminie Adamów w 2014 r.

L.p.	Rok	Liczba bezrobotnych
1.	Bezrobotni ogółem	271
2.	Bezrobotni uprawnieni do zasiłku ogółem	20
3.	Bezrobotne kobiety z prawem do zasiłku	5
4.	Bezrobotni zwolnieni z winy zakładu pracy	5
5.	Bezrobotni powyżej 50 roku życia	40
6.	Bezrobotni do 25 roku życia	62
7.	Bezrobotni którzy ukończyli szkołę wyższą do 27 roku życia	6
8.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy do 1 m-ca	31
9.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 1 m-ca do 3 m-cy	59
10.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 3 m-cy do 6 m-cy	38
11.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 6 m-cy do 12 m-cy	30
12.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy od 12 m-cy do 24 m-cy	39
13.	Bezrobotni wg czasu pozostawania bez pracy pow. 24 m-cy	74

Źródło: Dane Powiatowego Urzędu Pracy w Zamościu

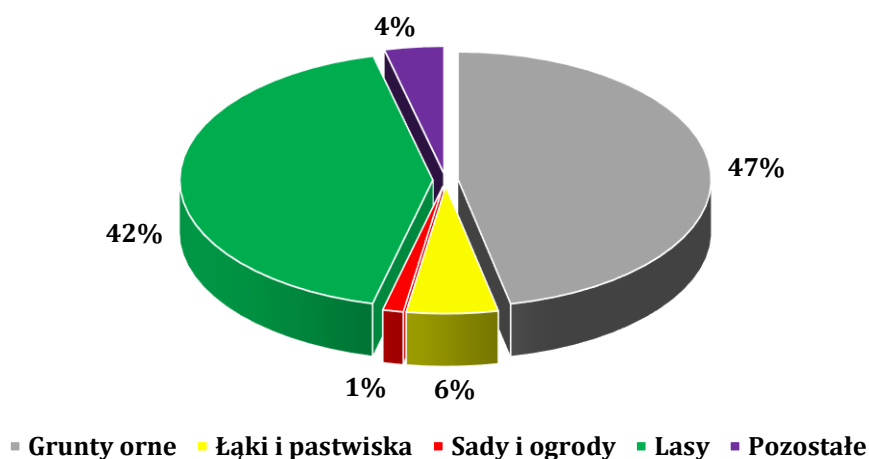
Zgodnie ze statystykami prowadzonymi przez Powiatowy Urząd Pracy w Zamościu wśród mieszkańców Gminy Adamów największą liczbę osób bezrobotnych stanowią osoby do 25 roku życia, które posiadają średnie wykształcenie zawodowe lub policealne. Najmniej liczną grupę bezrobotnych stanowią z kolei osoby

z wykształceniem wyższym. Należy również zauważyć, że wśród osób bezrobotnych w Gminie Adamów w ostatnich latach przeważają mężczyźni.

2.4.3 ROLNICTWO I LEŚNICTWO

Adamów jest gminą rolniczą w związku z tym rolnictwo stanowi jeden z najważniejszych działów gospodarki. Wysoka pozycja rolnictwa wynika z korzystnego ukształtowania powierzchni oraz sprzyjających warunków klimatycznych i glebowych. Grunty użytkowane rolniczo zajmują blisko 54% ogólnej powierzchni gminy, w tym użytki rolne stanowią 51,9% a użytki zielone 5,7%¹⁴. Wśród klas bonitacyjnych na gruntach ornych dominują gleby klasy III i IV (gleby średniej jakości), natomiast wśród użytków zielonych przeważają gleby klasy IV oraz klasy III. Na terenie gminy wykształciły się kompleksy rolniczej przydatności gleb tworzące typy siedliskowe rolniczej przestrzeni produkcyjnej (przeważają kompleksy pszenne – 81,5%). Kompleksy żytnie zajmują jedynie 11,6%, a zbożowo-pastewne – 0,9% powierzchni gruntów ornych. Wśród użytków zielonych 86,9% zajmują użytki zielone średnie, a 13,1% - użytki słabe i bardzo słabe. Powierzchnia lasów i gruntów leśnych stanowi 42% całkowitej powierzchni gminy.¹⁵

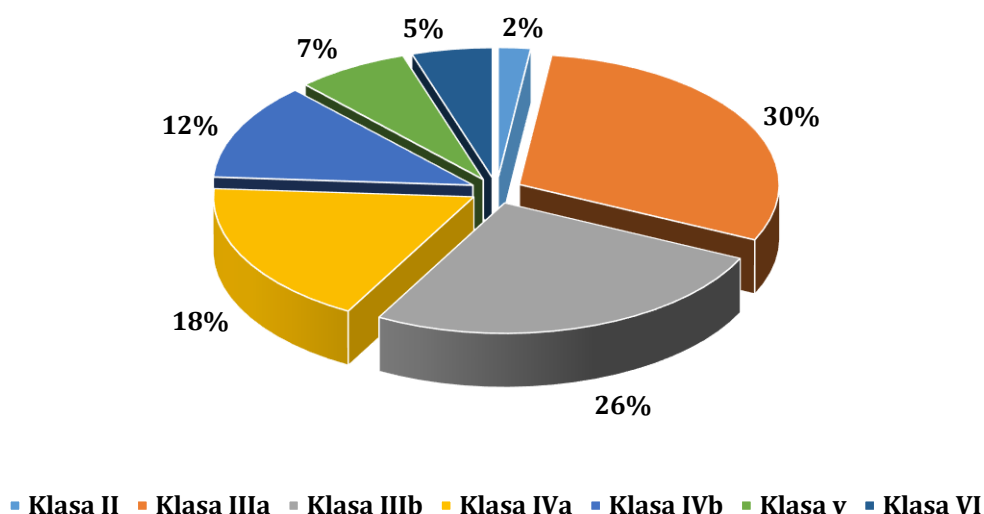
Wykres 12 Struktura użytkowania gruntów na obszarze Gminy Adamów

Źródło: Dane Urzędu Gminy Adamów

¹⁴ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Adamów na lata 2009-2012 z perspektywą do 2016”

¹⁵ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Adamów na lata 2009-2012 z perspektywą do 2016”

Wykres 13 Klasyfikacja bonitacyjna gruntów ornych na obszarze Gminy Adamów

Źródło: Dane Urzędu Gminy Adamów

Gmina charakteryzuje się niekorzystną strukturą obszarową – małe, rozdrobnione gospodarstwa indywidualne. W przeważającej części są one nastawione na produkcje mieszane. Prosperujące na obszarze gminy gospodarstwa nie generują wystarczających przychodów. W związku z tym zmniejsza się liczba osób zatrudnionych w rolnictwie, coraz częściej poszukują one pracy poza sektorem rolnym lub prowadzą dodatkowe działalności, takie jak np. działalność agroturystyczna, pszczelarstwo. Wśród barier wpływających na rozwój rolnictwa oraz jego opłacalność należy wskazać mało efektywną strukturę agrarną oraz dominację tradycyjnych form rolnictwa i kierunków upraw.

Na obszarze gminy funkcjonują również gospodarstwa wielkoobszarowe, choć ich ilość jest bardzo mała:

- powyżej 50 ha - 4 gospodarstw,
- powyżej 100 ha – 2 gospodarstwa.

Gospodarstwa o powierzchni powyżej 50 ha znajdują się w miejscowościach Adamów, Bliżów oraz Feliksówka. Dominuje w nich uprawa zbóż – pszenicy, rzepaku, traw nasiennych i buraków cukrowych oraz krzewów owocowych (porzeczka czarna i czerwona oraz maliny), które przeznaczane są na sprzedaż. Wszystkie gospodarstwa wielkoobszarowe są w pełni zmechanizowane – posiadają wyspecjalizowany, wysokiej jakości park maszynowy służący do uprawy roli i produkcji roślin oraz hodowli zwierząt.

W gospodarstwach wielkoobszarowych powyżej 100 ha dominuje uprawa zbóż – pszenicy, rzepaku i kukurydzy. Uprawy te w znacznej części przeznaczane są na sprzedaż. W związku z tym, że w gospodarstwach prowadzona jest również hodowla zwierząt pozostała część upraw przeznaczana jest na pasze. W jednym z gospodarstw prowadzona

jest również hodowla drobiu (brojlerów). Przedmiotowe gospodarstwa prowadzą również działalność usługową wspierającą produkcję roślinną.

W gospodarstwach poniżej 50 ha dominuje uprawa zbóż, oraz uprawa krzewów owocowych tj. porzeczki czerwonej i czarnej, maliny (głównie w miejscowościach Suchowola-Kolonia, Feliksówka, Potoczek, Adamów) oraz leszczyzny (w miejscowości Szewnia Dolna). W gospodarstwach tych prowadzona jest także hodowla bydła mlecznego (głównie w miejscowości Feliksówka oraz Suchowola - Kolonia) oraz trzody chlewnej (w miejscowości Trzepieciny).

Cechą charakterystyczną Gminy Adamów jest jej wysoka lesistość - blisko 42% przy lesistości powiatu zamojskiego -21,3% i lesistość województwa lubelskiego -22,5% oraz kraju -28,1%.¹⁶ Lasy zaliczone są do czterech typów siedliskowych. Największą powierzchnię zajmuje las wyżynny z jodłą, brzozą, sosną i bukiem jako gatunkami dominującymi oraz niewielką domieszką osiki i grabu. Mniejsze powierzchnie zajmuje las świeży z bukiem i sosną jako gatunkami dominującymi oraz z domieszką osiki, brzozy, grabu, dębu, olszy czarnej, jaworu, jodły, lipy, jesionki i modrzewia. Kolejne miejsce zajmuje bór mieszany świeży z sosną jako gatunkiem dominującym i niewielką domieszką jodły, buka, modrzewia, olszy czarnej, brzozy oraz bór świeży – sosnowy. Na obszarze tym dominują drzewostany w wieku 50-90 lat. Lasy są ostoją flory i fauny chronionej i rzadkiej.

2.4.4 TURYSTYKA

Walory krajobrazowe tego terenu, spuścizna historyczna oraz rozwijająca się baza turystyczna może sprawić, że sektor turystyczny będzie jednym z podstawowych źródeł dochodów mieszkańców. Potencjał turystyczny gminy jest duży i może stać się priorytetowym celem jej rozwoju. Dobra dostępność komunikacyjna oraz bliskość innych ośrodków turystycznych o rozpoznawalnej marce miejsca (Krasnobród, Zamość, Zwierzyniec) podnosi atrakcyjność turystyczną tego obszaru.

Jedną z najbardziej rozpoznawalnych miejscowości z obszaru gminy jest Jacnia, która do niedawna znana była ze stoku narciarskiego przyciągającego zimą wielu miłośników białego szaleństwa. Znajduje się tam wyciąg narciarski wykorzystujący znakomite warunki Roztocza - stacja położona jest w malowniczym miejscu na skraju

---

¹⁶ „Program Ochrony Środowiska dla Gminy Adamów na lata 2009-2012 z perspektywą do 2016

lasu. Stok w Jacni to kompleks trzech wyciągów o różnej długości wraz z zapleczem techniczno - socjalnym. Narciarze i turyści mogą wybierać pomiędzy dwoma trasami niebieską 460-metrową oraz 200-metrową, a także trasą do snowtubingu, która obsługiwana jest przez specjalnie przystosowany do tego wyciąg. Trasy są oświetlone i sztucznie naśnieżane. Obok stacji narciarskiej funkcjonuje ośrodek wypoczynkowy dysponujący 12 pokojami, 1- 4 osobowymi z łazienkami, mini SPA, jacuzzi i restauracją promującą dania wykorzystujące lokalne produkty.

Zdjęcie 11 Stok narciarski w Jacni

Źródło: <http://www.strusieafrykanskie.pl>

W okresie zimowym na stoku narciarskim organizowane są m.in. „Międzygminne Zimowe Igrzyska dla dzieci, młodzieży oraz mieszkańców Zamojszczyzny” oraz „Amatorskie Mistrzostwa Polski w Narciarstwie Alpejskim, Biegowym i Snowboardzie *Family Cup*”- Eliminacje Regionalne dla Województwa Lubelskiego.

W 2010 r. w miejscowości tej wybudowano zbiornik retencyjny. Powstanie zalewu stworzyło dobre warunki dla rozwoju turystyki także latem. Akwen na rzece Jacynka ma

powierzchnię 6 hektarów i może pomieścić 105 tys. m³ wody. Wokół zalewu wybudowano bulwar i zamontowano oświetlenie oraz obiekty małej infrastruktury (ławki i kosze na śmieci). W okresie letnim miejscowość ta przyciąga turystów, którzy mogą skorzystać z usług oferowanych przez wypożyczalnię rowerów wodnych oraz amatorskiego połowu ryb. W przyszłości w najbliższej okolicy zalewu planowana jest rozbudowa infrastruktury turystycznej przyciągającej miłośników wypoczynku nad wodą.

Zdjęcie 12 Zbiornik wodny w Jacni

Źródło: <http://mapa.rpo.lubelskie.pl>

Zdjęcie 13 Bulwar nad zbiornikiem retencyjnym w Jacni

Źródło: <http://mapa.rpo.lubelskie.pl>

Miłośnicy aktywnego wypoczynku mogą skorzystać ze skromnej siłowni zewnętrznej, która znajduje się tuż obok zbiornika wodnego oraz zlokalizowanego na terenie miejscowości Jacnia i Bródki Parku Nordic Walking. W parku wyznaczone zostały trzy trasy o łącznej długości 16,8 km obejmujące swoim zasięgiem dolinę rzeki Jacynki oraz źródło w Bródkach. Trasy prowadzą drogami gruntowymi nieutwardzonymi, szutrowymi oraz leśnymi o podłożu ilastym i piaszczystym. Wszystkie wytyczone szlaki mają formę pętli, co znaczy, że początek i koniec trasy znajduje się w tym samym miejscu. Zaletą tras jest możliwość wyboru odcinka w zależności od kondycji, warunków atmosferycznych i walorów krajoznawczych.

Rysunek 1 Nordic Walking Park Jacnia

Źródło: www.aktywniezakijami.pl

Atrakcyjna rzeźba terenu, zróżnicowana flora i fauna, rezerваты i pomniki przyrody, dobrze zachowane zabytki oraz różnorodność szlaków turystycznych przebiegających przez malowniczo położone obszary gminy zachęcają do uprawiania turystyki pieszej, rowerowej a także konnej. Każdy turysta zwiedzający te tereny z pewnością będzie urzeczony przepięknym krajobrazem, który można podziwiać z wielu punktów widokowych (Góra Szczob, Kotula Góra, Iwnia) położonych na wysokości ponad 300 m n.p.m.

Meandrujący Wieprz, przepływający przez południową część gminy, przyciąga licznych miłośników splywów kajakowych. Brzegi rzeki porastają olchy i wierzby, w niektórych miejscach podgryzione przez bobry drzewa łączą brzegi rzeki.

Zdjęcie 14 Spływ kajakowy po rzece Wieprz w Gminie Adamów

Źródło: www.podfigura-hutki.noclegiw.pl

Na atrakcyjność turystyczną tego obszaru, oprócz niewątpliwych walorów przyrodniczych, składają się również dziedzictwo kulturowe. Właściwie utrzymane, estetycznie zagospodarowane i eksponowane walory kulturowe są z jednej strony wyrazem dumy, ale i szacunku, troski mieszkańców tych terenów o własne dziedzictwo kulturowe, a jednocześnie tworzą harmonijny krajobraz, który już sam w sobie jest dużą atrakcją turystyczną. Krajobraz kulturowy gminy tworzą zabytkowe budynki zarówno dworskie, jak i folwarczne. Ponadto nieodłącznym elementem tutejszego krajobrazu są przydroże kapliczki i figury świętych stawiane na rozstajach dróg i przy wodach. Dają one świadectwo wiary zamieszkującej tu ludności, stanowiąc jednocześnie element tradycyjnej sztuki ludowej. U podstawy całej twórczości stoi głęboko zakorzeniony na wsi kult świętych wizerunków oraz wiara, że święci otaczają opieką wszystkie dziedziny życia.

Wyrazem wielowiekowej tradycji jest wiejskie budownictwo drewniane ściśle związane z obszarami, na których podstawowym zajęciem było rolnictwo, a któremu podporządkowany był układ i rodzaj zabudowy. Na obszarze Gminy Adamów dobrze

zachowały się - ważne dla dziedzictwa kulturowego - tradycyjne układy rozplanowania zagród oraz historyczne formy zabudowy wiejskiej.

Zdjęcie 15 „Malowany domek” w Bliżowie

Źródło: www.powiatzamojski.pl

Część istniejących na obszarze Gminy Adamów gospodarstw domowych prowadzi działalność agroturystyczną. Oprócz podstawowych usług (noclegi i wyżywienie w postaci produktów ekologicznych pochodzących z własnych upraw) kuszą one turystów dodatkowymi ofertami, tj. możliwością wypożyczenia sprzętu sportowo-rekreacyjnego, nauką rzemiosła ludowego, możliwością robienia przetworów domowych z owoców i warzyw, zbierania i przetwarzania owoców runa leśnego, uczestnictwa w pracach polowych, obserwowania unikalnych gatunków roślin i zwierząt, wędkowania. Niektóre z nich mają w swojej ofercie nietypowe dla tego obszaru atrakcje, takie jak: hodowla strusi, czy uprawa winorośli i produkcja wina.

Tabela 17 Lista gospodarstw agroturystycznych i miejsc oferujących noclegi

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Noclegi „Na Początku”	Bondyrz 139B, 22-442 Adamów
2.	Agroturystyka „Strusie Afrykańskie”	Szewnia Górna 35, 22-442 Adamów
3.	Agroturystyka „Orzechowe Roztocze”	Szewnia Górna 32, 22-442 Adamów
4.	Dom do wynajęcia „Chatka Na Roztoczu”	Bondyrz 131, 22-442 Adamów
5.	Agroturystyka „Jacnia”	Jacnia 83, 22-442 Adamów
6.	Agroturystyka „Roztocze”	Szewnia Dolna 104, 22-442 Adamów
7.	Agroturystyka „Winnica Na Roztoczu”	Czarnowoda 4, 22-442 Adamów
8.	Agroturystyka „Wolna Republika Grabnik”	Suchowola, 22-440 Adamów
9.	Kwatera prywatna „Domek Babci”	Bondyrz 25, 22-440 Adamów
10.	Dom do wynajęcia „Domek Na Wsi”	Bliżów 58, 22-442 Adamów
14.	Noclegi „Pod Bocianim Gniazdem”	Bondyrz 97, 22-442 Adamów
12.	Kwatera prywatna	Bondyrz 189, 22-442 Adamów
13.	Agroturystyka „U Anuli”	Bondyrz 121, 22-442 Adamów
14.	Agroturystyka „U Zbysia”	Bondyrz 112A, 22-442 Adamów
15.	Agroturystyka „Daleko od szosy”	Bondyrz 95, 22-422 Adamów
16.	Agrokwatera Pryk A.	Bondyrz 126, 22-442 Adamów
17.	Gospodarstwo Agroturystyczne Elżbieta i Henryk Tkacz	Bondyrz 9B, 22-442 Bondyrz
18.	Agroturystyka „Ranczo Madejówka”	Suchowola-Kolonia 91, 22-442 Adamów
19.	Agroturystyka Wiktoria i Jan Kowalczuk	Trzepieciny 11A, 22-442 Adamów
20.	Dom do wynajęcia „Wiejska Chata”	Potoczek 72, 22-442 Adamów
21.	Domek letniskowy „Bodek”	Bondyrz, 22-442 Adamów
22.	Ośrodek wypoczynkowy „Jacnia”	Jacnia, 22-442 Adamów
23.	Agroturystyka Zofia Łój	Feliksówka 65, 22-442 Adamów

Źródło: Opracowanie własne

2.5 JAKOŚĆ RZĄDZENIA

Zarządzanie strategiczne w gminie, czyli kompleksowy sposób podejścia do gospodarczych szans i wyzwań poprzez formułowanie celów i wprowadzanie ich w życie¹⁷, odbywa się w wyniku realizacji różnego rodzaju programów i strategii.

Jakość rządzenia jest pojęciem niezwykle szerokim. Dotyczy ona wielu aspektów życia społecznego i gospodarczego gminy. Na potrzeby przedmiotowego dokumentu skoncentrowano się przede wszystkim na praktyce planowania strategicznego oraz jej realizacji, działaniach promocyjnych, a także jakości i kompetencji zatrudnionej kadry urzędniczej.

2.5.1 JAKOŚĆ KADR

Samorząd terytorialny funkcjonuje w oparciu o ustawę z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594, 1318, z 2014 r. poz. 379), w której m.in. zostały określone zadania gminy. Ustrój gminy został uregulowany w Statucie Gminy Adamów, natomiast organizacja i zasady funkcjonowania Urzędu Gminy Adamów określone zostały w Regulaminie organizacyjnym. Struktura organizacyjna urzędu dostosowana jest zarówno do wymagań narzuconych ustawą, jak również do obecnych uwarunkowań rozwojowych.

Umiejętne planowanie i zarządzanie strategiczne przez władze lokalne ma zapewnić gospodarność, efektywność i skuteczność organizacji sektora publicznego, podnieść poziom świadczonych usług i dopasować je do zmieniających się potrzeb społecznych oraz złożonych uwarunkowań zewnętrznych.

---

¹⁷ R.W. Griffin, „Podstawy zarządzania organizacjami”, wyd. PWN, Warszawa 2005

Zdjęcie 16 Urząd Gminy Adamów

Źródło: Massive Graphics

Duży wpływ na jakość zarządzania ma kadra pracownicza zatrudniona w Urzędzie Gminy Adamów oraz gminnych jednostkach organizacyjnych. Charakteryzuje się ona wysokim poziomem merytorycznym. Znaczna część z pracowników posiada specjalistyczne wykształcenie, wsparte dodatkowymi kursami i szkoleniami. W Urzędzie Gminy zatrudnionych jest 28 pracowników stałych, z czego 61% pracowników posiada wykształcenie wyższe, 18% średnie i 21% zawodowe.

Jakość rządzenia można ocenić również przez pryzmat uchwalonych i zaskarżonych aktów prawnych i administracyjnych przez organy nadzorcze, m. in. Wojewodę, RIO, SKO. Według danych Urzędu Gminy Adamów w 2014 roku powstało 69 aktów prawnych, z czego niewielki procent, bo tylko 2,90% zostało zaskarżonych, a żaden z nich nie został uchylony.

Gmina Adamów podejmuje działania mające na celu nie tylko poprawę wewnętrznej organizacji, ale również aktywizację różnych środowisk stymulujących jej rozwój. Administracja jest otwarta na podejmowanie innowacyjnych działań, zbiera niezbędne informacje na temat firm działających na terenie gminy, ich potrzeb oraz wspiera ich działania.

O wysokiej jakości funkcjonowania administracji świadczą przyznane samorządowi certyfikaty i wyróżnienia:

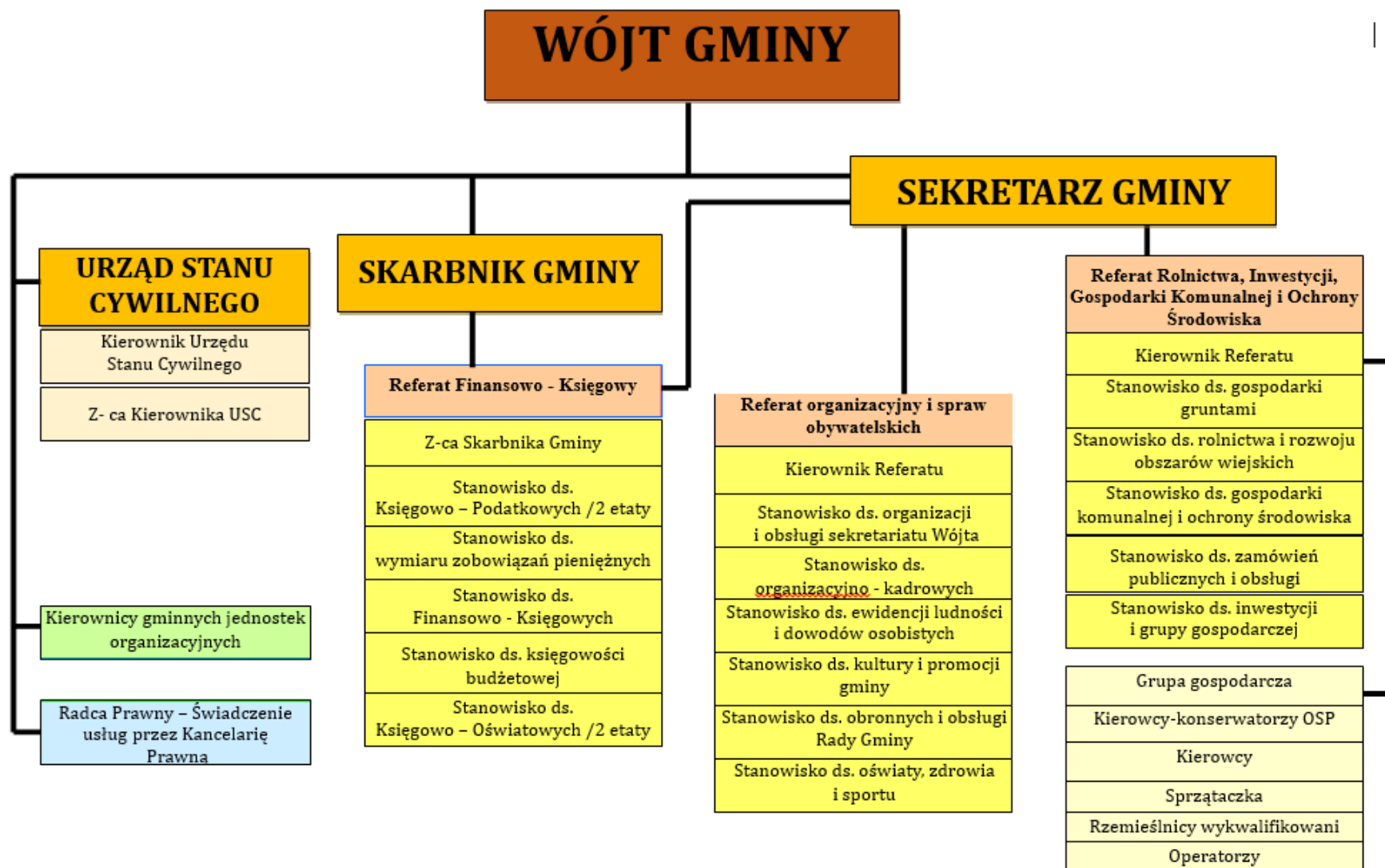
✓ Certyfikat Europejski Rejestr Renomowanych (Program Gospodarczo-Konsumencki Euro Renoma 2013 r.) - certyfikat ten uznawany jest za najbardziej aktualną informację o rzetelności, solidności i wiarygodności instytucji; promuje i wspiera jedynie te podmioty, które odznaczają się na tle innych szczególną solidnością i jakością, a w swojej działalności kierują się wymogami etyki, transparentności oraz uczciwości płatniczej.

✓ Wyróżnienie Gmina Dbająca o Finanse Mieszkańców – przyznane w 2009 r.

Ciągłe zmiany w przepisach prawnych oraz rozpoczynający się nowy okres programowania środków unijnych są podstawą do działań zmierzających do podnoszenia kwalifikacji pracowników. Działania tego typu mogą przynieść realne korzyści - zwiększenie środków finansowych pozyskanych ze źródeł zewnętrznych. Dodatkowo podnoszenie kompetencji kadry pracowniczej, a przez to jakości świadczonych usług, wpływa pozytywnie na wizerunek gminy.

Rysunek 2 Struktura organizacyjna Urzędu Gminy Adamów

Źródło: Urząd Gminy Adamów

2.5.2 ZDOLNOŚCI INWESTYCYJNE GMINY

Istotnym czynnikiem warunkującym możliwości rozwojowe gminy jest wysokość osiągniętych przez nią wpływów budżetowych. Składają się na nie różnego rodzaju subwencje i dotacje oraz dochody własne (podatki i opłaty lokalne). Przez dochody bieżące rozumie się dochody budżetowe niebędące dochodami majątkowymi, do których zalicza się: dotacje i środki przeznaczane na inwestycje, dochody ze sprzedaży majątku oraz dochody z tytułu przekształcania prawa użytkowania wieczystego w prawo własności. Wśród wydatków można wyróżnić przede wszystkim wydatki bieżące i inwestycyjne.

Zdolność Gminy Adamów do inwestowania uzależniona jest głównie od struktury wydatków i dochodów budżetowych. Im wyższy dodatni bilans, tym większa liczba wolnych środków, które można przeznaczyć na inwestycję.

Sytuację budżetową Gminy Adamów z ostatnich siedmiu lat cechuje wzrost dochodów i wydatków oraz występujące przejściowe trudności samorządu terytorialnego z zachowaniem równowagi budżetowej, spowodowane niemożnością pokrycia z dochodów budżetu wszystkich wydatków. W 2009 r., 2012 r. i 2013 r. Gmina Adamów osiągnęła względną równowagę budżetową warunkowaną dodatnią różnicą pomiędzy wysokością dochodów a wydatków. W analizowanym okresie poziom deficytu budżetowego najwyższy był w 2014 r.

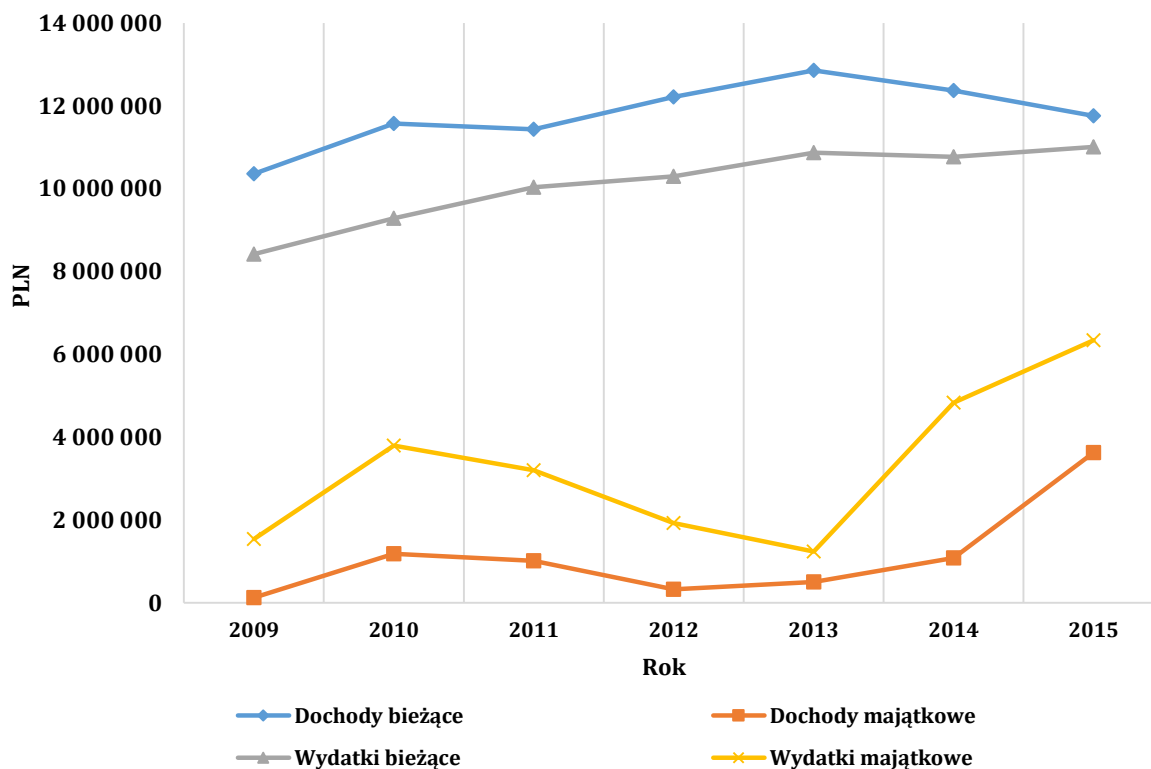
Analizując strukturę budżetu należy stwierdzić, iż największym źródłem wpływów własnych dla gminy jest podatek od nieruchomości. Według prognozy na 2015 r. będzie on stanowił aż 46% dochodów własnych jednostki. Na podobnym poziomie w analizowanym okresie utrzymują się wpływy z tytułu podatku leśnego. Zauważalna jest niewielka tendencja wzrostowa we wpływach z podatku rolnego oraz od osób prowadzących działalność gospodarczą. Wahaniom ulegają natomiast wpływy z podatku od środków transportowych. Na przestrzeni lat dochody gminy wzrosły o 45%, natomiast wydatki o 74%. Jeżeli chodzi o wydatki, to przeważającą ich część stanowią wydatki bieżące (około 63% wszystkich wydatków), których poziom z roku na rok jest coraz wyższy. Na przestrzeni analizowanego okresu wzrosły one o blisko 31%. Natomiast poziom wydatków majątkowych charakteryzuje się dużą zmiennością. Największy będzie w 2015 r., kiedy to zgodnie z planami sięgnie ponad 6 mln złotych.

Tabela 18 Analiza sytuacji finansowej Gminy Adamów w latach 2009-2015

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Podatki i opłaty lokalne, w tym:	1 612 115	1 686 671	1 790 345	2 063 256	2 220 694	2 356 155	2 653 388
podatek rolny	368 125	387 178	383 609	499 641	550 218	520 052	627 451
podatek od nieruchomości	482 284	505 760	498 991	563 942	611 460	620 125	709 580
podatek leśny	94 413	85 614	93 011	111 127	119 070	110 006	126 370
podatek od środków transportowych	16 143	27 702	31 833	49 903	39 031	52 491	47 400
podatek od osób prawnych prowadzących działalność gospodarczą	24 425	31 322	62 732	27 793	23 392	54 502	40 000
Podatek dochodowy od osób fizycznych	626 725	649 095	720 169	810 850	877 523	998 979	1 102 587
Dotacje celowe z budżetu państwa i UE	2 285 331	4 122 547	3 354 480	2 632 240	3 027 414	3 096 128	3 946 799
Subwencja ogólna	6 148 808	6 475 365	6 791 467	7 343 407	7 247 404	6 413 782	6 656 378
Inne dochody	309 485	310 155	289 280	347 224	464 108	671 634	885 034
Dochody bieżące	10 355 742	11 574 956	11 433 222	12 215 137	12 856 202	12 366 134	11 759 562
Dochody majątkowe	120 500	1 184 142	1 011 756	324 437	502 762	1 078 696	3 626 000
Razem dochody	10 476 242	12 759 098	12 444 978	12 539 574	13 358 964	13 444 830	15 385 562
Wydatki bieżące	8 415 560	9 287 259	10 032 199	10 299 578	10 865 819	10 768 637	11 008 799
Wydatki majątkowe	1 541 538	3 792 539	3 199 509	1 921 687	1 233 835	4 830 494	6 340 000
Razem wydatki	9 957 098	13 079 798	13 231 708	12 221 265	12 099 654	15 599 131	17 348 799
Różnica między dochodami i wydatkami	519 144	-320 700	-786 730	318 309	1 259 310	-2 154 301	-1 963 237
Nadwyżka operacyjna	1 940 182	2 287 697	1 401 023	1 915 559	1 990 383	1 597 497	750 763

Źródło: Dane Urzędu Gminy Adamów

Wykres 14 Wydatki i dochody Gminy Adamów na przestrzeni lat 2009-2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie uchwał budżetowych Gminy Adamów z lat 2009 – 2015

W poniższej tabeli przedstawiono wydatki inwestycyjne Gminy Adamów w latach 2009-2015.

Tabela 19 Wydatki na działania inwestycyjne w Gminie Adamów w lata 2009-2015

L.p.	ROK	Kwota wydatków inwestycyjnych [PLN]
1.	2009	1 516 538
2.	2010	3 777 539
3.	2011	3 150 060
4.	2012	1 894 260
5.	2013	1 139 474
6.	2014	4 705 458
7.	2015	6 300 000

Źródło: Dane Urzędu Gminy Adamów

Nadwyżka operacyjna, stanowiąca dodatnią różnicę pomiędzy dochodami i wydatkami bieżącymi, to podstawowy czynnik mający wpływ na zdolności inwestycyjne jednostki samorządu terytorialnego. Im jest ona wyższa, tym większa ilość wolnych środków, które mogą być przeznaczane na inwestycje. Przez dochody bieżące rozumie się dochody budżetowe niebędące dochodami majątkowymi, do których zalicza się: dotacje i środki przeznaczane na inwestycje, dochody ze sprzedaży majątku oraz dochody z tytułu przekształcania prawa użytkowania wieczystego w prawo własności. Natomiast na wydatki bieżące składają się wydatki budżetowe niebędące wydatkami majątkowymi, do których zalicza się: wydatki na inwestycje i zakupy inwestycyjne, zakup i objęcie akcji i udziałów, wniesienie udziałów do spółek prawa handlowego.

Na przestrzeni analizowanego okresu we wszystkich latach w budżecie występuje nadwyżka operacyjna. Świadczy to o dobrej kondycji finansowej gminy i daje duże możliwości inwestycyjne.

Poziom zadłużenia gminy na przestrzeni lat 2009-2015 był bardzo niski. Największe zadłużenie odnotowano w 2013 r. – kształtowało się ono na poziomie 3,55%. W pozostałym okresie zadłużenie to wynosiło poniżej 2%. Prognoza na 2015 r. przewiduje ponowny wzrost zadłużenia do 2,9%. Czynnik ten wpływa na możliwości inwestycyjne gminy. Posiada ona zdolność do zaciągania długu i jego obsługi w długim okresie. Stwarza to możliwość realizacji w najbliższych latach kolejnych inwestycji.

Tabela 20 Poziom zadłużenia Gminy Adamów w latach 2009-2015

Rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Poziom zadłużenia	0,42%	0,29%	0,07%	1,80%	3,55%	0,42%	2,90%

Źródło: Urząd Gminy Adamów

Analiza danych budżetowych wskazuje, iż wydatkowanie środków z budżetu gminy prowadzone jest w sposób racjonalny. Polityka fiskalna w latach przyszłych powinna być prowadzona zgodnie z zapisami ustawy o finansach publicznych, a w szczególności z *art. 242 ust. 1*. Należy dążyć do zwiększenia dochodów własnych i wzrostu ich udziału w dochodach ogółem, gdyż jest to w znacznej mierze uzależnione od decyzji władz gminy. Wpływa to również na proces konstruowania budżetu na lata następne. Priorytetami polityki finansowej na najbliższe lata winno być:

- ✓ dążenie do wzrostu dochodów własnych oraz minimalizowanie wydatków,
- ✓ monitorowanie wydatków bieżących gminy,

- ✓ określenie tempa i kierunku rozwoju gminy,
- ✓ zwiększenie wydatków inwestycyjnych,
- ✓ monitorowanie zdolności kredytowej i płynności finansowej.

Pożądane jest pozyskanie maksymalnie dużej ilości środków finansowych z funduszy unijnych w nowym okresie programowania 2014 – 2020 oraz wykorzystanie źródeł finansowania o maksymalnie wysokim poziomie dofinansowania. Należy rozważyć również możliwość realizacji inwestycji, które w przyszłości mogłyby zasilać budżet gminy.

Podsumowując można stwierdzić, że sytuacja finansowa Gminy Adamów jest korzystna. Wysoka nadwyżka operacyjna świadczy o tym, że gmina pozostaje w dobrej kondycji finansowej i nie ma problemów z finansowaniem wydatków bieżących. Dodatkowo niski poziom zadłużenia wpływa na duże możliwości inwestycyjne gminy.

2.5.3 PRAKTYKA PLANOWANIA STRATEGICZNEGO

O jakości rządzenia w gminie decyduje praktyka planowania strategicznego oraz jakość dokumentów strategicznych. Gmina Adamów zarządzana jest w oparciu o wymagane prawem lub przyjęte praktyką dokumenty strategiczne. Polityka rozwoju gminy prowadzona jest w oparciu o poprzednią edycję *Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Adamów na lata 2007-2015*. Polityka planowania przestrzennego realizowana jest natomiast w oparciu o Miejskowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Adamów (2003 rok z późniejszymi zmianami) stanowiący akt prawa miejscowego. Określa on przeznaczenie, a także warunki zagospodarowania i zabudowy terenu objętego planem. Wskaźnik obłożenia planem miejscowym dla gminy jest bardzo wysoki i wynosi 100%.

Niezwykle ważnym aspektem dla terenu gminy jest ochrona środowiska. Jednostki samorządu terytorialnego tworzą różne plany i programy, których celem jest przedstawienie propozycji działań w celu eliminowania szkodliwego wpływu różnych czynników na środowisko. Polityka gminy w zakresie ochrony środowiska została szczegółowo uregulowana w *Programie Ochrony Środowiska dla Gminy Adamów na lata 2009 – 2012 (z perspektywą do 2016 r.)*. Mając na celu racjonalizację gospodarki energetycznej gminy, redukcję emisji gazów cieplarnianych oraz troskę o środowisko naturalne Gmina Adamów przystąpiła do opracowania oraz wdrożenia *Planu Gospodarki*

Niskoemisyjnej dla Gminy Adamów na lata 2015-2020. Potrzeba opracowania Planu jest zgodna z polityką energetyczną Polski i wynika z założeń Narodowego Programu Rozwoju Gospodarki Niskoemisyjnej, przyjętych przez Radę Ministrów 16 sierpnia 2011 r. Gmina nie posiada Planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną oraz paliwa gazowe. Ponadto gmina w 2008 r. przyjęła Programu usuwania wyrobów zawierających azbest dla Gminy Adamów na lata 2008-2032.

Kierunki polityki społecznej to kolejne ważne zagadnienie w działaniach planowania strategicznego. Podstawowe cele i kierunki polityki społecznej, a także narzędzia jej realizacji wyznacza *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych*. Pozwala ona na efektywne rozwiązywanie problemów występujących na obszarze gminy. Obecnie trwają prace nad opracowaniem tego dokumentu. Kolejny z dokumentów na bazie, którego budowana jest polityka społeczna gminy jest aktualizowany co rok - *Gminny Programy Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych*.

Bardzo istotnym elementem systemu zarządzania jest współpraca z organizacjami pozarządowymi i podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, której zasady uregulowane są corocznie w *Programie współpracy Gminy Adamów z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego*.

2.5.4 DZIAŁALNOŚĆ PROMOCYJNA

Kolejnym ze sposobów wspierania rozwoju lokalnego jest działalność promocyjna gminy. Jest ona prowadzona przede wszystkim poprzez oficjalną stronę internetową, która jest podstawowym źródłem informacji o gminie oraz narzędziem komunikacji pomiędzy władzami lokalnymi a mieszkańcami. Inną formą promocji jest uczestnictwo przedstawicieli gminy w różnego rodzaju wydarzeniach i spotkaniach. Lokalne walory kulturowe promowane są poprzez organizację imprez plenerowych, m.in. „Nocy Świętojańskiej”, „Święta Plonów” czy zawodów wędkarskich organizowanych na zbiorniku wodnym w Jacni.

25 września 2015 r. Gmina Adamów podpisała porozumienie inicjujące międzyregionalną współpracę z ukraińską Wiejską Radą Domażyr. Rozpoczęcie współpracy z jednostkami samorządowymi z innych państw może być ważnym

instrumentem promowania i przyciągania turystów lub inwestorów zewnętrznych. W związku z tym w przyszłości należy dążyć do zwiększenia aktywności gminy w zakresie promocji i współpracy międzynarodowej.

2.6 ANALIZA SWOT

Analiza SWOT to jedna z najpopularniejszych metod diagnozy sytuacji, w jakiej znajduje się organizacja (w tym przypadku gmina). Przede wszystkim służy ona porządkowaniu i segregowaniu informacji, stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów własnych i wpływu otoczenia. Pozwala też na identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju gminy. Nazwa metody pochodzi od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony (strengths), słabe strony (weaknesses), szanse (opportunities) i zagrożenia (threats).

S -> STRENGTHS, czyli silne strony

W -> WEAKNESSES, czyli słabe strony

O -> OPPORTUNITIES, czyli szanse

T -> THREATS, czyli zagrożenia

Poniższa analiza SWOT jest podsumowaniem mocnych i słabych stron Gminy Adamów wynikających z uwarunkowań wewnętrznych oraz szans i zagrożeń zdeterminowanych w dużej mierze przez czynniki zewnętrzne. Uwarunkowania wewnętrzne rozwoju gminy wynikają z obecnej sytuacji w sferze zaspokojenia potrzeb społecznych, gospodarki lokalnej, przedsiębiorczości, ochrony środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego, wyposażenia w infrastrukturę techniczną, finansową oraz współpracy gminy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego. Analiza potencjału i barier rozwojowych gminy obejmuje również uwarunkowania zewnętrzne określające potencjalne szanse i zagrożenia w rozwoju.

Wyniki analizy przedstawione zostały w formie tabelarycznej, gdzie opisano słabe i mocne strony gminy oraz szanse i zagrożenia dla jej rozwoju. Zidentyfikowane mocne i słabe strony powinny być przedmiotem działań strategicznych, zakładających rozwój gminy poprzez wzmocnianie mocnych stron i ograniczanie słabych. Natomiast szanse i zagrożenia (czynniki zewnętrzne, na które samorząd lokalny ma ograniczony wpływ) powinny być wzięte pod uwagę przy kreowaniu lokalnej polityki rozwoju, zakładającej

minimalizację zagrożeń i optymalne wykorzystanie pojawiających się szans. Analiza SWOT w takiej formie jest uzupełnieniem opisu aktualnej sytuacji gminy. Zaletą tej metody jest przede wszystkim syntetyczne ujmowanie głównych czynników warunkujących rozwój.

Na potrzeby niniejszej strategii dokonano analizy SWOT w następujących obszarach:

- ✚ PRZESTRZEŃ I ŚRODOWISKO,
- ✚ INFRASTRUKTURA,
- ✚ SPOŁECZEŃSTWO I JAKOŚĆ ŻYCIA
- ✚ GOSPODARKA I RYNEK PRACY,
- ✚ JAKOŚĆ RZĄDZENIA.

Tabela 21 Analiza SWOT dla obszaru: **Przestrzeń i środowisko**

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ✓ położenie gminy na obszarze cennym przyrodniczo (w zachodniej część gminy znajduje się Roztoczański Park Narodowy a w południowej Krasnobrodzki Park Krajobrazowy) stanowiące podstawę do rozwoju turystyki ✓ bliskość innych ośrodków osadniczych o wyrobionej marce miejsca (uzdrowisko Krasnobród, Zamość, Zwierzyniec, Szczepieszyn) – gmina może stanowić doskonałe miejsce noclegowe i „wypadowe” do zwiedzania Roztocza ✓ różnorodność szlaków turystycznych przebiegających przez malowniczo położone obszary gminy ✓ lokalizacja gminy w obszarze o dużym nasłonecznieniu dająca możliwości rozwoju energetyki odnawialnej ✓ ciekły oraz zbiorniki wodne, które można przeznaczyć na funkcje rekreacyjne ✓ brak zakładów przemysłowych uciążliwych dla środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ duża powierzchnia obszarów chronionych ograniczająca możliwości inwestycyjne ✓ niski zasób surowców naturalnych ✓ intensywny ruch na drodze wojewódzkiej wpływający na hałas i zanieczyszczenie środowiska ✓ niska jakość gleb
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ✓ współpraca z innymi gminami w zakresie promocji obszaru i wypracowania wspólnej jego marki ✓ wzrost zainteresowania turystyką na obszarach „czystych” ekologicznie 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ planowanie przestrzenne na obszarze województwa (nieuwzględnienie gminy jako miejsca realizacji ważnych inwestycji), ✓ peryferyzacja regionu

<ul style="list-style-type: none"> ✓ bliskość dużego ośrodka miejskiego – Zamościa– dająca szansę na przyciąganie nowych mieszkańców i turystów ✓ duży potencjał z zakresu OZE 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ sąsiedztwo gmin o zbliżonych warunkach naturalnych i potencjale (konkurencyjność)
--	---

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 22 Analiza SWOT dla obszaru: **Infrastruktura**

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ✓ dobrze rozwinięta sieć dróg na obszarze gminy ✓ korzystne położenie gminy przy ważnym szlaku komunikacyjnym – droga wojewódzka 849 ✓ istniejąca na obszarze gminy sieć gazownicza ✓ zadowalający stan infrastruktury elektroenergetycznej ✓ dobra organizacja systemu odbioru śmieci ✓ dobrze rozwinięta sieć świetlic wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ niewystarczający poziom zwodociągowania gminy i zły stan techniczny istniejącej sieci wodociągowej ✓ praktycznie brak skanalizowania gminy (pojedyncze lokalne odcinki) ✓ słaba jakość dróg w obrębie gminy ✓ niski poziom utwardzenia dróg gminnych ✓ brak inwestycji w zakresie odnawialnych źródeł energii ✓ rozproszony układ osadniczy oraz towarzyszący temu niski wskaźnik zaludnienia stanowiący istotne utrudnienie w zakresie infrastruktury wodno - kanalizacyjnej ✓ mała ilość ścieżek rowerowych ✓ energochłonne budynki użyteczności publicznej ✓ niewystarczające wyposażenie gospodarstw domowych w przydomowe oczyszczalnie ścieków ✓ niezadowalający stan techniczny budynków użyteczności publicznej ✓ baza sportowa wymagająca modernizacji ✓ ograniczony dostęp mieszkańców gminy do szerokopasmowego Internetu
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ✓ poprawa dostępności komunikacyjnej poprzez budowę nowych dróg i poprawę nawierzchni istniejących ✓ nowa perspektywa finansowa 2014 - 2020 dająca możliwość uzyskania środków na budowę, rozbudowę oraz modernizację infrastruktury komunikacyjnej i technicznej ✓ wykorzystanie nowych technologii bazujących na OZE ✓ wspólne realizowanie projektów z innymi jednostkami samorządu terytorialnego 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ryzyko ograniczenia rozwoju gminy ze względu na słaby stan infrastruktury ✓ brak środków finansowych na wkład własny umożliwiający aplikację o środki unijne ✓ niski poziom absorpcji środków z UE przeznaczonych na infrastrukturę techniczną ✓ nieuregulowany stan prawny terenu na którym realizowane mogą być inwestycje infrastrukturalne ✓ koszty inwestycji w zakresie infrastruktury technicznej

Tabela 23 Analiza SWOT dla obszaru: **Społeczeństwo i jakość życia**

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ✓ dobrze zorganizowana sieć szkół zapewniająca dostęp do kształcenia na poziomie podstawowym i gimnazjalnym ✓ dobrze rozwinięta sieć instytucji zapewniających bezpieczeństwo publiczne ✓ dobra dostępność do podstawowych usług zdrowotnych ✓ zadowalający poziom techniczny wyposażenia służb ratowniczych i porządkowych ✓ duży kapitał społeczny – aktywnie działające stowarzyszenia, Koła Gospodyń Wiejskich, zespoły i kapele ludowe ✓ aktywność klubów sportowych działających na terenie gminy ✓ efektywna działalność Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej i Centrum Integracji Społecznej - zmniejszająca się liczba osób pozostających pod opieką społeczną ✓ rosnąca liczba porad lekarskich – z jednej strony może świadczyć o starzeniu się społeczeństwa, z drugiej natomiast o rosnącej świadomości społeczeństwa w zakresie profilaktyki zdrowia ✓ wzrastający poziom bezpieczeństwa publicznego – spadek liczby przestępstw na terenie gminy ✓ bogata historia gminy (obecność obiektów zabytkowych, historycznych) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ niekorzystne tendencje demograficzne (ujemny przyrost naturalny oraz saldo migracji) ✓ niekorzystne proporcje dotyczące ilości osób w wieku nieprodukcyjnym przypadających na osoby w wieku produkcyjnym ✓ występowanie niekorzystnych zjawisk społecznych (ubóstwo, alkoholizm, bezradność) ✓ niskie standardy infrastruktury społecznej oraz ich niekompletne wyposażenie ✓ ograniczone możliwości finansowe gminy w zakresie modernizacji, rozbudowy i budowy infrastruktury społecznej ✓ brak stałego posterunku policji na terenie gminy ✓ deficyt kadr posiadających wiedzę i kwalifikacje inżyniersko-techniczne na lokalnym rynku pracy ✓ niski stopień zainteresowania młodego pokolenia tradycjami lokalnymi i pielęgnowaniem dziedzictwa kulturowego
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ✓ rozwój międzynarodowej współpracy instytucjonalnej oraz wymiany szkół ✓ możliwość pozyskania środków zewnętrznych na rozbudowę infrastruktury społecznej ✓ realizowanie programów profilaktycznych i prozdrowotnych ✓ nawiązanie współpracy z instytucjami zapewniającymi rozwój społeczny i modernizację infrastruktury społecznej ✓ dostępność funduszy przeznaczonych na rozwój zasobów ludzkich ✓ wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży z terenów wiejskich 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ odpływ młodych dobrze wykształconych ludzi do dużych ośrodków miejskich oraz zagranicę ✓ wzrastające koszty utrzymania instytucji świadczących usługi społeczne ✓ ubożenie społeczeństwa ✓ skomplikowana procedura aplikowania o zewnętrzne środki finansowe ✓ duża konkurencja w pozyskiwaniu środków zewnętrznych ✓ wzrost patologii społecznych spowodowany problemami na rynku pracy ✓ brak stabilności i spójnego systemu prawnego i polityki państwa w zakresie

	<p>polityki społecznej</p> <p>✓ pogłębiające się zjawiska wykluczenia społecznego związane z bezrobociem, ubóstwem, trudnościami w zapewnieniu odpowiedniej opieki społecznej i medycznej dla osób starszych</p>
--	--

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 24 Analiza SWOT dla obszaru: **Gospodarka i rynek pracy**

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ✓ funkcjonowanie na obszarze gminy kilku prężnie działających przedsiębiorstw dających zatrudnienie lokalnej społeczności (przetwórstwo owoców i warzyw, przemysł drzewny, produkcja mydła i mebli) ✓ występowanie na obszarze gminy przedsiębiorstw działających w niszowych sektorach - hodowla pstrąga roztoczańskiego ✓ korzystne warunki do rozwoju przetwórstwa rolno-spożywczego i produkcji ekologicznej żywności ✓ możliwość rozwoju przedsiębiorczości przy wykorzystaniu zasobów naturalnych gminy (działalność turystyczna, agroturystyczna i rekreacyjna) ✓ dość dobrze rozwinięta baza indywidualnej infrastruktury turystycznej – baza i oferta gospodarstw agroturystycznych ✓ relatywnie stała liczba podmiotów gospodarczych ✓ otwartość mieszkańców na innowacje ✓ wystarczająco rozwinięty sektor usługowo-handlowy ✓ wysoki wskaźnik przedsiębiorczości 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ zbyt mała ilość małych, średnich i dużych firm, na bazie których można by rozwijać lokalny rynek pracy - ponad 96% to mikro przedsiębiorcy ✓ zbyt mała ilość bazy rekreacyjno-usługowej, z której mogliby korzystać turyści ✓ niewystarczające wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych do celów turystycznych ✓ ograniczone możliwości zbytu produktów rolnych - brak gminnego placu targowego ✓ brak zainteresowania inwestorów zewnętrznym obszarem gminy ✓ mały przyrost miejsc pracy na terenie gminy ✓ brak produktu turystycznego przyciągającego turystów ✓ niekorzystna struktura obszarowa - duże rozdrobnienie gruntów utrudniające prowadzenie działalności rolniczej ✓ niska dochodowość gospodarstw rolnych ✓ niewystarczający dostęp do doradztwa rolniczego ✓ niski poziom innowacyjności gospodarstw ✓ brak zrzeszeń grup producenckich ✓ niezorganizowana produkcja i przywiązanie do tradycyjnych metod produkcji rolnej ✓ marginalizacja grup społecznych utrzymujących się z rolnictwa
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ✓ rozwój turystyki czynnej (pieszej, rowerowej, konnej) ✓ przygotowanie i promocja oferty inwestycyjnej gminy ✓ profesjonalizacja działań administracji 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ niedostateczna aktywność mieszkańców ✓ bariery biurokratyczne przy pozyskiwaniu środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej ✓ ograniczona ilość środków finansowych na rozpoczęcie działalności gospodarczej ✓ wysokie koszty prowadzenia działalności

<ul style="list-style-type: none"> ✓ dostępność do zewnętrznych źródeł finansowania-nowa perspektywa finansowa 2014-2020 ✓ rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego ✓ preferencje dla podmiotów rozpoczynających działalność gospodarczą 	<p>gospodarczej</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ niska świadomość mieszkańców w zakresie zakładania i prowadzenia działalności gospodarczej ✓ spadek zainteresowania rolnictwem i życiem na wsi ✓ niekonsekwentna polityka państwa wobec obszarów wiejskich ✓ niska opłacalność produkcji rolnej ✓ konkurencja dla lokalnych rolników ze strony zagranicznych producentów żywności
--	---

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 25 Analiza SWOT dla obszaru: **Jakość rządzenia**

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ✓ wysoki poziom kompetencji i umiejętności kadry pracowniczej Urzędu Gminy Adamów oraz gminnych jednostek organizacyjnych ✓ doświadczenie w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych na rozwój gminy ✓ wysoka sprawność rządzenia w gminie – skala prowadzonych inwestycji i dotychczas wybudowana infrastruktura ✓ praktyka planowania strategicznego – gmina posiada większość wymaganych prawem dokumentów strategicznych starając się je na bieżąco wdrażać i monitorować ✓ sprawny system zarządzania kadrami i współpracy administracji gminnej z otoczeniem 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ niewystarczająca promocja gminy ✓ brak współpracy gminy z jednostkami samorządu terytorialnego innych państw ✓ niewystarczająca absorpcja środków ze źródeł zewnętrznych na realizację przedsięwzięć prorozwojowych ✓ niewystarczająca współpraca z samorządami sąsiednich gmin w celu wspólnego pozyskiwania środków na realizację inwestycji o znaczeniu ponadregionalnym
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> ✓ nowa perspektywa finansowa 2014-2020 dająca możliwość inwestowania w kadry oraz promocję gminy ✓ aktywna współpraca gminy z jednostkami samorządu terytorialnego innych państw oraz z innymi państwami ✓ nowe modele współpracy z mieszkańcami oraz sektorem prywatnej przedsiębiorczości 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ograniczone możliwości budżetowe gminy

Źródło: Opracowanie własne

2.6.1 PODSUMOWANIE ANALIZY SWOT

Przeprowadzona analiza SWOT wskazuje, iż Gmina Adamów pomimo osiągniętego postępu w zakresie zbudowania podstawowej infrastruktury społecznej i rozwoju oferowanych usług publicznych, jaki nastąpił w ciągu ostatnich ośmiu lat, boryka się nadal z całym szeregiem poważnych problemów rozwojowych. Są one charakterystyczne dla wielu tego typu jednostek samorządu terytorialnego wschodniej Polski i dotyczą głównie niekorzystnych zjawisk występujących w sferze społecznej oraz niedostatecznie rozwiniętej infrastruktury zabezpieczającej podstawowe potrzeby mieszkańców. Czynniki te mają decydujący wpływ przede wszystkim na sytuację gospodarki lokalnej, która zdominowana jest w dużym stopniu przez rozdrobnione i mało dochodowe rolnictwo oraz niepełnie rozwiniętą przedsiębiorczość pozarolniczą. W efekcie funkcjonująca gospodarka nie jest w stanie zapewnić mieszkańcom wystarczającej ilości miejsc pracy, przez co sytuacja materialna i jakość życia wielu gospodarstw domowych w gminie uzależniona jest w zbyt dużym stopniu od dochodów pochodzących z różnych form wsparcia, realizowanych przez pomoc społeczną.

Z drugiej strony należy również podkreślić, iż Gmina Adamów dysponuje licznymi atutami, które jeśli zostaną we właściwy sposób wykorzystane, mogą prowadzić do uruchomienia pozytywnych procesów rozwoju gminy i jej społeczności. Niewątpliwie jednym z głównych atutów jest duży kapitał społeczny, który dzięki umiejętnemu wykorzystaniu może przyczynić się znacznie do rozkwitu gminy. Od kilku lat zauważalne jest zwiększenie aktywności obywatelskiej, czego wyrazem jest wzrastające uczestnictwo mieszkańców w życiu społeczno-kulturalnym gminy oraz powiększająca się liczba organizacji pozarządowych prowadzących działalność na jej obszarze.

Niekwestionowany jest również potencjał turystyczny gminy. Atrakcyjność turystyczna tego obszaru wynika z charakterystycznych dla niego, szeroko rozumianych walorów turystycznych, do których zalicza się zarówno walory przyrodnicze, jak i antropogeniczne (rozumiane jako dziedzictwo kulturowe obszaru). Atrakcyjna rzeźba terenu, zróżnicowana flora i fauna, rezerваты i pomniki przyrody, dobrze zachowane zabytki oraz różnorodność szlaków turystycznych przebiegających przez malowniczo położone obszary gminy stanowią doskonałą podstawę do rozwoju turystyki oraz agroturystyki. Nie bez znaczenia pozostaje również stan środowiska naturalnego na

obszarze gminy (bark uciążliwych dla środowiska zakładów przemysłowych, czyste powietrze oraz wody należące do pierwszej klasy czystości), co w dobie rozwoju cywilizacji i wynikających z tego ujemnych skutków dla otoczenia odgrywa ogromną rolę i wzmacnia dodatkowo potencjał turystyczny tego obszaru.

Jednym z głównych wyzwań gminy na najbliższe lata będzie doprowadzenie do pobudzenia gospodarki opartej na lokalnym potencjale i zasobach. Wzmocnienie przedsiębiorczości i rozwoju gospodarczego wpłynie pozytywnie na poprawę jakości życia mieszkańców gminy, a dzięki tym przeobrażeniom gmina stanie się miejscem atrakcyjnym do zamieszkania, inwestowania i wypoczynku. Najważniejszym zadaniem będzie wykorzystanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i stworzenie infrastruktury niezbędnej do ożywienia turystyki, a także zagospodarowanie istniejących na obszarze gminy zasobów gospodarstw w kierunku rozwoju agroturystyki. Dodatkowo zadaniem samorządu będzie aktywne wspieranie istniejących przedsiębiorstw oraz pomoc w tworzeniu nowych podmiotów. Poza tym wyzwaniem dla władz gminy będzie ochrona całej przestrzeni kulturowej tożsamości lokalnej, między innymi poprzez umiejętne zarządzanie sferą dziedzictwa kulturowego, dbałość o zabytki oraz ich dostępność dla mieszkańców i turystów, a także rozwój infrastruktury sportowej i rekreacyjnej.

Ograniczanie niekorzystnych trendów demograficznych, takich jak zmniejszająca się liczba ludności gminy czy starzenie się jej społeczeństwa, jest niezwykle trudne, ale i w tym kierunku gmina powinna podjąć stosowne kroki. Jednym ze sposobów przeciwdziałania niekorzystnym zjawiskom jest prowadzenie przez samorząd aktywnej polityki mieszkaniowej umożliwiającej oddawanie do użytku większej liczby mieszkań (zmiana funkcji terenu wskazanej w Miejscowym Planie Zagospodarowania Przestrzennego). Kolejnym narzędziem jest prowadzenie działań zachęcających do osiedlania się na terenie gminy.

Jednym ze zdefiniowanych problemów gminy jest zjawisko wykluczenia społecznego. Przeciwdziałanie temu wykluczeniu jest obecnie jednym z najważniejszych zagadnień i celów europejskiej polityki społecznej. W *Strategii Zrównoważonego Rozwoju* (dokumencie przyjętym w 2001 r. po Traktacie Lizbońskim), wskazano, że to „człowiek jest najważniejszym czynnikiem rozwoju – kapitałem ludzkim”, a ograniczanie wykluczenia społecznego i wszelkie formy przeciwdziałania temu zjawisku są

priorytetem celów Wspólnoty.¹⁸ W związku z tym ważnym zadaniem samorządu na najbliższe lata będzie przeciwdziałanie temu negatywnemu zjawisku. Gmina dotychczas podjęła już szereg działań i inicjatyw w sferze włączenia społecznego osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem (bezrobotnych, starszych, niepełnosprawnych, uzależnionych), które powinny być dalej kontynuowane.

Oprócz wyżej wymienionych wyzwań Gmina Adamów będzie musiała zmierzyć się z nowymi formami współrzędzenia i partnerstwa. Niezwykle istotne w tym zakresie będzie otwarcie administracji samorządowej na nowe modele współpracy z mieszkańcami i przedsiębiorcami (partnerstwo publiczno-prywatne) i rozwój, w ramach wielopłaszczyznowego zarządzania, współpracy pomiędzy samorządem a sektorem prywatnym. Do niedawna podział zadań pomiędzy sektor publiczny a sektor prywatny był jasno sprecyzowany. Dzisiaj nie ma wątpliwości, że oba sektory – publiczny i prywatny – potrzebują siebie wzajemnie, aby sprawnie funkcjonować, a współpraca ta może przynosić im obustronne korzyści. Wobec rosnących oczekiwań społecznych, powiększającego się zadłużenia publicznego oraz braku perspektyw szybkiego wzrostu gospodarczego, rozwiązaniem jest zaangażowanie do procesu przemian firm prywatnych oraz przedsiębiorstw społecznych.

Rozpoznanie kluczowych wyzwań gminy stało się punktem wyjścia do określenia strategii jej rozwoju (wizji i celów strategicznych) oraz systemu jej wdrażania za pomocą zaplanowanych głównych kierunków działań. Znalazły one również swoje odzwierciedlenie w przedstawionym systemie monitorowania i ewaluacji efektów wdrażania strategii w oparciu o system mierzalnych wskaźników.

---

¹⁸ *Praca socjalna wobec nowych obszarów wykluczenia społecznego*, red. K. Wódz, S. Pawlas

3. ZAŁOŻENIA STRATEGII

Rozwój gminy jest procesem bardzo złożonym i zależy od wielu czynników. Dlatego przy formułowaniu zarówno misji, jak i wizji Gminy Adamów wzięto pod uwagę następujące czynniki:

- ✓ uwarunkowania zewnętrzne - czynniki niezależne od działań podejmowanych na szczeblu gminy,
- ✓ uwarunkowania wewnętrzne - potencjał i problemy występujące na obszarze gminy,
- ✓ dokumenty strategiczne na poziomie gminnym, powiatowym, regionalnym i krajowym,
- ✓ kompetencje samorządu gminnego,
- ✓ możliwości finansowe gminy,
- ✓ instrumenty i programy mogące stanowić źródła finansowania przedsięwzięć,
- ✓ wnioski z konsultacji społecznych.

Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015-2020 z perspektywą do 2023 r., jako lokalny dokument o charakterze strategicznym, została oparta na trzystopniowym układzie, dostosowanych do warunków lokalnych, celów rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, wynikających z identyfikacji obszarów problemowych i potencjału jednostki samorządu terytorialnego. Wybór narzędzi możliwych do zastosowania przy wspomaganiu rozwoju gminy określony został poprzez główne kierunki działań.

Wyróżniono następujące cele:

- ✓ Generalny - Wizja - wskazuje generalny kierunek rozwoju w założonym horyzoncie czasowym.
- ✓ Strategiczne - stanowią konkretyzację wizji w poszczególnych obszarach działalności.
- ✓ Szczegółowe - zawierają uszczegółowienie celów strategicznych.

Dla każdego celu szczegółowego opracowano propozycje działań niezbędnych dla jego realizacji.

Rysunek 3 Uproszczona struktura Strteгии Rozwoju Gminy

Źródło: Opracowanie własne

3.1 MISJA I WIZJA

Misja gminy to nic innego, jak idea jej rozwoju nadająca ogólny kierunek działań, oraz określająca pośrednio dziedziny, na których władze powinny skupić najbardziej swoją uwagę w planowanym okresie. Jest indywidualnym, generalnym planem ukształtowania mocnej pozycji jednostki samorządu terytorialnego wśród innych jednostek.

Z jednej strony stanowi ona przesłanie i obietnicę skierowaną do mieszkańców gminy. Dzięki niej cele działalności władz powinny być lepiej zrozumiałe dla wszystkich obywateli. Z drugiej natomiast definiuje sposób, w jaki chce by gmina była postrzegana przez jej otoczenie. Określenie misji jest więc publiczną częścią planu strategicznego.

MISJA GMINY ADAMÓW

Gmina Adamów przy pełnym wykorzystaniu potencjału, jakim dysponuje, będzie dążyła w swoich strategicznych działaniach do stworzenia miejsca atrakcyjnego do zamieszkania oraz turystyki a także rozwoju przedsiębiorczości.

Wielopłaszczyznowy zrównoważony rozwój gminy będzie dotyczył zarówno sfery społecznej (podniesienie jakości życia mieszkańców i stworzenie warunków do różnych form aktywności, ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu), sfery gospodarczej (rozwój przedsiębiorczości opartej na lokalnych bogactwach, wiedzy i kwalifikacjach mieszkańców), jak i publicznej poprzez zapewnienie mieszkańcom dostępu do wysokiej jakości usług publicznych.

Kierunki rozwoju zaproponowane w misji odpowiadają przede wszystkim na bieżące potrzeby lokalnej społeczności. Dzięki pełnemu wykorzystaniu potencjału Gminy Adamów będzie możliwy jej rozwój gospodarczy. Jednocześnie z poprawą sytuacji gospodarczej będzie następował wzrost jakości życia mieszkańców. Nowe możliwości zatrudnienia (rozwój turystyki, agroturystyki, ekologicznych upraw) wpłyną pozytywnie na poziom życia lokalnej społeczności. Dodatkowo nastąpi poszerzenie oferty turystycznej i kulturalnej oraz poprawa ogólnodostępnej infrastruktury i estetyki otoczenia.

Wizja gminy stanowi odzwierciedlenie oczekiwań i aspiracji mieszkańców oraz władz. Wskazuje ona miejsce, w którym Gmina Adamów ma się znaleźć w perspektywie do roku 2020. Rysuje ona obraz w sytuacji wypełnienia sformułowanej misji oraz wyznaczonych celów strategicznych.

Określona w ramach niniejszego opracowania wizja stanowi podstawę celów Gminy Adamów w zakresie jej rozwoju. Podejmowane na bazie strategii działania winny zapewnić realizację zaprezentowanej poniżej wizji.

WIZJA GMINY ADAMÓW W 2020 ROKU

Działalność Gminy Adamów zapewniająca dobry dostęp do podstawowej infrastruktury (drogowej, wodno-kanalizacyjnej) oraz wysokiej jakości usług społecznych (kulturalnych, edukacyjnych, zdrowotnych, sportowo-rekreacyjnych) wpływa pozytywnie na komfort życia jej mieszkańców i stanowi istotny instrument zachęty dla nowego osadnictwa.

Mając na uwadze kwestię naszej odpowiedzialności wobec przyszłych pokoleń, na obszarze gminy przeprowadzono szereg przedsięwzięć mających na celu ochronę zarówno środowiska naturalnego, jak i dziedzictwa kulturowego.

Dzięki przedsięwzięciom inwestycyjnym i organizacyjnym gminy nastąpił jej rozwój gospodarczy. Liczne atrakcje turystyczne oraz bardzo dobrze rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna wpływa na systematyczny wzrost liczby osób odwiedzających gminę w celach turystycznych i rekreacyjnych. Ożywienie w sektorze turystyki oraz wzrost liczby podmiotów prowadzących działalność gospodarczą wpływają na poprawę jakości życia mieszkańców. Nastąpił spadek liczby osób bezrobotnych na obszarze gminy oraz wzrost średnich dochodów w gospodarstwach domowych. Zauważalny jest spadek migracji ludzi młodych w związku z możliwościami rozwoju zawodowego w dotychczasowym miejscu zamieszkania.

Sprawnie funkcjonująca gospodarka generuje większe przychody podatkowe dla gminy zwiększając tym samym jej zdolność w zakresie realizacji inwestycji prorozwojowych (na które dodatkowo efektywnie pozyskuje środki zewnętrzne) oraz finansowania zadań własnych.

Gmina jest zarządzana w sposób kompleksowy i zapewnia wysoki standard świadczonych usług publicznych. Efektywnie działająca administracja aktywizuje istniejący kapitał społeczny do współdziałania. Efektem tego jest realizacja wspólnych przedsięwzięć i projektów wpływających dodatnio na dalszy rozwój gminy.

Tak zdefiniowana wizja pożądanego wizerunku gminy znajduje się w korelacji z wizją gminy nakreśloną w obowiązujących dokumentach strategicznych. Konstrukcja niniejszej wizji opiera się na założeniach stałego rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Adamów przy wykorzystaniu jej zasobów wewnętrznych – walorów przyrodniczych oraz kapitału społecznego. Należy podkreślić, że realizacja ustaleń strategicznych powinna następować w sposób pozwalający na osiągnięcie planowanych efektów ale bez szkody dla innych elementów środowiska, w tym zasobów przyrody i funkcji ekologicznych.

Gmina Adamów, ze względu na położenie w jej obszarze niezwykle atrakcyjnego przyrodniczo Roztoczańskiego Parku Narodowego oraz Krasnobrodzkiego Parku Krajobrazowego oraz bliskość do dużego ośrodka miejskiego – Zamościa, ma duże szanse na wykreowanie impulsów rozwojowych związanych ze wzrostem turystyki. Ponadto niedalekie sąsiedztwo innych jednostek osadniczych o ugruntowanej na mapie turystycznej Polski marce może mieć również pozytywny wpływ na rozwój agroturystyki na jej obszarze (Gmina Adamów – jako „baza wypadowa” do zwiedzania Roztocza). Wykorzystanie tego wewnętrznego potencjału, przy pomocy środków własnych oraz zewnętrznych przyczyni się do przyśpieszenia procesów modernizacyjnych lokalnej gospodarki, pobudzenia miejscowej przedsiębiorczości, a przez to poprawy poziomu życia mieszkańców. Kluczem do zmiany sytuacji na terenie gminy jest skoncentrowanie się na podniesieniu efektywności lokalnej gospodarki opartej głównie na turystyce i rekreacji oraz produkcji i przetwórstwie rolno-spożywczym. Wiąże się to przede wszystkim z przezwyciężeniem słabych stron, których istnienie uniemożliwia przyśpieszenie procesów rozwojowych.

Dlatego też zaproponowane cele strategiczne i kierunki działań skupiają się w głównej mierze na ograniczaniu barier hamujących wykorzystanie mocnych stron. Zmiany, które zajdą w wyniku realizacji szeregu zaproponowanych w ramach niniejszego opracowania działań, w dłuższej perspektywie czasu, przyczynią się do rozwoju przedsiębiorczości i zasobów ludzkich, a także pozytywnie wpłyną na komfort życia mieszkańców.

3.2 PRIORYTETY I CELE SZCZEGÓŁOWE

Zaprezentowane poniżej cele strategiczne są priorytetowymi obszarami interwencji, w ramach których będą podejmowane działania, służące rozwojowi gminy w perspektywie do 2020 roku. Przedmiotowe cele wynikają bezpośrednio z przyjętej wizji rozwoju i stanowią odpowiedź na główne wyzwania przed którymi stoi gmina. Zgodnie z założeniami ich realizacja powinna prowadzić do poprawy poziomu rozwoju gospodarczego i jakości życia lokalnej społeczności. W najbliższej perspektywie dominować będą działania stanowiące kontynuację dotychczasowej polityki rozwojowej gminy zmierzające do tego, aby poziom życia ludności nie uległ obniżeniu oraz działania polegające na niwelowaniu luki infrastrukturalnej i łagodzeniu innych niekorzystnych zjawisk, które mogłyby hamować rozwój gminy w przyszłości.

Wśród wyzwań przed którymi stoi gmina należy przede wszystkim wskazać poprawę stanu oraz uzupełnienie istniejącej podstawowej infrastruktury (drogowej, wodnej, kanalizacyjnej) a także infrastruktury kulturalno-oświatowej. Niezwykle istotna będzie również poprawa efektywności energetycznej i komfortu korzystania z budynków użyteczności publicznej. Dodatkowo oprócz zaspokojenia niezbędnych i najbardziej pożądanых potrzeb z punktu widzenia społeczności lokalnej, gmina przeprowadzi również działania zmierzające do podniesienia społecznego zadowolenia (stworzenia warunków do rekreacji i aktywnego wypoczynku). Przedmiotowe przedsięwzięcia przyczynią się do budowania korzystnego wizerunku obszaru, jako miejsca atrakcyjnego do życia.

Wyzwaniem dla gminy będzie również pobudzenie lokalnej gospodarki, opartej na wykorzystaniu lokalnych zasobów i potencjałów, generującej nowe miejsca pracy i prowadzącej do dywersyfikacji źródeł dochodów gospodarstw domowych. Niewątpliwą szansą na rozwój gminy jest zintensyfikowanie działań w zakresie turystyki i agroturystyki. W związku z tym powinna ona podjąć różnego rodzaju działania mające na celu podniesienie atrakcyjności turystycznej gminy, co w dłuższej perspektywie powinno bezpośrednio wpłynąć na wzrost liczby turystów, odwiedzających gminę. W tym celu niezbędne będzie przeprowadzenie szeregu działań, zarówno inwestycyjnych, jak i promocyjnych. Kolejnym elementem będzie wypracowanie warunków i instrumentów wsparcia lokalnej przedsiębiorczości. Ponadto szansą rozwoju należy upatrywać w specjalizacji gminy w niszowych sektorach produkcji i usług oraz w przetwórstwie rolno-

spożywczym, wykorzystującym płody wytworzone przez miejscowych rolników i produkcji wysokiej jakości żywności.

Kolejnym z priorytetowych obszarów działalności gminy w najbliższej perspektywie będzie ochrona środowiska, która z jednej strony przyczyni się do podniesienia jakości życia mieszkańców, z drugiej natomiast wpłynie na promocję ekologicznego wizerunku gminy. Ważną sferą tej działalności będzie edukacja prowadząca do podniesienia ekologicznej świadomości lokalnej społeczności oraz zmierzająca do wprowadzania nowych wzorców konsumpcyjnych.

Istotną sferą działań gminy będzie także poprawa jakości i dostępności oferowanych mieszkańcom usług publicznych. W szczególności działania będą prowadzone w sferze edukacji, opieki medycznej i społecznej oraz kultury. Gmina będzie kontynuowała rozpoczęte już wcześniej starania o ograniczanie, występującego na jej obszarze, zjawiska wykluczenia społecznego. Poza tym powinna ona w dalszym ciągu realizować przedsięwzięcia na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem (ze względu na trudną sytuację materialną lub niepełnosprawność) z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym.

Ponadto zostaną podjęte działania w zakresie aktywizacji obywatelskiej i integracji społeczności lokalnej poprzez m.in. angażowanie mieszkańców w realizację wspólnych przedsięwzięć i projektów, mających na celu ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru oraz wzmacnianie tożsamości lokalnej. Istotnym elementem tego obszaru będzie rozwój i wzmacnianie, funkcjonującej z powodzeniem od lat, współpracy pomiędzy samorządem a organizacjami pozarządowymi z obszaru gminy.

Ostatnim obszarem polityki rozwoju gminy będzie sfera zarządzania. Jakość stanowionego prawa oraz sprawność administracji w realizacji zadań statutowych i rozwiązywaniu codziennych problemów mieszkańców jest jednym z wyznaczników dobrego rządzenia w gminie. W związku z tym podjęte zostaną działania w wyżej wymienionym zakresie. Dodatkowo w ciągu najbliższych lat gmina podejmie wysiłki aby usprawnić system zarządzania w gminie w sposób zapewniający intensyfikację pozyskiwania środków zewnętrznych na jej rozwój i poprawę jakości życia mieszkańców. Będą temu towarzyszyć zabiegi na rzecz zwiększania zdolności finansowej gminy w oparciu o własne dochody oraz wprowadzaniu nowych modeli finansowania zadań inwestycyjnych. Oprócz tego ważną kwestią będzie współpraca

i zaangażowanie istniejącego kapitału społecznego w działania prorozwojowe, w tym dotyczące promocji gminy na zewnątrz.

Poniżej zaprezentowano cele strategiczne służące realizacji przyjętej misji i wizji rozwoju Gminy Adamów do 2020 roku. Przedmiotowe cele zostały oznaczone liczbami od 1. do 5. Oznaczenie to spełnia jednak rolę porządkującą. Cele nie posiadają rangi lecz są sobie równe pod względem wagi i znaczenia. Wszystkie wykazane poniżej priorytety powinny być realizowane równolegle z zachowaniem zasady synergii i efektywności wdrażanych działań. Tworzą one rodzaj sprzężenia zawrotnego – rozwój gospodarczy i ożywiony ruch turystyczny sprzyja zwiększaniu dochodów zarówno mieszkańców, jak i gminy. Wpływa to na zwiększenie rynku usług i produktów podnosząc jednocześnie jakość życia mieszkańców.

- **Cel strategiczny 1. Rozwój infrastruktury poprawiającej jakość życia mieszkańców**
- **Cel strategiczny 2. Pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości**
- **Cel strategiczny 3. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego**
- **Cel strategiczny 4. Wzmocnienie rozwoju sfery społecznej**
- **Cel strategiczny 5. Podniesienie jakości zarządzania w gminie**

Samorząd lokalny realizując poszczególne działania w głównych obszarach powinien dążyć do realizacji odpowiednio sformułowanych celów szczegółowych, będących odpowiedzią wobec celów strategicznych, których strukturę przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 26 Cele strategiczne i szczegółowe

CELE STRATEGICZNE				
1. Rozwój infrastruktury poprawiającej jakość życia mieszkańców	2. Pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości	3. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego	4. Wzmocnienie rozwoju sfery społecznej	5. Podniesienie jakości zarządzania w gminie
CELE SZEGÓŁOWE				
1.1 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej	2.1 Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność turystyczną gminy	3.1 Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii	4.1. Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym	5.1 Poprawa jakości świadczonych usług publicznych
1.2 Poprawa i rozwój infrastruktury technicznej	2.2 Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości	3.2 Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców	4.2 Wzmocnienie efektywności systemu edukacji	5.2 Podniesienie kompetencji i umiejętności kadr
1.3 Rozwój infrastruktury społecznej	2.3 Wparcie rozwoju gospodarstw agroturystycznych	3.3 Usprawnienie systemu zarządzania energią w gminie	4.3 Wzmacnianie kapitału społecznego	5.3 Wzmocnienie działań promocyjnych gminy
1.4 Stworzenie warunków do rekreacji i aktywnego wypoczynku	2.4 Rozwój usług i przetwórstwa rolno – spożywczego		4.4 Wzmacnianie wielopłaszczyznowego przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	
1.5 Poprawa estetyki i ładu przestrzennego gminy	2.5 Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych			

Źródło: Opracowanie własne

1. Rozwój infrastruktury poprawiającej jakość życia mieszkańców

Na przestrzeni ostatnich lat jakość i dostęp do infrastruktury zabezpieczającej podstawowe potrzeby lokalnej społeczności w Gminie Adamów ulegała systematycznej poprawie. Jednak ze względu na rolę, jaką gmina odgrywa w tworzeniu korzystnych warunków życia dla jej mieszkańców, ważnym wyzwaniem stawianym przed nią w perspektywie do 2020 r., będą nadal przedsięwzięcia w zakresie infrastruktury drogowej i technicznej. W dziedzinie tej widać wyraźne potrzeby inwestycyjne. Znaczne nakłady finansowe należy ponieść na rozbudowę i modernizację istniejącej infrastruktury drogowej w zakresie dróg gminnych. W związku z tym w ramach celu szczegółowego 1.1 planowana jest budowa oraz przebudowa dróg gminnych w miejscowościach: Adamów, Boża Wola, Bliżów, Czarnowoda, Feliksówka, Bondyryz, Jacnia, Potoczek, Potoczek Kolonia Rachodoszcze, Suchowola, Suchowola Kolonia, Trzepieciny. W rezultacie podjętych działań nastąpi poprawa stanu technicznego i wzrost integralności sieci dróg gminnych. Przedmiotowe inwestycje uzasadnione są koniecznością poprawy dostępności komunikacyjnej do obszarów gminy zarówno o funkcji mieszkalnej oraz turystyczno - rekreacyjnej. Przedsięwzięcia ze względu na specyfikę układu administracyjnego swoim oddziaływaniem obejmą cały obszar Gminy Adamów, stanowiąc dogodny dojazd do miejsc atrakcyjnych turystycznie i wpływając na wzmożenie ruchu turystycznego. Dodatkowo realizacja zadań wpłynie korzystnie na rozwój przedsiębiorczości poprzez podniesienie poziomu istniejącej infrastruktury. Dzięki poprawie możliwości komunikacyjnych oraz skróceniu czasu przejazdu budowanymi drogami nastąpi zwiększenie rentowności prowadzonej w zasięgu ich oddziaływania działalności gospodarczej. Budowa przedmiotowych dróg zwiększy bezpieczeństwo podróży, a dostępność do okolicznych gospodarstw będzie stanowiła bodziec do podejmowania pozarolniczej działalności w tym także agroturystyki. Ponadto wpłyną one na zachęcanie przedsiębiorców do lokalizacji przedsięwzięć gospodarczych w okolicy przebudowanych dróg- co w konsekwencji będzie miało wpływ na zwiększenie dochodu gminy oraz okolicznych mieszkańców (ew. zmniejszenie bezrobocia). Przedmiotowe przedsięwzięcia niewątpliwie wpłyną również pozytywnie na zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza spowodowanego emisją liniową pochodzącą ze środków transportowych.

Ze względu na ochronę siedlisk i gatunków hydrogenicznnych oraz wyeliminowanie kolizji dróg twardych ze szlakami migracyjnymi lub miejscami rozrodu i regularnego

przebywania fauny wyklucza się trasowanie nowych odcinków dróg przez siedliska przyrodnicze (realizacja po trasach istniejących dróg). Ponadto przepusty wodne powinny być dostosowywane do wymogów przepustów ekologicznych dla małych i średnich zwierząt oraz należy stosować rozwiązania chroniące stosunki wodne, a także jakość wód powierzchniowych i podziemnych.

Z punktu widzenia dalszej poprawy komfortu życia mieszkańców, kluczowym jest aby dotychczas podejmowane działania w zakresie gospodarki wodno-ściekowej były kontynuowane i rozwijane. Istotną sferą działań będzie system zaopatrzenia w wodę. Na chwilę obecną jest on niewystarczający. Nadal na obszarze gminy znajdują się miejscowości, które leżą poza zasięgiem systemu zbiorowego zaopatrzenia w wodę. W związku z tym istnieje konieczność rozbudowy istniejącej sieci wodociągowej w miejscowościach: Bliżów, Bondyrz, Suchowola Kolonia, Szewnia Dolna, Szewnia Górna, Trzepieciny. Poza tym niewystarczający jest również poziom skanalizowania gminy, w związku z tym należy podjąć działania w tym kierunku w miejscowościach: Bondyrz, Jacnia oraz Suchowola. Ponadto w miejscach, gdzie budowa kanalizacji jest nieuzasadniona ekonomicznie, należy kontynuować rozpoczęte wyposażanie indywidualnych gospodarstw w przydomowe oczyszczalnie ścieków. Wzrost ich liczby w przypadku terenu o rozproszonej zabudowie jest zdecydowanie pozytywnym aspektem nie tylko ze względów ekologicznych - zmniejszenie presji na środowisko naturalne, ale również ze względów techniczno - ekonomicznych. W związku z tym należy podjąć działania w celu budowy przydomowych oczyszczalni ścieków w miejscowościach: Adamów, Bliżów, Bondyrz, Boża Wola, Czarnowoda, Feliksówka, Jacnia, Grabnik Kolonia, Malinówka, Potoczek, Rachodoszcze, Suchowola, Suchowola Kolonia, Szewnia Dolna, Szewnia Górna, Trzepieciny.

Ze względu na ochronę jakościową wód podziemnych (w szczególności poziomu kredowego - znaczna część terenu gminy należy do obszarów bardzo silnego i silnego zagrożenia wód kredowych) oczyszczalnie przydomowe mogą być lokalizowane wyłącznie w zabudowie samotniczej, kolonijnej i rozproszonej jako uzupełnienie zbiorowych systemów odprowadzania i oczyszczania ścieków, poza obszarami wychodni wodoności kredowej na powierzchnię topograficzną. W obrębie wychodni kredowych obejmujących wierzchowiny i zbocza (zbiornik szczelinowy w tym miejscu odkryty) zlokalizowana jest większość miejscowości, w tym Adamów, Bliżów, Trzepieciny, Szewnia, Czarnowoda, Feliksówka, Kol. Grabnik, Bondyrz. Dopuszczalność lokalizacji

oczyszczalni przydomowej powinna być potwierdzona udokumentowana opinią geotechniczną potwierdzającą istnienie bezpiecznego odbiornika ścieków oczyszczonych.

Rozbudowa i modernizacja wyżej wymienionej infrastruktury bezdyskusyjnie wpłynie na poprawę stanu środowiska na terenie gminy i jednocześnie przyczyni się do podniesienia warunków życia jej mieszkańców.

Istnieje również konieczność modernizacji istniejącej infrastruktury społecznej zabezpieczającej podstawowe potrzeby socjalne, oświatowe i kulturalne mieszkańców gminy. Wiele z obiektów pełniących funkcje kulturalne na obszarach wiejskich (świetlice wiejskie) wymaga przeprowadzenia prac remontowych i modernizacyjnych. W związku z powyższym w ramach celu szczegółowego 1.3 przewidziano prace polegające na przebudowie i termomodernizacji oraz doposażeniu istniejących świetlic wiejskich w miejscowościach: Adamów, Bliżów, Rachodoszcze, Feliksówka, Suchowola, Suchowola Kolonia, a także zaplanowano budowę świetlicy wiejskiej w Bożej Woli. Na obszarach o utrudnionym dostępie do kultury świetlica wiejskie to nie tylko budynki przeznaczone do spędzania czasu wolnego i rekreacji, lecz miejsca rozwijania zainteresowań i integracji lokalnej społeczności oraz prowadzenia działań na rzecz rozwoju kultury i edukacji. Ponadto świetlice będąc głównym ośrodkiem życia kulturalnego oraz miejscem codziennej pracy i twórczych poczynań w środowisku lokalnym, sprzyjają rozwojowi kapitału społecznego. Pełnią one również funkcje kulturotwórcze, wychowawcze, dydaktyczne oraz opiekuńcze w odniesieniu do młodszych dzieci, a wynikające z zaspokajania potrzeb środowiska. świetlice.

Stan niektórych z istniejących na obszarze gminy budynków użytkowanych przez Ochotnicze Straże Pożarne (remizy OSP) nie jest zadowalający. Należy więc podjąć działania również w tym zakresie. Ponadto niezbędne jest odpowiednie wyposażenie przedmiotowej infrastruktury.

Biorąc pod uwagę fakt, że termomodernizacja może powodować konkretne straty przyrodnicze w populacjach gatunków bytujących w szczelinach i otworach wentylacyjnych oraz ze względu na prawdopodobieństwo zasiedlania budynków planowanych do termomodernizacji przez ptaki (np. jerzyki, oknówki) wskazane jest przeprowadzenie audytu ornitologicznego i w miarę potrzeby wdrożenie odpowiednich rozwiązań chroniących (prowadzenie prac poza sezonem lęgowym, wykonanie zastępczych miejsc lęgowych itp.).

Gmina Adamów od lat prowadzi aktywną politykę przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, czego wyrazem jest m.in. funkcjonujące z powodzeniem od 2013 r. Centrum Integracji Społecznej w Jacni. Zauważalna jest jednak potrzeba uzupełnienia istniejącej infrastruktury służącej świadczeniu usług z zakresu poradnictwa specjalistycznego, opieki nad osobami starszymi, niepełnosprawnymi oraz aktywizacji społecznej i zawodowej osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. Ważnym instrumentem w tym zakresie będzie również rozwój infrastruktury szybkiego Internetu.

W 2010 r. w wyniku realizacji projektu dofinansowanego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego na lata 2007-2013 w malowniczo położonej miejscowości Jacnia, na rzece Jacynka wybudowano zbiornik retencyjny, który przede wszystkim spełnia rolę zbiornika przeciwpowodziowego oraz łagodzącego skutki suszy stanowiąc zasób wody pitnej dla celów gospodarczych. W efekcie budowy wokół niego infrastruktury towarzyszącej (promenada wokół zalewu, oświetlenie obiekty małej infrastruktury) oprócz podstawowej funkcji jaką spełnia, dodatkowo wpłyną na ożywienie turystyki w tym obszarze. Do niedawna Jacnia znana była ze stoku narciarskiego, który zimą przyciągał wielu miłośników białego szaleństwa. Powstanie zalewu stworzyło dobre warunki dla rozwoju turystyki także latem przyciągając miłośników wypoczynku nad wodą. Mając na uwadze powodzenie tego przedsięwzięcia oraz potencjał turystyczny gminy powinna ona kontynuować działania w tym zakresie. W związku z tym w ramach przedmiotowego celu strategicznego zaplanowano zmianę funkcji istniejącego zbiornika w Jacni na rekreacyjny oraz budowę (w 3 etapach) trzech zbiorników retencyjnych w miejscowości Suchowola.

Ze względu na ochronę gatunków stanowiących przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 Roztocze PLB060012, w szczególności derkacza bytującego w dolinie Jacynki i ptaków szponiastych żerujących w pasie doliny (w tym orlików krzykliwych, trzmielojadów i bocianów) oraz ze względu na ochronę zasobów przyrody i funkcji ekologicznych w Krasnobrodzkim Parku Krajobrazowym, skala i lokalizacja planowanych 3 zbiorników wodnych w Suchowoli oraz przebudowa zbiornika w Jacni musi uwzględniać obowiązek utrzymania w obrębie doliny populacji derkacza wraz z siedliskami hydrogenicznymi, obowiązek utrzymania funkcji migracyjnych w dolinie (korytarz ekologiczny) oraz stosunków wodnych w zakresie, który nie będzie zagrażać chronionym gatunkom i siedliskom oraz zasobom przyrody i funkcjom ekologicznym w Krasnobrodzkim Parku Krajobrazowym.

Biorąc pod uwagę aspekt społecznego zadowolenia z miejsca, w którym się żyje, istotne jest również kreowanie właściwej polityki w zakresie zachowania ładu przestrzennego i estetyki otoczenia. Oprócz działań prowadzonych przez gminę w tym zakresie - odpowiednia polityka planowania przestrzennego oraz projekty w zakresie odnowy miejscowości - powinna ona kontynuować rozpoczęte inicjatywy zachęcające mieszkańców do dbania o czystość i estetykę otoczenia (coroczny konkurs na najładniejszą posesję). Niewątpliwie do budowania korzystnego wizerunku gminy jako miejsca atrakcyjnego do życia, przyczynią się również działania zmierzające do stworzenia warunków do rekreacji i aktywnego wypoczynku, w tym tworzenie miejsc rekreacji ruchowej.

Poniżej zaprezentowano cele szczegółowe, w ramach których będą realizowane działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie pierwszego celu strategicznego.

- **Cel szczegółowy 1.1 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej**
- **Cel szczegółowy 1.2 Poprawa i rozwój infrastruktury technicznej**
- **Cel szczegółowy 1.3 Rozwój infrastruktury społecznej**
- **Cel szczegółowy 1.4 Stworzenie warunków do rekreacji i aktywnego wypoczynku**
- **Cel szczegółowy 1.5 Poprawa estetyki i ładu przestrzennego gminy**

2. Pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości

Na obszarze Gminy Adamów działalność prowadzi kilka dużych prywatnych przedsiębiorstw dających zatrudnienie lokalnej społeczności. Analizując sytuację gminy w zakresie bezrobocia należy zauważyć, że jest ona lepsza niż w powiecie oraz województwie. Świadczy o tym stopa bezrobocia, która na koniec 2014 r. w gminie wynosiła 9,06%, powiecie 14,7% a województwie lubelskim 12,7%. O stosunkowo dobrej kondycji lokalnej gospodarki świadczy również poziom przedsiębiorczości (mierzony liczbą zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 10 tys. mieszkańców), który jest wysoki w stosunku do średniej powiatu i województwa. Nie mniej jednak gmina powinna podjąć działania mające na celu nie tylko utrzymanie aktualnej sytuacji gospodarczej ale również jej poprawę.

Niewątpliwą szansą na rozwój gminy jest zintensyfikowanie działań w zakresie turystyki. Kluczem do sukcesu może stać się zbudowanie atrakcyjnej oferty turystycznej, której jedną z podstaw będzie agroturystyka – z wykorzystaniem tradycyjnego rolnictwa i lokalnych produktów rolnych. Dodatkowo niebagatelne znaczenie ma popyt na regionalne produkty, w tym rolne i żywnościowe, które z jednej strony mogą stać się alternatywnym źródłem działalności rolniczej, a z drugiej wzbogacają ofertę turystyczną i promocję gminy.

Rozwój funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej oprócz przeprowadzenia działań inwestycyjnych (budowa infrastruktury turystycznej, w tym zmiana funkcji istniejącego zbiornika wodnego na rekreacyjny, budowa ścieżek rowerowych, małej architektury turystycznej), będzie wymagać od władz gminy również zbudowania przewagi konkurencyjnej poprzez tworzenie zróżnicowanej, a przede wszystkim atrakcyjnej oferty opartej o walory przyrodniczo-krajobrazowe i kulturowe gminy, dającej możliwość uprawiania różnych form aktywnego wypoczynku i turystyki. W związku z tym, strategia postępowania powinna prowadzić do rozszerzenia istniejącej oferty rekreacyjnej. Niezwykle istotne w tym zakresie może być również podjęcie współpracy z innymi gminami, która może stać się podstawą aplikacji o środki w nowym okresie programowania. Przedmiotowe działania niewątpliwie przyczynią się do pobudzenia lokalnej przedsiębiorczości.

Priorytet zakłada również działania mające na celu zachowanie zabytków architektury i budownictwa w celu utrzymania ciągłości tradycji i tożsamości mieszkańców poprzez identyfikację z miejscem zamieszkania.

Ponadto gmina powinna podjąć starania w zakresie wypracowania warunków i instrumentów wsparcia lokalnej przedsiębiorczości. Zdynamizowanie działań dotyczących wspierania przedsiębiorczości odbywać się może poprzez wykorzystanie dostępnych instrumentów wsparcia w ramach środków unijnych - wsparcie oraz rozwój samozatrudnienia - oraz poprzez działania władz gminy – np. ulgi podatkowe dla rozpoczynających działalność gospodarczą.

Aktywne stymulowanie przedsiębiorczości mieszkańców i wspieranie zatrudnienia może stać się kluczowym narzędziem rozwiązywania problemów związanych z bezrobociem. Zadaniem władz gminy w tym zakresie powinno być wspieranie działań doradczych i szkoleniowych, oferowanych najczęściej przez służby zatrudnienia oraz organizacje pozarządowe i instytucje otoczenia biznesu. Niezwykle

ważnymi zadaniami w tym obszarze są również: przedsięwzięcia związane z podnoszeniem i zmianą kwalifikacji osób na różnych etapach życia – w powiązaniu z potrzebami regionalnego rynku pracy, rozwojem systemu szkoleń dla osób bezrobotnych, rozwojem pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego oraz wspierania doradztwa w zakresie przedsiębiorczości, w tym zakładania i prowadzenia własnego biznesu.

Na obszarze Gminy Adamów istnieje dobrze rozwinięta sieć gospodarstw oferujących usługi agroturystyczne. Jednakże liczba odwiedzających je turystów nie jest satysfakcjonująca. W związku z tym władze lokalne powinny być animatorem działań na rzecz rozwoju agroturystyki na terenie gminy. O sukcesie oferty agroturystycznej decyduje jej przygotowanie dla poszczególnych segmentów rynku, sposób jej prezentacji oraz promocji i dystrybucji. Ważnym zadaniem samorządu w tej kwestii będzie aktywizowanie ruchu turystycznego poprzez m.in. zwiększenie atrakcyjności przestrzeni turystycznej tj. utrzymanie zabytków, urządzenie infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej, zapewnienie dobrej dostępności komunikacyjnej. Niezwykle istotne dla ożywienia rozwoju w tym zakresie będzie również koordynowanie działań obiektów agroturystycznych poprzez tworzenie systemu szkoleń i kursów dla osób, które chcą podjąć taką działalność, doradztwo w zakresie pozyskiwania funduszy oraz wspólna promocja gminy i interesującego wachlarza usług oferowanych przez gospodarstwa agroturystyczne z jej terenu.

Perspektyw na ożywienie gospodarcze należy upatrywać również w rozwoju istniejącego rolnictwa. Szansą może być nie tylko specjalizacja gminy w niszowych sektorach produkcji i usług, ale również w przetwórstwie rolno-spożywczym, wykorzystującym płody wytworzone przez miejscowych rolników, produkcji wysokiej jakości żywności oraz rozwoju produktów regionalnych (pstrąg roztoczański, dzemy i soki, tradycyjne nalewki m.in. „Czarna woda”, wina, oleje roślinne). Niebagatelne znaczenie może mieć zauważalny od kilku lat wzrost popytu na regionalne produkty, które mogą stać się alternatywnym źródłem dochodu dla ludności.

Wzmocnienie lokalnego rolnictwa i przetwórstwa powinno odbywać się poprzez zrzeszanie rolników w grupy producenckie, spółdzielnie i inne formy współdziałania. Ważną rolę władz lokalnych w tym zakresie jest wspieranie i propagowanie tych form stowarzyszeniowych. Kolejnym ważnym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi rolnictwa będą działania informacyjne dla rolników dotyczące dostępności środków unijnych na

rozwój gospodarstw oraz kierunkowe przemiany. Może być to realizowane poprzez organizację z inicjatywy władz gminy szkoleń dla rolników.

Następnym z czynników mogących wpłynąć na rozwój lokalnej przedsiębiorczości może być utworzenie inkubatora przetwórstwa lokalnego wspierającego rolników - małych producentów. Zasada jego funkcjonowania polega na udostępnianiu mieszkańcom wsi, zwłaszcza przetwórcom, odpowiedniej infrastruktury po kosztach niższych niż rynkowe, aby ułatwić im rozwój działalności gospodarczej. Przetwarzanie produktów w odpowiednich warunkach przyczyni się też do profesjonalnego przetwórstwa i produkcji domowej.

Poniżej zaprezentowano cele szczegółowe, w ramach których będą realizowane działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie drugiego celu strategicznego.

- **Cel szczegółowy 2.1 Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność turystyczną gminy**
- **Cel szczegółowy 2.2 Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości**
- **Cel szczegółowy 2.3 Wsparcie rozwoju gospodarstw agroturystycznych**
- **Cel szczegółowy 2.4 Rozwój usług i przetwórstwa rolno-spożywczego**
- **Cel szczegółowy 2.5 Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych**

3. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego

Do głównych atutów Gminy Adamów należy zaliczyć czyste i różnorodne środowisko przyrodnicze. Brak przemysłu uciążliwego dla środowiska, liczne użytki rolne oraz lasy sprzyjają zachowaniu czystości powietrza i wód na tym terenie. Wyrazem tego jest występowanie na obszarze gminy obszarów prawnie chronionych, a także wykorzystywanie potencjału przyrodniczego do rozwoju różnych form turystyki aktywnej. Ochrona, zachowanie oraz racjonalne korzystanie z zasobów środowiska może zapewnić stały i zrównoważony rozwój gospodarczy oraz zwiększyć poziom życia ludności. W dobie rozwoju cywilizacji i wynikających z tego ujemnych skutków dla otoczenia, od jakości przestrzeni ekologicznej i stanu środowiska naturalnego zależy atrakcyjność określonego obszaru i jego zdolność do budowania przewagi konkurencyjnej. W związku z tym prowadzenie aktywnej polityki ekologicznej będzie

jednym z głównych obszarów pozostających w zainteresowaniu gminy w perspektywie do 2020 r.

Wśród działań zmierzających do zachowania zasobów przyrodniczych należy wymienić doskonalenie systemu gospodarki odpadami, wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii, ograniczenie niskiej emisji oraz kształtowanie świadomości ekologicznej mieszkańców.

Gmina od lat podejmuje wysiłki na rzecz ochrony środowiska. Na jej obszarze efektywnie funkcjonuje system zbiórki i segregacji odpadów komunalnych. Wsparty był on szeroką akcją mającą na celu uświadomienie mieszkańców na temat wymogów i korzyści wynikających z wdrożonego systemu. W najbliższej perspektywie gmina powinna kontynuować działania mające na celu podnoszenie efektywności tego systemu.

Cały obszar województwa lubelskiego należy do regionów posiadających jedne z najlepszych warunków wykorzystywania energii słonecznej w kraju. Ponadto istniejący na terenie gminy potencjał innych odnawialnych źródeł energii, w tym biomasy jest duży. Pomimo tego na terenie Gminy Adamów wykorzystanie odnawialnych źródeł energii jest znikome. Nie występują tutaj źródła energii odnawialnej podłączone do sieci energetycznej. Tylko nieliczni mieszkańcy korzystają z bardzo sprzyjających warunków solarnych gminy. Ze względu na korzystne warunki naturalne (nasłonecznienie) pożądane jest podjęcie interwencji w celu zwiększenia wykorzystania energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym. Przedsięwzięcia takie niosą za sobą zarówno korzyści ekonomiczne, jak i ekologiczne. Gmina powinna również podjąć działania na rzecz upowszechniania rozwiązań wykorzystujących odnawialne źródła energii. Wzrost wykorzystania alternatywnych źródeł pozyskiwania energii ma ogromny wpływ na możliwość rozwoju turystyki i rekreacji oraz na komfort życia mieszkańców, dla których jakość powietrza ma zasadnicze znaczenie.

Ze względu na wybitne walory awifaunistyczne i chiropterologiczne terenów gminy, znaczną bioróżnorodność terenów zurbanizowanych oraz szczególne walory krajobrazowe wskazane wyklucza się możliwość wykorzystywania energii wiatru w instalacjach indywidualnych dla potrzeb pojedynczych obiektów lub ich zespołów. Instalacje wiatrowe w obszarze Natura 2000 PLB060012 Roztocze oraz w terenach otaczających wykorzystywanych przez ptaki mogą negatywnie znacząco oddziaływać na

ptaki stanowiące przedmiot ochrony w/w obszarze oraz inne chronione gatunki ptaków i nietoperze.

Podstawą polityki ochrony dziedzictwa przyrodniczego Gminy Adamów będzie kształtowanie świadomości społeczeństwa w zakresie efektów i korzyści płynących z działań mających na celu poprawę stanu środowiska przyrodniczego na obszarze gminy oraz aktywizacja lokalnej społeczności do takich działań. Do zadań jednostki będzie należało wprowadzanie nowych wzorców konsumpcyjnych wśród wszystkich grup odbiorców energii. Realizacja celu doprowadzić ma do zmiany filozofii podejścia mieszkańców do korzystania ze środowiska. Niezbędna będzie edukacja społeczności lokalnej dotycząca zarówno dorosłych mieszkańców gminy, jak i dzieci oraz młodzieży. Tego rodzaju inicjatywy będą stanowiły naturalne wzmocnienie innych działań związanych z ochroną środowiska (infrastrukturalnych) oraz planowanych działań związanych z wykorzystaniem sfery ekologicznej dla rozwoju społecznego i gospodarczego (turystyki i agroturystyki). Zakłada się, że planowane działania wpłyną pozytywnie na zmniejszenie niekorzystnych zjawisk, takich jak: powstawanie „dzikich” wysypisk śmieci czy niekontrolowane odprowadzanie ścieków oraz wyrobienie u mieszkańców pozytywnych nawyków, jak np. segregacja śmieci, zużywanie mniejszej ilości energii, wykorzystywanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych.

Dodatkowo mając na uwadze ogólnoświatowe tendencje w zakresie ochrony środowiska naturalnego, gmina powinna również wzmocnić swoje działania zmierzające do usprawnienia systemu zarządzania energią oraz racjonalizacji gospodarki energetycznej na jej terenie. Jednym z podstawowych kierunków działań będzie racjonalizacja zużycia energii w sektorze publicznym. Budynki użyteczności publicznej (świetlice, remizy OSP) na obszarze Gminy Adamów charakteryzują się dużą energochłonnością. Przez to ich utrzymanie jest bardzo kosztowne. W związku z tym istnieje potrzeba przeprowadzania prac termomodernizacyjnych w przedmiotowych budynkach. Realizacja takich przedsięwzięć z jednej strony wpłynie pozytywnie na komfort użytkownika infrastruktury, z drugiej natomiast przyczyni się do znacznej oszczędności energii skutkującej redukcją emisji zanieczyszczeń powietrza (efekt ekologiczny) oraz zmniejszeniem kosztów utrzymania tych budynków (efekt ekonomiczny). Wśród wyzwań gminy należy również wymienić włączenie się w coraz widoczniej rysujący się nurt przechodzenia regionów europejskich na gospodarkę niskoemisyjną. Wprowadzenie zasad gospodarki niskoemisyjnej z jednej strony oznacza

opłacalne dla gminy inwestycje przynoszące poprawę jakości życia każdego jej mieszkańca (czystsze powietrze), z drugiej natomiast przyczynia się do oszczędności w zakresie kosztów zużycia energii i zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego gminy. Ważnym kierunkiem działań powinno być opracowanie gminnego planu ograniczania emisji CO₂ i realizacji wynikających z tego planu inwestycji, szczególnie w zakresie podniesienia efektywności energetycznej budynków, poprawy jakości powietrza oraz produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Podjęcie kroków w tym zakresie niewątpliwie wpłynie na wypromowanie gminy jako ekologicznej i efektywnej pod względem energetycznym.

Poniżej zaprezentowano cele szczegółowe, w ramach których będą realizowane działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie trzeciego celu strategicznego.

- **Cel szczegółowy 3.1 Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii**
- **Cel szczegółowy 3.2 Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców**
- **Cel szczegółowy 3.3 Usprawnienie systemu zarządzania energią w gminie**

4. Wzmocnienie rozwoju sfery społecznej

Jednym z wyznaczników decydujących o poziomie rozwoju lokalnego, a zarazem sprawności administracji gminnej, jest dostęp mieszkańców do wysokiej jakości usług społecznych, obejmujących zarówno zaspakajanie potrzeb materialnych, jak i duchowych. Usługi społeczne dotyczą przede wszystkim takich obszarów jak oświata i edukacja, kultura, sport i rekreacja, ochrona zdrowia oraz pomoc społeczna.

Niezależnie od osiągniętych w ostatnich latach postępów w zakresie jakości oferowanych przez Gminę Adamów usług społecznych, należy w dalszym ciągu dążyć do podnoszenia ich poziomu i dostępności, w szczególności w sferze edukacji. Zarówno gmina, jak i jej jednostki organizacyjne powinny aktywnie uczestniczyć w projektach i programach, które przyczyniają się do podnoszenia jakości kształcenia w placówkach szkolnych. Wymogiem niezbędnym do podniesienia ogólnego poziomu wykształcenia społeczeństwa jest stworzenie warunków powszechnego dostępu do edukacji już od najwcześniejszych etapów wychowania i kształcenia tj. etapu edukacji przedszkolnej. W związku z tym gmina winna kontynuować rozpoczęte w tej sferze działania. Wsparcie

będzie obejmowało nie tylko realizację programów edukacyjnych (dodatkowych zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych) skierowanych do uczniów wszystkich szczebli edukacji (w szczególności tych o niskich osiągnięciach szkolnych, niepełnosprawnych, pochodzących z mniejszości narodowych lub etnicznych, pochodzących z rodzin patologicznych oraz dotkniętych patologiami społecznymi), ale także wsparcie pedagogiczno – psychologiczne skoncentrowane na eliminacji czynników lokujących uczniów w niekorzystnej sytuacji edukacyjnej. Realizacja programów rozwojowych przyczyni się do podniesienia jakości nauczania w szkole, a co za tym idzie do lepszych wyników w nauce osiąganych przez uczniów, którzy uzyskają dzięki temu większe szanse na kontynuowanie edukacji, a w przyszłości również podjęcie zatrudnienia.

Niezwykle istotna jest również sfera polityki społecznej, której realizacja musi odzwierciedlać obecne problemy społeczne oraz wykorzystywać nowoczesne rozwiązania. Działania instytucji pomocy społecznej winny uwzględniać przeobrażenia demograficzne i związane z nimi zmiany zapotrzebowania na określone usługi. W związku ze zjawiskiem starzenia się społeczeństwa, w naturalny sposób zwiększa się popyt na usługi z zakresu pomocy osobom starszym, niezdolnym do samodzielnego funkcjonowania. Potrzebne są również przedsięwzięcia mające na celu aktywizację tej grupy społecznej. Ważnym zadaniem w tym zakresie będzie również rozwój różnych form pomocy i integracji społecznej, szczególnie w odniesieniu do osób wykluczonych społecznie. Nie ma żadnego szybkiego i prostego sposobu przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i zwalczania go. Podobnie jak proces wykluczania jest dosyć długi, a samo zjawisko wielowymiarowe, tak działania na rzecz jego ograniczenia wymagają czasu i skoordynowanych działań wielu instytucji. W związku z tym gminna powinna kontynuować rozpoczęte wcześniej działania (z powodzeniem realizowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej oraz Centrum Integracji Społecznej) na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz włączaniu społecznemu różnych grup zmarginalizowanych bądź potencjalnie zagrożonych marginalizacją. Będzie to wymagało zaangażowania, zarówno środków pozwalających na sfinansowanie inwestycji i działań, jak i kapitału ludzkiego, który będzie głównym koordynatorem zmian. Niezwykle istotne w tym zakresie jest przekonanie społeczności lokalnej, że warto i można dokonywać inwestycji w kapitał ludzki i walkę z wykluczeniem. Efektywność prowadzenia pomocy społecznej będzie polegała m.in. na przechodzeniu od systemu opiekuńczego do modelu

opartego na zasadzie pomocniczości. Będzie to sprzyjało unikaniu negatywnych skutków długotrwałego uzależniania się beneficjentów pomocy od świadczeń społecznych.

Istotnym celem samorządu powinno być również umacnianie kapitału społecznego oraz wsparcie społeczeństwa obywatelskiego polegające na wzmocnieniu przekonania o wartości i znaczeniu samorządności obywatelskiej opartej o kulturę pamięci i tożsamość. Aktywność społeczna mieszkańców połączona z ich rzeczywistym zaangażowaniem w procesy współdecydowania o losach gminy, stanowi podstawę do budowania społeczeństwa obywatelskiego na poziomie lokalnym. Jest też ważnym czynnikiem integrującym tę społeczność, przyczyniającym się jednocześnie do rozwoju kapitału społecznego. Zaangażowanie obywateli w życie publiczne powinno dotyczyć nie tylko udziału w podejmowaniu decyzji, ale także wykonywaniu tych decyzji, a więc udziału w realizacji zadań publicznych. Bardzo ważna w tym zakresie będzie więc aktywna współpraca gminy z istniejącymi na jej obszarze organizacjami pozarządowymi oraz zachęcanie do tworzenia nowych organizacji. Oprócz tego znaczący jest mechanizm zlecenia realizacji usług publicznych przedmiotowym organizacjom. Ponadto gmina powinna podjąć działania w zakresie podniesienia dostępu mieszkańców do różnych form aktywności społecznej m. in. poprzez organizację imprez kulturalnych i sportowych integrujących lokalną społeczność.

Dla rozwijania i wzmacniania aktywności obywatelskiej oraz zwiększania udziału obywateli w życiu publicznym konieczne jest wykorzystanie istniejącego potencjału infrastrukturalnego i ludzkiego lokalnych instytucji publicznych, takich jak: biblioteka, szkoły czy boiska sportowe. W związku z tym działania gminy powinny sprzyjać wszelkiego rodzaju przedsięwzięciom umożliwiającym wykorzystanie zasobów instytucji publicznych do rozwoju różnego rodzaju aktywności obywatelskich. Ważne aby nie ograniczać się jedynie do instytucji, ale również tworzyć lepsze warunki uwspólnotowienia przestrzeni publicznej – place zabaw, miejsca rekreacji ruchowej, itp. Najprostszą formą na rzecz działania wspólnego jest wolontariat, który będzie promowany w różnych sferach działalności obywatelskiej. Ponadto przedmiotowy priorytet zakłada realizację działań dotyczących wzmocnienia oferty kulturalnej gminy oraz zachęcanie jej mieszkańców do korzystania z niej.

Gmina powinna również wspierać przedsięwzięcia, służące poprawie systemu ochrony zdrowia, m.in. poprzez bliską współpracę z istniejącymi na obszarze gminy zakładami opieki zdrowotnej oraz aktywne uczestniczenie w organizowanych

programach profilaktycznych. Prowadzone też będą działania edukacyjne promujące zdrowy styl życia wśród mieszkańców. Uzupełnieniem tego będzie upowszechnianie kultury fizycznej, sportu, rekreacji i aktywnego wypoczynku poprzez rozwój infrastruktury ułatwiającej aktywność ruchową we wszystkich grupach społecznych i wiekowych.

Kolejnym z obszarów interwencji będzie zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa publicznego. Potrzeby mieszkańców gminy w zakresie przeciwdziałania i niwelowania skutków działania niekorzystnych czynników przyrodniczych realizowane są przede wszystkim przez jednostki Ochotniczych Staży Pożarnych. Specjalistyczny sprzęt ratowniczo - gaśniczy znajdujący się na wyposażeniu poszczególnych jednostek jest wyeksploatowany. Część posiadanych przez jednostki OSP samochodów, urządzeń przeciwpożarowych i przeciwpowodziowych wciąż nie odpowiada obowiązującym normom technicznym. Użytkowane samochody, z uwagi na ich znaczący wiek, charakteryzują się bardzo wysoką awaryjnością i zużyciem technicznym. Podstawowym czynnikiem umożliwiającym dalsze, sprawne funkcjonowanie systemu w gminie, będzie wzmocnienie bazy sprzętowej jednostek straży pożarnej w specjalistyczny sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków zagrożeń naturalnych i katastrof, zwłaszcza wymiana wyeksploatowanych samochodów ratowniczo-gaśniczych.

Poniżej zaprezentowano cele szczegółowe, w ramach których będą realizowane działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie czwartego celu strategicznego.

- **Cel szczegółowy 4.1 Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym**
- **Cel szczegółowy 4.2 Wzmocnienie efektywności systemu edukacji**
- **Cel szczegółowy 4.3 Wzmocnienie kapitału społecznego**
- **Cel szczegółowy 4.3 Wzmacnianie wielopłaszczyznowego przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu**

5. Podniesienie jakości zarządzania w gminie

Fachowy system zarządzania publicznego determinuje całokształt działań rozwojowych, w szczególności planowania i realizowania inwestycji, w tym finansowanych ze środków zewnętrznych, wdrażania nowych metod zarządczych oraz

obsługi klientów urzędu gminy (mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów, turystów, itp.). Od jakości pracy administracji (profesjonalnego zarządzania) w ogromnej mierze zależy tempo rozwoju wspólnoty lokalnej. Jakość rządzenia postrzegana jest przez pryzmat stosowanych rozwiązań zarządczych, w tym nowoczesnych, związanych m. in. z elektroniczną administracją, kompetencji pracowników, przejrzystych kryteriów dystrybucji środków finansowych, prowadzenia mądrej polityki rozwoju na poziomie strategicznym, otwartości i umiejętności współpracy, a także wykorzystywania szans, pojawiających się w otoczeniu jednostki, w tym związanych z możliwościami zewnętrznego finansowania działań rozwojowych.

Zgodnie z założeniami nowego modelu polityki regionalnej, podstawą wdrażania polityki rozwoju, również na szczeblu gminnym, winno być partnerstwo i skonsolidowane podejście do obszarów problemowych. Skala i charakter wyzwań rozwojowych przed jakimi stoi samorząd, wymagają bowiem kompleksowego ich rozwiązywania oraz działania z wykorzystaniem efektu synergii (uzyskiwanie zwielokrotnionych korzyści dzięki umiejętnemu połączeniu części składowych całości). Oprócz bliskiej współpracy z organizacjami pozarządowymi, dobrą praktyką stosowaną przez gminę, powinno być prowadzenie stałego dialogu społecznego z mieszkańcami przy okazji konsultowania różnego rodzaju dokumentów strategicznych oraz realizacji konkretnych projektów inwestycyjnych.

Ważnym miernikiem dobrego rządzenia w gminie jest jakość stanowionego prawa oraz sprawność administracji w realizacji zadań statutowych i rozwiązywaniu codziennych problemów mieszkańców. Gmina Adamów należy do tych jednostek samorządu terytorialnego, które od lat odnotowują niskie wskaźniki zaskarżonych lub uchylonych aktów prawa miejscowego przez organy nadzorcze. Wykazuje się również dużą skuteczność w pozyskiwaniu środków zewnętrznych na przedsięwzięcia prorozwojowe. Taka skuteczność w pozyskiwaniu środków możliwa jest dzięki dobrej organizacji pracy, sprawnym i wykwalifikowanym kadrom, a także dobrej współpracy Wójta z Radą Gminy. W najbliższej przyszłości nie tylko należy utrzymać wysoką sprawność w zakresie pozyskiwania środków, ale należy dążyć do jej zwiększenia.

Jednym z wyzwań gminy będzie nawiązanie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej. Nie prowadziła ona dotychczas takiej współpracy na szeroką skalę. Tego rodzaju współpraca może stanowić ważny instrument promowania i przyciągania turystów. W związku z tym w przyszłych działaniach należy dążyć do

zwiększenia aktywności gminy w zakresie kooperacji z innymi jednostkami samorządu, w tym również z innych państw. Będzie ona również jednym z elementów wpływających na rozwój lokalny, szczególnie poprzez podnoszenie kwalifikacji administracji publicznej, transferu najlepszych praktyk i wiedzy, wyzwalania inicjatyw społecznych oraz przedsiębiorczości.

Ważnym zadaniem będzie budowanie społeczeństwa obywatelskiego korzystającego efektywnie z technologii informacyjno-komunikacyjnych i rozwijanych na ich bazie usług e-administracji. Wymaga to z jednej strony poprawy dostępu mieszkańców do Internetu, z drugiej natomiast zwiększenia ich kompetencji cyfrowych.

Działalność promocyjna gminy prowadzona jest w niewielkim zakresie. Funkcjonuje wprowadzone strona internetowa gminy, brakuje jednak w niej elementów typowo promocyjnych. Pełni ona raczej rolę ogólnoinformacyjną. W związku z tym należy zintensyfikować działania promocyjne gminy.

Kadra pracownicza zatrudniona w Urzędzie Gminy oraz gminnych jednostkach organizacyjnych prezentuje wysoki poziom merytoryczny. Dynamika przemian w każdej dziedzinie życia społecznego wymusza jednak potrzebę nowej jakości kadr pracowniczych administracji samorządowej. Coraz wyraźniej dostrzegalna jest konieczność inwestowania w pracowników chcących podnosić swoje kwalifikacje zawodowe. Praca w administracji, oprócz odpowiedniego przygotowania merytorycznego, wymaga także umiejętności zachowania relacji interpersonalnych oraz sprawnej organizacji pracy. Niewątpliwie pracownicy administracji samorządowej, egzekwując stosowanie prawa, wpływają jednocześnie na kształt życia publicznego. Dlatego niezwykle ważne są ich wiedza i doświadczenie. W związku z tym niezbędne będzie podjęcie działań zmierzających do podnoszenia kwalifikacji i umiejętności pracowników. Efektem tego rodzaju przedsięwzięć będzie obsługa klienta urzędu na poziomie zgodnym z praktyką stosowaną w krajach UE.

Poniżej zaprezentowano cele szczegółowe, w ramach których będą realizowane działania, przyczyniające się do osiągnięcia zakładanych efektów wdrażania strategii w obrębie piątego celu strategicznego.

- **Cel szczegółowy 5.1 Poprawa jakości świadczonych usług**
- **Cel szczegółowy 5.2 Podniesienie umiejętności i kompetencji kadr**
- **Cel szczegółowy 5.3 Wzmocnienie działań promocyjnych**

3.3 PLAN DZIAŁAŃ OPERACYJNYCH

W niniejszym rozdziale przedstawiono plan działań operacyjnych zawierający zestawienie kierunków działań, jakie będą podejmowane w ramach przewidzianych celów szczegółowych strategii. Plan określa również możliwe źródła finansowania działań, w tym ze środków zewnętrznych (krajowych i regionalnych).

Należy podkreślić, że zaprezentowany katalog działań nie ma charakteru zamkniętego i będzie mógł być uzupełniany o nowe elementy w zależności od potrzeb gminy i możliwości finansowych, szczegółowo określonych w wieloletniej prognozie finansowej gminy.

Tabela 27 Strategia postępowania - Cel strategiczny 1.

CEL STRATEGICZNY	
1. Rozwój infrastruktury poprawiającej jakość życia mieszkańców	
CEL SZCZEGÓŁOWY	
1.1 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ bieżące remonty dróg gminnych ✓ modernizacja i budowa kluczowych dla gminy dróg w celu wzmocnienia powiązań wewnątrzlokalnych w miejscowościach: Adamów, Bliżów, Bondyryz, Boża Wola, Czarnowoda, Feliksówka, Jacnia, Potoczek, Potoczek Kolonia, Rachodoszcze, Suchowola, Suchowola Kolonia, Trzepieciny ✓ budowa chodników przy drogach gminnych w miejscowościach: Adamów, Bliżów, Bondyryz, Boża Wola, Feliksówka, Jacnia, Potoczek, Potoczek Kolonia, Rachodoszcze, Suchowola, Suchowola Kolonia, Trzepieciny ✓ budowa miejsc parkingowych przy obiektach użyteczności publicznej ✓ remonty wiat przystankowych ✓ współuczestnictwo i współfinansowanie modernizacji i remontów dróg powiatowych w ramach projektów realizowanych przez Powiat Zamojski ✓ częściowa rozbudowa i modernizacja istniejącego oświetlenia ulicznego z wykorzystaniem energooszczędnych rozwiązań np. źródła światła w technologii LED ✓ budowa oświetlenia ulicznego w miejscowości Rachodoszcze ✓ lobbing na rzecz zwiększenia dostępności komunikacyjnej gminy - modernizacja dróg wojewódzkich

<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 (w zakresie dróg powiatowych i wojewódzkich) ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Narodowy Program Przebudowy Dróg Lokalnych „Bezpieczeństwo – Dostępność – Rozwój” ✓ Program Współpracy Transgranicznej Polska -Białoruś -Ukraina na lata 2014-2020 ✓ Budżet samorządu województwa lubelskiego ✓ Budżet Powiatu Zamojskiego ✓ Budżet Gminy Adamów ✓ Datacje z budżetu państwa
<p>CEL SZCZEGÓŁOWY</p> <p>1.2 Poprawa i rozwój infrastruktury technicznej</p>	
<p>GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ budowa trzech zbiorników małej retencji w miejscowości Suchowola ✓ budowa i modernizacja wybranych elementów infrastruktury wodociągowej w gminie (sieć wodociągowa, stacje ujęcia i uzdatniania wody) w miejscowościach: Blizów, Bondyrz, Suchowola Kolonia, Szewnia Dolna, Szewnia Górna, Trzepieciny ✓ budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowościach: Bondyrz, Jacnia, Suchowola ✓ budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach rozproszonego osadnictwa w miejscowościach: Adamów, Blizów, Bondyrz, Boża Wola, Czarnowoda, Feliksówka, Jacnia, Grabnik Kolonia, Malinówka, Potoczek, Rachodoszcze, Suchowola, Suchowola Kolonia, Szewnia Dolna, Szewnia Górna, Trzepieciny ✓ rozwijanie i unowocześnianie systemu gospodarki odpadami ✓ remonty urządzeń melioracji wodnej ✓ kontynuacja programu usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest z terenu gminy ✓ lobbowanie na rzecz rozwoju sieci gazowniczej na obszarze gminy
<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Budżet Gminy Adamów

CEL SZCZEGÓŁOWY	
1.3 Rozwój infrastruktury społecznej	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ modernizacja, remont i doposażenie remiz OSP ✓ budowa budynku na potrzeby stworzenia Wielofunkcyjnego Ośrodka Wsparcia ✓ rozbudowa i doposażenie Centrum Integracji Społecznej w Jacni ✓ odnawianie lub poprawa stanu technicznego obiektów budowlanych, w tym zabytkowych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego i rozwoju turystyki na obszarach wiejskich ✓ adaptacja, rozbudowa, modernizacja wraz z zakupem niezbędnego wyposażenia obiektów na potrzeby edukacji przedszkolnej i podstawowej, prowadząca do poprawy dostępności i jakości kształcenia w gminie ✓ modernizacja oraz doposażenie obiektów pełniących funkcje kulturalne na obszarach wiejskich - przebudowa, termomodernizacja i doposażenie świetlic wiejskich w miejscowościach: Adamów, Bliżów, Feliksówka, Suchowola, Suchowola Kolonia, Rachodoszcze ✓ budowa obiektu pełniącego funkcje kulturalne na obszarach wiejskich – budowa świetlicy wiejskiej w Bożej Woli ✓ budowa lub przebudowa niezbędnej infrastruktury poprawiającej dostępność usług kultury dla osób niepełnosprawnych ✓ podniesienie standardu biblioteki publicznej (w tym standardów estetycznych) poprzez modernizację infrastruktury zapewniającej użytkownikom dogodne warunki korzystania z usług biblioteki, w tym w szczególności infrastruktury koniecznej do użytkowania w placówce nowoczesnego sprzętu komputerowego ✓ kontynuacja wyposażania gospodarstw domowych, zagrożonych wykluczeniem z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym, w sprzęt komputerowy i oprogramowanie ✓ termomodernizacja budynku dawnej Szkoły Podstawowej w Bondyrzu
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Infrastruktura bibliotek – Program MKiDN ✓ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ✓ Program Współpracy Transgranicznej Polska -Białoruś -Ukraina na lata 2014-2020 ✓ Budżet Gminy Adamów

CEL SZCZEGÓŁOWY	
1.4 Stworzenie warunków do rekreacji i aktywnego wypoczynku	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ modernizacja boisk sportowych w miejscowościach Jacnia i Suchowola ✓ tworzenie miejsc rekreacji ruchowej na terenie gminy - ścieżki zdrowia z torami przeszkód i siłownie zewnętrzne oraz place zabaw ✓ modernizacja istniejących oraz budowa nowych placów zabaw ✓ promowanie idei utworzenia w gminie klubu fitness ✓ stworzenie wioski tematycznej
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ✓ Budżet Gminy Adamów
CEL SZCZEGÓŁOWY	
1.5 Poprawa estetyki i ładu przestrzennego gminy	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ aktualizacja Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego zgodnie z potrzebami inwestycyjnymi ✓ tworzenie nowych terenów pod budownictwo mieszkaniowe ✓ prowadzenie polityki przestrzennej w gminie w oparciu o aktualne studia i plany ✓ kształtowanie przestrzeni publicznej na obszarach wiejskich - realizacja własnych projektów lub we współpracy z instytucjami partnerskimi (np. instytucjami kościelnymi, OSP) ✓ kontynuacja inicjatyw dopingujących mieszkańców do dbania o otoczenie, w którym żyją (np. konkurs na najlepiej zagospodarowane przestrzenie prywatne) ✓ niwelowanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych w budynkach użyteczności publicznej ✓ ukształtowanie przestrzeni publicznej na obszarze gminy (skwery, place) ✓ zwiększanie świadomości i wiedzy mieszkańców w zakresie ładu przestrzennego i estetyki miejsca zamieszkania ✓ modernizacja zbiornika wodnego w Jacni pod kątem estetyki i czystości ✓ poprawa estetyki otoczenia - montaż jednolitych tablic sołeckich ✓ zachęcanie mieszkańców do budowania spójnego wizerunku gminy poprzez umieszczanie na posesjach jednolitych tabliczek numeracyjnych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ✓ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych ✓ Budżet Gminy Adamów

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 28 Strategia postępowania- Cel strategiczny 2.

CEL STRATEGICZNY	
2. Pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości	
CEL SZCZEGÓŁOWY	
2.1 Rozwój infrastruktury poprawiającej atrakcyjność turystyczną gminy	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ zmiana funkcji zbiornika retencyjnego na rekreacyjny wraz z budową infrastruktury turystycznej (budowa plaży, moło, zjeżdżalni wodnej oraz urządzeń do sportów wodnych) w miejscowości Jacnia ✓ rozbudowa małej infrastruktury turystycznej, służącej udostępnianiu na cele turystyczne obszarów cennych przyrodniczo (ścieżki ekologiczne, oznakowanie miejsc cennych przyrodniczo, tablice informacyjne) ✓ stworzenie nowych szlaków turystycznych (piesze, off-roadowe, kajakowe) ✓ zaprojektowanie i rozwój optymalnego systemu ścieżek rowerowych i pieszo-rowerowych kompatybilnych ze ścieżkami Środkowego Roztocza oraz atrakcjami turystycznymi gminy ✓ oznakowanie szlaków i atrakcji turystycznych ✓ wykorzystanie atrakcyjności krajobrazowej gminy poprzez stworzenie ścieżek dla turystyki konnej w lecie i tras narciarstwa biegowego w zimie ✓ budowa parku linowego – rodzinnego miejsca rekreacji i wypoczynku ✓ uzbrojenie terenów inwestycyjnych - przygotowanie terenu pod rozbudowę usług gastronomicznych dla sektora prywatnego ✓ uzbrojenie terenów inwestycyjnych - przygotowanie infrastruktury dla realizacji pola namiotowego i campingu jako przedsięwzięcia realizowanego przez sektor prywatny ✓ opracowanie strategii rozwoju obszaru turystycznego ✓ utworzenie punktu informacji turystycznej ✓ współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w zakresie pozyskiwania środków finansowych na renowację zabytków ✓ opracowanie gier terenowych stanowiących ciekawą formę zwiedzania miejsc atrakcyjnych turystycznie w gminie
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Dacacja Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków ✓ Szwajcarsko-Polski Program Współpracy ✓ Budżet Gminy Adamów

CEL SZCZEGÓŁOWY	
2.2 Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ wyznaczenie i urządzenie targowiska przeznaczonego do sprzedaży lokalnych produktów rolno-spożywczych ✓ wsparcie osób zamierzających rozpocząć prowadzenie działalności gospodarczej obejmujące szkolenia i doradztwo indywidualne oraz grupowe umożliwiające uzyskanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do podjęcia i prowadzenia działalności gospodarczej ✓ współpraca gminy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz innymi instytucjami w zakresie promocji programów nastawionych na zwiększenie samozatrudnienia mieszkańców ✓ rozszerzenie oferty wsparcia małej przedsiębiorczości ✓ rozwój ekonomii społecznej – stworzenia pilotażowego przedsiębiorstwa (spółdzielni socjalnej) - współpraca gminy z organizacjami pozarządowymi oraz instytucjami otoczenia biznesu ✓ pomoc w zakresie pozyskiwania dofinansowania na rozpoczęcie działalności gospodarczej ✓ tworzenie dogodnych warunków prawno-organizacyjnych do powstawania i funkcjonowania małej i średniej przedsiębiorczości ✓ promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ✓ Budżet Gminy Adamów
CEL SZCZEGÓŁOWY	
2.3 Wparcie rozwoju gospodarstw agroturystycznych	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ wspólna promocja gminy oraz gospodarstw agroturystycznych istniejących na jej obszarze gminy ✓ wspieranie działań związanych z przekształceniami w rolnictwie w kierunku agroturystyki ✓ doradztwo i pomoc osobom zainteresowanym rozpoczęciem tego rodzaju działalności
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ✓ Budżet Gminy Adamów

CEL SZCZEGÓŁOWY	
2.4 Rozwój usług i przetwórstwa rolno – spożywczego	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ wsparcie dla przetwórstwa produktów żywnościowych – utworzenie inkubatora przetwórstwa lokalnego ✓ rozwój firm z branży przetwórstwa rolno-spożywczego, wykorzystującego lokalne zasoby produkcji rolnej i leśnej - aktywne wsparcie potencjalnych przedsiębiorców poprzez udzielanie odpowiedniej informacji oraz pomocy w procesie inwestycyjnym ✓ promocja podmiotów produkujących zdrową żywność ✓ pomoc w tworzeniu grup producenckich – szkolenia ✓ wspieranie produkcji żywności w oparciu o lokalne receptury ✓ organizacja inicjatyw promujących lokalne produkty ✓ stworzenie miejsca promocji produktów lokalnych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Budżet Gminy Adamów
CEL SZCZEGÓŁOWY	
2.5 Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ promocja szkoleń zawodowych i nabywania umiejętności przez rolników oraz właścicieli lasów w zakresie prowadzonej produkcji, ochrony środowiska oraz marketingu swoich produktów i usług ✓ wspieranie dywersyfikacji działalności gospodarstw rolnych w kierunku działalności pozarolniczej, np. agroturystyki ✓ poprawa efektywności działalności gospodarstw rolnych poprzez wspieranie modernizacji sprzętu i budynków, poprawę struktury agrarnej, poprawę jakości produkcji oraz zróżnicowanie kierunków produkcji rolnej (biopaliwa, energia odnawialna) ✓ wspieranie dostosowania profilu niektórych gospodarstw rolnych do potrzeb turystów oraz wczasowiczów - uprawa owoców, warzyw, hodowla drobnego inwentarza
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Budżet Gminy Adamów

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 29 Strategia postępowania- Cel strategiczny 3.

CEL STRATEGICZNY	
3. Poprawa stanu środowiska przyrodniczego	
CEL SZCZEGÓŁOWY	
3.1 Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ montaż kolektorów słonecznych na budynkach użyteczności publicznej oraz w gospodarstwach domowych na obszarze gminy ✓ budowa mikroinstalacji do produkcji energii elektrycznej na budynkach i obiektach użyteczności publicznej oraz w gospodarstwach domowych na obszarze gminy ✓ wymiana źródeł grzewczych na źródła wykorzystujące zasilane OZE ✓ budowa punktów oświetleniowych z wykorzystaniem technologii hybrydowej ✓ przeprowadzenie akcji promujących wśród mieszkańców wykorzystywanie energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Narodowy Fundusz Ochrony środowiska i Gospodarki Wodnej - Program Prosument ✓ Wojewódzki Program Ochrony Środowiska i Gospodarki ✓ Budżet Gminy Adamów
CEL SZCZEGÓŁOWY	
3.2 Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ zwiększenie ekologicznej świadomości mieszkańców poprzez kampanie edukacyjne ✓ promowanie proekologicznych i proklimatycznych postaw konsumenckich ✓ kształtowanie zachowań prośrodowiskowych ogółu społeczeństwa, w tym dzieci i młodzieży ✓ aktywizacja społeczna – budowanie społeczeństwa obywatelskiego w obszarze ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju ✓ organizacja Dni Energii ✓ organizacja akcji i kampanii skierowanych do lokalnej społeczności ✓ wprowadzenie w szkołach programu oszczędzania energii
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – Program Edukacja Ekologiczna ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Budżet Gminy Adamów

CEL SZCZEGÓŁOWY	
3.3 Usprawnienie systemu zarządzania energią w gminie	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ opracowanie i wdrożenie działań przewidzianych w Planie Gospodarki Niskoemisyjnej dla Gminy Adamów ✓ ograniczenie problemu „niskiej emisji” w gminie poprzez stworzenie systemu dopłat z budżetu gminy do przedsięwzięć z zakresu wymiany lub modernizacji indywidualnych źródeł ciepła mieszkańców oraz montażu instalacji wykorzystujących odnawialne źródła energii ✓ poprawa efektywności energetycznej w budynkach użyteczności publicznej – termomodernizacja, wymiana systemu grzewczego i oświetleniowego budynków ✓ wprowadzenie w budynkach użyteczności publicznej monitoringu zużycia energii
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Narodowy Fundusz Ochrony środowiska i Gospodarki Wodnej - Program Prosument ✓ Wojewódzki Program Ochrony Środowiska i Gospodarki ✓ Budżet Gminy Adamów

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 30 Strategia postępowania - Cel strategiczny 4.

CEL STRATEGICZNY	
4. Wzmocnienie rozwoju sfery społecznej	
CEL SZCZEGÓŁOWY	
4.1. Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ doposażenie Ochotniczych Straży Pożarnych działających na terenie gminy w specjalistyczny sprzęt do prowadzenia akcji ratowniczych oraz usuwania skutków zagrożeń naturalnych i katastrof ✓ prowadzenie kampanii prewencyjnych i edukacyjnych na rzecz bezpieczeństwa publicznego ✓ aktywne uczestnictwo gminy w realizacji krajowych i regionalnych programów profilaktycznych dotyczących chorób będących istotnym problemem zdrowotnym zarówno gminy, jak i całego regionu (choroby nowotworowe, choroby układu krążenia, cukrzyca) ✓ organizacja badań i konsultacji medycznych - „dni dla zdrowia “ ✓ przeprowadzanie działań edukacyjnych na rzecz zdrowego i aktywnego trybu życia

	<ul style="list-style-type: none"> ✓ kontynuacja prowadzonych w placówkach oświatowych programów edukacyjnych mających na celu m. in. przeciwdziałanie różnego rodzaju uzależnieniom i przemocy w szkole, promocję zdrowych nawyków żywieniowych oraz aktywnego trybu życia ✓ kontynuacja, prowadzonych przez instytucje pomocy społecznej, programów przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Budżet Gminy Adamów
CEL SZCZEGÓŁOWY	
4.2 Wzmocnienie efektywności systemu edukacji	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ doposażenie istniejących placówek oświatowych w niezbędny sprzęt ✓ rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat (np. żłobki, kluby dziecięce, dzienni opiekunowie) - współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz osobami prywatnymi zainteresowanymi tworzeniem tego rodzaju usług ✓ rozszerzenie oferty edukacyjnej placówek przedszkolnych o dodatkowe zajęcia, zwiększające szanse edukacyjne dzieci ograniczające stwierdzone deficyty (nauka języka obcego, zajęcia z logopedą, pedagogiem, psychologiem) ✓ rozwój w ramach kształcenia ogólnego kluczowych kompetencji wśród uczniów (np. w zakresie informatyki, matematyki i nauk przyrodniczych) oraz tzw. kompetencji społecznych (kreatywność i logiczne myślenie, innowacyjność, praca zespołowa) ✓ rozwijanie indywidualnych umiejętności uczniów, szczególnie uczniów uzdolnionych oraz uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i predyspozycjach sportowych (m.in. poprzez aktywne uczestnictwo w dostępnych programach pomocy stypendialnej) ✓ wsparcie uzdolnionych dzieci przez system stypendiów i nagród ✓ rozwój na poziomie gminy spójnego systemu doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla młodzieży szkolnej ✓ wspieranie współpracy i wymiany młodzieży szkolnej z placówkami oświatowymi innych państw
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

<p>ŹRÓDŁA FINANSOWANIA</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Budżet Gminy Adamów
<p>CEL SZCZEGÓŁOWY 4.3 Wzmacnianie kapitału społecznego</p>	
<p>GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ✓ kształtowanie i rozwój aktywności obywatelskich ✓ aktywny udział gminy i wspomaganie aktywności obywatelskich ✓ edukacja obywatelska mieszkańców gminy ✓ wsparcie organizacji pozarządowych i zlecanie im realizacji zadań publicznych ✓ wspieranie rozwoju sektora organizacji pozarządowych ✓ promocja i wsparcie wolontariatu i partnerstwa publiczno-privatnego ✓ pomoc w doskonaleniu umiejętności aplikowania o środki zewnętrzne przez organizacje pozarządowe ✓ organizacja cyklicznych imprez i wydarzeń kulturalnych w pełni wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowe i tradycje, które z jednej strony będą stanowiły element promocji gminy na zewnątrz, a z drugiej natomiast świetną okazję do integracji lokalnej społeczności ✓ rozpoczęcie współpracy z samorządami z innych państw, organizacja spotkań, wyjazdów studyjnych, wymiany dzieci i młodzieży ✓ podejmowanie działań wspierających aktywność lokalnych stowarzyszeń ✓ podejmowanie działań na rzecz zwiększania udziału mieszkańców w życiu publicznym i angażowania się społeczności lokalnej w inicjatywy realizowane przez gminę ✓ pobudzanie tożsamości lokalnej – edukacja lokalna w szkołach i zwiększanie wiedzy o gminie ✓ organizacja akcji mających na celu podniesienie wiedzy na temat „małej Ojczyzny” ✓ zwiększenie oferty kulturalnej gminy (np. organizacja koncertów, występów teatrów, kino „pod chmurką”) ✓ realizacja projektów mających na celu zwiększenie dostępu mieszkańców gminy do kultury – wyjazdy do kina, teatru, organizacja wystaw, warsztatów malarskich, rysunku ✓ rozszerzenie oferty zagospodarowania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży (warsztaty tematyczne, kursy) ✓ poprawa dostępu mieszkańców do usług i dóbr kultury – utworzenie Gminnego Ośrodka Kultury
	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Projekty Narodowego Centrum Kultury ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ✓ Budżet Gminy Adamów
CEL SZCZEGÓŁOWY	
4.4 Wzmacnianie wielopłaszczyznowego przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ poprawianie warunków życia osób starszych i niepełnosprawnych oraz ich integracja ze społeczeństwem - rozwój instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych form wsparcia (w tym placówek wsparcia dziennego oraz środowiskowego) ✓ wsparcie udzielane przez GOPS w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz w zakresie profilaktyki problemów alkoholowych ✓ współpraca gminy z Powiatowym Urzędem Pracy oraz innymi instytucjami rynku pracy w zakresie realizacji wspólnych projektów nastawionych na aktywizację zawodową lub reorientację zawodową pozostających bez pracy, szczególnie osób młodych i osób długotrwale bezrobotnych ✓ udział gminy w realizacji kompleksowych programów na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową ✓ współpraca z podmiotami zainteresowanymi rozwojem na terenie gminy różnych form ekonomii społecznej - budowa partnerstw publiczno-społecznych na rzecz rozwoju ekonomii społecznej i partycypacji społecznej mieszkańców ✓ współpraca partnerska z podmiotami o charakterze reintegracyjnym w realizacji działań na rzecz reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych ✓ współpraca gminy z placówkami kształcenia ustawicznego i praktycznego w zakresie zachęcania osób dorosłych do podnoszenia swoich kompetencji i umiejętności ✓ Utworzeni Środowiskowego Domu Samopomocy/Dziennego Domu Senior-Wigor lub Klubu Senior-Wigor
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ✓ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 ✓ Program Senior-Wigor 2015-2020- Program MPiPS ✓ Budżet Gminy Adamów

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 31 Strategia postępowania - Cel strategiczny 5.

CEL STRATEGICZNY	
5. Podniesienie jakości zarządzania w gminie	
CEL SZCZEGÓŁOWY 5.1	
Poprawa jakości świadczonych usług publicznych	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ przygotowanie i wdrożenie modelu obejmującego metody i narzędzia konsultacji i partycypacji publicznej w kształtowaniu polityki rozwoju lokalnego ✓ rozwój praktyki wieloletniego planowania finansowego ✓ rozwój w Urzędzie Gminy systemu zarządzania satysfakcją klienta - opracowanie standardów i systemu obsługi klientów urzędu ✓ działania prowadzące do rozwoju elektronicznej administracji i usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną ✓ tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy (m.in. w zakresie mienia i nieruchomości, planowania przestrzennego, kultury, edukacji, turystyki) ✓ rozwój e-administracji - zakup sprzętu i oprogramowania dla jednostek gminnych ✓ zawieranie porozumień z innymi gminami w celu zwiększenia możliwości uzyskania dofinansowania na realizację działań prorozwojowych ✓ promowanie transparentności w pracy urzędu
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ✓ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 ✓ Program Operacyjny Cyfrowa Polska na lata 2014-2020 ✓ Budżet Gminy Adamów
CEL SZCZEGÓŁOWY	
5.2 Podniesienie kompetencji i umiejętności kadr	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ wdrożenie efektywnego modelu zarządzania kompetencjami kadr uwzględniającego monitorowanie luk kompetencyjnych i potrzeb szkoleniowych pracowników ✓ udział gminy w realizacji projektów partnerskich w wymiarze krajowym i międzynarodowym pozwalających na pozyskiwanie nowej wiedzy i umiejętności, testowanie nowych rozwiązań, a także wymianę doświadczeń ✓ wzmocnienie potencjału administracji poprzez doskonalenie kadr samorządowych – udział pracowników w szkoleniach i kursach ✓ wspieranie podnoszenia kwalifikacji kadry pedagogicznej placówek oświatowych
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020 ✓ Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej na lata 2014-2020

	✓ Budżet Gminy Adamów
CEL SZCZEGÓŁOWY	
5.3 Wzmocnienie działań promocyjnych gminy	
GŁÓWNE KIERUNKI DZIAŁAŃ	<ul style="list-style-type: none"> ✓ opracowanie Systemu Identyfikacji Wizualnej dla Gminy Adamów – zespołu reguł i zaprojektowanych wzorców, których zadaniem będzie utrwalenie spójnego wizerunku gminy na zewnątrz ✓ montaż „witaczy”, które oprócz funkcji informacyjnej, będą stanowiły charakterystyczny znak kojarzony z gminą ✓ stosowanie na gadżetach zaprojektowanego wzoru utrwalającego spójny wizerunek gminy ✓ stworzenie nowoczesnej strony internetowej wraz z profesjonalnym serwisem informacyjnym Gminy Adamów ✓ prowadzenie aktywnych działań marketingowych, mających na celu kreowanie dobrego wizerunku gminy jako atrakcyjnego miejsca dla turystów - organizacja profesjonalnych akcji promocyjnych i akcji specjalnych – eventów, imprez plenerowych promujących walory kulturowe i przyrodnicze ✓ rozwój i wdrożenie kompleksowego systemu informacji i promocji turystycznej i kulturalnej w gminie ✓ promocja turystyczna gminy w ramach rozpoczętej przez gminę współpracy ponadlokalnej (krajowej i międzynarodowej) ✓ opracowanie wydawnictw promujących walory gminy
ŹRÓDŁA FINANSOWANIA	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej na lata 2014-2020 ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020 ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 ✓ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe ✓ Budżet Gminy Adamów

Źródło: Opracowanie własne

3.4 OPIS KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

Podstawą efektywności procesu uspołeczniania strategii jest komunikacja dwustronna między władzą a społecznością, zakładająca nie tylko informowanie społeczności o podjętych decyzjach, ale przede wszystkim umożliwiająca jej wyrażenia swojej opinii na temat tych planów, zgłoszenie swoich propozycji i wreszcie aktywne uczestniczenie w podejmowaniu decyzji. Zgodnie z przyjętymi założeniami aktualizacja strategii była przeprowadzana przy współudziale jak najszerszego kręgu przedstawicieli lokalnej społeczności. Taki dialog pozwolił stworzyć wspólną koncepcję rozwoju gminy.

Przy opracowywaniu aktualizacji strategii przyjęto model ekspercko-partycypacyjny, polegający na możliwie szerokim udziale władz i społeczności lokalnej w pracach nad dokumentem, przy jednoczesnym zaangażowaniu ekspertów zewnętrznych odpowiedzialnych za przygotowanie projektu oraz ostatecznej jego wersji. Dokument strategiczny powstawał z zachowaniem czterech zasad: spójności, partnerstwa, wieloletniego planowania oraz elastyczności. Aktualizacja strategii powstała w efekcie prac ekspertów zewnętrznych oraz Zespołu ds. opracowania strategii złożonego z przedstawicieli pracowników Urzędu Gminy, Rady Gminy, gminnych jednostek organizacyjnych, sołtysów i przedstawicieli społeczności lokalnej. Każdy z członków zespołu miał za zadanie konsultować jej zapisy w lokalnym środowisku, co stanowiło również element konsultacji społecznych. Ponadto projekt zaktualizowanej strategii poddano procesowi konsultacji społecznych poprzez jego zamieszczenie na stronie internetowej oraz umożliwienie zgłaszania uwag we wskazanym w ogłoszeniu terminie.

Prace nad stworzeniem aktualizacji strategii trwały cztery miesiące i obejmowały następujące etapy:

- ✓ wypracowanie metod oraz trybu prac nad aktualizacją strategii,
- ✓ analizę obowiązujących w gminie dokumentów o charakterze strategicznym,
- ✓ przygotowanie diagnozy stanu wyjściowego, czyli opisu sytuacji społeczno-gospodarczej gminy wraz z elementami analizy strategicznej,
- ✓ weryfikację analizy strategicznej,
- ✓ wypracowanie misji i wizji rozwoju gminy oraz priorytetowych obszarów rozwoju,
- ✓ identyfikację kluczowych zadań i projektów przyczyniających się do realizacji strategii,
- ✓ przygotowanie ostatecznej wersji projektu strategii,

- ✓ konsultacje społeczne projektu strategii umożliwiające partycypację społeczeństwa w opracowaniu kierunków rozwoju gminy,
- ✓ przygotowanie ostatecznej wersji Strategii oraz jej zatwierdzenie przez Radę Gminy.

Tabela 32 Lista członków Zespołu ds. opracowania strategii

Lp.	Imię i Nazwisko	Instytucja /Funkcja
1.	Dariusz Szykuła	Urząd Gminy w Adamowie/Wójt Gminy
2.	Piotr Szmidt	Urząd Gminy w Adamowie/Sekretarz
3.	Bożena Skiba	Przewodniczący Rady Gminy Adamów
4.	Ewelina Drożdziel-Szykuła	Urząd Gminy w Adamowie/ Skarbnik Gminy
5.	Aneta Molenda	Urząd Gminy w Adamowie / Referat Organizacyjny i Spraw Obywatelskich,
6.	Elżbieta Kłyż	Urząd Gminy w Adamowie / Kierownik USC
7.	Teresa Kostrubiec	Urząd Gminy w Adamowie / Referat Finansowo-Księgowy/ Z-ca Skarbnika
9.	Stanisław Hejzner	Urząd Gminy w Adamowie /Referat Rolnictwa, Inwestycji, Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska
10.	Piotr Brach	Urząd Gminy w Adamowie /Referat Rolnictwa, Inwestycji, Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska
9.	Danuta Jaworska	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Adamowie / kierownik GOPS
10.	Teresa Turczyn	Gminna Biblioteka Publiczna Adamów / Kierownik
11.	Elżbieta Kuźma	Zespół Szkół w Szewni Górnej/ Dyrektor
12.	Maria Sak	Zespół Szkół w Suchowoli/ Dyrektor Stowarzyszenie Gospodarstw Agroturystycznych Gminy Adamów
13.	Stanisław Palonka	OSP
14.	Robert Kolano	OSP
15.	Tomasz Michałuszko	Gmina Adamów / Członek Rady Gminy
16.	Mirosław Lewusz	Gmina Adamów / Członek Rady Gminy
17.	Katarzyna Słota	Sołtys
18.	Ryszard Gmitrzuk	Sołtys
19.	Jolanta Sprawka	Sołtys
20.	Henryk Kierepka	Sołtys
21.	Janusz Kowalczyk	Sołtys; Prezes Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego Gminy Adamów
22.	Wasiura Aneta	Sołtys
23.	Zbigniew Słota	Kierownik Klubu Seniora w Suchowoli

		Polski Związek Wędkarski Jacynka
24.	Stanisława Komornik	Kierownik Klubu Seniora w Bondyrzu
25.	Sabina Makowska	Kierownik Klubu Seniora w Szewni Dolnej
26.	Anna Sołoducha Janina Woś	Klub Seniora w Feliksówce
27.	Ryszard Monastyrski	Prezes Ludowego Klubu Sportowego Orion-Stihl Jacnia
28.	Wiesława Cybula	Przewodnicząca KGW w Rachodoszczach
29.	Mariola Juszcak	Przewodnicząca KGW w Jacni
30.	Jan Juszcak	Wiceprezes Stowarzyszenia Społeczno-Kulturalnego Gminy Adamów
31.	Tomasz Kania	Centrum Integracji Społecznej w Jacni

Źródło: Urząd Gminy Adamów

Zakres prac Zespołu ds. opracowania strategii obejmował:

- ✓ grupową analizę obowiązujących lokalnych dokumentów o charakterze strategicznym,
- ✓ konsultacje dotyczące części diagnostycznej strategii - danych o gminie, demograficznych, o rynku pracy i strukturze zatrudnienia, bezrobociu, konsultacje sytuacji mieszkaniowej, z zakresu infrastruktury sportowej i infrastruktury kultury, infrastruktury oświatowo-edukacyjnej oraz ochrony zdrowia i opieki społecznej, w zakresie polityki społecznej gminy, infrastruktury technicznej w tym drogowej, wodno-kanalizacyjnej, elektroenergetycznej, telekomunikacyjnej, szeroko rozumianych danych ekonomicznych oraz danych w zakresie bezpieczeństwa publicznego,
- ✓ konsultacje założeń budżetowych i projektów inwestycyjnych planowanych do realizacji w latach 2015-2020, wstępnych założeń do Wieloletniego Planu Inwestycyjnego,
- ✓ konsultacje dotyczące części strategicznej – problemy Gminy Adamów, analiza SWOT, prace nad wizją i misją strategii, określenie pozycji strategicznej gminy, analiza celów strategicznych i ich zgodności z dokumentami strategicznymi na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym, wariantowość celów,
- ✓ konsultacje dotyczące celów operacyjnych i kierunków działań, ostatecznej identyfikacji i aktualizacji kluczowych zadań i projektów,
- ✓ konsultacje systemu zarządzania i finansowania, procedury wdrażania i wskaźniki monitoringu.

Zdjęcie 17 Posiedzenie Zespołu ds. opracowania strategii

Źródło: Draft Consulting

4. SYSTEM WDRAŻANIA STRATEGII

Przy aktualizacji strategii zastosowano podejście całościowe polegające na tym, że przy określaniu celów i kierunków działań wzięto pod uwagę nie tylko kompetencje i zadania statutowe gminy, ale również wzięto pod uwagę szerszy wymiar jej rozwoju. Uwzględniono również te obszary rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, na które władze samorządowe nie mają bezpośredniego wpływu (np. rozwój lokalnego rynku pracy i przedsiębiorczości oraz bezpieczeństwo publiczne). Dodatkowo pamiętano o wpływie innych szczebli samorządu terytorialnego lub tzw. interesariuszy bezpośrednich (tj. przedsiębiorców, rolników, organizacji pozarządowych itp.) na możliwości rozwojowe tych obszarów.

Bezpośrednia odpowiedzialność za wyniki wdrożenia *Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 - 2020* będzie spoczywała na samorządzie gminnym, którego głównym celem działalności powinno być maksymalnie efektywna realizacja przyjętych założeń. Zaproponowane kierunki działań będą miały swoje odzwierciedlenie w projektach kluczowych (wymienionych w WPI). Są to projekty najważniejsze z punktu

widzenia rozwoju gminy, których realizacja warunkuje osiągnięcie założonych celów strategicznych. Przedmiotowe projekty będą realizowane przez Urząd Gminy bądź jednostki mu podległe z wykorzystaniem funduszy własnych lub dostępnych środków zewnętrznych.

W praktyce wdrażanie strategii będzie sprowadzać się do:

- ✓ realizacji założonych celów strategii,
- ✓ rejestracji nowych celów strategicznych i szczegółowych oraz rezygnacji z celów uprzednio ustalonych, lecz w danym okresie już nierealnych,
- ✓ ewentualnej hierarchizacji realizacji celów strategicznych i celów szczegółowych,
- ✓ monitoringu realizacji celów pod kątem terminu realizacji zadań lub określenia nowych terminów realizacji.

Aktualność Strategii jest sprawą niezwykle ważną, zwłaszcza w aspekcie długoterminowości opracowania niniejszego dokumentu. W związku z tym jednym z elementów wdrażania kierunków strategicznych jest aktualizacja *Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015-2020* i dostosowanie jej do zmieniających się uwarunkowań rozwoju społeczno-gospodarczego. Proponuje się by proces uzupełniania dokumentu o nowe zadania inwestycyjne i projekty powiązany był zawsze z procedurą konstruowania budżetu. Uzupełnienie i rozszerzenia strategii o nowe zadania będzie dokonywane corocznie, na sesji przyjmującej budżet gminy na dany rok. Wszystkie postulaty i propozycje zmian strategii będą realizowane zgodnie z zasadą partycypacji społecznej.

Wnioski dotyczące uaktualnienia strategii będą zgłaszane przez Zespół ds. wdrażania i monitorowania strategii, powołany przez Wójta Gminy i opierać się będą na wynikach monitoringu i ewaluacji zadań objętych dokumentem, po uwzględnieniu zmian zachodzących w otoczeniu społeczno-gospodarczym Gminy Adamów.

Szczególnie istotnym instrumentem przy wdrażaniu założeń strategii będą wieloletnie plany inwestycyjne (WPI), które zawierają konkretne zadania inwestycyjne przewidziane do realizacji w ściśle określonym horyzoncie czasowym. Wychodząc poza jednoroczny okres budżetowania, stanowią ważny instrument koordynacji przedsięwzięć realizowanych przez samorząd gminny.

Zasadniczym wymogiem, stawianym dokumentom szczebla strategicznego, jest wewnętrzny system monitorowania i ewaluacji postępów we wdrażaniu oraz osiąganiu założonych celów, a w konsekwencji osiągnięcie stanu zakładanego w wizji. Gromadzenie danych dotyczących strategii i ich interpretacja pozwala na bieżące korekty działań

podmiotów wdrażających strategię w razie wystąpienia nieprawidłowości. Strategia Rozwoju podlega systemowi monitoringu i ewaluacji powiązanego z systemem wdrażania. Osiągnięcie wyznaczonych w strategii celów monitoringu uwarunkowane jest ilością i jakością informacji zgodnie z przyjętymi procedurami monitoringowymi.

Dążenie do realizacji celów musi podlegać ocenie skuteczności, by w razie wykrycia nieprawidłowości było możliwe dokonywanie korekt działań na etapie wdrażania. Konieczne jest zatem stworzenie pełnego systemu, obejmującego:

- ✓ monitoring - podsystem zbierania i selekcjonowania informacji,
- ✓ ewaluację - podsystem oceny i interpretacji zgromadzonego materiału.

Odpowiedzialność za wyniki wdrożenia strategii spoczywa na Wójcie i Radzie Gminy. Realizacja poszczególnych zadań prowadzona będzie przez Wójta Gminy przy pomocy pracowników Urzędu Gminy. Jednakże mając na uwadze mnogość podmiotów będących realizatorem strategii konieczne jest opracowanie odpowiedniego mechanizmu koordynowania. Za koordynację procesu wdrażania odpowiedzialny będzie Urząd Gminy Adamów. Do najważniejszych jego zadań będzie należało:

- ✓ zbieranie i przekazywanie partnerom społecznym i gospodarczym informacji o dostępnych źródłach finansowania (kierowanie potencjalnych beneficjentów do odpowiednich instytucji),
- ✓ ścisła współpraca z jednostkami odpowiedzialnymi za przeprowadzanie inwestycji,
- ✓ wydawanie jednostkom ubiegającym się o środki zewnętrzne opinii o zgodności planowanej inwestycji z zapisami strategii (w przypadku gdy taka opinia jest wymagana),
- ✓ inicjowanie i koordynacja opracowania średniookresowych dokumentów programowych,
- ✓ informowanie społeczności lokalnej o obranych kierunkach rozwoju, postępach i efektach wdrażania strategii,
- ✓ dokonywanie w razie konieczności (zmiana uwarunkowań zewnętrznych i sytuacji wewnętrznej gminy) niezbędnych modyfikacji strategii.

4.1 PODMIOTY ZAANGAŻOWANE W PROCES WDRAŻANIA STRATEGII

Głównym podmiotem odpowiedzialnym za wdrażanie strategii jest Wójt Gminy wraz z podległym mu Urzędem Gminy. To on odpowiada za ogólną koordynację procesu wdrażania i monitorowania strategii. W szczególności odpowiedzialny jest za przygotowanie i realizację projektów wynikających z planu działań operacyjnych, w tym kluczowych wskazanych w Wieloletnim Planie Inwestycyjnym.

Instytucjami wspomagającymi w procesie wdrażania strategii są:

- ✓ Rada Gminy, która powinna przyczynić się do społecznej akceptacji strategii wśród społeczności lokalnej,
- ✓ placówki szkolne (szczególna ważna rola nauczycieli jako liderów lokalnych),
- ✓ inne jednostki podległe Urzędowi Gminy (np. Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminna Biblioteka Publiczna),
- ✓ parafie,
- ✓ organizacje pozarządowe działające na terenie gminy.

Oprócz tego ważną rolę będą pełniły instytucje partnerskie, tj. zarządzające określonymi instrumentami i programami, w ramach których będą finansowane niektóre działania wynikające ze strategii, w tym:

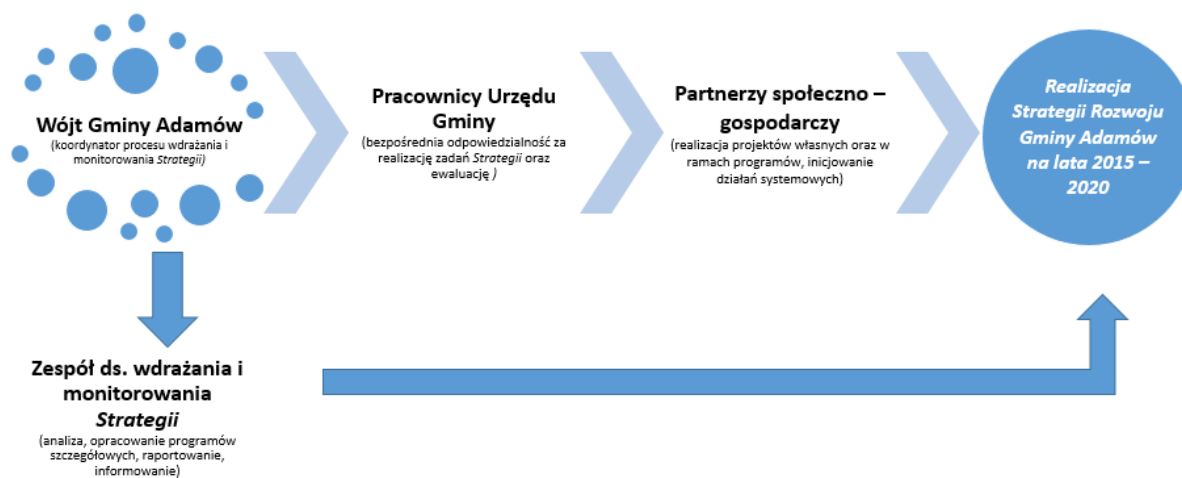
- ✓ Urząd Marszałkowski w Lublinie (jako Instytucja Zarządzająca RPO WL na lata 2014-2020 oraz zaangażowana we wdrażanie PROW na lata 2014-2020),
- ✓ Starostwo Powiatowe realizujące projekty będące w kompetencjach powiatu, a realizowane na obszarze gminy,
- ✓ Wojewódzki Urząd Pracy w Lublinie,
- ✓ Powiatowy Urząd Pracy w Zamościu,
- ✓ Powiatowy Oddział Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- ✓ Agencje rozwoju regionalnego i wspierania przedsiębiorczości (np. Lubelska Fundacja Rozwoju, Lubelska Agencja Wspierania Przedsiębiorczości itp.),
- ✓ Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- ✓ inne.

Do ważnych podmiotów, które w istotny sposób będą przyczyniać się do realizacji celów strategii, należy również zaliczyć docelowe grupy beneficjentów pomocy, w tym przede wszystkim:

- ✓ przedsiębiorcy,
- ✓ rolnicy,
- ✓ organizacje pozarządowe, w tym Lokalna Grupa Działania „Nasze Roztocze”,
- ✓ bezrobotni,
- ✓ osoby wykluczone
- ✓ osoby podnoszące swoje kwalifikacje.

W dużej mierze osiągnięcie założonych celów będzie uwarunkowane włączeniem się innych podmiotów (tj. przedsiębiorstw, mieszkańców, organizacji pozarządowych) w realizację działań zaproponowanych w niniejszej strategii. Przyjęto założenie, że wypracowane cele odpowiadają potrzebom i możliwościom rozwojowym Gminy Adamów, a także, że w procesie konsultacji społecznych osiągnięta została ich społeczna akceptacja. Dla pełnej realizacji założeń Strategii Urząd Gminy będzie udzielał wsparcia podmiotom, których projekty będą wpisywać się w przedmiotowe założenia.

Rysunek 4 Schemat ideowy systemu wdrażania *Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 -2020*

Źródło: Opracowanie własne

4.2 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Rozwój społeczno-gospodarczy gminy - w perspektywie wieloletniej - musi się opierać na poszukiwaniu możliwości zwiększania jego dochodów własnych. Realizacja celów zawartych w strategii będzie finansowana częściowo (w miarę możliwości) ze środków budżetu gminy, które zostaną przeznaczone na określone dziedziny działalności społeczno-gospodarczej i zadania wg decyzji samorządu. Ponadto realizacja złożonych

celów strategii w dużej mierze będzie zależała od skuteczności pozyskiwanych przez gminę środków zewnętrznych. Wśród najważniejszych źródeł finansowania celów, określonych w ramach niniejszego dokumentu, należy wymienić środki unijne pochodzące z programów:

- ✓ Regionalny Program Operacyjny Województwa Lubelskiego na lata 2014-2020,
- ✓ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020,
- ✓ Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020,
- ✓ Program Operacyjny Polska Wschodnia na lata 2014-2020,
- ✓ Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020,
- ✓ Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014-2020, w tym w szczególności: Program Współpracy Transgranicznej Polska- Białoruś- Ukraina,
- ✓ Szwajcarskie i Norweskie Instrumenty Finansowe.

Jednocześnie samorząd będzie musiał podjąć starania i działania na rzecz pozyskania środków finansowych, m.in. z dotacji budżetu państwa oraz innych środków krajowych pochodzących np. z:

- ✓ Narodowego programu przebudowy dróg lokalnych „Bezpieczeństwo – Dostępność – Rozwój”
- ✓ Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- ✓ Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- ✓ Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- ✓ Programów Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- ✓ Dotacji samorządu województwa,
- ✓ Dotacji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Inne możliwości sfinansowania nakładów na realizację strategii to wykorzystanie formuły partnerstwa publiczno-prywatnego lub poniesienie wydatków przez podmioty prywatne.

Należy podkreślić, że zrealizowanie części zadań, które przyciągną do gminy nowych mieszkańców oraz turystów spowoduje wzrost zamożności ludności, wyższe wpływy budżetowe, a tym samym możliwości finansowania kolejnych przedsięwzięć.

4.3 MONITORING I OCENA WDRAŻANIA

Monitoring strategii jest elementem zarządzania i polega na systematycznej obserwacji realizacji celów strategicznych. Efektywna realizacja strategii wymaga kontrolowania skuteczności wdrażania przedsięwzięć. W procesie tym ważna jest nie tylko kontrola tego procesu, ale również ocena uzyskanych efektów społecznych i gospodarczych, a także zmian w środowisku przyrodniczym - ewaluacja. Na podstawie analiz odchylenia stanu obecnego od zakładanego formułowane będą ewentualne wnioski dotyczące zmian. Cały proces monitoringu ma dodatkowo na celu zapewnienie efektywności wydatkowania środków na realizację Strategii. Dodatkowo umożliwia on także mobilizowanie władz i społeczności lokalnej do większej aktywności na rzecz realizacji strategii.

Elementami systemu monitoringu są:

- ✓ instytucje odpowiedzialne za proces monitorowania wdrażania strategii,
- ✓ system raportowania z procesu monitorowania strategii,
- ✓ zestaw wskaźników służących do oceny postępów we wdrażaniu strategii.

Pomiar i kontrola działań strategicznych w gminie powinny spełniać dwie funkcje:

- ✓ **Funkcja sprawdzająca** – polegająca na systematycznym, najlepiej corocznym, zestawieniu wykonanych przedsięwzięć. Należy tu określić zadania (wykonane i niewykonane), a także podać przyczyny opóźnień i innych odchylenia od zapisów. Należy uwzględnić nie tylko zadania rzeczowe, ale również zadania organizacyjno-finansowe.
- ✓ **Funkcja korygująca** – jest to wprowadzanie do zapisów strategii zmian wynikających ze szczególnie istotnych okoliczności, których nie dało się przewidzieć w fazie tworzenia strategii lub co do których przyjęto niewłaściwe założenie.¹⁹

Monitoring realizacji dokumentu umożliwia:

- ✓ bieżącą ocenę realizacji osiągania celów,
- ✓ obserwację stanu zaawansowania projektów rozwojowych, umożliwiających aktualną identyfikację problemów w ich realizacji,
- ✓ ocenę zaangażowania jednostek odpowiedzialnych za ich realizację,
- ✓ weryfikację zgodności założonych celów i efektywności wykorzystania przeznaczonych na ich realizację środków,

¹⁹ „Proponowane projekty strategiczne dla gminy. Mechanizm wdrażania strategii i jej kontrola.”

- ✓ kontrolę postępu prac związanych z realizacją działań,
- ✓ informowanie społeczności lokalnej o uzyskanych wynikach.

Skuteczny i efektywny monitoring umożliwi traktowanie prac nad strategią rozwoju gminy jako zadania ciągłego. Monitoringiem należy objąć przede wszystkim następujące elementy:

- ✓ harmonogram działań,
- ✓ budżet i sposób finansowania realizowanych zadań,
- ✓ podmioty odpowiedzialne za realizację zadań.

W procesie monitoringu ważną rolę odgrywają osoby odpowiedzialne za wdrażanie monitoringu strategii. Ich zadaniem jest analiza prac nad wdrażaniem strategii, pomoc przy opracowywaniu programów szczegółowych niezbędnych do jej realizacji, zbieranie informacji o wynikach prac i sporządzanie raportu. Odpowiedzialność za wyniki wdrożenia i monitoringu *Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 - 2020* spoczywać będzie na samorządzie gminnym. W praktyce grupą odpowiedzialną za monitoring jest Wójt Gminy i Zespół ds. wdrażania i monitorowania strategii, składający się z wyznaczonych do tego celu pracowników Urzędu Gminy. Liczba osób i skład zespołu wdrażającego strategię może się zmieniać i zależeć będzie od zakresu tworzonych projektów przedsięwzięć związanych z głównymi sferami funkcjonowania gminy. Zespół taki winien być powołany zarządzeniem Wójta Gminy. Ocena postępów we wdrażaniu strategii będzie dokonywana w cyklu dwuletnim, na podstawie opracowanego raportu monitorującego obejmującego analizę zebranych danych na bazie przyjętych wskaźników monitoringowych. Dzięki nim możliwe będzie zmierzenie zakresu realizacji strategicznych priorytetów rozwoju gminy.

W realizacji Strategii duży wkład będą miały również instytucje i organizacje niezależne od samorządu gminnego. Aby zapewnić kompleksowość zbierania danych wynikających z realizacji poszczególnych zadań i programów, wszystkie te podmioty powinny włączyć się w proces monitorowania. Tylko wówczas będzie możliwe zagregowanie wskaźników i na ich podstawie dokonanie ewaluacji zapisów dokumentu pod względem stopnia osiągnięcia założonych celów oraz efektywności wydatkowania środków na rozwój gminy.

Niezwykle ważną rolę w realizacji *Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015-2020* będzie miała Rada Gminy, która na podstawie raportu przygotowanego przez Zespół ds. wdrażania i monitorowania strategii powinna oceniać stopień realizacji założeń

dokumentu. Do jej wyłącznych kompetencji będzie również należało wprowadzanie ewentualnych zmian i korekt w tym dokumencie.

Skuteczne realizowanie założeń zawartych w niniejszym dokumencie będzie możliwe tylko dzięki rzeczywistemu zaangażowaniu i współpracy strony samorządowej, jak i partnerów społecznych, w tym lokalnej społeczności.

W celu ułatwienia nadzoru i kontroli nad realizacją *Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015-2020* dla każdego celu strategicznego zaproponowano wprowadzenie zestawu obiektywnych mierników pozwalających skutecznie monitorować postępy w realizacji strategii. Należy podkreślić, że zaproponowane wskaźniki monitoringu realizacji celów nie wyczerpują katalogu możliwych do wyboru i zastosowania wskaźników. Stanowią one listę otwartą, która może być uzupełniona w dowolnym momencie wdrażania założeń rozwojowych, w miarę pojawiających się potrzeb.

Tabela 33 Wskaźniki monitoringu dla **Celu strategicznego 1**
Rozwój infrastruktury poprawiającej jakość życia mieszkańców

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
1.1 Rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej		
Długość nowo wybudowanych dróg gminnych	km	Urząd Gminy
Długość zmodernizowanych dróg gminnych	km	Urząd Gminy
Długość nowo wybudowanych chodników	km	Urząd Gminy
Długość zmodernizowanych dróg powiatowych	km	Zarząd Dróg Powiatowych
Długość zmodernizowanych dróg wojewódzkich	km	Zarząd Dróg Wojewódzkich
Liczba zamontowanych punktów oświetlenia ulicznego	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowych punktów oświetleniowych	szt.	Urząd Gminy
Liczba punktów oświetleniowych, na których zamontowano energooszczędne rozwiązania	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
1.2 Poprawa i rozwój infrastruktury technicznej		
Stopień skanalizowania gminy	%	Urząd Gminy
Długość wybudowanej kanalizacji sanitarnej	km	Urząd Gminy
Długość zmodernizowanej sieci kanalizacyjnej	km	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych przyłączonych do sieci kanalizacyjnej	szt.	Urząd Gminy
Długość wybudowanej sieci wodociągowej	km	Urząd Gminy

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Długość zmodernizowanej sieci wodociągowej	km	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych przyłączonych do sieci wodociągowej	szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych przydomowych oczyszczalni ścieków	szt.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych korzystających z przydomowych oczyszczalni ścieków	szt.	Urząd Gminy
Liczba zbudowanych zbiorników małej retencji	szt.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych objętych programem usuwania azbestu	szt.	Urząd Gminy
Liczba wyremontowanych urządzeń melioracji wodnej	szt.	Urząd Gminy
Liczba wprowadzonych unowocześnień systemu gospodarki odpadami	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
1.3 Rozwój infrastruktury społecznej		
Liczba zmodernizowanych i doposażonych remiz OSP	szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych budynków przeznaczonych na potrzeby przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	szt.	Urząd Gminy
Liczba zmodernizowanych i doposażonych budynków przeznaczonych na potrzeby przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu	szt.	Urząd Gminy
Liczba odnowionych obiektów budowlanych, w tym zabytkowych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego	szt.	Urząd Gminy
Liczba przedsięwzięć służących poprawie dostępności i jakości kształcenia	szt.	Urząd Gminy ZS w Suchowoli ZS w Szewni Górnej
Liczba zmodernizowanych i doposażonych budynków pełniących funkcje kulturalne	szt.	Urząd Gminy
Liczba przedsięwzięć służących poprawie standardu biblioteki	szt.	Urząd Gminy Gminna Biblioteka Publiczna
Liczba przeprowadzonych przedsięwzięć mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu	szt.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych doposażonych w sprzęt komputerowy w ramach przedsięwzięć mających na celu przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
1.4 Stworzenie warunków do rekreacji i aktywnego wypoczynku		
Liczba zmodernizowanych boisk	szt.	Urząd Gminy
Liczba stworzonych miejsc rekreacji ruchowej	szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych placów zabaw	szt.	Urząd Gminy
Liczba zmodernizowanych placów zabaw	szt.	Urząd Gminy

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Liczba utworzonych klubów fitness	szt.	Urząd Gminy
Liczba stworzonych wiosek tematycznych	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
1.5 Poprawa estetyki i ładu przestrzennego gminy		
Liczba miejsc, w których poprawiono ład przestrzenny	szt.	Urząd Gminy
Powierzchnia nowych terenów wyznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe	m ²	Urząd Gminy
Liczba projektów kształtujących przestrzeń publiczną	szt.	Urząd Gminy
Liczba mieszkańców zachęconych do dbania o najbliższe otoczenie	szt.	Urząd Gminy
Liczba zniwelowanych barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych	szt.	Urząd Gminy

Tabela 34 Wskaźniki monitoringu dla **Celu strategicznego 2**
Pobudzenie lokalnej przedsiębiorczości

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
2.1 Rozbudowa infrastruktury poprawiającej atrakcyjność turystyczną gminy		
Liczba przedsięwzięć mających na celu rozbudowę infrastruktury turystycznej	szt.	Urząd Gminy
Długość wybudowanych ścieżek rowerowych	km	Urząd Gminy
Liczba wyznaczonych nowych szlaków turystycznych	szt.	Urząd Gminy
Liczba oznakowanych szlaków i atrakcji turystycznych	szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych parków linowych	szt.	Urząd Gminy
Powierzchnia uzbrojonych terenów inwestycyjnych	m ²	Urząd Gminy
Liczba opracowanych gier terenowych	szt.	Urząd Gminy
Liczba utworzonych punktów informacji turystycznej	szt.	Urząd Gminy
Liczba turystów odwiedzających gminę	osoby/rok	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
2.2 Wpieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości		
Liczba utworzonych targowisk gminnych	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowoutworzonych podmiotów gospodarczych prowadzących działalność na obszarze gminy	szt.	GUS
Liczba ofert wsparcia małej przedsiębiorczości	szt.	Urząd Gminy
Liczba powstałych na obszarze gminy spółdzielni socjalnych	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
2.3 Wsparcie rozwoju gospodarstw agroturystycznych		
Liczba nowopowstałych gospodarstw agroturystycznych	szt.	Urząd Gminy

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Liczba turystów korzystających z usług gospodarstw agroturystycznych	osoby/rok	Gospodarstwa agroturystyczne
Liczba przeprowadzonych inicjatyw mających na celu wspólną promocję gminy ora gospodarstw agroturystycznych	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
2.4 Rozwój usług i przetwórstwa rolno-spożywczego		
Liczba utworzonych inkubatorów przetwórstwa lokalnego	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowopowstałych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w zakresie usług i przetwórstwa rolno-spożywczego	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych kampanii promujących podmioty produkujące zdrową i opartą na lokalnych recepturach żywność	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych inicjatyw promujących lokalne produkty	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowoutworzonych miejsc promocji produktów lokalnych	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
2.5 Poprawa konkurencyjności gospodarstw rolnych		
Liczba rolników uczestniczących w szkoleniach zawodowych	osoby	ARiMR
Liczba gospodarstw domowych, które pozyskały środki na działania modernizacyjne	szt.	ARiMR

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 35 Wskaźniki monitoringu dla **Celu strategicznego 3**
Poprawa stanu środowiska przyrodniczego

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
3.1 Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii		
Liczba budynków użyteczności publicznej, na których zamontowano kolektory słoneczne	szt.	Urząd Gminy
Liczba budynków użyteczności publicznej, na których zamontowano panele fotowoltaiczne	szt.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych korzystających z kolektorów słonecznych	szt.	Urząd Gminy
Liczba gospodarstw domowych korzystających z mikroinstalacji fotowoltaicznych do produkcji prądu	szt.	Urząd Gminy
Liczba budynków, w których wymieniono źródła ciepła na źródła zasilane z OZE	szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych punktów oświetleniowych typu hybrydowego	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych akcji promujących wśród mieszkańców wykorzystywanie energii pochodzącej z OZE	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
3.2 Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców		

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Liczba przeprowadzonych kampanii promujących proklimatyczne i proekologiczne postawy konsumentów	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych Dni Energii	szt.	Urząd Gminy
Liczba szkół objętych programem oszczędzania energii	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
3.3 Usprawnienie systemu zarządzania energią w gminie		
Liczba opracowanych planów na rzecz zmniejszenia emisji CO ₂	szt.	Urząd Gminy
Liczba stworzonych systemów dopłat dla mieszkańców do przedsięwzięć za zakresu ograniczania niskiej emisji	szt.	Urząd Gminy
Liczba budynków użyteczności publicznej poddanych termomodernizacji, wymianie systemu grzewczego oraz oświetlenia	szt.	Urząd Gminy

Źródło: Opracowani własne

Tabela 36 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 4
Wzmocnienie rozwoju sfery społecznej

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
4.1 Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców w wymiarze publicznym, zdrowotnym i społecznym		
Liczba wyposażonych jednostek OSP w sprzęt ratowniczo-gaśniczy	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych kampanii prewencyjnych i edukacyjnych na rzecz bezpieczeństwa publicznego	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych na obszarze gminy programów profilaktycznych	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych „Dni zdrowia”	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych działań edukacyjnych na rzecz zdrowego i aktywnego trybu życia	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych działań z zakresu profilaktyki uzależnień i przemocy w rodzinie	szt.	GOPS
Liczba przeprowadzonych w placówkach oświatowych programów edukacyjnych mających na celu m. in. przeciwdziałanie różnego rodzaju uzależnieniom i przemocy w szkole, promocję zdrowych nawyków żywieniowych oraz aktywnego trybu życia	szt.	ZS w Suchowoli ZS w Szewni Górnej
CEL SZCZEGÓŁOWY		
4.2 Wzmacnianie efektywności systemu edukacji		
Liczba placówek oświatowych wyposażonych w niezbędny sprzęt	szt.	Urząd Gminy
Liczba inicjatyw mających na celu rozwój instytucji opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych inicjatyw mających na celu rozszerzenie oferty edukacyjnej placówek przedszkolnych	szt.	Punkty Przedszkolne

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
Liczba przeprowadzonych inicjatyw mających na celu rozwój w ramach kształcenia ogólnego kluczowych kompetencji wśród uczniów oraz tzw. kompetencji społecznych	szt.	ZS w Suchowoli ZS w Szewni Górnej
Liczba przeprowadzonych inicjatyw mających na celu rozwijanie indywidualnych umiejętności uczniów, szczególnie uczniów uzdolnionych oraz uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych i predyspozycjach sportowych	szt.	ZS w Suchowoli ZS w Szewni Górnej
Liczba zorganizowanych wymian młodzieży szkolnej z placówkami oświatowymi innych państw	szt.	ZS w Suchowoli ZS w Szewni Górnej
CEL SZCZEGÓŁOWY		
4.3 Wzmacnianie kapitału społecznego		
Liczba zadań publicznych zleconych organizacjom pozarządowym	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowopowstałych organizacji pozarządowych	szt.	GUS
Liczba zorganizowanych imprez i wydarzeń kulturalnych w pełni wykorzystujących lokalne dziedzictwo kulturowe i tradycje	szt.	Urząd Gminy
Liczba zorganizowanych wyjazdów studyjnych mieszkańców w ramach współpracy z gminami partnerskimi z innych państwa	szt.	Urząd Gminy
Liczba zrealizowanych projektów mających na celu zwiększenie dostępu mieszkańców gminy do kultury	szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych budynków poprawiających dostępu mieszkańców do usług i dóbr kultury	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
4.4 Wzmacnianie wielopłaszczyznowego przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu		
Liczba utworzonych instytucjonalnych form wsparcia osób starszych	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowopowstałych organizacji	szt.	Urząd Gminy
Liczba zrealizowanych wspólnie z PUP projektów nastawionych na aktywizację zawodową lub reorientację zawodową pozostających bez pracy	szt.	Urząd Gminy
Liczba zrealizowanych kompleksowych programów na rzecz integracji osób i rodzin wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową	szt.	CIS
Liczba zrealizowanych działań na rzecz reintegracji i rehabilitacji społeczno-zawodowej osób niepełnosprawnych	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych wspólnie z placówkami kształcenia ustawicznego i praktycznego inicjatyw zachęcających osoby dorosłe do podnoszenia swoich kompetencji i umiejętności	szt.	Urząd Gminy
Utworzenie Środowiskowego Domu Samopomocy/Dziennego Domu Senior-Wigor lub Klubu Senior-Wigor	szt.	Urząd Gminy

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 37 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 5
- Podniesienie jakości rządzenia w gminie

Nazwa wskaźnika	Jednostka miary	Źródło danych
CEL SZCZEGÓŁOWY		
5.1 Poprawa jakości świadczonych usług publicznych		
Liczba stworzonych w Urzędzie Gminy systemów obsługi klienta	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych działań prowadzących do rozwoju elektronicznej administracji i usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych działań mających na celu tworzenie i rozwój cyfrowych zasobów gminy	szt.	Urząd Gminy
Liczba wyposażonych w sprzęt komputerowy jednostek gminnych	szt.	Urząd Gminy
Liczba związanych porozumień partnerskich z innymi jednostkami samorządu terytorialnego	szt.	Urząd Gminy
Liczba wybudowanych budynków użyteczności publicznej	szt.	Urząd Gminy
Liczba partnerskich jednostek samorządu terytorialnego z innych państwa, z którymi nawiązano stałą współpracę	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
5.2 Podniesienie kompetencji i umiejętności kadr		
Liczba wdrożonych systemów zarządzania kompetencjami kadr	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych projektów transgranicznych	szt.	Urząd Gminy
CEL SZCZEGÓŁOWY		
5.3 Wzmocnienie działań promocyjnych gminy		
Liczba opracowanych Systemu Identyfikacji Wizualnej Gminy	szt.	Urząd Gminy
Liczba zamontowanych witaczy	szt.	Urząd Gminy
Liczba nowych stron internetowych gminy	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych działań marketingowych, mających na celu kreowanie dobrego wizerunku gminy	szt.	Urząd Gminy
Liczba przeprowadzonych inicjatyw promujących walory turystyczne gminy w ramach rozpoczętej przez gminę współpracy ponadlokalnej (krajowej i międzynarodowej)	szt.	Urząd Gminy
Liczba opracowanych wydawnictw promujących walory gminy	szt.	Urząd Gminy

Źródło: Opracowanie własne

LITERATURA

- Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Powiatu Zamojskiego na lata 2009-2012
- Gminny Programy Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Adamów 2015 r.
- Program Ochrony Środowiska dla Gminy Adamów na lata 2009 – 2012 (z perspektywą do 2016 r.)
- Program Ochrony Środowiska Województwa Lubelskiego na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019, Zarząd Województwa Lubelskiego (Uchwała Nr XIV/398/2012 Sejmik Województwa Lubelskiego z dnia 30 lipca 2012 r.), Lublin 2012
- Program usuwania wyrobów zawierających azbest dla Gminy Adamów na lata 2008-2032
- Program współpracy Gminy Adamów z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego, Adamów 2015 r.
- Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2014 roku, GUS
- Statystyczne Vademecum Samorządowca 2014, GUS
- Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2014–2020 (z perspektywą do 2030 r.), Uchwała Nr XXXIV/559/2013 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 24 czerwca 2013
- Regionalna Strategia Innowacji Województwa Lubelskiego do 2020 r .
- Strtegia Rozwoju Powiatu Zamosjkiego na lata 2007-2020
- Strategia Rozwoju Kraju 2020
- Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności
- Strategii Rozwoju Lokalnego Gminy Adamów na lata 2007-2015
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Wsi, Rolnictwa i Rybactwa na lata 2012-2020

SPIS TABEL

Tabela 1 Inwestycje zrealizowane w latach 2007-2014	11
Tabela 2 Działania nieinwestycyjne zrealizowane w latach 2007-2014	13
Tabela 3 Powierzchnia poszczególnych miejscowości Gminy Adamów	23
Tabela 4 Zestawienie dróg powiatowych	39
Tabela 5 Zestawienie dróg gminnych	39
Tabela 6 Liczba uczniów w szkoła na terenie Gminy Adamów	52
Tabela 7 Charakterystyka sieci bibliotecznej	54
Tabela 8 Liczba ludności w poszczególnych miejscowościach Gminy Adamów w 2014 r.	56
Tabela 9 Liczba ludności Gminy Adamów na przestrzeni lat 2007-2014	58
Tabela 10 Wskaźnik przyrostu naturalnego w latach 2007-2014	60
Tabela 11 Mieszkania wyposażone w instalacje - w % ogółu mieszkań	66
Tabela 12 Powody przyznania pomocy społecznej w Gminie Adamów w 2014 r.	68
Tabela 13 Pomoc udzielona przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Adamowie w 2014 r. wg. form pomocy	69
Tabela 14 Interwencje Policji na terenie Gminie Adamów w latach 2012-2014	71
Tabela 15 Podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON wg form własności prowadzące działalność na terenie Gminy Adamów	80
Tabela 16 Struktura bezrobocia w Gminie Adamów w 2014 r.	85
Tabela 17 Lista gospodarstw agroturystycznych i miejsc oferujących noclegi	95
Tabela 18 Analiza sytuacji finansowej Gminy Adamów w latach 2009-2015	101
Tabela 19 Wydatki na działania inwestycyjne w Gminie Adamów w lata 2009-2015	102
Tabela 20 Poziom zadłużenia Gminy Adamów w latach 2009-2015	103
Tabela 21 Analiza SWOT dla obszaru: Przestrzeń i środowisko	107
Tabela 22 Analiza SWOT dla obszaru: Infrastruktura	108
Tabela 23 Analiza SWOT dla obszaru: Społeczeństwo i jakość życia	109
Tabela 24 Analiza SWOT dla obszaru: Gospodarka i rynek pracy	110
Tabela 25 Analiza SWOT dla obszaru: Jakość rządzenia	111
Tabela 26 Cele strategiczne i szczegółowe	123
Tabela 27 Strategia postępowania - Cel strategiczny 1.	140

Tabela 28 Strategia postępowania- Cel strategiczny 2.	144
Tabela 29 Strategia postępowania- Cel strategiczny 3.	147
Tabela 30 Strategia postępowania - Cel strategiczny 4.	148
Tabela 31 Strategia postępowania - Cel strategiczny 5.	152
Tabela 32 Lista członków Zespołu ds. opracowania strategii	155
Tabela 33 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 1	165
Tabela 34 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 2	167
Tabela 35 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 3	168
Tabela 36 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 4	169
Tabela 37 Wskaźniki monitoringu dla Celu strategicznego 5	171

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1 Udział poszczególnych jednostek osadniczych w całkowitej powierzchni gminy	24
Wykres 2 Udział mieszkańców poszczególnych miejscowości w całkowitej liczbie ludności Gminy Adamów.....	57
Wykres 3 Zmiany liczby ludności Gminy Adamów na przestrzeni lat 2007-2014	58
Wykres 4 Przyrost naturalny w Gminie Adamów na przestrzeni lat 2007-2014	59
Wykres 5 Saldo migracji ogółem na terenie Gminy Adamów w latach 2007-2014.....	61
Wykres 6 Ludność według wieku i płci w 2014 r.	62
Wykres 7 Poziom wykształcenia (na wsi) w powiecie zamojskim	64
Wykres 8 Gospodarstwa domowe wg źródeł utrzymania	65
Wykres 9 Podmioty prowadzące działalność gospodarczą na terenie Gminy Adamów wg sekcji PKD 2007 w latach 2009-2014.....	81
Wykres 10 Osoby pracujące w latach 2007-2014	83
Wykres 11 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych na terenie Gminy Adamów w latach 2007-2014	84
Wykres 12 Struktura użytkowania gruntów na obszarze Gminy Adamów.....	86
Wykres 13 Klasyfikacja bonitacyjna gruntów ornych na obszarze Gminy Adamów.....	87
Wykres 14 Wydatki i dochody Gminy Adamów na przestrzeni lat 2009-2015	102

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1 Nordic Walking Park Jacnia	92
Rysunek 2 Struktura organizacyjna Urzędu Gminy Adamów	99
Rysunek 3 Uproszczona struktura Strteгии Rozwoju Gminy	116
Rysunek 4 Schemat ideowy systemu wdrażania Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015-2020.....	161

SPIS ZDJĘĆ

Zdjęcie 1 Krajobraz Gminy Adamów.....	26
Zdjęcie 2 Konik polski w Roztoczańskim Parku Narodowym.....	30
Zdjęcie 3 Dwór w Adamowie	34
Zdjęcie 4 Kościół filialny p. w. Św. Stanisława Biskupa w Potoczku	35
Zdjęcie 5 Kościół filialny p.w. Zwiastowania Najświętszej Marii Panny w Szewni Dolnej	36
Zdjęcie 6 Młyn wodny w Bondyrzu.....	37
Zdjęcie 7 Budynek Zespołu Szkół im. Tadeusz Kościuszki w Suchowoli	47
Zdjęcie 8 Zespół Szkół w Szewni Górnej.....	50
Zdjęcie 9 Gminna Biblioteka Publiczna.....	53
Zdjęcie 10 Muzeum Historii Światowego Związku Żołnierzy AK ps. „Adam” w Bondyrzu	55
Zdjęcie 11 Stok narciarski w Jacni	89
Zdjęcie 12 Zbiornik wodny w Jacni	90
Zdjęcie 13 Bulwar nad zbiornikiem retencyjnym w Jacni	91
Zdjęcie 14 Spływ kajakowy po rzece Wieprz w Gminie Adamów	93
Zdjęcie 15 „Malowany domek” w Bliżowie	94
Zdjęcie 16 Urząd Gminy Adamów	97
Zdjęcie 17 Posiedzenie Zespołu ds. opracowania strategii.....	157

PRZEWODNICZĄCA
RADY GMINY
Skiba
Bożena Skiba

ZAŁĄCZNIK 1 - WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY

WYKAZ KLUCZOWYCH ZADAŃ INWESTYCYJNYCH GMINY ADAMÓW
NA LATA 2015 – 2020 (Z PERSPEKTYWĄ DO 2023 ROKU)

Nazwa zadania	Łączne nakłady finansowe (PLN)	Harmonogram realizacji (lata)	Jednostka odpowiedzialna
Budowa 3 zbiorników retencyjnych w miejscowości Suchowola Etap I Etap II Etap III	9 210 000,00	2017-2020	Gmina Adamów
Rozbudowa sieci wodociągowej w miejscowości Suchowola Kolonia	2 449 000,00	2015-2016	Gmina Adamów
Rozbudowa sieci wodociągowej w miejscowościach: Bliżów, Szewnia Górna, Szewnia Dolna, Trzępieciny	10 000 000,00	2020-2023	Gmina Adamów
Budowa świetlicy wiejskiej w Bożej Woli	310 000,00	2015-2016	Gmina Adamów
Przebudowa, termomodernizacja i doposażenie świetlic wiejskich w Feliksówce i Suchowoli	600 000,00	2017-2019	Gmina Adamów
Przebudowa, termomodernizacja i doposażenie świetlic wiejskich w Adamowie, Suchowoli Kolonia, Bliżowie, Rachodoszczach	900 000,00	2019-2022	Gmina Adamów
Termomodernizacja budynku dawnej Szkoły Podstawowej w Bondyrzu	150 000,00	2020-2023	Gmina Adamów
Budowa dróg gminnych w miejscowościach: Boża Wola, Bliżów, Feliksówka, Bondyż, Czarnowoda oraz Potoczek	3 070 000,00	2016	Gmina Adamów
Budowa dróg gminnych w miejscowościach: Suchowola, Suchowola Kolonia, Trzępieciny, Rachodoszcze, Adamów, Potoczek Kolonia, Jacnia	6 000 000,00	2017-2020	Gmina Adamów
Wsparcie finansowe przebudowy nawierzchni dróg powiatowych	1 300 000,00	2016-2020	Gmina Adamów
Budowa oświetlenia ulicznego w miejscowości Rachodoszcze	600 000,00	2016-2019	Gmina Adamów
Instalacja kolektorów słonecznych na budynkach użyteczności publicznej	1 000 000,00	2019-2023	Gmina Adamów

Instalacja kolektorów słonecznych w gospodarstwach domowych na obszarze Gminy Adamów	5 000 000,00	2019 - 2023	Gmina Adamów
Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Jacnia	2 000 000,00	2019 - 2023	Gmina Adamów
Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowości Suchowoła	3 000 000,00	2019 - 2023	Gmina Adamów
Budowa kanalizacji sanitarnej i sieci wodociągowej w miejscowości Bondyrz	4 000 000,00	2019 - 2023	Gmina Adamów
Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenie rozproszonej zabudowy mieszkaniowej w miejscowościach: Adamów, Blizów, Bondyrz, Boża Wola, Czarnowoda, Feliksówka, Jacnia, Grabnik Kolonia, Malinówka, Potoczek, Rachodoszcze, Suchowoła, Suchowoła Kolonia, Szewnia Dolna, Szewnia Górna, Trzępieciny	500 000,00	2017 - 2020	Gmina Adamów
Modernizacja boisk sportowych w miejscowościach Jacnia i Suchowoła	500 000,00	2018 - 2023	Gmina Adamów
Budowa placów zabaw i siłowni napowietrznych w sołectwach na terenie gminy	500 000,00	2016 - 2023	Gmina Adamów
Zmiana funkcji zbiornika retencyjnego na rekreacyjny wraz z budową infrastruktury towarzyszącej w miejscowości Jacnia	2 000 000,00	2016 - 2019	Gmina Adamów
Budowa Wielofunkcyjnego Ośrodka Wsparcia	2 000 000,00	2019-2020	Gmina Adamów
Rozbudowa i doposażenie Centrum Integracji Społecznej w Jacni	300 000,00	2016-2019	Gmina Adamów

PRZEWODNICZĄCA
Diabe
 Małgorzata Skiba

ZAŁĄCZNIK 2 – LISTY OBECNOŚCI Z POSIEDZEŃ ZESPOŁU DS. OPRACOWANIA STRATEGII

Lista obecności z posiedzenia Zespołu ds. opracowania strategii z dn. 16.09.2015 r.

Lp.	Institucja / Funkcja	Imię i Nazwisko	Podpis
1.	Urząd Gminy Adamów/ Wójt Gminy	Janusz Szymborski	[Podpis]
2.	Urząd Gminy Adamów/ Sekretarz	Przemysław Szczepaniak	[Podpis]
3.	Przewodniczący Rady Gminy Adamów	Bożena Ciołpa	[Podpis]
4.	Urząd Gminy Adamów/ Skarbnik Gminy	Andrzej Szymborski	[Podpis]
5.	Urząd Gminy Adamów / Referat Organizacyjny i Spraw Obywatelskich	Michał Prokocimski	[Podpis]
6.	Urząd Gminy Adamów / Kierownik USC	Elżbieta Olszyna	[Podpis]
7.	Urząd Gminy Adamów / Referat Finansowo- Księgowy	Tomasz Jankowski	[Podpis]
9.	Urząd Gminy Adamów/ Referat Rolnictwa, Inwestycji, Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska	Bogdan Piórkowski	[Podpis]
10.	Urząd Gminy Adamów/ Referat Rolnictwa, Inwestycji, Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska	Justyna Florkiewicz	[Podpis]
9.	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Adamowie	Donata Prokocimski	[Podpis]
10.	Gminna Biblioteka Publiczna Adamów	Tomasz Tomaszewski	[Podpis]
11.	Zespół Szkół w Szewni Górnaj	Elżbieta Turcotte	[Podpis]
12.	Zespół Szkół w Suchowoli	Monika Szala	[Podpis]
13.	OSP	Stanisław Kulecki	[Podpis]
14.	OSP	Janusz Kulecki	[Podpis]
15.	Gmina Adamów / Członek Rady Gminy	Tomasz Michalski	[Podpis]
16.	Gmina Adamów / Członek Rady Gminy	Michał Prokocimski	[Podpis]
17.	Sołtys	Przemysław Szczepaniak	[Podpis]
18.	Sołtys	Elżbieta Ciołpa	[Podpis]
19.	Sołtys	Michał Prokocimski	[Podpis]
20.	Sołtys	Syrena Kucharska	[Podpis]
21.	Sołtys	Elżbieta Ciołpa	[Podpis]
22.	Klub Seniora w Suchowoli	Zdzisław Szymański Paweł Jędrzejko	[Podpis]

23.	Klub Seniora w Budyrczu	Tomasz Gawda	TRB
24.	Klub Seniora w Szewni Dolnej	Barbara Salska	TRB
25.	Klub Seniora w Felksówce	Tamara Kosztyła	TRB
26.	Ludowego Klubu Sportowego Orłoci-Sińki Jancza	Władysław Mankowski	TRB
27.	KGW w Rachodoszczach	Władysław Mankowski	TRB
28.	KGW w Janczi	Janusz Mankowski	TRB
29.	Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Gminy Adamów	Janusz Mankowski	TRB
30.	Stowarzyszenie Gospodarstw Agroturystycznych Gminy Adamów	Władysław Mankowski	TRB
31.	Stowarzyszenie "Kółko" w Adamowie	Janusz Mankowski	TRB
32.	Stowarzyszenie "Kółko" w Adamowie	Władysław Mankowski	TRB
33.	Stowarzyszenie "Kółko" w Adamowie	Władysław Mankowski	TRB

PRZEWODNICZĄCA
 NATALIA
 Duda

Lista obecności z posiedzenia Zespołu ds. opracowania strategii z dn. 23.09.2015 r.

№	Instytucja / Funkcja	Imię i Nazwisko	Podpis
1.	Urząd Gminy Adamów / Wójt Gminy	Dariusz Szybał	[Podpis]
2.	Urząd Gminy Adamów / Sekretarz	Piotr Szwed	[Podpis]
3.	Przewodniczący Rady Gminy Adamów	Bożena Jędrzejko	[Podpis]
4.	Urząd Gminy Adamów / Skarbnik Gminy	Wojciech Szymon	[Podpis]
5.	Urząd Gminy Adamów / Referat Organizacyjny i Spraw Obywatelskich	Aneke Anielenda	A. Anielenda
6.	Urząd Gminy Adamów / Kierownik USC	Ernesta Chybi	[Podpis]
7.	Urząd Gminy Adamów / Referat Finansowo-Księgowy	Teresa Kucharska	[Podpis]
9.	Urząd Gminy Adamów / Referat Rolnictwa, Inwestycji, Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska	Bogdan Puk	[Podpis]
10.	Urząd Gminy Adamów / Referat Rolnictwa, Inwestycji, Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska	Slawo Hefim	[Podpis]
9.	Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Adamowie	Danka Grawe	[Podpis]
10.	Gminna Biblioteka Publiczna Adamów	Teresa Turczyn	[Podpis]
11.	Zespół Szkół w Szewni Górnej	Krzysztof Kurka	[Podpis]
12.	Zespół Szkół w Suchowoli	Magdalena Sali	[Podpis]
13.	OSP	Szymon Polak	[Podpis]
14.	OSP	Robert Kaban	[Podpis]
15.	Gmina Adamów / Członek Rady Gminy	Wojciech Adamczak	[Podpis]
16.	Gmina Adamów / Członek Rady Gminy	Henryk Kowal	[Podpis]
17.	Sołtys	Janusz Kowal	[Podpis]
18.	Sołtys	Janusz Kowal	[Podpis]
19.	Sołtys	Michał Kowal	[Podpis]
20.	Sołtys	Włodzisław Siska	Siska W.
21.	Sołtys	Włodzisław Siska	[Podpis]
22.	Klub Seniora w Suchowoli	Zbigniew Słota Piotr Janyska	[Podpis]

23.	Klub Seniora w Bondyrzu	Soltyś	Soltyś
24.	Klub Seniora w Szewni Dolnej	Marek Sobina	dl
25.	Klub Seniora w Feliksówce	Anna Winiarska	Anna Winiarska
26.	Ludowego Klubu Sportowego Orion-Stihl Jacnia	Ryszard Mowstawa	Ryszard Mowstawa
27.	KGW w Rachodoszczach	Lech Kuczyński	Lech Kuczyński
28.	KGW w Jacni	Zdzisław Olszowski	Zdzisław Olszowski
29.	Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Gminy Adamów	Jacek Kowalski	Jacek Kowalski
30.	Stowarzyszenie Gospodarstw Agroturystycznych Gminy Adamów	Maria Salska	Maria Salska
31.	Stowarzyszenie Kultury i Tradycji w Adamowie	Jan Jurek	Jan Jurek
32.	CIS	Anna Kowalska	Anna Kowalska
33.	Soltyś	Jadwiga Spychała	Jadwiga Spychała

PRZEWODNICZĄCA
Anna Kowalska
 Adamów 2015

PODSUMOWANIE

Strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2023 roku)

Podstawę prawną do przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko stanowi Ustawa z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U z 2013 roku poz. 1235 z późn. zm.).

Zgodnie z art. 3 pkt. 14 w/w ustawy strategiczna ocena oddziaływania na środowisko to postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji polityki, strategii, planu lub programu, obejmujące w szczególności:

- a) uzgodnienie stopnia szczegółowości informacji zawartych w prognozie oddziaływania na środowisko,
- b) sporządzenie prognozy oddziaływania na środowisko,
- c) uzyskanie wymaganych ustawą opinii,
- d) zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu.

Stosownie do zapisów:

Art. 55 ust. 3 w/w ustawy do przyjętego dokumentu załącza się pisemne podsumowanie zawierające uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, a także informację, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:

- 1) ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;
- 2) opinie właściwych organów, o których mowa w art. 57 i 58;
- 3) zgłoszone uwagi i wnioski;
- 4) wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone;
- 5) propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.

oraz

Art. 42 Organ opracowujący projekt dokumentu wymagającego udziału społeczeństwa:

- 1) rozpatruje uwagi i wnioski,

2) dołącza do przyjętego dokumentu uzasadnienie zawierające informacje o udziale społeczeństwa w postępowaniu oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa.

Zgodnie z art. 4 Ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2014 roku poz. 1649) politykę rozwoju prowadzi się m.in. na podstawie strategii rozwoju. Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2023 roku) jest wynikiem procesu aktualizacji obowiązującego wcześniej dokumentu. Główną przesłanką prac nad aktualizacją strategii była konieczność dostosowania zapisów obowiązującej strategii do obecnego schematu polityki regionalnej w Polsce oraz zapewnienia spójności pomiędzy strategią a aktualnie obowiązującymi dokumentami strategicznymi na poziomie wspólnotowym, krajowym oraz regionalnym.

Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2023 roku) jest kluczowym elementem planowania rozwoju lokalnego oraz dokumentem mającym na celu wskazanie wizji i strategicznych kierunków rozwoju. W swej treści zawiera ona zestaw działań, których podjęcie i realizacja zapewni osiągnięcie założonych celów.

W obecnej formie Strategia uwzględnia zasady zrównoważonego rozwoju oraz ochrony środowiska, a realizacja założeń zawartych w dokumencie wyklucza prawdopodobieństwo negatywnego oddziaływania na środowisko, w tym na zasoby przyrody i funkcje ekologiczne.

1. USTALENIA ZAWARTE W PROGNOZIE ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

Art. 55 ust. 3 pkt. 1

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie oraz Lubelski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Lublinie wyrazili zgodę na odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2023 roku)”. W związku z powyższym nie stwierdzono konieczności sporządzenia prognozy oddziaływania na środowisko.

2. OPINIE WŁAŚCIWYCH ORGANÓW, O KTÓRYCH MOWA W ART. 57 I 58 USTAWY

Art. 55 ust. 3 pkt. 2

Na podstawie art. 54 ust. 1 w związku z art. 57 ust. 1 pkt. 2) oraz art. 58 ust. 1 pkt. 2) ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego

ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U z 2013 roku poz. 1235 z późn. zm.) dokument Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2023 roku) został skonsultowany z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska oraz Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym.

Organy:

- Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie – pismo znak: WSTIII.410.132.2015.ML z dnia 09 grudnia 2015 roku oraz
- Lubelski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Lublinie – pismo znak: DNS-NZ.7016.242.2015.MW z dnia 04 grudnia 2015 roku

wyrazili zgodę na odstąpienie od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla projektu „Strategii Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2023 roku)”.

Według stanowiska Lubelskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Lublinie projekt Strategii określa podstawowe kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego gminy i strategiczne cele do zrealizowania przez wspólnotę samorządową na najbliższe lata, w których dominować będą działania stanowiące kontynuację dotychczasowej polityki rozwojowej gminy. Realizacja założeń zawartych w dokumencie nastawiona jest z założenia na poprawę jakości środowiska naturalnego, która to wpłynie pozytywnie na zdrowie i życie mieszkańców.

Według stanowiska Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Lublinie projekt dokumentu po uzupełnieniu we wskazanym w w/w piśmie zakresie (ramy korzystania ze środowiska dla potrzeb realizacji ustaleń Strategii Rozwoju Gminy Adamów – określenie sposobu zapewnienia zrównoważonego rozwoju) można wykluczyć prawdopodobieństwo negatywnego znaczącego oddziaływania ustaleń na środowisko, w tym na zasoby przyrody i funkcje ekologiczne. W związku z powyższym Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Lublinie stwierdza brak prawdopodobieństwa negatywnego znaczącego oddziaływania na obszary Natura 2000, a tym samym ustawowego obowiązku prowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko oraz po analizie wyznaczonych ram dla przedsięwzięć mogących znacząco negatywnie oddziaływać na środowisko i innych przedsięwzięć mogących oddziaływać negatywnie na środowisko w kontekście uwarunkowań ekofizjograficznych i prawnych stwierdza brak potrzeby strategicznej oceny oddziaływania na środowisko pod warunkiem ustalenia ram dla korzystania ze środowiska dla potrzeb realizacji Strategii.

3. ZGŁOSZONE UWAGI I WNIOSKI

Art. 55 ust. 3 pkt. 3 oraz 42l;

Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2023 roku) została opracowana przy szerokim udziale społeczeństwa, poprzez uczestnictwo w spotkaniach, które odbyły się w dniach 16.09.2015 roku i 26.09.2015 roku. Ponadto projekt Strategii poddano procesowi konsultacji społecznych poprzez jego zamieszczenie na stronach internetowych pod adresem: www.adamow.gmina.pl ; www.adamow.bip.gmina.pl oraz umożliwienie zgłaszania uwag we wskazanym w ogłoszeniu terminie. W tej sprawie na w/w stronach internetowych w dniu 07 września 2015 roku zamieszczono ogłoszenie o przystąpieniu do konsultacji społecznych projektu dokumentu pn. „Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2023 roku)”.

Informacja o konsultacjach społecznych została dodatkowo przekazana poprzez tablicę ogłoszeń Urzędu Gminy Adamów – ogłoszenie wywieszono w dniu 07 września 2015 roku. Wnioski i uwagi do projektu Strategii można było składać od dnia 07 września 2015 roku do dnia 28 września 2015 roku:

- listownie na adres: Urząd Gminy w Adamów, Adamów 11b, 22-442 Adamów (decydowała data wpływu do Urzędu)

- osobiście w sekretariacie Urzędu Gminy Adamów (pok. nr 5)

- lub pocztą elektroniczną na adres: poczta@adamow.gmina.pl

Celem konsultacji było poznanie uwag i opinii społeczności lokalnej Gminy Adamów na temat przedstawionych propozycji kierunków rozwoju gminy oraz określenia celów strategicznych.

W wyżej wymienionym terminie nie wniesiono uwag i wniosków.

Zgodnie z art. 41 Ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U z 2013 roku poz. 1235 z późn. zm.) uwagi i wnioski złożone po upływie terminu, o którym mowa w art. 39 ust. 1 pkt. 4 pozostawia się bez rozpatrzenia.

Jednakże uwzględniono uwagi i wnioski do tekstu projektu Strategii, które wpłynęły po terminie w dniu 13.11.2015 roku w następującym zakresie:

- Postulaty w zakresie stosownej w dokumencie terminologii. W odniesieniu do powyższych uwag dokonano szeregu zmian redakcyjnych i uzupełnień, ponadto w niektórych przypadkach dokonano doprecyzowania używanych w tekście pojęć.

- Zastrzeżenia dotyczące danych statystycznych. Prezentowane w projekcie Strategii dane statystyczne zostały zweryfikowane i zaktualizowane we wszystkich tych przypadkach, gdzie było możliwe ich pozyskanie.
- Uwagi dotyczące poprawienia informacji na mapie – były słuszne i zostały uwzględnione.
- Uwagi dotyczące uzupełnienia projektu Strategii o nowe inwestycje – w większości zostały uwzględnione.
- Uwagi o charakterze szczegółowym np. opisy poszczególnych zespołów ludowych – nie uwzględniono, gdyż tego typu postulaty powinny być rozpatrywane przy tworzeniu materiałów promocyjnych gminy.
- Uwagi stylistyczne i interpunkcyjne, których było najwięcej zostały w większości uwzględnione. W treści dokumentu wprowadzono też niewielkie autopoprawki i uzupełnienia.

4. WYNIKI POSTĘPOWANIA DOTYCZĄCEGO TRANSGRANICZNEGO ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO, JEŻELI ZOSTAŁO PRZEPROWADZONE;

Art. 55 ust. 3 pkt. 4

Gmina Adamów nie leży w obszarze przygranicznym w związku z czym realizacja zaplanowanych do realizacji przedsięwzięć nie będzie miała negatywnego transgranicznego oddziaływania na środowisko .

5. PROPOZYCJE DOTYCZĄCE METOD I CZĘSTOTLIWOŚCI PRZEPROWADZANIA MONITORINGU SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ DOKUMENTU.

Art. 55 ust. 3 pkt. 5

Strategia Rozwoju Gminy Adamów na lata 2015 – 2020 (z perspektywą do 2023 roku) będzie monitorowana poprzez:

- instytucje odpowiedzialne za proces monitorowania wdrażania Strategii,
- system raportowania z procesu monitorowania Strategii,
- zestaw wskaźników służących do oceny postępów we wdrażaniu Strategii.

Pomiar i kontrola działań strategicznych w gminie będą spełniać dwie funkcje:

- sprawdzającą – polegającą na systematycznym zestawieniu wykonanych przedsięwzięć (zostaną określone zadania wykonane i niewykonane).

- korygującą – polegającą na wprowadzeniu do zapisów Strategii zmian wynikających ze szczególnie istotnych okoliczności, których nie dało się przewidzieć w fazie tworzenia Strategii.

Podstawą do prowadzenia monitoringu będą dane uzyskane od podmiotów zaangażowanych w realizację przedsięwzięć dokonywanych w wyniku wdrażania Strategii.

W O J T
mgr Dariusz Szybiński